

पहिलो आवधिक योजना

आ. व. २०७८/७९-२०८२/८३

मिति: २०७८ आषाढ

राक्सिराङ गाउँपालिका, चैनपुर, मकवानपुर

परामर्शदाता:

इन्भारोमेन्टल एण्ड डेभलपमेन्ट रिसर्च सेन्टर प्रा. लि.

अनामनगर, काठमाडौं ।

Email: edrc2071@gmail.com

विषय सूची

विषय सूची	i
तालिका सूची	xi
चित्र सूची	xiv
परिच्छेद एक : परिचयात्मक विवरण	१
१.१ पृष्ठभूमि	१
१.२ आवधिक योजनाको आवश्यकता	२
१.३ योजना निर्माण गर्नुका उद्देश्यहरु	२
१.४ आवधिक योजना तर्जुमाका आधारहरु	३
१.५ आवधिक योजना तर्जुमाका सीमाहरु	३
परिच्छेद दुई : गाउँपालिकाको वस्तुगत अवस्था	४
२.१ भौगोलिक तथा प्राकृतिक अवस्था	४
२.२ जनसांख्यिक अवस्था	४
२.३ सामाजिक अवस्था तथा रहनसहन	५
२.४ गाउँपालिकाको पूर्वाधार स्थिति	५
२.५ आर्थिक संरचना र जीवन वृत्ति	६
२.६ प्राकृतिक स्रोत परिचालनको अवस्था	६
२.७ गाउँपालिकाको समग्र आर्थिक अवस्था	७
२.७.१ खेतियोग्य जमीन तथा कृषि उत्पादन	८
२.७.२ पशुजन्य उत्पादन	९
२.७.३ आर्थिक इकाईहरु	९
२.७.४ स्थानीय पूँजी	१०
२.८ सेवा तथा नियमनकारी संस्था	११
परिच्छेद तीन : प्रथम पञ्चवर्षिय योजना	१३
३.१ भुमिका	१३
३.२ दीर्घकालीन सोच	१३
३.३ समष्टीगत लक्ष्य	१३
३.४ समष्टीगत उद्देश्य	१३
३.५ समष्टीगत रणनीतिहरु	१४
३.६ समष्टीगत परिमाणात्मक लक्ष्य	१५
३.७ गाउँपालिकाको समष्टीगत वित्तीय स्थिति	१८
३.८ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय	१९
३.९ पालिकाको वित्तीय स्रोत र आय स्थिति	२०
३.१० क्षेत्रगत योजना प्राथमिककरण र बजेट अनुमान	२१

परिच्छेद चार : आर्थिक क्षेत्र २७

४.१	कृषि, पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकास	२७
४.१.१	वर्तमान अवस्था	२७
४.१.२	प्रमुख समस्याहरु	२७
४.१.३	अवसर तथा चुनौतीहरु	२८
४.१.४	क्षेत्रगत सोच	२८
४.१.५	लक्ष्य	२८
४.१.६	उद्देश्यहरु	२८
४.१.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	२८
४.१.८	मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना	२९
४.१.९	अपेक्षित उपलब्धि	२९
४.२	भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण	३०
४.२.१	वर्तमान अवस्था	३०
४.२.२	मुख्य समस्याहरु	३०
४.२.३	अवसर तथा चुनौतीहरु	३१
४.२.४	क्षेत्रगत सोच	३१
४.२.५	लक्ष्य	३१
४.२.६	उद्देश्यहरु	३२
४.२.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	३२
४.२.८	मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना	३२
४.२.९	अपेक्षित उपलब्धि	३३
४.३	श्रम तथा रोजगारी	३३
४.३.१	वर्तमान अवस्था	३३
४.३.२	प्रमुख समस्याहरु	३३
४.३.३	अवसर तथा चुनौतीहरु	३३
४.३.४	क्षेत्रगत सोच	३४
४.३.५	लक्ष्य	घट्ट
४.३.६	उद्देश्यहरु	३४
४.३.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	३४
४.३.८	मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना	३४
४.३.९	अपेक्षित उपलब्धि	३५
४.४	वैक तथा वित्तीय संस्था	३५
४.४.१	वर्तमान अवस्था	३५
४.४.२	प्रमुख समस्याहरु	३५
४.४.३	अवसर तथा चुनौतीहरु	३५
४.४.४	क्षेत्रगत सोच	३५
४.४.५	लक्ष्य	३६
४.४.६	उद्देश्यहरु	३६
४.४.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	३६
४.४.८	मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना	३६
४.४.९	अपेक्षित उपलब्धि	३६
४.५	पर्यटन-ग्रामीण तथा स्थानीय पर्यटन	३७
४.५.१	वर्तमान अवस्था	३७
४.५.२	प्रमुख समस्याहरु	३७
४.५.३	अवसर तथा चुनौतीहरु	३८
४.५.४	क्षेत्रगत सोच	३८
४.५.५	लक्ष्य	३८

४.५.६	उद्देश्यहरु	३८
४.५.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	३८
४.५.८	मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना	३९
४.५.९	अपेक्षित उपलब्धि	३९
४.६	उद्योग, व्यापार र आपूर्ति व्यवस्था	३९
४.६.१	वर्तमान अवस्था	३९
४.६.२	प्रमुख समस्याहरु	४०
४.६.३	अवसर तथा चुनौतीहरु	४०
४.६.४	क्षेत्रगत सोच	४०
४.६.५	लक्ष्य	४०
४.६.६	उद्देश्यहरु	४०
४.६.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	४१
४.६.८	मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना	४१
४.६.९	अपेक्षित उपलब्धि	४२

परिच्छेद ५: सामाजिक क्षेत्र

५.१	शिक्षा	४३
५.१.१	वर्तमान अवस्था	४३
५.१.२	प्रमुख समस्याहरु	४३
५.१.३	अवसर तथा चुनौतीहरु	४३
५.१.४	क्षेत्रगत सोच	४४
५.१.५	लक्ष्य	४४
५.१.६	उद्देश्यहरु	४४
५.१.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	४४
५.१.८	मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना	४५
५.१.९	अपेक्षित उपलब्धि	४५
५.२	स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षा	४५
५.२.१	वर्तमान अवस्था	४५
५.२.२	प्रमुख समस्याहरु	४६
५.२.३	अवसर तथा चुनौतीहरु	४६
५.२.४	क्षेत्रगत सोच	४६
५.२.५	लक्ष्य	४६
५.२.६	उद्देश्यहरु	४६
५.२.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	४७
५.२.८	मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना	४७
५.२.९	अपेक्षित उपलब्धि	४७
५.३	युवा तथा खेलकुद	४८
५.३.१	वर्तमान अवस्था	४८
५.३.२	प्रमुख समस्याहरु	४८
५.३.३	अवसर तथा चुनौतीहरु	४८
५.३.४	क्षेत्रगत सोच	४८
५.३.५	लक्ष्य	४९
५.३.६	उद्देश्यहरु	४९
५.३.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	४९
५.३.८	मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना	४९
५.३.९	अपेक्षित उपलब्धि	५०
५.४	अन्वेषण तथा सिर्जनात्मकता	५०

५.४.१	वस्तुस्थिति	५०
५.४.२	प्रमुख समस्याहरु	५०
५.४.३	अवसर तथा चुनौतीहरु	५०
५.४.४	क्षेत्रगत सोचा	५१
५.४.५	लक्ष्य	५१
५.४.६	उद्देश्यहरु	५१
५.४.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	५१
५.४.८	मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना	५१
५.४.९	अपेक्षित उपलब्धि	५२
५.५	खानेपानी तथा सरसफाई	५२
५.५.१	वर्तमान अवस्था	५२
५.५.२	प्रमुख समस्याहरु	५२
५.५.३	अवसर तथा चुनौतीहरु	५२
५.५.४	क्षेत्रगत सोचा	५२
५.५.५	लक्ष्य	५३
५.५.६	उद्देश्यहरु	५३
५.५.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	५३
५.५.८	मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना	५३
५.५.९	अपेक्षित उपलब्धि	५४
५.६	लैङ्गिक तथा सामाजिक समार्वेशिता	५४
५.६.१	वर्तमान अवस्था	५४
५.६.२	प्रमुख समस्याहरु	५४
५.६.३	अवसर तथा चुनौतीहरु	५५
५.६.४	क्षेत्रगत सोचा	५५
५.६.५	लक्ष्य	५५
५.६.६	उद्देश्यहरु	५५
५.६.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	५५
५.६.८	मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना	५६
५.६.९	अपेक्षित उपलब्धि	५६
५.७	लक्षित वर्ग उत्थान-महिला बालबालिका तथा जेष्ठनागरिक	५६
५.७.१	वर्तमान अवस्था	५६
५.७.२	प्रमुख समस्याहरु	५७
५.७.३	अवसर तथा चुनौतीहरु	५७
५.७.४	क्षेत्रगत सोचा	५७
५.७.५	लक्ष्य	५७
५.७.६	उद्देश्यहरु	५७
५.७.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	५७
५.७.८	मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना	५८
५.७.९	अपेक्षित उपलब्धि	५८
५.८	भाषा, संस्कृति, कला, साहित्य	५९
५.८.१	वर्तमान अवस्था	५९
५.८.२	प्रमुख समस्याहरु	५९
५.८.३	अवसर तथा चुनौतीहरु	५९
५.८.४	क्षेत्रगत सोचा	५९
५.८.५	लक्ष्य	५९
५.८.६	उद्देश्यहरु	६०
५.८.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	६०
५.८.८	मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना	६०

५.८.९	अपेक्षित उपलब्धि	६०
५.९	सामाजिक सुरक्षा र संरक्षण-बालबालिका, अपांगता भएका व्यक्ति	६१
६.९.१	वर्तमान अवस्था	६१
६.९.२	प्रमुख समस्याहरू	६१
६.९.३	अवसर तथा चुनौतीहरू	६१
६.९.४	क्षेत्रगत सोच	६१
६.९.५	लक्ष्य	६१
६.९.६	उद्देश्यहरू	६२
६.९.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरू	६२
६.९.८	मुख्य कार्यक्रमहरू तथा कार्यान्वयन योजना	६२
६.९.९	अपेक्षित उपलब्धि	६२

अध्याय छ : पूर्वाधार विकास ६३

६.१	आवास तथा बस्ती विकास	६३
६.१.१	वर्तमान अवस्था	६३
६.१.२	प्रमुख समस्याहरू	६३
६.१.३	अवसर तथा चुनौतीहरू	६३
६.१.४	क्षेत्रगत सोच	६३
६.१.५	लक्ष्य	६३
६.१.६	उद्देश्यहरू	६३
६.१.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरू	६४
६.१.८	मुख्य कार्यक्रमहरू तथा कार्यान्वयन योजना	६४
६.१.९	अपेक्षित उपलब्धि	६४
६.२	सडक तथा यातायात	६५
६.२.१	वर्तमान अवस्था	६५
६.२.२	प्रमुख समस्याहरू	६५
६.२.३	अवसर तथा चुनौतीहरू	६५
६.२.४	क्षेत्रगत सोच	६५
६.२.५	लक्ष्य	६५
६.२.६	उद्देश्यहरू	६५
६.२.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरू	६६
६.२.८	मुख्य कार्यक्रमहरू तथा कार्यान्वयन योजना	६६
६.२.९	अपेक्षित उपलब्धि	६७
६.३	सिंचाइ	६७
६.३.१	वर्तमान अवस्था	६७
६.३.२	प्रमुख समस्याहरू	६७
६.३.३	अवसर तथा चुनौतीहरू	६७
६.३.४	क्षेत्रगत सोच	६७
६.३.५	लक्ष्य	६८
६.३.६	उद्देश्यहरू	६८
६.३.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरू	६८
६.३.८	मुख्य कार्यक्रमहरू तथा कार्यान्वयन योजना	६८
६.३.९	अपेक्षित उपलब्धि	६८
६.४	विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा	६९
६.४.१	वर्तमान अवस्था	६९
६.४.२	प्रमुख समस्याहरू	६९
६.४.३	अवसर तथा चुनौतीहरू	६९

६.४.४	क्षेत्रगत सोच	६९
६.४.५	लक्ष्य	६९
६.४.६	उद्देश्यहरु	६९
६.४.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	७०
६.४.८	मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना	७०
६.४.९	अपेक्षित उपलब्धि	७०
६.५	सञ्चार तथा सूचना प्रणाली	७१
६.५.१	वर्तमान अवस्था	७१
६.५.२	प्रमुख समस्याहरु	७१
६.५.३	अवसर तथा चुनौतीहरु	७१
६.५.४	क्षेत्रगत सोच	७१
६.५.५	लक्ष्य	७१
६.५.६	उद्देश्यहरु	७१
६.५.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	७२
६.५.८	मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना	७२
६.५.९	अपेक्षित उपलब्धि	७२
६.६	ढल निकास तथा फोहरमैला प्रशोधन पूर्वाधार	७३
६.६.१	वर्तमान अवस्था	७३
६.६.२	प्रमुख समस्याहरु	७३
६.६.३	अवसर तथा चुनौतीहरु	७३
६.६.४	क्षेत्रगत सोच	७३
६.६.५	लक्ष्य	७३
६.६.६	उद्देश्यहरु	७३
६.६.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	७४
६.६.८	मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना	७४
६.६.९	अपेक्षित उपलब्धि	७४
६.७	सार्वजनिक निर्माण	७४
६.७.१	वर्तमान अवस्था	७४
६.७.२	प्रमुख समस्याहरु	७४
६.७.३	अवसर तथा चुनौतीहरु	७५
६.७.४	क्षेत्रगत सोच	७५
६.७.५	लक्ष्य	७५
६.७.६	उद्देश्यहरु	७५
६.७.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	७५
६.७.८	मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)	७६
६.७.९	अपेक्षित उपलब्धि	७६

परिच्छेद सात : वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन ७७

७.१	वन विकास तथा व्यवस्थापन	७७
७.१.१	वर्तमान अवस्था	७७
७.१.२	प्रमुख समस्याहरु	७७
७.१.३	अवसर तथा चुनौतीहरु	७७
७.१.४	क्षेत्रगत सोच	७७
७.१.५	लक्ष्य	७८
७.१.६	उद्देश्यहरु	७८
७.१.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	७८
७.१.८	मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)	७८

७.१.९	अपेक्षित उपलब्धि	७९
७.२	जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षण	७९
७.२.१	वर्तमान अवस्था	७९
७.२.२	प्रमुख समस्याहरू	७९
७.२.३	अवसर तथा चुनौतीहरू	८०
७.२.४	क्षेत्रगत सोच	८०
७.२.५	लक्ष्य	८०
७.२.६	उद्देश्यहरू	८०
७.२.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरू	८०
७.२.८	मुख्य कार्यक्रमहरू तथा कार्यान्वयन योजना	८१
७.२.९	अपेक्षित उपलब्धि	८१
७.३	वातावरण संरक्षण तथा प्रदूषण नियन्त्रण	८१
७.३.१	वर्तमान अवस्था	८१
७.३.२	प्रमुख समस्याहरू	८१
७.३.३	अवसर तथा चुनौतीहरू	८२
७.३.४	क्षेत्रगत सोच	८२
७.३.५	लक्ष्य	८२
७.३.६	उद्देश्यहरू	८२
७.३.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरू	८२
७.३.८	मुख्य कार्यक्रमहरू तथा कार्यान्वयन योजना	८३
७.३.९	अपेक्षित उपलब्धि	८३
७.४	जलवायु परिवर्तन, अनुकूलन तथा न्यूनीकरण	८३
७.४.१	वर्तमान अवस्था	८३
७.४.२	प्रमुख समस्याहरू	८३
७.४.३	अवसर तथा चुनौतीहरू	८३
७.४.४	क्षेत्रगत सोच	८४
७.४.५	लक्ष्य	८४
७.४.६	उद्देश्यहरू	८४
७.४.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरू	८४
७.४.८	मुख्य कार्यक्रमहरू तथा कार्यान्वयन योजना	८४
७.४.९	अपेक्षित उपलब्धि	८५
७.५	पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रण	८५
७.५.१	वर्तमान अवस्था	८५
७.५.२	प्रमुख समस्याहरू	८५
७.५.३	अवसर तथा चुनौतीहरू	८५
७.५.४	क्षेत्रगत सोच	८५
७.५.५	लक्ष्य	८५
७.५.६	उद्देश्यहरू	८६
७.५.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरू	८६
७.५.८	मुख्य कार्यक्रमहरू तथा कार्यान्वयन योजना	८६
७.५.९	अपेक्षित उपलब्धि	८६
७.६	विपद सचेतना, उद्धार तथा पुनर्स्थापना	८७
७.६.१	वर्तमान अवस्था	८७
७.६.२	प्रमुख समस्याहरू	८७
७.६.३	अवसर तथा चुनौतीहरू	८७
७.६.४	क्षेत्रगत सोच	८७
७.६.५	लक्ष्य	८७
७.६.६	उद्देश्यहरू	८८

७.६.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	८८
७.६.८	मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना	८८
७.६.९	अपेक्षित उपलब्धि	८९

अध्याय आठ : लोकतन्त्र, सुशासन तथा शान्ति सुरक्षा १०

८.१	योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिता	९०
८.१.१	वर्तमान अवस्था	९०
८.१.२	प्रमुख समस्याहरु	९०
८.१.३	अवसर तथा चुनौतीहरु	९०
८.१.४	क्षेत्रगत सोच	९०
८.१.५	लक्ष्य	९०
८.१.६	उद्देश्यहरु	९१
८.१.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	९१
८.१.८	मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना	९१
८.१.९	अपेक्षित उपलब्धि	९१
८.२	नीति तथा कानून तर्जुमा	९२
८.२.१	वर्तमान अवस्था	९२
८.२.२	प्रमुख समस्याहरु	९२
८.२.३	अवसर तथा चुनौतीहरु	९२
८.२.४	क्षेत्रगत सोच	९२
८.२.५	लक्ष्य	९२
८.२.६	उद्देश्यहरु	९२
८.२.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	९२
८.२.८	मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना	९३
८.२.९	अपेक्षित उपलब्धि	९३
८.३	सार्वजनिक तथा सामुदायिक नेतृत्व विकास	९३
८.३.१	वर्तमान अवस्था	९३
८.३.२	प्रमुख समस्याहरु	९३
८.३.३	अवसर तथा चुनौतीहरु	९४
८.३.४	क्षेत्रगत सोच	९४
८.३.५	लक्ष्य	९४
८.३.६	उद्देश्यहरु	९४
८.३.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	९४
८.३.८	मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना	९५
८.३.९	अपेक्षित उपलब्धि	९५
८.४	नियमनकारी संरचनाहरुको प्रवर्द्धन	९५
८.४.१	प्रमुख समस्याहरु	९५
८.४.२	अवसर तथा चुनौतीहरु	९५
८.४.३	क्षेत्रगत सोच	९६
८.४.४	लक्ष्य	९६
८.४.५	उद्देश्यहरु	९६
८.४.६	रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	९६
८.४.७	मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना	९६
८.४.८	अपेक्षित उपलब्धि	९७
८.५	सामाजिक मेलमिलाप र शान्ति सुरक्षा	९७
८.५.१	वर्तमान अवस्था	९७
८.५.२	प्रमुख समस्याहरु	९७

८.५.३	अवसर तथा चुनौतीहरू	९७
८.५.४	क्षेत्रगत सोच	९७
८.५.५	लक्ष्य	९७
८.५.६	उद्देश्यहरू	९८
८.५.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरू	९८
८.५.८	मुख्य कार्यक्रमहरू तथा कार्यान्वयन योजना	९८
८.५.९	अपेक्षित उपलब्धि	९८
८.६	पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली	९९
८.६.१	वर्तमान अवस्था	९९
८.६.२	प्रमुख समस्याहरू	९९
८.६.३	अवसर तथा चुनौतीहरू	९९
८.६.४	क्षेत्रगत सोच	९९
८.६.५	लक्ष्य	९९
८.६.६	उद्देश्यहरू	९९
८.६.७	रणनीति तथा कार्यनीतिहरू	१००
८.६.८	मुख्य कार्यक्रमहरू तथा कार्यान्वयन योजना	१००
८.६.९	अपेक्षित उपलब्धि	१००

परिच्छेद नौ : योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन १०१

९.१	पृष्ठभूमि	१०१
९.२	योजना कार्यान्वयनको वर्तमान अवस्था	१०१
९.३	योजना कार्यान्वयन प्रक्रिया र विधि	१०१
९.४	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	१०२
९.५	अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको कानूनी आधार	१०२
९.५	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यको उद्देश्य	१०२
९.६	रणनीति	१०२
९.७	मुख्य कार्यक्रम	१०३
९.८	अनुगमन तथा मूल्यांकन कार्यको प्रक्रिया र जिम्मेवारी	१०३

परिच्छेद दश : नतिजा खाका १०५

१०.१	पृष्ठभूमि	१०५
१०.१.१	नतिजा खाका तथा नतिजा साङ्केतिकरण	१०६

सन्दर्भ सामग्रीहरू १२२

अनुसूची १ योजनाको क्षेत्र-आर्थिक १२३

४.१	कृषि पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकास	१२३
४.२	भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिवी निवारण	१२४
४.३	श्रम तथा रोजगारी	१२५
४.४	वैक तथा वित्तिय संस्था	१२५
४.५	पर्यटन-ग्रामिण तथा स्थानीय पर्यटन	१२६
४.६	उद्योग, व्यापार र आपूर्ति व्यवस्था	१२७

अनुसूची २ योजनाको क्षेत्र-सामाजिक १२९

५.१	शिक्षा	१२९
५.२	स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षा	१३०
५.३	युवा तथा खेलकुद	१३१
५.४	अन्वेषण तथा सिर्जनात्मकता	१३२
५.५	खानेपानी तथा सरसफाई	१३३
५.६	लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीता	१३४
५.७	लक्षित वर्ग उत्थान-महिला, बालबालीका तथा जेष्ठनागरिक	१३५
५.८	भाषा, संस्कृति, कला साहित्य	१३६

अनुसूची ३ योजनाको क्षेत्र-पुर्वाधार विकास १३७

६.१	आवास तथा वस्ती विकास	१३७
६.२	सडक तथा यातायात	१३८
६.३	सिंचाई	१३९
६.४	विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा	१४१
६.५	सञ्चार तथा सूचना प्रणाली	१४२
६.६	ढल निकास, फोहरमैला प्रशोधन पूर्वाधार	१४३
६.७	सार्वजनिक निर्माण	१४३

अनुसूची ४ योजनाको क्षेत्र - वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन १४५

७.१	वन विकास तथा व्यवस्थापन	१४५
७.२	जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षण	१४६
७.३	वातावरण संरक्षण तथा प्रदुषण नियन्त्रण	१४७
७.४	जलवायु परिवर्तन अनुकुलन तथा न्यूनीकरण	१४७
७.५	पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रण	१४८
७.६	विपद सचेतना, उद्धार तथा पुनस्थापना	१४९

अनुसूची ५ योजनाको क्षेत्र-लोकतन्त्र, सुशासन तथा शान्ति सुरक्षा १५१

८.१	सार्वजनिक तथा सामुदायिक नेतृत्व विकास	१५१
८.२	नीति तथा कानून तर्जुमा	१५२
८.३	योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिता	१५३
८.४	नियमनकारी संरचनाहरुको प्रवर्द्धन	१५३
८.५	सामाजिक मेलमिलाप र शान्ति सुरक्षा	१५४
८.६	पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली	१५५

अनुसूची ६ योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन १५६

अनुसूची ७ गाउँपालिकाको वस्तुगत चित्र १५७

तालिका सूची

तालिका नं. २.६.१	उत्पादन मुलक प्राकृतिक स्रोतहरु	७
तालिका नं. २.८.१	सार्वजनिक/सामुदायिक संस्था तथा समुह	११
तालिका नं. ३.६.१	समष्टीगत परिमाणात्मक लक्ष्यहरु	१५
तालिका नं. ३.९.१	गाउँपालिकाको आ. व. २०७७/७८ को समष्टीगत आय	२०
तालिका नं. ३.९.२	गाउँपालिकाको समष्टीगत आय	२०
तालिका नं. ३.१०.१	क्षेत्रगत योजना प्राथमिकीकरण र बजेट विनियोजन	२२
तालिका नं. ३.१०.२	क्षेत्रगत योजना प्राथमिकीकरण र बजेट अनुमान	२५
तालिका नं. ४.१.७.१	कृषि, पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकासका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	२८
तालिका नं. ४.१.८.१	कृषि, पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकासका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	२९
तालिका नं. ४.२.७.१	भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारणका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	३२
तालिका नं. ४.२.८.१	भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारणका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	३२
तालिका नं. ४.३.७.१	श्रम तथा रोजगारीका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	३४
तालिका नं. ४.३.८.१	श्रम तथा रोजगारीका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	३४
तालिका नं. ४.४.७.१	वैक तथा वित्तीय संस्थाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	३६
तालिका नं. ४.४.८.१	वैक तथा वित्तीय संस्थाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	३६
तालिका नं. ४.५.७.१	पर्यटन-ग्रामीण तथा स्थानीय पर्यटनका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	३८
तालिका नं. ४.५.८.१	पर्यटन-ग्रामीण तथा स्थानीय पर्यटनका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	३९
तालिका नं. ४.६.७.१	उद्योग, व्यापार र आपूर्ति व्यवस्थाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	४१
तालिका नं. ४.६.७.१	उद्योग, व्यापार र आपूर्ति व्यवस्थाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	४१
तालिका नं. ५.१.७.१	शिक्षाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	४४
तालिका नं. ५.१.८.१	शिक्षाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	४५
तालिका नं. ५.२.७.१	स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	४७
तालिका नं. ५.२.८.१	स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	४७
तालिका नं. ५.३.७.१	युवा तथा खेलकुदका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	४९
तालिका नं. ५.३.८.१	युवा तथा खेलकुदका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	४९
तालिका नं. ५.४.७.१	अन्वेषण तथा सिर्जनात्मकताका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	५१
तालिका नं. ५.४.८.१	अन्वेषण तथा सिर्जनात्मकताका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	५१
तालिका नं. ५.५.७.१	खानेपानी तथा सरसफाईका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	५३
तालिका नं. ५.५.८.१	खानेपानी तथा सरसफाईका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	५३
तालिका नं. ५.६.७.१	लैङ्गिक तथा सामाजिक समार्वेशिताका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	५५
तालिका नं. ५.६.८.१	लैङ्गिक तथा सामाजिक समार्वेशिताका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	५६
तालिका नं. ५.७.७.१	लक्षित वर्ग उत्थान-महिला बालबालिका तथा जेष्ठनागरिकका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	५७
तालिका नं. ५.७.८.१	लक्षित वर्ग उत्थान-महिला बालबालिका तथा जेष्ठनागरिकका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	५८
तालिका नं. ५.८.७.१	भाषा, संस्कृति, कला, साहित्यका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	६०
तालिका नं. ५.८.८.१	भाषा, संस्कृति, कला, साहित्यका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	६०

तालिका नं. ५.९.७.१	सामाजिक सुरक्षा र संरक्षण-बालबालिका, अपांगता भएका व्यक्तिका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	६२
तालिका नं. ६.१.७.१	आवास तथा बस्ती विकासका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	६४
तालिका नं. ६.१.८.१	आवास तथा बस्ती विकासका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	६४
तालिका नं. ६.२.७.१	सडक तथा यातायातका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	६६
तालिका नं. ६.२.८.१	सडक तथा यातायातका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	६६
तालिका नं. ६.३.७.१	सिंचाइ विकासका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	६८
तालिका नं. ६.३.८.१	सिंचाइ विकासका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	६८
तालिका नं. ६.४.७.१	विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा विकासका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	७०
तालिका नं. ६.४.८.१	विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा विकासका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	७०
तालिका नं. ६.५.७.१	सञ्चार तथा सूचना प्रणाली विकासका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	७२
तालिका नं. ६.५.८.१	सञ्चार तथा सूचना प्रणाली विकासका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	७२
तालिका नं. ६.६.७.१	ढल निकास तथा फोहरमैला प्रशोधन पूर्वाधार विकासका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	७४
तालिका नं. ६.६.८.१	ढल निकास तथा फोहरमैला प्रशोधन पूर्वाधार विकासका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	७४
तालिका नं. ६.७.७.१	सार्वजनिक निर्माणका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	७५
तालिका नं. ६.७.८.१	सार्वजनिक निर्माणका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	७६
तालिका नं. ७.१.७.१	वन विकास तथा व्यवस्थापनका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	७८
तालिका नं. ७.१.८.१	वन विकास तथा व्यवस्थापनका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	७८
तालिका नं. ७.२.७.१	जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षणका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	८०
तालिका नं. ७.२.८.१	जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षणका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	८१
तालिका नं. ७.३.७.१	वातावरण संरक्षण तथा प्रदूषण नियन्त्रणका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	८२
तालिका नं. ७.३.८.१	वातावरण संरक्षण तथा प्रदूषण नियन्त्रणका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	८३
तालिका नं. ७.४.७.१	जलवायु परिवर्तन, अनुकूलन तथा न्यूनीकरणका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	८४
तालिका नं. ७.४.८.१	जलवायु परिवर्तन, अनुकूलन तथा न्यूनीकरणका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	८४
तालिका नं. ७.५.७.१	पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रणका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	८६
तालिका नं. ७.५.८.१	पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रणका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	८६
तालिका नं. ७.६.७.१	विपद सचेतना, उद्धार तथा पुनर्स्थापनाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	८८
तालिका नं. ७.६.८.१	विपद सचेतना, उद्धार तथा पुनर्स्थापनाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	८८
तालिका नं. ८.१.७.१	योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिताका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	९१
तालिका नं. ८.१.८.१	योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिताका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	९१
तालिका नं. ८.२.७.१	नीति तथा कानून तर्जुमाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	९२
तालिका नं. ८.२.८.१	नीति तथा कानून तर्जुमाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	९३
तालिका नं. ८.३.७.१	सार्वजनिक तथा सामुदायिक नेतृत्व विकासका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	९४

तालिका नं. ८.३.८.१ योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिताका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	९५
तालिका नं. ८.४.६.१ नियमनकारी संरचनाहरुको प्रवर्द्धनका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	९६
तालिका नं. ८.४.७.१ नियमनकारी संरचनाहरुको प्रवर्द्धनका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	९६
तालिका नं. ८.५.७.१ सामाजिक मेलमिलाप र शान्ति सुरक्षाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	९८
तालिका नं. ८.५.८.१ सामाजिक मेलमिलाप र शान्ति सुरक्षाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	९८
तालिका नं. ८.६.७.१ पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु	१००
तालिका नं. ८.६.८.१ पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना	१००
तालिका नं. ९.८.१ अनुगमन तथा मूल्यांकन कार्यको प्रक्रिया र जिम्मेवारी	१०३
तालिका नं. १०.१.१.१ नतिजा खाखा तथा नतिजा साङ्केतिकरण - आर्थिक क्षेत्र	१०६
तालिका नं. १०.१.१.२ नतिजा खाखा तथा नतिजा साङ्केतिकरण- सामाजिक क्षेत्र	११३
तालिका नं. १०.१.१.३ नतिजा खाखा तथा नतिजा साङ्केतिकरण- भौतिक पूर्वाधार क्षेत्र	११९
तालिका नं. १०.१.१.४ नतिजा खाखा तथा नतिजा साङ्केतिकरण- लोकतन्त्र, सुशासन तथा शान्ति सुरक्षा क्षेत्र	१२१

चित्र सूची

चित्र नं. २.१.१	गाउँपालिकाको भौगोलिक तथा प्राकृतिक अवस्था	४
चित्र नं. २.२.१	वडागत घरधुरी तथा जनसंख्या	५
चित्र नं. २.५.२	व्यवसाय संख्या (प्रतिशतमा)	६
चित्र नं. २.७.१	खेती योग्य जमीन	८
चित्र नं. २.७.२	खाद्य उत्पादन	८
चित्र नं. २.७.२.१	पशुजन्य उत्पादन	९
चित्र नं. २.७.३.१	गाउँपालिका भित्र रहेका आर्थिक इकाईहरु	१०
चित्र नं. २.७.४.१	उमेर अनुसारको जनसंख्या	१०
चित्र नं. २.७.४.२	स्थानीय पूँजी	११

परिच्छेद एक : परिचयात्मक विवरण

१.१ पृष्ठभूमि

सरकारका सबै तहले नेतृत्व गरेका विकास प्रक्रियाका विविध क्रियाकलापहरु आवश्यकताका आधारमा शिलशिलेवार हुनु जरुरी हुन्छ । विकासका विविध पक्षहरुको सिमांकन गर्नु, प्राथमिकता तोक्नु, लाभ लागतको विश्लेषण गर्नु र प्राथमिकता प्राप्त क्रियाकलापहरु पूरा गर्ने समय सिमा र औषत लागत बारेमा अग्रिम विश्लेषण गरी क्रमिक रुपमा विकासका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्नु विधिसंगत हुन्छ । विधिसंगत तथा पूर्व अनुमानित लाभ, लागत र समय सिमा सहितको चरणबद्ध विकास प्रक्रियालाई औपचारिक रुपमा चरणबद्ध सञ्चालन गर्नु लगानी र उपलब्धिका हिसाबले बढी प्रभावकारी हुन्छ । यस्तो विकास प्रक्रियामा राजनैतिक दल, सरकारी संयन्त्र, गैर सरकारी क्षेत्र र सिंगो समुदायको सामुहिक प्रतिबद्धता, संलग्नता र जवाफदेहिता रह्यो भने विकास प्रक्रिया अभि प्रभावकारी, जनमुखी र दिगो हुन सक्ने बढी सम्भावना रहन्छ ।

विकास योजना लाभ, लागत, समय सिमा, आदिका आधारमा वार्षिक, आवधिक र बहुवर्षे वा अल्पकालीन, मध्यकालीन र दीर्घकालीन हुन सक्छन् । योजना कुन प्रकृति को छ, लागत कति लाग्छ ? योजना सम्पन्न गरे पश्चात व्यक्ति, समुदाय र राष्ट्रलाई कति फाइदा हुन सक्छ भन्ने विषय वस्तुका आधारमा योजनाको प्रकार र प्राथमिकता निर्धारण गरिन्छ । नेपालको संविधान २०७२ ले दिएका अधिकारहरुको प्रयोग गरी संवैधानिक सिमा, अधिकार र जिम्मेवारी भित्र रहेर नेपालमा ७५३ स्थानीय तह अस्तित्वमा छन् । सबै स्थानीय तहहरु आफ्ना क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने प्राकृतिक स्रोत र साधनहरु, मानव साधनहरु र प्राप्त भौतिक पूर्वाधारहरुको जगमा भावी योजना तथा कार्यक्रमहरु बनाउन प्राथमिकता तोक्नु, निर्माण भएका वा निर्माणाधीन योजनाहरुको अनुगमन गर्नु, व्यवस्थापन गर्नु, लाभको वितरण गर्नु कार्यमा अधिकार सम्पन्न छन् ।

स्थानीय सरकारहरुसँग स्थानीय विकासको अहम् जिम्मेवारी छ । रत, स्थानीय सरकार योजनाबद्ध विकासको माध्यमबाट स्थानीय तहको, खानेपानी, विद्युत, सिंचाइ, सडक, कृषि, पर्यटन, वन, जलस्रोत आदि क्षेत्रमा आमूल परिवर्तन गर्दै शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी, आवास, वातावरण आयआर्जन जस्ता क्षेत्रहरुमा विविधता थप्ने र स्थानीय नागरिकको आर्थिक, सामाजिक, शैक्षिक, वातावरण लगायतका क्षेत्रहरुमा सुधार ल्याउने प्रयत्नमा छन् । राक्सिराङ्ग गाउँपालिका, मकवानपुर जिल्लाका १ उप महानगरपालिका, १ नगरपालिका सहित ८ गाउँपालिका मध्ये एक हो । मकवानपुर जिल्लाको २०६.७ व. कि क्षेत्रफल ओगटेको यो गाउँपालिका प्रशासनिक रुपमा ९ वटा वडामा विभाजित छ । समुन्द्री सतहबाट ३०० मि.- देखि २३०० मि. सम्मको उचाइमा फैलिएको गाउँपालिकाको हावापानी, माटो जैविक विविधता, प्राकृतिक स्रोत आदिमा पनि विविधता छ । गाउँपालिका भएर बग्ने खोलाहरु जस्तै मनहरी, लोथर जिर्खी, बोराङ्डी, चुली, पङ्थली, रउटी आदि साना ठूला खोलाहरुले पालिकालाई सिञ्चित गरेका छन् ।

राक्सिराङ्ग गाउँपालिकाको धेरै जसो भू-भाग चुरेक्षेत्रमा पर्ने भएकाले यहाँको जमीनको उचाइ, भिरालोपन, मोहडा, भौगर्भिक बनावट, भू-सतह आदि संवेदनशील छ र यसमा विविधता पनि छ । बेसी र खोंचहरुमा उष्ण प्रकारको हावापानी र त्यस अनुरूपका वनस्पति तथा जैविक विविधता छन् । बेसी क्षेत्रको औषत तापक्रम ग्रीष्ममा ३५ डिग्री सम्म जान्छ भने हिउँदमा ५ डिग्री- सम्म झर्छ । उचाइ बढ्दै जाँदा तापक्रम, हावापानी, जैविक विविधता, कृषि प्रणाली, खाद्य श्रृङ्खला, बाली चक्र आदिमा प्रत्यक्ष प्रभाव पर्छ ।

गाउँपालिकाको भौगोलिक तथा प्राकृतिक अवस्थितिले बोकेको अर्को सम्भावना पर्यटन पनि हो । हेटौडा, मनहरी, लोथर र तराइका अन्य ठाउँहरूबाट गर्मी छल्ल र पहाडी अनुभव गर्न जाने आन्तरिक पर्यटकका लागि राक्सिराङ्ग राम्रो विकल्प हो । स्थानीय चेपाङ्ग तथा तामाङ्ग समुदायले जोगाएर राखेका धर्म, संस्कृति, पहिरन, परिकार र जन जीविकाका आयामहरूलाई नै संस्थागत गर्न सके पर्यटन तथा सेवा क्षेत्रमा नयाँ अवसर सिर्जना गर्न सकिन्छ । स्थानीय अर्थतन्त्रमा गैह्रकृषि क्षेत्रको योगदान बढाउन, कृषि क्षेत्रको उत्पादकत्व बढाउन, पूर्वाधार निर्माण, आन्तरिक रोजगारी सार्वजनिक निर्माण, जलवायु जोखिम न्यूनीकरण गर्न, विशेष वर्गका विशेष समस्याहरू निरूपण गर्न र गाउँपालिकाको समग्र विकासका लागि मार्ग दर्शक र रणनीति दस्तावेजको रूपमा प्रयोग गर्न राक्सिराङ्ग गाउँपालिकाले पहिलो आवधिक योजना (आ. व २०७८/८९-२०८२/८३ तयार गरेको छ ।

१.२ आवधिक योजनाको आवश्यकता

भूमि, वन र जलस्रोत जीवन यापनका साधन हुन् । नेपाल जस्तो कृषिमा आधारित अर्थतन्त्र र जन जीविकाको मुख्य आधार नै जमिन र जङ्गल भएको सन्दर्भमा यी स्रोतहरूको उचित व्यवस्थापन तथा प्रभावकारी परिचालन नभएसम्म हाम्रो उन्नति सम्भव छैन । वि.स. २०७२ को गणतान्त्रिक संविधानको घोषणा पछि मात्र स्थानीय सरकारको गठन जनताले चुनेका जन प्रतिनिधिहरूबाट सञ्चालित भयो । विकासको संस्थागत नेतृत्व तथा निरन्तरताका लागि योजनागत थालनी हुनु आवश्यक छ र यसका लागि विस्तृत योजना बन्नु जरुरी छ ।

यसले स्थानीय सरकारको आन्तरिक आय वृद्धि गराउने, स्थानीय नागरिकहरूको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा योगदान पुऱ्याउने, महिला, दलित, जनजाति, सिमान्तकृत र न्यूनआय भएका नागरिकहरूको जीवनस्तर उकास्ने कार्यमा योगदान पुऱ्याउने, समुदायको विकासका लागि आवश्यक आर्थिक स्रोतको दायरा आन्तरिक आम्दानीबाटै बढाउने र त्यसबाटै गाउँपालिकाको विकासमा योगदान पुऱ्याउने कार्यमा अहम भूमिका खेल्न सक्छ । यही प्रयोजनका लागि राक्सिराङ्ग गाउँपालिकाले विकासका यावत योजनाहरू पूर्व निर्धारित मापदण्ड तथा प्राथमिकताका आधारमा कार्यान्वयन गरी त्यसबाट अधिकतम लाभ लिने प्रयोजनका लागि यो आवधिक योजना दस्तावेज तयार गरेको हो ।

१.३ योजना निर्माण गर्नुका उद्देश्यहरू

यो आवधिक योजना तयार गर्नुका निम्न उद्देश्यहरू रहेका छन् ।

- (१) गाउँपालिकाको क्षेत्राधिकार भित्र उपलब्ध उत्पादनशील स्रोतहरू जस्तै जमीन, जङ्गल, सामाजिक, सांस्कृतिक तथा भौगोलिक सम्पदाहरूको पहिचान र तिनीहरूको आर्थिक तथा सामाजिक पक्षको विश्लेषण गर्नु,
- (२) पूर्वाधार निर्माण, स्रोत परिचालन, असरहरूमा सामाजिक न्याय हुने गरिको स्थानीयहरूको पहुँच, मानव साधनको विकास लगायतका क्षेत्रहरूको वस्तुगत अध्ययन गरी स्थानीय विकास र स्रोत परिचालन बारेको विस्तृत आवधिक योजना खाका तयार गर्नु,

- (३) आवधिक योजनाले लिने दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्यले अपेक्षा गरेका प्रतिफल प्राप्त गर्न आवश्यक पर्ने परियोजनाहरु छनौट गरी प्राथमिकता तोक्नु र कार्यान्वयनको लागि आवश्यक नीति, रणनीति तथा कार्यनीति तय गर्दै नतिजा सुचक सहित योजना कार्यान्वयन प्रकृया, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मापदण्ड तयार पार्नु,
- (४) राष्ट्रिय तथा स्थानीय प्राथमिकता प्राप्त आयोजना तथा कार्यक्रमहरुका लागि वित्तीय व्यवस्था सुनिश्चित गर्न मध्यमकालीन खर्च संरचना (Medium Term Expenditure Framework - MTEF) तयार गर्नु ।

१.४ आवधिक योजना तर्जुमाका आधारहरु

नेपालको संविधान, २०७२ को अनुसूची -८ र ९ ले तोकेका स्थानीय तहका एकल र साभ्का अधिकारको सूची, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले स्थानीय तहलाई तोकेको कार्यक्षेत्रभित्र रही आवधिक, वार्षिक, रणनीतिगत र विषय क्षेत्रगत मध्यमकालीन तथा दीर्घकालीन विकास योजना बनाई लागू गर्न अधिकार दिएको छ । तसर्थ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा २४ ले तोकेको सिमा भित्र रहेर स्थानीय विकासका कार्यगर्न सक्छन् । दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण स्रोत पुस्तिका २०७७, स्थानीय योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७५, नेपाल सरकारको पन्ध्रौं आवधिक योजना, राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक नीति, बागमति प्रदेशको आवधिक योजना, विद्यमान ऐन नियमहरु र स्थानीय तहमा सहभागी दलहरुको घोषणापत्र अनुकूल हुने गरी स्थानीय तहले योजना बनाउन सक्ने आधार तोकेको छ ।

१.५ आवधिक योजना तर्जुमाका सीमाहरु

आवधिक योजना तयारी गर्ने कार्यका लागि गरिएका तथ्याङ्क अध्ययन, गाउँपालिका र वडा स्तरका स्थलगत कार्य, सूचना सङ्कलन, तथ्याङ्क प्रमाणिकरण, योजना छनौट र प्राथमिकिकरण लगायतका चरणहरुमा निम्नानुसारका मुख्य सीमाहरु रहेका छन् ।

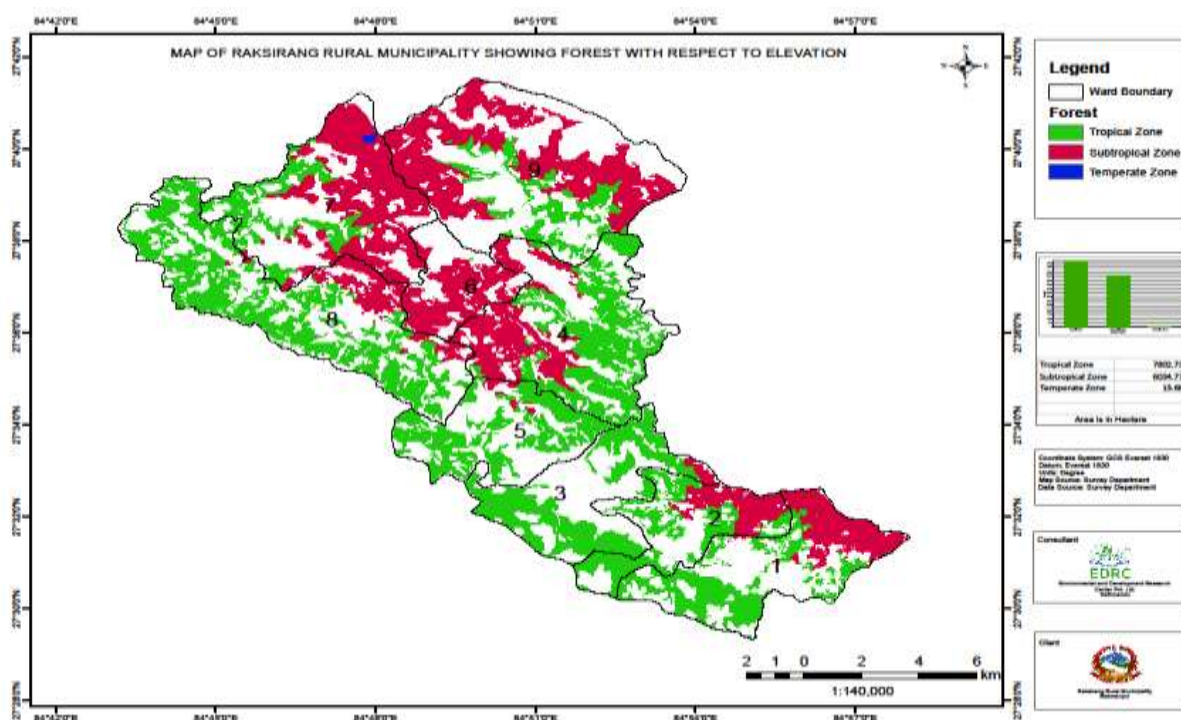
- साभार गरिएका सूचनाहरु बाभिएको हद सम्म गाउँपालिका र वडा स्तरीय छलफलबाट प्राप्त तथ्याङ्क तथा सूचनालाई आधार मानिएको ।
- स्थानीय स्तरमा नेपाल सरकार र विदेशी दातृ राष्ट्रको सहयोगमा सञ्चालित कार्यक्रम तथा आयोजनाबाट प्राप्त तथ्याङ्कलाई पनि समेट्ने कोशिस गरिएको छ ।
- कोभिड- १९ को महामारीका कारण स्थानीय सरोकारवाला निकाय, राजनीतिक दलका प्रतिनिधि र स्थानीय बुद्धिजिवीहरुको सर्वदलीय तथा सर्वपक्षीय बैठक आयोजना गरी पर्याप्त मात्रामा पृष्ठपोषण, राय र सुझाव संकलन हुन नसकेको ।

परिच्छेद दुई : गाउँपालिकाको वस्तुगत अवस्था

२.१ भौगोलिक तथा प्राकृतिक अवस्था

साविकका चार वटा गा.वि.स.हरु (काँकडा, राक्सिराङ्ग, सरीखेत र खैराङ) लाई मिलाएर राक्सिराङ्ग गाउँपालिका गठन भएको हो । यसको कुल क्षेत्रफल २०६.७ वर्ग किमि, जनघनत्व १११.१२ जना प्रति वर्ग किमि छ । यसको पूर्वमा हेटौँडा उप(महा नगरपालिका र कैलाश गाउँपालिका, पश्चिममा चितवन जिल्लाको राप्ती नगरपालिका, दक्षिणमा मनहरी गाउँपालिका र उत्तरमा कैलाश गाउँपालिका र धादिङ्ग जिल्लाको बेल्लु रोराङ्ग गाउँपालिका रहेका छन् । यहाँ उष्ण, उपउष्ण र शीतोष्ण प्रकारको हावा पानी छ । जेष्ठको अन्त्य वा असार देखि भाद्र महिनासम्म मनसुनको प्रभावले पर्याप्त वर्षा हुन्छ भने पुष माघ तिर उत्तरी वायुको प्रभावले फाटफुट वर्षा हुने गर्छ ।

चित्र नं. २.१.१ गाउँपालिकाको भौगोलिक तथा प्राकृतिक अवस्था

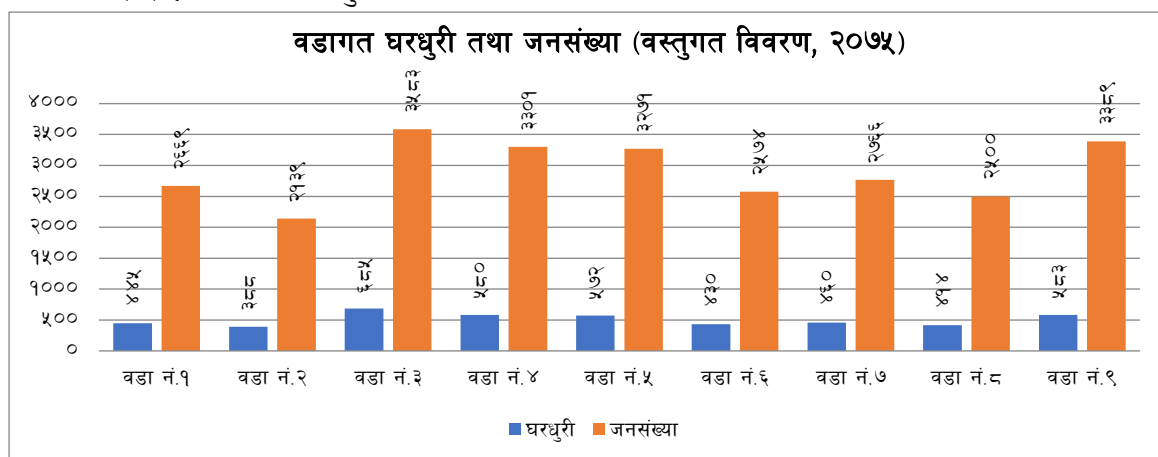
स्रोत: सर्भे विभाग, २०७७

गाउँपालिकाको धेरै जसो भूभागको भिरालो पन ३० डिग्री भन्दा माथि छ । जमीनको सतहको कडापन कमजोर भएकाले सिंचाइ विस्तार गर्न जोखिम छ । गाउँपालिकाको धेरै जसो भाग भूक्षय तथा बाढी पहिरोका दृष्टीले सम्वेदनशील छ ।

२.२ जनसांख्यिक अवस्था

गाउँपालिकाको कुल जनसंख्या २६१९२ मा महिला ४९.९५ प्रतिशत र पुरुष ५०.०५ प्रतिशत महिला रहेका छन् । कुल जनसंख्यामा १५ देखि ३९ वर्ष उमेर समुहको यूवा जनसंख्या ६८८७ रहेको छ भने प्रजनन उमेर समूहका (१५-४९) का महिलाको संख्या ५२९० रहेको छ ।

चित्र नं. २.२.१ वडागत घरधुरी तथा जनसंख्या

स्रोत : वस्तुगत विवरण, २०७५

२.३ सामाजिक अवस्था तथा रहनसहन

गाउँपालिकाको कुल साक्षरता दर ६३.९६ प्रतिशत छ भने आधारभूत र माध्यामिक तहको खुद भर्नादर क्रमशः ६१.१९ प्रतिशत र २९.३३ प्रतिशत रहेको छ । जम्मा बालबालिका मध्ये ५-१८ वर्षका विद्यालय नगएका बालबालिकाको सङ्ख्या २९.१५ प्रतिशत रहेको छ । सुरक्षित खानेपानीको पहुँच पुगेको जनसङ्ख्या ४७.६५ प्रतिशत छ । पाइपको पानी प्रयोग गर्ने जनसङ्ख्या ४३.१९ प्रतिशत रहेको छ भने ५६.८१ प्रतिशत जनसङ्ख्या अझै पनि खुला कुवा, मूल तथा खोलाको पानीमा आश्रित छन् ।

गाउँपालिकाको नीति निर्णायक तहमा ३३.७० प्रतिशत महिलाको पहुँच पुगेको छ । महिला श्रम सहभागिता दर ४३.६७ प्रतिशत पुगेको छ । दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट प्रसूति सेवा लिने महिला २४.६३ प्रतिशत छन् । गाउँपालिकामा जम्मा ५०.६७ प्रतिशत बालबालिकाले खोप, भिटामिन ए आदिको सेवा लिएका छन् । पाँच वर्ष मुनिको बाल मृत्यु दर प्रति हजार जीवित जन्ममा १२.०० रहेको छ भने गाउँपालिकावासीको अपेक्षित आयु ५९.५५ वर्ष पुगेको छ । अपांगता भएका व्यक्तिहरुको सामाजिक सेवा सुविधामा पहुँच पुर्याउनका लागि १५३ जना अपांगता भएका व्यक्तिहरुमध्ये १३० जनालाई अपांगता परिचयपत्र वितरण गरिसकिएको छ । कुल जन्ममा ४८.४८ प्रतिशत बालबालिकाको जन्मदर्ता गरिएको छ । युवा विकासका लागि युवा सिजनशील कोष स्किमको स्थापना गरिएको छ । गाउँपालिका भरिमा १६२६ जनाले सुरक्षा भत्ता खान्छन् । बसाइँसराइ बढ्दो क्रममा रहेको छ ।

२.४ गाउँपालिकाको पूर्वाधार स्थिति

गाउँपालिकामा २५.७४ प्रतिशत परिवारमा विद्युतको पहुँच पुगेको छ भने २५ प्रतिशत परिवारले सौर्य उर्जा प्रयोग गर्दछन् । गाउँपालिकाभित्र १६५.६७ कि.वा. जलविद्युत उत्पादनको सम्भावना रहेको छ । हाल २३ वटा सिंचाई आयोजना सञ्चालनमा रहेका छन् । जम्मा ३४.११ प्रतिशत जनताको सुरक्षित आवासमा पहुँच पुगेको छ । कुल निर्माणमध्ये ०.२२ प्रतिशत घर नक्सा पास गरी निर्माण भएका छन् । गाउँपालिकामा २.७५४ कि.मि. माइनर सडक र १९.४३७ कि.मि. कच्ची (डर्ट) सडक रहेको छ ।

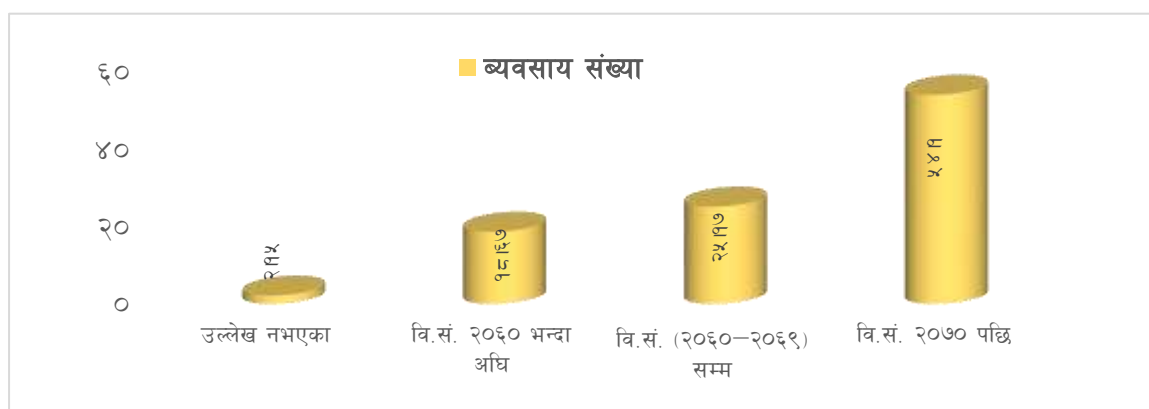
स्थायी सडक पहुँच भएको जनसङ्ख्या ४,३७५ पुगेको छ । गाउँपालिका भरिमा ११ वटा भोलुंगे पुलको निर्माण गरिएको छ । यातायातलाई व्यवस्थित बनाउनका लागि २ वटा बसपार्कको निर्माण गरिएको छ । टेलिभिजन तथा इन्टरनेट प्रयोगकर्ता क्रमशः ९.१३ प्रतिशत र ४.२७ प्रतिशत रहेका छन् ।

२.५ आर्थिक संरचना र जीवन बृत्ति

कृषि क्षेत्रको कुल गार्हस्थ उत्पादन रु २१.५६ करोड पुगेको छ । कृषि भूमिको उत्पादकत्व ०.१४ मे. ट. प्रति रोपनी रहेको छ । प्रति व्यक्ति खाद्य उपलब्धता ६५.०७ कि. ग्रा. प्रतिवर्ष पुगेको छ ।

पारिवारिक उत्पादनबाट वर्षेभरि खानपुग्ने परिवार जम्मा १४. ५८ प्रतिशत छन् (पार्श्व चित्र २०७५) । धान, मकै, गहुँ, कोदो, फापर, आलु लगायतको खाद्यान्न बालीका लागि आयात व्यापारमा निर्भर रहनुपरेको छ । गाउँपालिकाको मौद्रिक क्षेत्रलाई ७२ वटा सहकारी र ४२ वटा कृषक, बचत तथा महिला समूहले चलायमान बनाएका छन् जम्मा १०८ महिला रोजगारी पाएका छन् भने ४,६८३ युवा बेरोजगार रहेका छन् । आर्थिक क्रियाकलापलाई गति दिने उद्योगको कुल संख्या ४०१ पुगेको छ जसमा २ वटा ठूला उद्योग १० वटा साना तथा मझौला उद्योग रहेका छन् ।

चित्र नं.२.५.२ व्यवसाय संख्या (प्रतिशतमा)

स्रोत : स्थलगत कार्य, चैत्र २०७७

गाउँपालिकामा वि. सं. २०७० सालदेखि व्यावसायिक क्रियाकलापमा उल्लेख्य वृद्धि आएको छ । विभिन्न किसिमका व्यवसायमा ६६ प्रतिशत पुरुष र ३४ प्रतिशत महिला संलग्न रहेका छन् भने विशेष गरी घरायसी र परम्परागत व्यवसायको बाहुल्यता देखिन्छ । गाउँपालिकामा जम्मा ८०.०५ प्रतिशत व्यवसाय दर्ता नभई सञ्चालनमा रहेका छन् ।

२.६ प्राकृतिक स्रोत परिचालनको अवस्था

राक्सिराङ्ग गाउँपालिकाको १६ प्रतिशत भन्दा कम जमीन खेति योग्य छ । भू-सतह बढी भिरालो र कमजोर भएका कारण दिगो सिंचाइ चुनौतिपूर्ण छ । मौसमीबाली (एक वर्षे) भूक्षयका कारण

सहज छैन । बहुवर्षे वालीको प्रचुर संभावना भएपनि अभ्यास छैन । गाउँपालिकाको कुल खेती योग्य जमीन ६५६१. ३७ हेक्टर मध्ये ६.५१ प्रतिशतमा मात्र सिंचाइको व्यवस्था भएको छ ।

तलिका नं. २.६.१ उत्पादन मुलक प्राकृतिक स्रोतहरु

उत्पादन मुलक प्राकृतिक स्रोतहरु		
सुचक	उप सुचक	क्षेत्रफल (हेक्टर)
खेती योग्य जमीन	सिंचाइ हुने	४२७.०८
	सिंचाइ पुर्याउन सकिने	४०९१.२८
	सिंचाइ नहुने	२०४३.०१
वन जङ्गल	सरकारी	७२७५.४६
	सामुदायिक	६५७५.७२
जलाधार	खोलाधार र खोला	३६.२५
खनिज	संख्या	७

स्रोत : स्थलगत कार्य, चैत्र २०७७

जम्मा ४०९१.२८ हेक्टर अथवा ६२.३५ प्रतिशत खेती योग्य जमीनमा सिंचाइ पुर्याउन सकिने अवस्था भएपनि सिंचाइ विस्तार हुन सकेको छैन । राक्सिराङ्गको कुल भूमी मध्ये १३८५१.१८ हेक्टर वन क्षेत्र छ । त्यसको ४४.४७ प्रतिशत अथवा ६५७५.७२ हेक्टर समुदायलाइ सामुदायिक वनको रुपमा हस्तान्तरण भएको छ ।

२.७ गाउँपालिकाको समग्र आर्थिक अवस्था

प्राकृतिक स्रोतसाधनहरु विकासका माध्यम हुन् । प्रभावकारी योजना, योजना कार्यान्वयनमा तिव्र इच्छा शक्ति, पारदर्शीता र प्रतिबद्धता रहने हो भने छोटो समयमा नै स्थानीय विकासको स्तर माथि उठाउन सकिन्छ । आवधिक योजना तर्जुमाको क्रममा गाउँपालिकाका विद्यमान प्राकृतिक स्रोतहरुको अवस्था, उपलब्ध स्रोतहरुलाइ आर्थिक कृयाकलापको माध्यम बनाउन सकिन्छ या सकिदैन भन्ने आधार र स्रोत साधनमा हुने लगानी, त्यसबाट हुने प्रतिफल साथै स्थानीय रोजगारी तथा वातावरणमा पर्ने प्रभाव आदि विषयको आधारभुत खाकालाइ आधारमानेर योजना दस्तावेज तयार गर्नु उपयुक्त हुने भएकाले त्यस अनुसार नै गरिएको छ ।

पालिकाको समग्र आर्थिक अवस्था र नागरिकहरुको आय प्रवृत्ति स्थानीय योजनामा समेटिनु पर्ने अर्को महत्वपूर्ण विषय हो । गाउँपालिकाले कस्तो आर्थिक विकासको ढाँचा कस्तो हुने (कृषी, पशुपालन, प्राकृतिक स्रोत, उद्यम व्यवसाय आदि), प्राथमिकता के लाइ दिने भन्ने विषयमा सर्वपक्षिय ऐकबद्धता हुनु आवश्यक हुन्छ । राक्सिराङ्ग गाउँपालिकाको समष्टीगत आर्थिक खाका संबन्धमा भएका छलफल, स्थलगत अवलोकन, विज्ञहरुका सुझाव आदिका आधारमा अवधारणा बनाइएको थियो । यसका साथै गाउँपालिकाको विगतको आय, व्यय प्रवृत्ति, प्राथमिकता विवरणको आधारमा ५ वर्षको आम्दानी प्रक्षेपण समेत गरी सो आधारमा आगामी ५ वर्षको गाउँपालिकाको व्ययको योजना तयार गरिने हुँदा गाउँपालिकाको आयोजना छनौट तथा योजना तर्जुमामा समेत सहयोग पुगेको छ ।

समष्टीगत अर्थतन्त्र प्रस्तुत गर्नु पर्दा यस गाउँपालिकामा औपचारिक रुपमा प्राप्त हुने आय, निक्षेप संकलन, ऋण परिचालन, रोजगारीबाट प्राप्त आय, कृषि तथा पशुपालन व्यवसायबाट

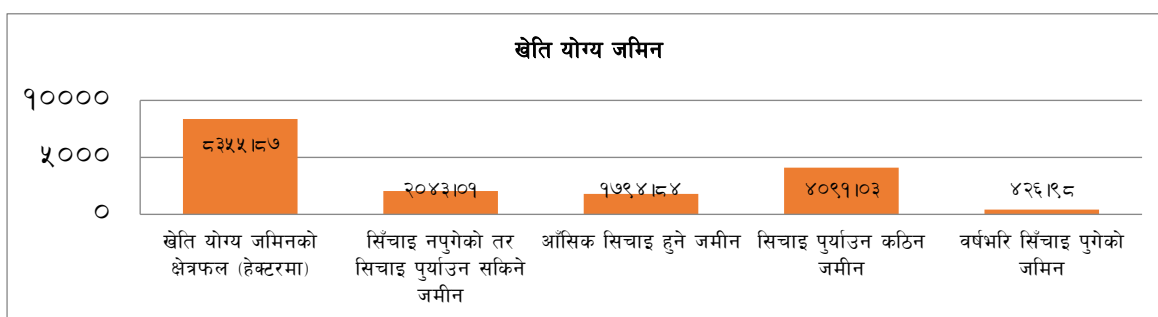

प्राप्त आय, उद्योग तथा अन्य कारोवारबाट प्राप्त आय पर्छ भने अनौपचारिक अर्थतन्त्र अन्तर्गत आफ्नै खेती किसानी गर्दाको श्रमको मुल्य, घरको काम गर्दाको श्रमको मुल्य आदि पर्दछन् ।

२.७.१ खेतियोग्य जमीन तथा कृषि उत्पादन

कृषि मुख्य पेशा रहेको यस गाउँपालिकामा अधिकांश भुभाग अग्ला पहाड र जङ्गलले ओगटेको छ । खेतियोग्य जमिन थोरै भयतापनी अती उर्बर रहेको छ । गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफलको ८३५५.८७ हेक्टर खेति योग्य जमीन रहेको छ भने ४२६.९८ हेक्टर खेतीयोग्य जमिनमा पर्याप्त मात्रामा सिंचाइ सुविधा पुगेको छ । हाल युवा जनशक्ति गाउँपालिका बाहिर बसोबास गर्ने भएकाले कतिपय स्थान बाँझो छोडिएका छन् । यसको साथै कृषिमा आकर्षण हुने नीति नियम बनाएमा गाउँपालिका बाहिर बसोबास गर्नेप्रवृत्ति रोक्न सकिन्छ । यसको लागि कृषिमा आधुनिकीकरण र व्यवसायिकीकरण गर्नु नितान्त आवश्यक छ ।

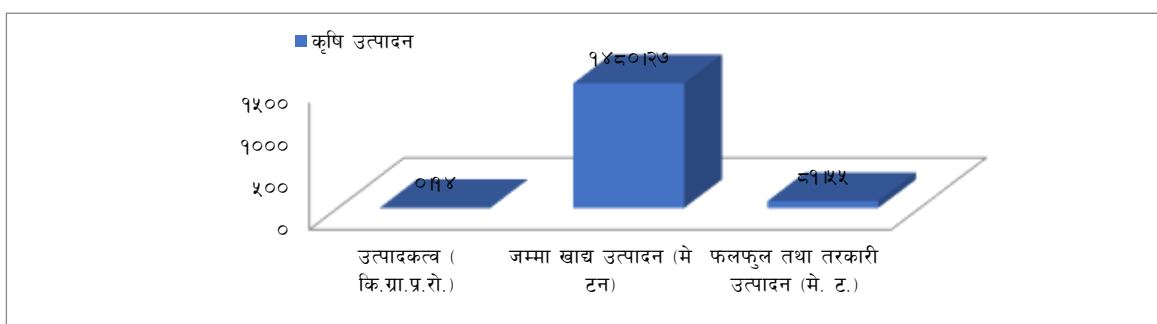
चित्र नं. २.७.१ खेती योग्य जमीन

स्रोत : सर्भे विभाग, २०७७

गाउँपालिकाको ४०९९.०३ हेक्टर खेतियोग्य जमीनमा सिंचाइ पुर्याउन कठिन छ । आंशिक रुपमा ९७९.४८४ हेक्टर जमिनमा सिंचाइ पुगेको छ भने २०४३.०९ हेक्टर खेती योग्य जमिनमा सिंचाइ पुर्‍याउन सम्भव भएता पनि सिंचाइ नपुगेको अवस्था छ । गाउँपालिकामा सिंचाइको वा अन्य कारणले खेती नगरिएको जमिनको हिस्सा पनि उल्लेख्य भएकाले कृषि उपजको उत्पादन बढाउन, रोजगारीको सिर्जना गर्न र आन्तरिक आयमा समेत बृद्धि हुने गरी बाँझो जमिनको सवालमा गाउँपालिकाले प्रभावकारी योजना तर्जुमा गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

चित्र नं. २.७.२ खाद्य उत्पादन

स्रोत : स्थलगत कार्य, चैत २०७७

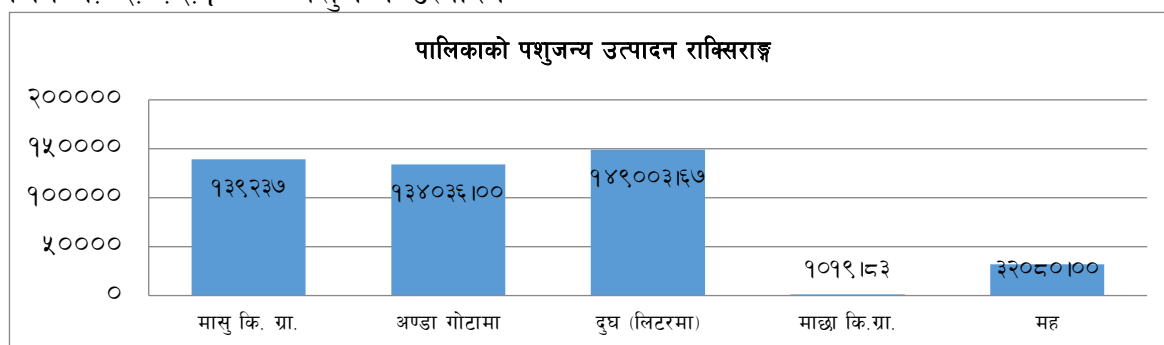
आलु र फलफुल उत्पादन प्रशस्तै हुने भएकोले कृषकको क्षमता विकास, उन्नत जातको बीउ वीजन तथा निर्यातका लागि उपयुक्त बजारको समेत अध्ययन गरी सहजीकरण गरी आन्तरिक आम्दानी बढाउन सकिन्छ ।

यस गाउँपालिकाको कृषि उत्पादनका सन्दर्भमा धान, गहुँ, मकै प्रमुख बालीको रूपमा रहेका छन् । जसको उत्पादन १४८०.२७ मेट्रिक टन रहेको छ, फलफुल तथा तरकारी उत्पादन ८१.५५ मेट्रिक टन छ । उत्पादनका आधारमा औषत खेतियोग्य जमीनको उत्पादकत्व प्रति रोपनी ०.१४ मेट्रिक टन प्रती रोपनी छ ।

२.७.२ पशुजन्य उत्पादन

यस गाउँपालिकामा पशुपालनको रूपमा भैसी, गाई, बाख्रा, भेडा, कुखुरा, सुँगुर आदि पालिएको छ । तीमध्ये अधिकांश घरमा नै बाँधेर पाल्ने गरिन्छ । विभिन्न ठाउँका किसानहरु कुखुरा पालन व्यवसायतर्फ आकर्षित भएको देखिन्छ । पालिकामा घाँसेवाली उत्पादनमा प्रयोग गर्न सकिने प्रसस्त जमीन छ र पशुजन्य उत्पादनको हिस्सा केही मात्रामा व्यवस्थीत गर्ने हो भने समष्टीगत अर्थतन्त्रमा आय वृद्धि गर्न सम्भव हुन्छ ।

चित्र नं. २.७.२.१ पशुजन्य उत्पादन

स्रोत : स्थलगत कार्य, चैत २०७७

मुख्य पशुजन्य उत्पादनमा १३९२३७ कि. ग्रा. टन मासु, १३४०३६ ओटा अण्डा, १४९००३.६७ किलो लिटर दुध, १०१९.८३ कि.ग्रा. माछा र ३२०८० किलोग्राम मह छन् । यसबाट के देखिन्छ भने गाउँपालिकाको पशुजन्य उत्पादनमा महको निर्यातको ठुलो सम्भावना रहेको छ । विशेष गरी मह व्यावसायिक रूपमै उत्पादनलाई वृद्धि गर्न सकेमा निर्यातको प्रचुर सम्भावना छ ।

२.७.३ आर्थिक इकाईहरु

गाउँपालिका भित्र सञ्चालनमा आएका आर्थिक इकाईहरु पालिकाको आन्तरिक आयमा पनि सहयोग पुर्याउने इकाई हरुहुन । आर्थिक विकास तथा आन्तरिक आय वृद्धिका लागि आर्थिक इकाईको ठुलो प्रभाव रहन्छ । यहाँ साना तथा ठुला उद्योगहरु लाई आर्थिक इकाईको रूपमा लिइएको छ ।

चित्र नं. २.७.३.१ गाउँपालिका भित्र रहेका आर्थिक इकाईहरू

स्रोत : स्थलगत कार्य, चैत्र २०७७

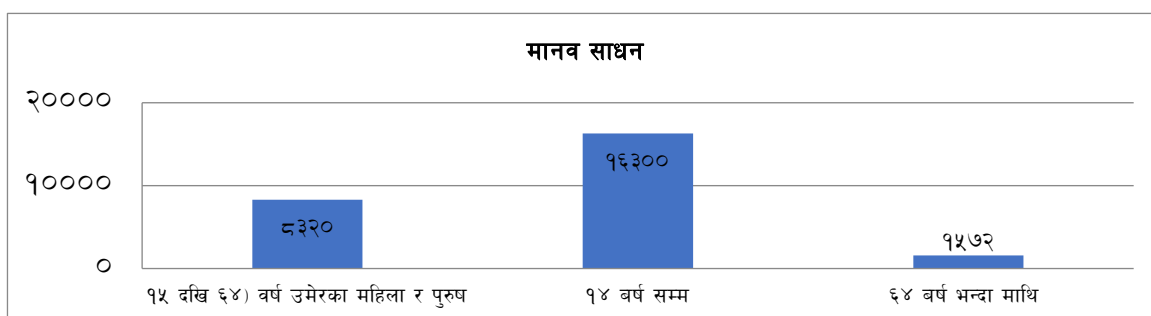
गाउँपालिकाको आन्तरिक स्रोत व्यवस्थित गर्न पालिकामा सञ्चालनमा आएका आर्थिक इकाईहरूलाई करको दायरामा ल्याउनु आवश्यक छ । नियमित अनुगमन, व्यवसायिहरूको लागि प्रोत्साहन, शान्ति सुरक्षा लगायतका कार्यहरू नियमित र भरपर्दा भएमा आर्थिक इकाईहरूबाट उठ्ने राजस्व पनि बढ्छ र नागरिकहरूमा कर तिर्नु पर्छ भन्ने भावना पनि विकास हुन्छ । यसले परोक्ष रूपमा पालिकाको आन्तरिक आयमा योदान दिन्छ ।

गाउँपालिका भित्र रहेका साना पसल देखि ठुला उद्योग कल कारखानाहरू सम्मले आफ्नो क्षमताको आधारमा प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष स्थानीय अर्थतन्त्रमा प्रभाव पार्दछन् । स्थानीय वस्तुको खपत, स्थानीय रोजगारी र आयजार्जनमा हुने उन्नतिले गाउँपालिकाको आन्तरिक आयमा पनि योगदान दिन्छ । पालिकामा साना तथा ठुला गरी जम्मा ४०१ वटा यस्ता आर्थिक इकाईहरू छन् । जसमा २९७ वटा व्यवसायहरू दर्ता भइ व्यवसाय सञ्चालन गरी रहेका छन् भने बाँकि रहेका १०४ वटा व्यवसाय भने विना दर्ता सञ्चालनमा छन् । विना दर्ताका व्यवसायलाई दर्ता प्रकृत्यामा ल्याएर करको दायरामा ल्याउनु आवश्यक छ ।

२.७.४ स्थानीय पूँजी

राक्सिराङ्ग गाउँपालिकामा उपलब्ध प्राकृतिक तथा उत्पादनशिल स्रोतहरू सक्रिय बनाउने र तीनिहरूको माध्यमबाट पारिवारिक आवश्यकता पुरा गर्दै सिंगो गाउँपालिकालाई नै आर्थिक रूपमा सवल, सक्षम वा समृद्ध बनाउन यहाँको जनशक्तिको विकल्प छैन् ।

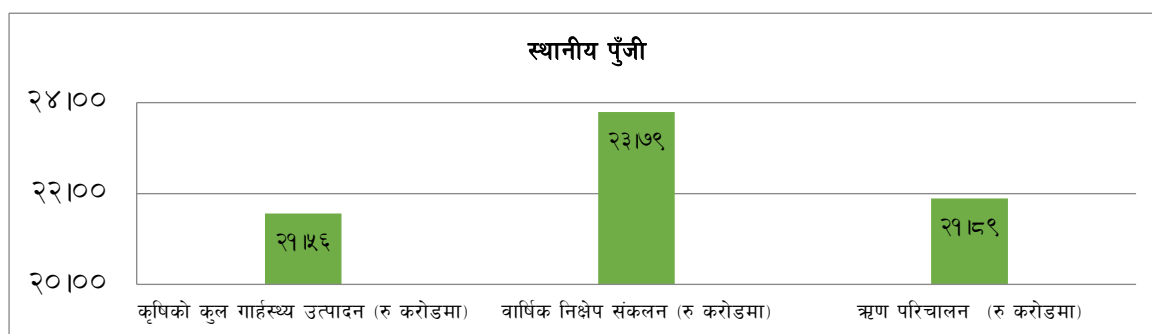
चित्र नं. २.७.४.१ उमेर अनुसारको जनसंख्या

स्रोत : राष्ट्रिय जनसंख्या र आवास जनगणना, २०११

गाउँपालिकाको आधा भन्दा धेरै मानव साधन कृषिमा आश्रीत छ र यसको प्रयोग प्राकृतिक स्रोतसँग सम्बन्धीत अन्य क्षेत्रमा भएको छैन । कृषि क्षेत्रमा आश्रीत मानव साधनलाई पूर्ण रोजगार बनाउन चुनौतीपूर्ण छ तर आंशीक रुपमा प्राप्त हुने मानव साधनलाई प्राकृतिक स्रोत र अन्य क्षेत्रमा आंशीक रोजगारीका दिगो अवसर सिर्जना गर्न सक्ने वातावरण बन्न सक्छ । यसो गर्दा हुलमुलिएको मानव साधन मुल स्रोतमै (बाँझो वा प्रति जग्गामा कृषि कार्य, कृषि वन, वनजन्य स्रोत उत्पादन र बजारीकरण आदि) आवद्ध रहन्छ । यस गाउँपालिकामा १५ देखि ६४ वर्ष उमेर समुहका ८३२० उर्जाशील मानव स्रोत रहेकाले उद्यमशिलता सम्बन्धी तालिम तथा अन्य अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकेमा गाउँपालिकाले आन्तरिक आम्दानी बृद्धि गर्न सक्दछ ।

चित्र नं. २.७.४.२ स्थानीय पूँजी

स्रोत : स्थलगत कार्य, चैत २०७७

स्थानीय पूँजी अन्तर्गत जम्मा निक्षेप संकलन रु २३.७९ करोड र ऋण परिचालन रु २१.८९ करोड भएको देखिन्छ भने रु २१.५६ करोड बराबरको कृषिको कुल गार्हस्थ उत्पादन रहेको छ । कृषिको कुल गार्हस्थ उत्पादन तुलनात्मक रुपमा कम देखिए पनि कृषि तथा पशुपालन सम्बन्धी कार्य योजना तर्जुमा समयमा गर्न सके गाउँपालिकाको आन्तरिक आम्दानी प्रशस्त बढ्ने देखिन्छ ।

२.८ सेवा तथा नियमनकारी संस्था

प्रसासनिक सेवा, स्वास्थ्य तथा सामाजिक सेवा, शिक्षा, शान्ति सुरक्षा, खाने पानी, स्थानीय विकास निर्माण लगायतका कार्य गर्न गाउँपालिका स्तरका सामुदायिक तथा सार्वजनिक संयन्त्रहरु क्रियाशिल छन् । सार्वजनिक वनको ठूलो हिस्सा सामुदायिक वनको रुपमा समुदायमा हस्तान्तरण भएको छ । वन उपभोग घाँस, दाउरा र घरायसी प्रयोजनको काठ आपूर्तिमा सिमित छ ।

तालिका नं. २.८.१ सार्वजनिक/सामुदायिक संस्था तथा समुह

संस्था तथा समुह	
सुचक	इकाइ (संख्या)
सामुदायिक वन	३४
स्वास्थ्य संस्था	७
प्रहरी चौकी	२
टोल विकस संस्था	७६

संस्था तथा समूह	
सुचक	इकाइ (संख्या)
वित्तीय संस्था र समूह	४९
खाने पानि उपभोक्ता समूह	११
युवा क्लव	७
पालिका र वडा संयन्त्र	१०

स्रोत : स्थलगत कार्य, चैत २०७७

स्वास्थ्य सेवा प्रवाहका लागि गाउँपालिका केन्द्र सहित ७ वटा स्वास्थ्य इकाइ छन् तर स्वास्थ्य सहायक भन्दा माथिको जनशक्ति दरवन्दी भएपनि आपूर्ति भएको छैन । सुरक्षा सेवाका लागि २ वटा प्रहरी चौकि छन् । वित्तीय कारोवार गर्ने ४९ वित्तीय संस्था छन् तर (क), (ख) र (ग) वर्गका बैंक हरु विस्तार भएका छैनन् । सरकारी सेवाका लागि गाउँपालिका स्तरका क्षेत्र तथा विषयगत शाखा सहित वडा संयन्त्रहरु छन् । टोल स्तरका आर्थिक सामाजिक विकास, वन तथा वातावरण संरक्षण, जनचेतना, प्राकृतिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक सम्पदाहरुको संरक्षण लगायतका कार्य गर्न टोल विकास संस्थाहरु क्रियाशिल छन् ।

परिच्छेद तीन : प्रथम पञ्चवर्षिय योजना

३.१. भूमिका

संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको मूल संरचना संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहको हुने, तीनै तहले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्र रही नीति तथा योजना तयार गर्ने तथा त्यसको कार्यान्वयन गर्ने संवैधानिक व्यवस्था अनुसार तीनै तहको राजनीतिक तथा प्रशासनिक संरचना तयार भई नागरिकको सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक र राजनीतिक अधिकार सुनिश्चित गर्न निरन्तर प्रयासरत छन् । सीमित साधन स्रोतको बावजुद जनताका असीमित आकांक्षालाई संवोधन गर्नुपर्ने र सबै जनताको घरदैलोमा सार्वजनिक सेवाप्रवाह गर्नु पर्ने दायित्व स्थानीय सरकार(पालिका)को काँधमा रहेको छ । स्थानीय प्राकृतिक तथा जैविक स्रोत साधन, स्थानीय सीप र ज्ञानमा आधारित उद्यमशीलताको विकास र प्रवर्द्धन गरी आर्थिक विकास, सामाजिक विकास, दिगो विकास र सुशासन कायम गर्नु पर्ने आवश्यकता रहेको छ । यसको लागि आवश्यक संस्थागत संरचना र कानूनी आधारहरु तयार भैसकेका छन् । यस परिप्रेक्ष्यमा मकवानपुरको राक्सिराङ्ग गाउँपालिकाले हालको धरातलीय वस्तुस्थितिको आधारमा पहिलो आवधिक योजना (आ.व. २०७८/७९-२०८२/८३) को मस्यौदा तयार गरेको छ ।

३.२ दीर्घकालीन सोच

कृषि, वन, विद्युत, पर्यटन र पूर्वाधार, राक्सिराङ्गका लागि विकासको आधार

३.३ समष्टीगत लक्ष्य

“आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक विविधतामा एकता, भौगोलिक अवस्था व्यवस्थापनको आधार तयार गर्दै सार्वजनिक नीजि सहकारी साभेदारी, समानुपातिक सहभागिता मूलक विकास सिद्धान्त र समावेशी विकास प्रक्रिया मार्फत समतामूलक र सन्तुलित विकास निर्माणको लागि प्रयासरत हुने ।”

३.४ समष्टिगत उद्देश्य

(क) आर्थिक क्षेत्र

दक्ष मानव साधन विकास गर्दै कृषि, वन, जलस्रोत, पर्यटन र स्थानीय प्राकृतिक स्रोतलाई उत्पादनशील कार्यका लागि प्रभावकारी प्रयोग र परिचालन गर्ने, कृषि, वन (उच्च मुल्यका वनस्पतीका क्षेत्रमा) उद्यमशीलता विकास गरी दिगो अर्थतन्त्र, आपूर्ति प्रणाली, खाद्य सुरक्षा तथा सुरक्षित बसोबासको सुनिश्चितता गर्नु ।

(ख) सामाजिक क्षेत्र

शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी, वातावरण, लक्षित वर्ग लगायतका गाउँपालिकाबाट प्रवाह गरिने सार्वजनिक सेवाहरु चुस्त, दुरुस्त, पारदर्शी र जवाफदेही बनाउनु ।

(ग) पूर्वाधार क्षेत्र

सडक प्राथमिकिकरण (वडा स्तरिय, पालिका स्तरिय र जिल्लान्तर) गरी सर्वयाम सडक विस्तारमा प्राथमिकता दिदै समूदायमा आधारित सिँचाई आयोजना, एकिकृत तथा सुरक्षित बस्ती विकास र समायोजित पूर्वाधार (प्रशासनीक भवन, वडा, पालिका भवन, विद्युत, सौर्य उर्जा, सूचना, प्रविधि, औद्योगिक कोरिडोर) को विकास गर्नु ।

(घ) संस्थागत विकास

सार्वजनिक सेवालाई प्रभावकारी र परिणाममुखी बनाउँदै कानुनी राज्यको प्रत्याभुती हुने गरी सामाजिक अपराधमुक्त, नैतिकवान, जवाफदेही र जिम्मेवार समाज तथा सार्वजनिक क्षेत्रको सुनिश्चिता गर्नु ।

३.५ समष्टीगत रणनीतिहरु

- ३.५.१ यस आवधिक योजनाले तोकेका लक्ष्य तथा उद्देश्यहरु प्राप्त गर्दै नेपालको संविधान, सहस्राब्दी विकास लक्ष्य, नेपाल सरकारको पन्ध्रौ आवधिक योजना र बागमती प्रदेशको पहिलो आवधिक योजनाले अपेक्षा गरेको समृद्ध नेपाल सुखि नेपालीको परिकल्पना अनुरूप समावेशी तथा सहभागीतामुलक विकास सहितको न्यायपूर्ण समाज निर्माण गर्ने ।
- ३.५.२ सडक, विद्युत, सिँचाई, सञ्चार लगायतका रणनीतिक र बहु उपयोगि पूर्वाधार विकास गर्दै कृषि, वन तथा जैविक विविधतामा आधारित आय मुलक, पर्यापर्यटन, खानी लगायतमा आधारित द्रुत तथा दिगो आर्थिक लाभ दिने खालका कार्यक्रमहरुलाई प्राथमिकता दिने ।
- ३.५.३ गुणस्तरीय शिक्षा, स्वास्थ्य, स्वच्छ खानेपानीमा सबैको समान पहुँच हुने गरी विस्तार गर्ने ।
- ३.५.४ स्थानीय रोजगारी, आयआर्जन, लघु उद्यम, किसान लगानी कोष लगायतका सेवा तथा सुविधाहरु सिर्जना गरी व्यवस्थित बनाउने ।
- ३.५.५ धार्मिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक सम्पदाहरुको संवर्द्धन र संरक्षण गरी पर्यटन उद्योगको विकास गर्ने ।
- ३.५.६ प्राकृतिक प्रकोप न्यूनीकरण, सुरक्षित र एकिकृत बस्ती विकास, प्रभावकारी विपद व्यवस्थापन, जलवायु अनुकुलन वातावरण बचाउ तथा भू-क्षय नियन्त्रण गर्न निजी सार्वजनिक साभेदारी कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउने ।
- ३.५.७ खाद्यान्न, तरकारी, फलफूल, उच्च मूल्य अभिवृद्धियुक्त वहुवर्षे वाली विकास र प्राकृतिक स्रोतमा आधारित व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्न विशेष क्षेत्र पहिचान, खाद्य सुरक्षा रणनीतिक योजना नर्जुमा गरी आवश्यक पूर्वाधारको व्यवस्था गर्ने ।

- ३.५.८ अन्योन्याश्रित र परिपूरक सामूदायिक चिन्तन, समावेशी र सह अस्तित्वको प्रत्याभूत हुने गरीको सुशासन कायम गर्न सरकारी तथा गैर सरकारी क्षेत्रबाट प्रवाहहुने सेवालाई पारदर्शी, जवाफदेही र नतिजामुखी बनाइने ।
- ३.५.९ सबै किसिमका विभेदको अन्त्य गरी सामाजिक समावेशिकरण अभिवृद्धि गर्ने ।
- ३.५.१० विपन्न वर्ग लक्षित सशक्तीकरणको कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।
- ३.५.११ सहकारी मार्फत सामूहिक कृषि उत्पादन र बजारिकरणको व्यवस्था मिलाउने ।
- ३.५.१२ जनसहभागिताका आधारमा विकास निर्माणका योजनाहरु परिचालन गर्ने ।

३.६ समष्टीगत परिमाणात्मक लक्ष्य

यस आवधिक योजनाका परिमाणात्मक लक्ष्य र गन्तव्य देहाय बमोजिम रहेका छन् ।

तालिका नं. ३.६.१ समष्टीगत परिमाणात्मक लक्ष्यहरु

१ भाषा तथा कला संस्कृतिको उत्थान र विकास					
क्र स	सुचक	इकाइ	आधार वर्ष २०७७/७८ को उपलब्धी	आ.व. २०८०/८१ को लक्ष्य	आ.व. २०८२/८३ को लक्ष्य
१	वडाभित्र बोलिने प्रमुख मातृभाषा र सो भाषा बोल्ने जनसंख्या (प्रतिशत)	तामाङ	३९.६३	४०।०	४०।४
		चेपाङ	३७।८१	३८।२	३८।६
		नेपाली	२२।५६	२४।८	२७।३
२	धार्मिक र ऐतिहासिक स्थलमा पूर्वाधार निर्माण	संख्या	१५।००	२०	२५
३	सांस्कृतिक ग्राम	संख्या	८।००	११	१३
४	भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिसँग सम्बन्धित प्रतियोगिता, मेला, पर्व र महोत्सवहरु	संख्या	२।००	१०	३०

२ सुरक्षित आवास शान्ति सुरक्षा र सुशासन					
क्र स	सुचक	इकाइ	आधार वर्ष २०७७/७८ को उपलब्धी	आ.व. २०८०/८१ को लक्ष्य	आ.व. २०८२/८३ को लक्ष्य
१	सुरक्षित आवासमा पहुँच	प्रतिशत	३४।११	५८।९४	८४।८८
२	नक्सा पास गरी निर्माण भएका घर	प्रतिशत	०।२२	१।८	७।१
३	एक घण्टाको दरीमा यातायातको पहुँच	जनसंख्या	२२२६३	२४०९७	२६१९२
४	विद्युतको पहुँच पुगेको	घरधुरी	११७३	१५६१	१८८९
५	वायो ग्याँस प्रयोग गर्ने	घरधुरी	२१	१७	१६
६	सौर्य उर्जा प्रयोग गर्ने	घरधुरी	११३९	१५०४	१८२३
७	टेलिभिजन प्रयोग गर्ने	प्रतिशत	९।१३	१०।०४	११।०५
८	इन्टरनेट प्रयोग कर्ता	प्रतिशत	४।२७	६।४१	९।६१

३ स्वास्थ्य, सन्तुलित पर्यावरण र सामाजिक संरक्षण					
क्र.सं.	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८ को उपलब्धी	आ.व. २०८०/८१ को लक्ष्य	आ.व. २०८२/८३ को लक्ष्य
१	अपेक्षित आयु	प्रति हजार	५९।५५	६०।२	७०।१
२	पाँच वर्ष मुक्त बाल मृत्युदर	प्रतिहजार जिवित जन्ममा	१२।००	८।००	४।००
३	४५ मिनेटको दुरीमा स्वास्थ्य सेवामा पहुँच पुगेको घरधुरी	प्रतिशत	२२।४१	७९	१००
४	सुरक्षित खानेपानी पुगेको जनसंख्या	प्रतिशत	४७।६५	६३।४२	७६।७४
५	फ्लस सेफ्ट ट्याङ्कमा जोडिएको शौचालय	संख्या	८४८	१५५०	२२३१
६	साधारण शौचालय	संख्या	२८९०	२५०६	२००५
७	शौचालय नभएको	संख्या	८१८	५०१	३२१
८	अपांगता भएका व्यक्तिहरुको जनसंख्या	संख्या	१५३	१५३	१५३
९	आदिवासी/जानजाति समुदायको जनसंख्या	संख्या	३९१२२	३९१२२	३९१२२
१०	उद्यम तथा व्यवसायमा संलग्न आदिवासी/जानजाति व्यक्तिहरु	संख्या	१२५	१८०	२००
११	कम तौल भएका बाल बालिका	प्रतिशत	७।२६	६।१	४
१२	दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट प्रसुति सेवा	प्रतिशत	२४।६३	६६	१००

४ लोकतन्त्र सामाजिक एकता र सम्मान					
क्र.सं.	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८ को उपलब्धी	आ.व. २०८०/८१ को लक्ष्य	आ.व. २०८२/८३ को लक्ष्य
१	नीति निर्णायक तहमा महिलाको पहुँच	प्रतिशत	३३।७०	३६।४०	३९।३१
२	महिला श्रम सहभागिता दर	प्रतिशत	४३।६७	४८।०३	५२।८४
३	अपांगता भएका व्यक्तिहरुको सामाजिक तथा आर्थिक कृयाकलापमा सकृय सहभागिता दर	प्रतिशत	०।५९	०।६५	०।७१
४	कर्मचारी तथा जन प्रतिनिधिहरुको आचारसंहिता कार्यान्वयन	प्रतिशत	२९।३५	३५	४२
५	स्थानीय तहका न्यायिक समितिका पदाधिकारीहरुलाई न्यायिक सचेतना तालिम	संख्या	२।००	५	७
६	वन व्यवस्थापन तालिम प्राप्त सा.व.उ.स	संख्या	१२।००	१७	२०

५ दिगो, सन्तुलीत र सर्वसुलभ पुर्वाधार					
क्र स	सुचक	इकाइ	आधार वर्ष २०७७/७८ को उपलब्धी	आ.व. २०८०/८१ को लक्ष्य	आ.व. २०८२/८३ को लक्ष्य
१	वनले ढाकेको क्षेत्रफल	हेक्टरमा	१३८५१.१८	१३८९६.११	१३९४२.१०५
२	सामुदायिक वनको क्षेत्रफल	हेक्टरमा	१३६९.६१	१४११.११	१४३९.१४७
३	उच्च मूल्यका जडिवुटी र गैरकाष्ठ वन पैदावारको उत्पादन	मे.टनमा	२०१०	२०१६	२११०
४	खानी क्षेत्रको पहिचान	संख्या	२१००	२	३
५	खेतियोग्य जमिन	हेक्टरमा	८३५५.८७	८३६०	८३६५
६	सिंचाइ नपुगेको तर सिंचाइ पुर्याउन सकिने जमिन	हेक्टरमा	२०४३.१०१	२३६५.८८	२३९९.१९२
७	आसिक सिंचाइ हुने जमिन	हेक्टरमा	१७९.४८४	२०७९.१३	२२९३.६८
८	सिंचाइ पुर्‍याउन कठिन जमिन	हेक्टरमा	४०९१.२८	३३२४.७७	३००२.१२
९	वर्षभरी सिंचाइ पुगेको जमिन	हेक्टरमा	४२७.१०८	५९०	६६९.१२
१०	एक घण्टाको दरीमा यातायातको पहुँच	जनसंख्या	२२२६३	२२२६३	२२२६३

६ दिगो स्रोत पहिचान, मानव पूँजी निर्माण र प्रयोग					
क्र स	सुचक	इकाइ	आधार वर्ष २०७७/७८ को उपलब्धी	आ.व. २०८०/८१ को लक्ष्य	आ.व. २०८२/८३ को लक्ष्य
१	१५ देखि ४९) वर्ष उमेरका महिला र पुरुष	संख्या	१४४०५	१४५००	१४६००
२	सरकारी सदस्य बनेको परिवारको	संख्या	१६४९	१९०८	२१०४
३	प्राविधिक जनशक्ति	संख्या	८१४	८९०	९७५
४	उद्योग (लघु र मध्यम)	संख्या	३१००	४	५
५	औपचारिक रोजगारीमा रहेको	जनसंख्या	७७४	९००	११००
६	दर्ता भएका व्यवसाय	संख्या	५४	९६	१५०
७	वित्तीय कारोबार गर्ने संस्थाहरु (बैंक, सहकारी, बचत समुह र अन्य)	संख्या	४९	७०	८७
८	वार्षिक निक्षेप संकलन	रु करोडमा	२३.८०	२५.१४	२७.१४
९	कुल साक्षरता दर	प्रतिशतमा	६३.९६	६७.१६	७०.१२
१०	आधारभूत तहको खुद भर्ना दर	प्रतिशतमा	६१.१९	६७.३०	७४.१०३
११	माध्यमिक तहको खुद भर्नादर	प्रतिशतमा	२९.१३३	३२.१२७	३५.१४९

७ उच्च तथा दिगो उत्पादन र उत्पादकत्व					
क्र स	सुचक	इकाइ	आधार वर्ष २०७७/७८ को उपलब्धी	आ.व. २०८०/८१ को लक्ष्य	आ.व. २०८२/८३ को लक्ष्य
१	कृषिको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	रु करोडमा	२१.१६	२४.१६	२७.१२
२	उत्पादकत्व	(मे टनमा)	०.१४	०.१६	०.१७

७ उच्च तथा दिगो उत्पादन र उत्पादकत्व					
क्र स	सुचक	इकाइ	आधार वर्ष २०७७/७८ को उपलब्धी	आ.व. २०८०/८१ को लक्ष्य	आ.व. २०८२/८३ को लक्ष्य
३	रासायनिक मल प्रयोग	वार्षिक एक पटक	१९।२१	१३।०९	९।७९
		वार्षिक दुई पटक	५३।७८	२९।६५	१९।९४
		वार्षिक तीन पटक	२७।०१	१९।६९	१५।९५
४	मुख्य खाद्यान्न तथा दलहन उत्पादन	वार्षिक उत्पादन (मे.ट.)	१६०८।९५	१६३३।२१	१६४९।५८
५	फलफुल तथा तरकारी उत्पादन	वार्षिक उत्पादन (मे.ट.)	८१।५५	८२।७८	८३।६१
६	पशुजन्य उत्पादन (मास)	कि.ग्रा. प्रतिवर्ष	१३९२३७	१६११८४।२३	१७७७०५।६२
७	पशुजन्य उत्पादन (अण्डा)	गोटा	१३४०३७	१४०७३९	१४७७७५
८	पशुजन्य उत्पादन (दुध)	लिट्र	१४९००३।६७	१५६४५३।९	१६४२७६।५
९	पशुजन्य उत्पादन (माछा)	कि.ग्रा. प्रतिवर्ष	१०१९।८३	१०७०।८	११२४।४
१०	पशुजन्य उत्पादन (मह उत्पादन)	कि.ग्रा. प्रतिवर्ष	३२०८०।००	३३६८४।०	३५३६८।२
११	कृषि उत्पादनको आयात	कि.ग्रा. प्रतिवर्ष	६१२०२६।४४	३९५४७१।५०	३५६९१३।०
१२	कृषि उत्पादनको निर्यात	कि.ग्रा. प्रतिवर्ष	८७७३।२६	११६७७।२	१०५३८।७
१३	वर्ष भरी खान पुग्ने घरधुरी संख्या	संख्या	६६४	९३३।०	११७१।०

३.७ गाउँपालिकाको समष्टीगत वित्तीय स्थिति

यस गाउँपालिकाको सार्वजनिक वित्तीय अवस्था वार्षिक निति तथा बजेट आवधिक योजनाको तर्जुमाको प्रमुख आधार र सरोकारको विषय हो । हाल स्थानीय तहहरु आफ्नो वित्तीय निति आफै बनाउन सक्ने, आफ्नो वार्षिक बजेट र आवधिक विकास योजना आफै निर्माण र कार्यान्वयन गर्न सक्ने गरि अधिकार सम्पन्न भएका छन् । यद्यपी प्रारम्भिक कालमा सवैजसो स्थानीय तहहरु केन्द्रीय (संघिय) र प्रदेश सरकारको राजश्व बाँडफाँड र विभिन्न प्रकारका अनुदानहरुमा भर पर्नु पर्ने अवस्था रहेको देखिन्थ्यो । आफ्नै आन्तरिक राजश्व ज्यादै न्युन र नगण्य रहेको र आन्तरिक ऋण प्राप्त गरि परिचालन गर्न सक्ने वैधानिक प्रावधान र अभ्यास नभएको देखिन्थ्यो भने वर्तमान अवस्थामा यो क्षेत्रमा व्यापकता पाइन्छ ।

गाउँपालिकाले तयार पारेको कार्यक्रमहरुमा खर्चको बाँडफाँड र आन्तरिक राजश्व उठाउने अधिकार स्वयम गाउँपालिकामा नै निहित हुन्छ । गाउँपालिकाको समग्र आयव्ययको संरचनाले गाउँपालिकाको वित्तीय अवस्थालाई प्रस्तुत गर्दछ । निर्धारित सार्वजनिक खर्चलाई प्राप्त गर्ने स्रोतहरुमा आन्तरिक राजश्व र अन्तर सरकारी वित्त र बाँडफाँड तथा वैदेशिक अनुदान

सहायतावाट नपुग भएको अवस्थामा घाटा वित्त व्यवस्था हुने र यसका लागि आन्तरिक ऋण तथा वैदेशिक ऋणको परिचालन गर्न सकिने संभावनालाई पनि वेवास्ता गर्न सकिदैन ।

यस गाउँपालिकाले आन्तरिक राजश्व, राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने रकम, वित्तीय समानिकरण अनुदान, सर्शत अनुदान तथा विशेष कार्यक्रमका लागि संधिय र प्रदेश सरकार तथा अन्य निकायबाट प्राप्त हुने विभिन्न अनुदान तथा सहयोग बाट आर्थिक स्रोत एकिकृत गरि विकास तथा सेवा प्रवाहका कार्य गरिरहेको छ । निर्वाचन क्षेत्र पुर्वाधार कार्यक्रम मार्फत सम्बन्धीत संघ तथा प्रदेश निर्वाचन क्षेत्रको स्रोत पनि केहि रुपमा गाउँपालिकाको पुर्वाधार विकासमा उपयोग भएको छ ।

आर्थिक वर्ष २०७६-०७७ मा उल्लेखित स्रोत तथा स्थानीय तह क्षमता विकास कार्यक्रम समेतका आधारमा चालुतर्फ रु २३९७६०२४८.३२ र पुँजीगत तर्फ रु २१३३३८५३५.७५ गरि जम्मा रु ४५३०९८७८४.०७ खर्च गरेको देखिन्छ । साथै अन्य तर्फ रु ८८१८९२६९.४२ गरि जम्मा रु ५४१२८८०५३.४९ को समग्र स्रोत व्यवस्थापन र परिचालनको क्षमता करिव रु ५२ करोड हाराहारी रहेको छ । जसमध्ये चालु प्रकृतिका कार्यक्रमहरु लगायत खर्च व्यवस्थापनको लागि कुल व्ययको ५८.३२ प्रतिशत अर्थात रु ३० करोड हाराहारी र विभिन्न विकास निर्माण सम्बन्धी कार्यको लागि ४१.६८ प्रतिशत अर्थात रु २१ करोड हाराहारी पूँजीगत तर्फ विनियोजन गरेको छ ।

यस आधारमा एकातर्फ आन्तरिक राजश्व र समग्र स्रोत विस्तार गर्नुपर्ने छ भने अर्कोतर्फ गाउँपालिकाको खर्च गर्ने क्षमता समेत बढाउनुपर्ने आवश्यकता छ । आवधिक योजना बनाउँदा गाउँपालिकाले अनुदान, सहयोग, साभेदारी, लागत सहभागिता तथा आन्तरिक आय कमश विस्तार गर्दै जाने रणनीति लिएकोले आगामी वर्षहरुमा बजेटरी खर्च र गैरबजेटरी खर्च समेतबाट कमश क्षमता बढाउदै लगी आ.व. २०८२२८३ सम्ममा रु ८४ करोड सम्म खर्च गर्न सक्ने अवस्थामा पुगिने प्रक्षेपण राखिएको छ । आर्थिक गतिविधि र पुर्वाधार विकास र विस्तार तथा राजश्व सुधार योजना मार्फत गाउँपालिकाले योजना अवधीको अन्तिम आ.व. मा रु १६ करोडको हाराहारीमा आन्तरिक राजश्व उठाउन सक्ने प्रक्षेपण गरेको छ ।

उक्त आन्तरिक आम्दानीको लागि गाउँपालिकाले कर, दस्तुर, सेवा शुल्क, दहत्तर वहत्तरको विक्रि, घर जग्गा रजिष्ट्रेशन, आदि शिर्षकहरु पहिचान गरि आर्थिक ऐन मार्फत सम्पत्तीकर, भुमिकर, घर बहाल कर, व्यवसाय दर्ता शुल्क, कवाडी र जिवजन्तु कर , जडिवुटी कर, सवारीसाधन कर, विज्ञापन कर, मनोरन्जन कर, बहाल विटौरी शुल्क, पार्किङ शुल्क, ट्रेडिङ लगाएतका पर्यटकिय शुल्क, सेवा शुल्क लगाएतका कर, शुल्क तथा दस्तुरको उचित तथा वैज्ञानिक दरहरु निर्धारण गरि लागु गर्नु पर्छ । जसले गर्दा आन्तरिक आयको गुणस्तरिय वृद्धि गर्न सकिन्छ ।

३.८ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय

संघ र प्रदेशबाट फरक फरक शिर्षकमा गाउँपालिकामा जाने बजेटको २५ प्रतिशत हिस्सा गाउँपालिकाले आन्तरिक स्रोतबाटै जुटाउनु पर्ने कानुनी प्रावधान छ तर यस गाउँपालिकाको आन्तरिक आम्दानी भने जम्मा आयको ५ प्रतिशत पनि नरहेको देखिन्छ । यसले संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने स्रोतको बढोत्तरी गर्न गाउँपालिकाले आन्तरिक आम्दानीमा सुधार गर्नु अपरिहार्य रहेको देखाउँछ ।

३.९ पालिकाको वित्तीय स्रोत र आय स्थिति

गाउँपालिकाको वित्तीय स्रोतको रूपमा संघिय सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तीय अनुदान, सशर्त अनुदान, राजस्व बाँडफाँड, विशेष अनुदान र समपुरक अनुदान हुन भने प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, राजस्व बाँडफाँड, विशेष अनुदान र समपुरक अनुदान हुन । त्यस्तै गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्व र स्थानीय संचित कोष अन्तर्गत आयोजना विशेष प्राप्त हुने अन्य रकम पनि वित्तीय स्रोत हुन ।

तालिका नं. ३.९.१ गाउँपालिकाको आ. व. २०७७/७८ को समष्टीगत आय

	संघिय सरकारबाट (रु करोडमा)	प्रदेश सरकारबाट (रु करोडमा)
सशर्त अनुदान	रु १६.१२	रु २.७१
समानिकरण अनुदान	रु ९.८५	रु १.०२
समपुरक अनुदान	रु १.५	रु २.९९
विशेष अनुदान	रु २	रु ०.३५
राजस्व बाँडफाँड	रु ८.७३	रु १.२

स्रोत : गाउँपालिका लेखा शाखा, चैत २०७७

संघिय सरकार र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने वाहेक आन्तरिक स्रोत बाट रु ३.३२ करोड आय र संचित कोषबाट (अन्य) रु ३ करोड आय भएको देखिन्छ । गाउँपालिकाको समग्र वित्तीय स्रोतमा संघिय सरकार र प्रदेश सरकारको तर्फबाट जम्मा आयको ९३.५३ प्रतिशत हिस्सा ओगटेको छ । जम्मा ६.४७ प्रतिशत मात्रै आन्तरिक आयको हिस्सा देखिन्छ । पालिकाको आन्तरिक आयको अवस्था हेर्दा सन्तोषजनक देखिदैन ।

आ. व. २०७४/७५ मा ०.५२ प्रतिशत मात्र आन्तरिक आयको हिस्सा देखिएकोमा आ.व. २०७५/७६ मा आन्तरिक आय बढेर ४.४९ प्रतिशत भएको छ । आ.व. २०७६/७७ मा ४.५९ प्रतिशतमा खुम्चिन पुगेको देखिन्छ । आधार वर्ष आ. व. २०७७/७८ मा ६.४७ प्रतिशत आन्तरिक आय भएको देखिन्छ । तसर्थ गाउँपालिकाले आफुलाई सम्वृद्ध बनाउने हो र आन्तरिक आयको न्युनतम मापदण्ड मात्रै पुरा गर्ने हो भने पनि आन्तरिक आयलाई मजबुत बनाउनु पर्ने देखिन्छ ।

तालिका नं. ३.९.२ गाउँपालिकाको समष्टीगत आय

समष्टीगत आय									
क्र.स.	आय विवरण	आ.व २०७४/७५		आ.व २०७५/७६		आ.व २०७६/७७		आ.व २०७७/७८	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१	नेपाल सरकारबाट प्राप्त	२८५१८६१२०	९५.१०२	२०८६१२०००	४६.१४०	२२८०१०९२३	४४.११५	२७९७०००००	५४.४४२
२	प्रदेश सरकारबाट प्राप्त	०	०.१००	७८२५४०००	१.७१४०	३१२७२०००	६.१०६	७०७३३०००	१३.१७९
३	आन्तरिक आय	१५५८३९०	०.४४२	२०२०७६२६	४.१४९	२३६८४१९१	४.४४९	३३२०००००	६.१४७
४	राजस्व बाँडफाँड	०	०.१००	७११९०५७६१९	१.५१८३	६०८८८२९४	१.११७९	९९३९७०००	१.९१३७
५	बिबिध	१३३८०४२४	४.१४६	७१३४४००४४	१.५१८७	१७२५५८१६४	३.३१४१	३०००००००	५.६८५
	जम्मा	३००९२४९३४	१००	४४९६०८२०७	१००	५१६४१३५७२	१००	५१३३०००००	१००

स्रोत : गाउँपालिका लेखा शाखा, चैत २०७७

यस्तै आय अनुमानकै विश्लेषण गर्ने क्रममा विगतमा भएका आयको वार्षिक वृद्धिदरलाई माथिको तालिकामा प्रस्ट पारिएको छ । आ.व. २०७४/७५ मा भन्दा आ.व. २०७५/७६ मा ४९.८१

प्रतिशत ले आय बढेको देखिन्छ, जसमा आन्तरिक आय अप्रत्यासित रूपमा ११९६.७० प्रतिशतले बढेको छ, तर २०७५।७६ र २०७६।७७ लाई हेर्दा आ.व. २०७६।७७ मा जम्मा आय १४.८६ प्रतिशतले बढेको देखिन्छ, जसमा आन्तरिक आय १७.२० प्रतिशत ले मात्रै बढेको छ । त्यस्तै आ.व. २०७६।७७ को वास्तविक आय र आ.व. २०७७।७८ को अनुमानित आय विश्लेषण गर्दा ०.६६ प्रतिशत ले आय घट्ने अनुमान छ । जसमा आन्तरिक आय ४०.१८ प्रतिशतले बढाउने अनुमान गरिएको छ । यदि यही तरिकाले आन्तरिक आय बढाउँदै लग्ने लक्ष्य गाउँपालिकाले पुरा गर्न सक्छ, भने पालिकाको विकास र सम्बृद्धि टाढा छैन ।

माथिका सम्पूर्ण समष्टिगत अर्थतन्त्र, वित्तीय स्रोत, पालिकाको आय विश्लेषण गर्दा आगामी पाँच वर्षको आन्तरिक आय, केन्द्र र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने आय, साथै विविध आय निम्न मान्यताहरूको आधारमा अनुमान गरिएको छ ।

मान्यताहरू

१. राजस्वको दायरा विस्तारमा केन्द्रित गतिविधि र सम्बन्धित पूर्वाधारमा गरिने लगानीले आन्तरिक राजस्व हरेक वर्ष आधार वर्षको मुल्यमा क्रमशः औसत १५ प्रतिशतले वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ ।
२. संघ र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तीय समानीकरण अनुदान तथा संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकार बिचको राजस्व बाँडफाँडको रकम क्रमशः १० प्रतिशतले बढ्दै जाने अपेक्षा गरिएको छ, भने विशेष पूर्वाधारका लागि विशेष अनुदान प्राप्तीमा समन्वय गरिने छ ।
३. नीति निर्माण र प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रमका लागि स्थानीय सामुदायिक संस्था तथा अन्य विभिन्न संघ संस्थासँग साभेदारी हुने अपेक्षा गरिएको छ ।
४. आर्थिक विकास अन्तर्गतका सीपमूलक कार्यक्रम तथा पूर्वाधार विकासका कार्यक्रममा निजी, सार्वजनिक, सहकारी साभेदारीका आधारमा कार्य अधि बढाइने छ ।
५. स्थानीय पूर्वाधार र सेवा विस्तारमा लागत (नगद वा श्रम) सहभागिता र साभेदारीले पनि लगानीको स्रोतको आवश्यकता पूर्तिमा केही योगदान गर्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

३.१० क्षेत्रगत योजना प्राथमिकिकरण र बजेट अनुमान

सजष्टिगत योजना खाका बनाउने क्रममा गाउँपालिकाको वित्तीय स्रोत र आगामी पाँच वर्षको आय अनुमान गरे पश्चात अनुमानित आयको आधारमा क्षेत्रगत योजना प्राथमिकिकरण र उक्त योजना अनुसारको बजेट अनुमान प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं.३.१०.१ क्षेत्रगत योजना प्राथमिकीकरण र बजेट विनियोजन

	आ.व. २०७४/७५	आ.व. २०७५/७६	आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८
आर्थिक क्षेत्र	८२२०४०१।०७८	११३१८३९।४५	१२२२४२९।१	२१८२४८१।७३
कृषि पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकास	४६०३४२४।६०४	६३३८३००।८९४	६८४५६०६।९३५	१२२२१८९।७६९
भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण	८२२०४०।१०७८	११३१८३९।४५	१२२२४२९।८१	२१८२४८१।७३
श्रम तथा रोजगारी	५७५४२८।०७५	७९२२८७।६११७	८५५७००।८६६९	१५२७७३७।२११
वैक तथा वित्तिय संस्था	४९३२२४।०६४७	६७९१०३।६६७२	७३३४५७।८८५९	१३०९४८९।०३८
पर्यटन-ग्रामिण तथा स्थानीय पर्यटन	८२२०४०।१०७८	११३१८३९।४५	१२२२४२९।८१	२१८२४८१।७३
उद्योग, ब्यापार र आपूर्ति व्यवस्था	९०४२४४।११८६	१२४५०२३।३९	१३४४६७२।७९१	२४००७२९।९०३
सामाजिक क्षेत्र	६८६८९८।४३।५६	९४५७६७४।१०८	१०२१४६४९०।९	११२०९२४५६।३
शिक्षा	४४६४८३९८।३२	६१४७४८८१।७	६६३९५२१९।१	७२८६००९६।६
स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षा	११६७७२७३।४१	१६०७८०४५।९८	१७३६४९०३।४६	१९०५५७१।५७
युवा तथा खेलकुद	२०६०६९५।३०७	२८३७३०२।२३२	३०६४३९४।७२८	३३६२७७३।६८९
अन्वेषण तथा सिर्जनात्मकता	२०६०६९५।३०७	२८३७३०२।२३२	३०६४३९४।७२८	३३६२७७३।६८९
खानेपानी तथा सरसफाई	२०६०६९५।३०७	२८३७३०२।२३२	३०६४३९४।७२८	३३६२७७३।६८९
लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीता	१३७३७९६।८७१	१८९१५३४।८२२	२०४२९२९।८१८	२२४१८४९।१२६
लक्षित वर्ग उत्थान - महिला बालबालीका तथा जेष्ठनागरिक	३४३४४९२।१७८	४७२८८३७।०५४	५१०७३२४।५४६	५६०४६२२।८१५
भाषा, संस्कृति, कला साहित्य	१३७३७९६।८७१	१८९१५३४।८२२	२०४२९२९।८१८	२२४१८४९।१२६
भौतिक पूर्वाधार	४२६९४४३९।११	५८७८४५४०।८२	६३४८९५४८।२४	८७६६४२३२।७
आवास तथा वस्ती विकास	४६९६३८८।३०२	६४६६२९९।४९	६९८३८५०।३०६	९६४३०६५।५९७
सडक तथा यातायात	२१३४७२१९।५५	२९३९२२७०।४१	३१७४४७७४।१२	४३८३२११६।३५
सिंचाइ	६४०४१६५।८६६	८८१७६८१।१२३	९५२३४३२।२३६	१३१४९६३४।९१
विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा	३८४२४९९।५२	५२९०६०८।६७४	५७१४०५९।३४२	७८८९७८०।९४३
सञ्चार तथा सूचना प्रणाली	४२६९४४।३९११	५८७८४५।४०८२	६३४८९५।४८२४	८७६६४२।३२७
ढल निकास, फोहरमैला प्रशोधन पूर्वाधार	३४१५५५५।१२९	४७०२७६३।२६६	५०७९१६३।८५९	७०१३१३८।६१६

	आ.व. २०७४/७५	आ.व. २०७५/७६	आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८
सार्वजनिक निर्माण	२५६१६६६।३४६	३५२७०७२।४४९	३८०९३७२।८९४	५२५९८५३।९६२
वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन	५७३८४९९।८८	७९०११४७।९६	८५३३५४१।४३	९७३२३६०
वन विकास तथा व्यवस्थापन	११४७६९९।९७६	१५८०२२९।५९२	१७०६७०८।२८६	१९४६४७२
जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षण	८६०७७४।९८२	११८५१७२।९९४	१२८००३१।२१५	१४५९८५४
वातावरण संरक्षण तथा प्रदूषण नियन्त्रण	५७३८४९९।८८	७९०११४७।९६	८५३३५४१।४३	९७३२३६
जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा न्यूनीकरण	५७३८४९९।८८	७९०११४७।९६	८५३३५४१।४३	९७३२३६
पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रण	१४३४६२४।९७	१९७५२८६।९९	२१३३३८५।३५८	२४३३०९०
विपद सचेतना, उद्धार तथा पुनर्स्थापना	११४७६९९।९७६	१५८०२२९।५९२	१७०६७०८।२८६	१९४६४७२
लोकतन्त्र, सुशासन तथा शान्ति सुरक्षा	५६३८०७६।९३२	७७६२८७७।८७१	८३८४२०४।४५५	९५६२०४३।७
सार्वजनिक तथा सामुदायिक नेतृत्व विकास	११२७६१५।२२६	१५५२५७५।५७४	१६७६८४०।८९१	१९१२४०८।७४
नीति तथा कानून तर्जुमा	५६३८०७६।९३२	७७६२८७७।८७१	८३८४२०४।४५५	९५६२०४।३७
योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिता	८४५७११।४१९८	११६४४३१।६८१	१२५७६३०।६६८	१४३४३०६।५५५
नियमनकारी संरचनाहरुको प्रवर्द्धन	५६३८०७६।९३२	७७६२८७७।८७१	८३८४२०४।४५५	९५६२०४।३७
सामाजिक मेलमिलाप र शान्ति सुरक्षा	१४०९५१९।०३३	१९४०७१९।४६८	२०९६०५१।११४	२३९०५१०।९२५
पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली	११२७६१५।२२६	१५५२५७५।५७४	१६७६८४०।८९१	१९१२४०८।७४
योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	१४३४६२४।९७	१९७५२८६।९९	२१३३३८५।३५८	२४३३०९०
कुल जम्मा	१४३४६२४।९७	१९७५२८६।९९	२१३३३८५।३५८	२४३३०९०००

गाउँपालिकाको जम्मा पूँजीगत बजेटको ८.९७ प्रतिशत आर्थिक क्षेत्रमा विनियोजन गरिएको छ । सम्पूर्ण पूँजीगत बजेटको लगभग आधा हिस्सा अर्थात ४६.०७ प्रतिशत सामाजिक क्षेत्रमा विनियोजन गरिएको छ भने ३६.०३ प्रतिशत भौतिक पूर्वाधार क्षेत्रमा विनियोजन गरिएको छ । साथै अन्य विविध क्षेत्रको लागि भनेर ८.९३ प्रतिशत विनियोजन गरिएको छ । यस हिसावले शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी राज्यको आधारभुत आवश्यकता भएको र तत्पश्चात पुर्वाधारमा लगानी गर्ने उद्देश्यले माथिको तालिकाको अनुसार विनियोजन गरिएको छ ।

शुरु वर्ष २०७४/७५ मा अनुमान गरिएका विभिन्न शिर्षगत क्षेत्रगत व्ययहरूमा जम्मा रु. १४.३५ करोड लगानी भएकोमा २०७५/७६ मा बढेर रु. १९.७५ करोड पुगेको देखिन्छ । त्यस्तै २०७६/७७ मा विभिन्न शिर्षगत क्षेत्रगत व्ययहरूमा जम्मा रु. २१.३३ करोड लगानी भएकोमा २०७७/७८ मा दोब्बर बढेर रु. ४४.३३ करोड लगानी पुग्ने अनुमान गरेको देखिन्छ ।

योजना प्राथमिकिकरण गर्ने क्रममा पूँजीगत खर्चलाई चारवटा क्षेत्रमा बाडेर आ. व. २०७७/७८ लाई आधार वर्ष मानी सोही आधारमा आगामी आ. व. २०८२/८३ सम्मको प्रक्षेपण गरिएको छ

आगामी पाँच वर्षको लागि गरिएको खर्च प्रक्षेपण निम्न मान्यताहरूको आधारमा गरिएको छ ।

- क. आधार वर्ष २०७७/७८ मा जम्मा बजेटको क्षेत्रगत रुपमा जति प्रतिशत बजेट विनियोजन भएको छ बाँकी वर्षहरूमा पनि सोही अनुसार विनियोजन गरिएको छ ।
- ख. अनुमानित व्यय प्रक्षेपण गर्दा अनुमानित आयको प्रक्षेपण औषत वृद्धिदरलाई नै कायम गरिएको छ ।
- ग. जम्मा बजेटबाट पूँजीगत बजेट प्रक्षेपण गरिसके पश्चात बाँकी रकमलाई चालु खर्चको रुपमा अनुमान गरिएको छ ।
- घ. पूँजीगत बजेट भित्र उक्त क्षेत्रगत बजेट विनियोजन गर्दा क्षेत्रगत प्रशासनिक खर्चहरू समेत सोही क्षेत्रगत बजेटमा समावेश गरिएको छ ।

तालिका नं. ३.१०.२ क्षेत्रगत योजना प्राथमिकीकरण र बजेट अनुमान

	आधार वर्ष	प्रक्षेपित व्यय (चालु)				
	आ.व.२०७७/७८	आ.व.२०७८/७९	आ.व.२०७९/८०	आ.व.२०८०/८१	आ.व.२०८१/८२	आ.व.२०८२/८३
चालुगत खर्च (क)	२६९७२१०००	२९७५७४५११	३२८३२८३३९	३६२३१९९१८	३९९८६७३०३	४४१३८६६५२
क्षेत्रगत योजना		प्रक्षेपित व्यय (पूँजिगत)				
आर्थिक क्षेत्र	२१८२४८१७३	२४०७७३८१४	२६५६६७१४६	२९३१६३६९१५	३२३५६४७७	३५७५५०७९
कृषि पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकास	१२२२१८९७६९	१३४८३१९७१३	१४८७७३६०१५	१६४१७९६६१९३	१८११९६२७११	२००००४४४१४
भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिवी निवारण	२१८२४८१७३	२४०७७३८१४	२६५६६७१४६	२९३१६३६९१५	३२३५६४७७	३५७५५०७९
श्रम तथा रोजगारी	१५२७७३७१२११	१६८५३९९६९१	१८५९६७०१०१९	२०५२१४५१८६६	२२६४९५३३३९	२५०००५५१५५
वैक तथा वित्तिय संस्था	१३०९४८९१०३८	१४४४६२८३०७	१५९४००२८७४	१७५८९८२१७१	१९४१३८८६२	२१४२९०४७६
पर्यटन - ग्रामिण तथा स्थानीय पर्यटन	२१८२४८१७३	२४०७७३८१४	२६५६६७१४६	२९३१६३६९१५	३२३५६४७७	३५७५५०७९
उद्योग, व्यापार र आपूर्ति व्यवस्था	२४००७२९१९०३	२६४८४८५१२२९	२९२२३३८६०२	३२२४८००६४७	३५५९२१२१४७	३९२८६५८७३
सामाजिक क्षेत्र	११२०९२४५६	१२३६६०३९८	१३६४४६८८३	१५०५६९१३५	१६६१८३१५५	१८३४३२९६६
शिक्षा	७२८६००९६६	८०३७९२५८१६	८८६९०४७३१९	९७८६९९३७१५	१०८०१९०५१	११९२३१४२८
स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षा	१९०५५७१७१७	२१०२२२६७६२	२३१९५९७०११	२५५९६७५३	२८२५११३६३	३११८३६०४१२
यूवा तथा खेलकुद	३३६२७७३६८९	३७०९८११९३४	४०९३४०६१४८८	४५१७०७४१०५९	४९८५४९४६४	५४०२९८८१९८
अन्वेषण तथा सिर्जनात्मकता	३३६२७७३६८९	३७०९८११९३४	४०९३४०६१४८८	४५१७०७४१०५९	४९८५४९४६४	५४०२९८८१९८
खानेपानी तथा सरसफाई	३३६२७७३६८९	३७०९८११९३४	४०९३४०६१४८८	४५१७०७४१०५९	४९८५४९४६४	५४०२९८८१९८
लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीता	२२४१८४९१२६	२४७३२०७१५६	२७२८९३७६५८	३०११३८२१७०६	३३२३६६३१०९	३६६८६५९३२
लक्षित वर्ग उत्थान - महिला बालबालीका तथा जेष्ठनागरिक	५६०४६२२८१५	६१८३०१९८९	६८२२३४४१४६	७५२८४५६७६५	८३०९१५७७३	९१७९६४८३
भाषा, संस्कृति, कला साहित्य	२२४१८४९१२६	२४७३२०७१५६	२७२८९३७६५८	३०११३८२१७०६	३३२३६६३१०९	३६६८६५९३२
भौतिक पूर्वाधार	८७६४४२३२७	९६७११८११५	१०६७१११८	११७७५५७१८	१२९९६६९८६	१४३४५७५६०
आवास तथा वस्ती विकास	९६४३०६५१९७	१०६३८२२९१९७	११७३८२२२१९५	१२९५३१२९१०२	१४२९६३६८१५	१५७८०३३११५
सडक तथा यातायात	४३८३२११६३५	४८३५५५९०१७६	५३३५५५५८८४	५८८७७८५९१८	६४९८४९३३२	७१७२८७७१८
सिंचाइ	१३१४९६३४१९१	१४५०६६७७१२३	१६००६६७७६५	१७६६३३५७१७५	१९४९५०४८	२१५१८६३३१९
विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा	७८८९७८०१९४३	८७०४००६३३६	९६०४०००१५९१	१०५९८०१४६५	११६९७०२८८	१२९११८०१४
सञ्चार तथा सूचना प्रणाली	८७६४४२३२७	९६७११८११५	१०६७१११८	११७७५५७१८	१२९९६६९८६	१४३४५७५६०

	आधार वर्ष	प्रक्षेपित व्यय (चालु)				
	आ.व. २०७७/७८	आ.व. २०७८/७९	आ.व. २०७९/८०	आ.व. २०८०/८१	आ.व. २०८१/८२	आ.व. २०८२/८३
ढल निकास, फोहरमैला प्रशोधन पूर्वाधार	७०१३१३८।६१६	७७३६८९।४।२१	८५३६८८९।४१५	९४२०४५७।४६९	१०३९७३५।१९	११४७६६०४।८
सार्वजनिक निर्माण	५२५९८५३।९६२	५८०२६७०।८९१	६४०२६६७।०६१	७०६५३४३।१०२	७७९८०१९।१८	८६०७४५३।५७
वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन	९७३२३६०	१०७३६७३९।६	११८४६९१८।४	१३०७३०७४।५	१४४२८७५२	१५९२६४५७
वन विकास तथा व्यवस्थापन	१९४६४७२	२१४७३४७।९१	२३६९३८३।६८४	२६१४६१४।८९६	२८८५७५०।४६	३१८५२९१।३६
जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षण	१४५९८५४	१६१०५१०।९३३	१७७७०३७।७६३	१९६०९६१।१७२	२१६४३१२।८५	२३८८९६८।५२
वातावरण संरक्षण तथा प्रदूषण नियन्त्रण	९७३२३६	१०७३६७३।९५५	११८४६९१।८४२	१३०७३०७।४४८	१४४२८७५।२३	१५९२६४५।६८
जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा न्यूनीकरण	९७३२३६	१०७३६७३।९५५	११८४६९१।८४२	१३०७३०७।४४८	१४४२८७५।२३	१५९२६४५।६८
पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रण	२४३३०९०	२६८४१८४।८८८	२९६१७२९।६०५	३२६८२६८।६२	३६०७१८८।०८	३९८१६१४।२
विपद सचेतना, उद्धार तथा पुनस्थापना	१९४६४७२	२१४७३४७।९१	२३६९३८३।६८४	२६१४६१४।८९६	२८८५७५०।४६	३१८५२९१।३६
लोकतन्त्र, सुशासन तथा शान्ति सुरक्षा	९५६२०४३।७	१०५४८८४६।६	११६३९५९७।३	१२८४४२९५।७	१४१७६२४९	१५६४७७४४
सार्वजनिक तथा सामुदायिक नेतृत्व विकास	१९१२४०८।७४	२१०९७६९।३२२	२३२७९१९।४७	२५६८८५९।१३५	२८३५२४९।८३	३१२९५४८।७६
नीति तथा कानून तर्जुमा	९५६२०४।३७	१०५४८८४।६६१	११६३९५९।७३५	१२८४४२९।५६७	१४१७६२४।९१	१५६४७७४।३८
योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिता	१४३४३०६।५५५	१५८२३२६।९९१	१७४५९३९।६०२	१९२६६४४।३५१	२१२६४३७।३७	२३४७१६१।५७
नियमनकारी संरचनाहरुको प्रवर्द्धन	९५६२०४।३७	१०५४८८४।६६१	११६३९५९।७३५	१२८४४२९।५६७	१४१७६२४।९१	१५६४७७४।३८
सामाजिक मेलमिलाप र शान्ति सुरक्षा	२३९०५१०।९२५	२६३७२११।६५२	२९०९८९९।३३७	३२११०७३।९१९	३५४४०६२।२८	३९११९३५।९५
पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली	१९१२४०८।७४	२१०९७६९।३२२	२३२७९१९।४७	२५६८८५९।१३५	२८३५२४९।८३	३१२९५४८।७६
योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	२४३३०९०	२६८४१८४।८९	२९६१७२९।६१	३२६८२६८।६२	३६०७१८८।१	३९८१६१४।२
जम्मा बजेट पुँजीगत (ख)	२४३३०९०००	२६८४१८४८९	२९६१७२९६१	३२६८२६८६२	३६०७१८८०८	३९८१६१४२०
कुल बजेट (क+ख)	५१३०३००००	५६५९९३०००	६२४५०१३००	६८९१४६७८०	७६०५८६१११	८३९५४८०७२

परिच्छेद चार : आर्थिक क्षेत्र

४.१ कृषि, पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकास

४.१.१ वर्तमान अवस्था

राक्सिराङ्ग गाउँपालिकाका बासिन्दाको प्रमुख पेशा कृषि तथा पशुपालन हो । आधार वर्षको पारविन्दुमा कृषि क्षेत्रले २१ करोड ५६ लाख रुपियाँ बराबरको कुल ग्राहस्थ उत्पादनमा योगदान दिएको छ । हाल धान, मकै, गहुँ, कोदो लगायतका खाद्यान्न बाली आयात गरी गाउँपालिकाको माग धान्न परेको छ । आधार वर्षमा धान, मकै, गहुँ, कोदो, फापर लगायतको खाद्यान्न बाली ५,२६,६४५ कि.ग्रा. प्रतिवर्ष आयात भएको छ भने जम्मा ६,००० कि.ग्रा. प्रतिवर्ष निर्यात भएको छ ।

मुख्य मौसमी तरकारी बालीमा आलु, रायो, साग र गोलभेडा अग्रपंक्तिमा छन् भने तोरी र भटमास यहाँका प्रमुख तेलहन बाली हुन् । केरा र आँप गाउँपालिकामा उत्पादन गरिने प्रमुख फलफूल हुन् । हाँस/कुखुरा,भेडा, च्यांग्रा, खसी र राँगा लगायतका पशुपन्छीजन्य वस्तु उत्पादनले प्राथमिकता पाउँदै गएको छ । कृषि उपजको भण्डारणका लागि एउटा मात्र भण्डारण केन्द्रमा निर्भर रहनु परेको छ ।

कृषि क्षेत्रको विकासका लागि सहकारीको उल्लेख्य भूमिका रहेको छ । ७ वटा सहकारी मार्फत ३६.१९ प्रतिशत परिवार सहकारीका सदस्य बनेका छन् । सहकारीले बिउ विजन, ट्याक्टर खरीद, भेटनरी सेवा लगायतका सुविधा दिएका भए तापनि सहकारीको भूमिकालाई अबै प्रभावकारी र विस्तार गनुपर्ने अवस्था देखिन्छ ०.१४ मे.ट. प्रति रोपनी भूमिको उत्पादकत्व रहेको वर्तमान अवस्थामा भूमिको उत्पादकत्व तथा माटोको गुणस्तर बढाउनका लागि प्राङ्गारिक खेतीको पकेट क्षेत्र निर्धारण गरिएको छ ।

४.१.२ प्रमुख समस्याहरु

गाउँपालिकामा मह उत्पादन, दूध र पशुजन्य उत्पादन आदिमा व्यावसायीकरण हुँदै गइरहेको तथ्यलाई गाउँपालिकामा स्थापित नमूना कृषि तथा पशु फर्मले पुष्टि गर्दछन् । यद्यपि उत्पादित समग्र कृषि उपजले गाउँपालिकाबासीलाई वर्षभरि खान पुगेको छैन । कृषिमा आधुनीकरण गरी सिँचाई सुविधाको विस्तार गरी भूमिको उत्पादकत्व बढाउन सकेमा कृषि उत्पादन वृद्धि गर्न सक्ने सम्भावना देखिन्छ ।

गाउँपालिकाको कृषि, सहकारी तथा पर्यटन प्रवर्द्धनका लागि छुट्टै ऐन तथा नीति नहुनु, कृषि सहकारी नहुनु, व्यावसायिक खेतीको अभ्यासको कमी हुनु, गाउँपालिकाको आर्थिक कारोबारलाई पारदर्शी र गतिशील बनाउने कार्यमा सहकारी मुख्य विकल्प भएको वर्तमान अवस्थामा सहकारीका गतिविधिको व्यवस्थित रूपले अनुगमन हुन नसक्नु, अग्ला पहाड र वनक्षेत्रले अधिकांश भूभाग ढाकिनु, भिरोलो जमिन हुनु, खेतीयोग्य जग्गाको खण्डीकरण हुनु, तथा पर्यटकीय पूर्वाधारको व्यवस्थित विकास नहुनु, तामाड, चेपाङ लगायतका जातजातिको परम्परागत जीवनपद्धतिलाई पर्यटनसँग जोड्न नसक्नु जस्ता कारणले यो क्षेत्रको आशातीत विकास हुन सकेको छैन ।

४.१.३ अवसर तथा चुनौतीहरू

धेरै मानिस कृषि पेसामा संलग्न भएको वर्तमान अवस्थामा बेमौसमी खेती एवम् व्यावसायिक खेतीबारे किसानलाई व्यवस्थित तरिकाले अवगत गराउन सकेको खण्डमा तरकारी एवम् अन्नबालीमा गाउँपालिकालाई आत्मनिर्भर गराउन सकिन्छ । तर यहाँ आदिवासी जनजातिको उल्लेख्य उपस्थिति भएको र ती जातिहरू शिक्षामा पछाडि परेकाले कृषि उपज उत्पादन वृद्धि गर्नु चुनौतीपूर्ण देखिन्छ ।

उर्वर भूमिको रासायनिक मल बिनै प्रयोग गर्न सकिएमा र उपलब्ध फाँटको उत्तम उपयोग गर्न सकेमा यहाँको भूमिमा कृषि उपजको राम्रो उत्पादन हुने सम्भावना देखिन्छ । तर भूमिमा रासायनिक मल प्रयोगको रोकथाम गर्नु थप चुनौतीपूर्ण देखिन्छ । पर्यटन पूर्वाधारको व्यवस्थित विकास गरी पर्यटन क्षेत्रको व्यापक प्रचार प्रसार गर्न सकेमा पर्यटन क्षेत्रको विकासले गति लिनेमा कुनै द्विविधा छैन ।

४.१.४ क्षेत्रगत सोच

व्यवस्थित तथा वैज्ञानिक भू-उपयोग एवम् सहकारीको उत्तम परिचालन, दिगो कृषि उत्पादनको आधार ।

४.१.५ लक्ष्य

उपलब्ध भूमिको दिगो उपयोग गरी कृषि उत्पादन तथा उत्पादकत्व बढाउने ।

४.१.६ उद्देश्यहरू

- कृषि उत्पादन तथा उत्पादकत्व बढाउन आधुनिक प्रविधिको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गर्नु,
- परम्परागत कृषि एवम् पशुपालनलाई व्यवसायीकरणको लागि सहकारी संस्थाहरूको परिचालन गर्न वातावरण तयार गर्नु,
- कृषि भूमि व्यवस्थापनका रणनीतिहरूको अवलम्बन गर्नु ।

४.१.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

तालिका नं. ४.१.७.१ कृषि, पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकासका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१.सिंचाइ तथा खेतीपातीमा आधुनिक प्रविधि तथा यन्त्रको प्रयोगलाई बढावा दिन वित्तीय स्रोतको पहिचान गर्ने	१.भूमिको स्तरीकरण गरी भूमिको स्तर अनुसारका बालीनाली लगाउने व्यवस्था मिलाइने छ । २.कृषि एवं पशु विकास क्षेत्रको व्यवसायीकरण, विविधिकरण एवं यान्त्रीकरणका लागि आवश्यक कृषि प्राविधिकको व्यवस्था गरिने छ ।

रणनीति	कार्यनीतिहरू
२.भिरालो तथा फाँटमा उत्पादन हुन सक्ने कृषि उपजहरूको अध्ययन गर्ने	३.किसानको पशुपंछी विमा तथा वित्तीय पहुँचमा विस्तार गरिने छ । ४.स्थानीयता सुहाउँदा कृषि पकेट क्षेत्र विकास गरिने छ ।

४.१.८ मुख्य कार्यक्रमहरू तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ४.१.८.१ कृषि, पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकासका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरू	योजना प्राथमिकता
४.१.८.१	भू-उपयोग योजना बनाई स्थानीय भुगोल अनुसार कृषिलाई मुख्य स्रोतको रूपमा विकास गरी व्यवसायीकरण र यान्त्रीकरण गर्ने	P1
४.१.८.२	उत्पादित कृषि उपजको बजारीकरण गर्ने	P1
४.१.८.३	माटोको उर्वराशक्ति वढाउन प्राङ्गारिक मल प्रवर्द्धन	P1
४.१.८.४	कृषि तालिम र अनुदानलाई क्रमवद्ध व्यवस्थापन गर्ने	P1
४.१.८.५	गोठ सुधार कार्यक्रम	P1
४.१.८.६	अर्गानिक खेती प्रोत्साहन	P1
४.१.८.७	पकेट क्षेत्र घोषणा र कार्यन्वयन	P1
४.१.८.८	पशु तथा पंक्षी पालनलाई व्यवस्थित बनाउने	P1
४.१.८.९	मौरी तथा मत्स्य पालनका लागि पकेट क्षेत्रको व्यवस्थापन गर्ने	P1

अनुसूचीमा १ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

४.१.९ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको मध्यावधिसम्म कृषि क्षेत्रको कुल ग्राहस्थ उत्पादन रु.२४.९६ करोड हुनेछ भने योजनाको अन्त्यमा कुल ग्राहस्थ उत्पादन रु. २७.५२ करोड पुग्नेछ । योजनाको अन्त्यमा कृषि भूमिको उत्पादकत्व आधार वर्षको तुलनामा ०.३ मे.ट. प्रति रोपनीले बढ्नेछ भने प्रति व्यक्ति खाद्य उपलब्धता १०४.८० कि.ग्रा. प्रति वर्ष पुग्नेछ । साथै बाली तथा पशुपंछीको विमा गर्ने कृषकको संख्या उल्लेख्य रूपमा वृद्धि भई १३.२२ प्रतिशत पुग्नेछ र गाउँपालिकामा ४ वटा सामुदायिक भण्डारण केन्द्रको निर्माण हुनेछ । ४६.१८ प्रतिशत परिवारको सहकारीमा पहुँच पुग्नेछ ।

समयानुकूल क्षेत्रगत/विषयगत नीति निर्माण गरी लागु गर्न सकेमा दिगो विकासको आधार तय गर्न सकिन्छ । त्यसैले गाउँपालिकामा भू-उपयोग नीति निर्माण गरी लागु गर्न सकेको खण्डमा कृषि क्षेत्रको दिगो विकास हुनेछ । सहकारी गतिविधिको नियमिति नियमनले वित्तीय स्रोतको

उत्पादनशील क्षेत्रमा लगानी भई क्षेत्रगत विकास मार्फत रोजगारी तथा आय आर्जनमा वृद्धि हुनेछ ।

४.२ भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण

४.२.१ वर्तमान अवस्था

राक्सिराङ्ग गाउँपालिकाको जम्मा क्षेत्रफल २२६.७ व. क. मि. छ । पालिकाभरिमा खेती योग्य जमीन ८३.५६७ व. कि. मि रहेको छ र यो कूल क्षेत्रफलको ३६.८६ प्रतिशत हो । वर्षभरि सिंचाइ पुगेको जमिन ५.११ प्रतिशत रहेको छ । ४८.९६ प्रतिशत खेती योग्य जमिनमा सिंचाइ पुर्‍याउन कठिन छ । आंशिक रुपमा २१.४८ प्रतिशत जमिनमा सिंचाइ पुगेको छ भने २४.४५ प्रतिशत जमिनमा सिंचाइ पुर्‍याउन सकिने तर अहिले सम्म सिंचाइ नपुगेको अवस्था छ ।

कृषि क्षेत्रको विकासका लागि सहकारीको उल्लेख्य भूमिका रहेको छ । ७ वटा सहकारी मार्फत ३६.१९ प्रतिशत परिवार सहकारीका सदस्य बनेका छन् । सहकारीले बिउ बिजन, ट्याक्टर खरीद, भेटनरी सेवा लगायतका सुविधा दिएका भए तापनि सहकारीको भूमिकालाई अभै प्रभावकारी र विस्तार गनुपर्ने अवस्था देखिन्छ । ०.१४ मे.ट. प्रति रोपनी भूमिको उत्पादकत्व रहेको वर्तमान अवस्थामा भूमिको उत्पादकत्व तथा माटोको गुणस्तर बढाउनका लागि प्राङ्गारिक खेतीको पकेट क्षेत्र निर्धारण गरिएको छ । जम्मा ४९ वटा सहकारीले गाउँपालिकावासीलाई वित्तीय सेवा प्रदान गरिरहेका छन् ।

४.२.२ मुख्य समस्याहरु

गाउँपालिकाको कृषि, सहकारी तथा पर्यटन प्रवर्द्धनका लागि छुट्टै ऐन तथा नीति नहुनु, कृषि सहकारी नहुनु, व्यावसायिक खेतीको अभ्यासको कमी हुनु, गाउँपालिकाको आर्थिक कारोबारलाई पारदर्शी र गतिशील बनाउने कार्यमा सहकारी मुख्य विकल्प भएको वर्तमान अवस्थामा सहकारीका गतिविधिको व्यवस्थित रुपले अनुगमन हुन नसक्नु, अग्ला पहाड र वनक्षेत्रले अधिकांश भूभाग ढाकिनु, भिरोलो जमिन हुनु, खेतीयोग्य जग्गाको खण्डीकरण हुनु, तथा पर्यटकीय पूर्वाधारको व्यवस्थित विकास नहुनु, तामाड, चेपाङ लगायतका जातजातिको परम्परागत जीवन पद्धतिलाई पर्यटनसँग जोड्न नसक्नु जस्ता कारणले यो क्षेत्रको आशातीत विकास हुन सकेको छैन ।

गाउँपालिकाको कृषि, सहकारी तथा पर्यटन प्रवर्द्धनका लागि छुट्टै ऐन तथा नीति नहुनु, कृषि सहकारी नहुनु, व्यावसायिक खेतीको अभ्यासको कमी हुनु, गाउँपालिकाको आर्थिक कारोबारलाई पारदर्शी र गतिशील बनाउने कार्यमा सहकारी मुख्य विकल्प भएको वर्तमान अवस्थामा सहकारीका गतिविधिको व्यवस्थित रुपले अनुगमन हुन नसक्नु, अग्ला पहाड र वनक्षेत्रले अधिकांश भूभाग ढाकिनु, भिरोलो जमिन हुनु, खेतीयोग्य जग्गाको खण्डीकरण हुनु, तथा पर्यटकीय पूर्वाधारको व्यवस्थित विकास नहुनु, तामाड, चेपाङ लगायतका जातजातिको परम्परागत जीवन पद्धतिलाई पर्यटनसँग जोड्न नसक्नु जस्ता कारणले यो क्षेत्रको आशातित विकास हुन सकेको छैन ।

बचत तथा कृषक समूहले वित्तीय सेवा विस्तारका लागि भूमिका निर्वाह गरिरहेका छन् । ३६.१९ प्रतिशत परिवार सहकारीका सदस्य बनेका छन् । सहकारीले बिउ बिजन, ट्याक्टर खरीद,

भेटनरी सेवा लगायतका सुविधा दिएका भए तापनि सहकारीको भूमिकालाई अभै प्रभावकारी र विस्तार गनुपर्ने अवस्था देखिन्छ ।

४.२.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

धेरै मानिस कृषि पेसामा संलग्न भएको वर्तमान अवस्थामा वेमौसमी खेती एवम् व्यावसायिक खेतीबारे किसानलाई व्यवस्थित तरीकाले अवगत गराउन सकेको खण्डमा तरकारी एवम् अन्नबालीमा गाउँपालिकालाई आत्मनिर्भर गराउन सकिन्छ । तर यहाँ आदिवासी जनजातिको उल्लेख्य उपस्थिति भएको र ती जातिहरु शिक्षामा पछाडि परेकाले कृषि उपज उत्पादन वृद्धि गर्नु चुनौतीपूर्ण देखिन्छ ।

गाउँपालिकाको कृषि, सहकारी तथा पर्यटन प्रवर्द्धनका लागि छुट्टै ऐन तथा नीति नहुनु, कृषि सहकारी नहुनु, व्यावसायिक खेतीको अभ्यासको कमी हुनु, गाउँपालिकाको आर्थिक कारोवारलाई पारदर्शी र गतिशील बनाउने कार्यमा सहकारी मुख्य विकल्प भएको वर्तमान अवस्थामा सहकारीका गतिविधिको व्यवस्थित रूपले अनुगमन हुन नसक्नु, अग्ला पहाड र वनक्षेत्रले अधिकांश भूभाग ढाकिनु, भिरोलो जमिन हुनु, खेती योग्य जग्गाको खण्डीकरण हुनु, तथा पर्यटकीय पूर्वाधारको व्यवस्थित विकास नहुनु, तामाङ, चेपाङ लगायतका जातजातिको परम्परागत जीवन पद्धतिलाई पर्यटनसँग जोड्न नसक्नु जस्ता कारणले यो क्षेत्रको आशातीत विकास हुन सकेको छैन । कृषि सहकारी, बचत तथा ऋण सहकारी लगायतका सहकारीले ग्रामीण आर्थिक क्रियाकलापलाई सक्रिय बनाई न्यून आय भएका जनताको जीवन उकास्नमा महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्न सक्ने सम्भावना देखिन्छ ।

उर्वर भूमिको रासायनिक मल बिना नै प्रयोग गर्न सकिएमा र उपलब्ध फाँटको उत्तम उपयोग गर्न सकेमा यहाँको भूमिमा कृषि उपजको राम्रो उत्पादन हुने सम्भावना देखिन्छ । तर भूमिमा रासायनिको मल प्रयोगको रोकथाम गर्नु थप चुनौतीपूर्ण देखिन्छ । पर्यटन पूर्वाधारको व्यवस्थित विकास गरी पर्यटन क्षेत्रको व्यापक प्रचार प्रसार गर्न सकेमा पर्यटन क्षेत्रको विकासले गति लिनेमा कुनै द्विविधा छैन । सहकारीको पूँजीलाई विपन्न र पिछडिएका वर्गमा केन्द्रित गर्न सकेमा सहकारी ग्रामीण विकासका वाहक हुने छन् । तर वर्तमानमा सहकारीलाई सहकारी सिद्धान्तको पूर्ण पालना गराउन, तिनको पूँजीलाई बढी भन्दा बढी उत्पादनमूलक कार्यमा लगाउनु र सहकारी कार्यको नियमन गर्नु चुनौतीपूर्ण देखिन्छ ।

४.२.४ क्षेत्रगत सोच

व्यवस्थित तथा वैज्ञानिक भू-उपयोग एवम् सहकारीको उत्तम परिचालन, दिगो कृषि उत्पादनको आधार ।

४.२.५ लक्ष्य

उपलब्ध भूमिको दिगो उपयोग गरी कृषि उत्पादन तथा उत्पादकत्व बढाउने ।

४.२.६ उद्देश्यहरु

- कृषि उत्पादन तथा उत्पादकत्व बढाउन आधुनिक प्रविधिको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गर्नु ,
- परम्परागत कृषि एवम् पशुपालनलाई व्यवसायीकरणको लागि सहकारी संस्थाहरुको परिचालन गर्न वातावरण तयार गर्नु,
- कृषि भूमि व्यवस्थापनका रणनीतिहरुको अवलम्बन गर्नु ।

४.२.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ४.२.७.१ भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारणका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.सहकारीको पहुँच पुगेको परिवारको संख्यामा वृद्धि गर्ने ।	१.सहकारी मार्फत् उत्पादित कृषि वस्तुको बजारीकरणका लागि सहजीकरण गर्ने तथा प्रविधि प्रयोगका लागि सहूलियतपूर्ण ऋणको व्यवस्था मिलाइने छ । २.भू उपयोग नीति तयार गरिने छ ।
१.भूमिमा रसायन प्रयोगको मापदण्ड तयार गर्ने तथा भूमिको नाप नक्सा तथा स्तरीकरणका लागि कार्यविधि बनाउने ।	१.कृषि सहकारी, महिला सहकारी, बचत समूह, सिंचाइ समूह, वन उपभोक्ता समूह लगायतका संगठित समूहहरुमा संकलन हुने बचतलाई समूहको सामुहिक हित हुने गरी परिचालन गरिने छ । २.भूमिमा उत्पादन कार्यका लागि प्रयोग गरिने रसायनको प्रयोग मापदण्ड लागु गरी स्वस्थ कृषि उपज उत्पादनलाई प्राथमिकता दिइने छ ।

४.२.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ४.२.८.१ भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारणका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकता
४.२.८.१	सहकारी संस्थाहरुको अनुगमन, निरीक्षण र मुल्याङ्कन	P3
४.२.८.२	सहकारी संस्थाहरुको क्षमता विकासका लागि तालिम	P3
४.२.८.३	आवश्यकता अनुसार सहकारी संस्थाहरुको एकीकरण गर्ने	P3
४.२.८.४	बाँझो जमिनलाई प्रयोगमा ल्याउन निती निर्माण गर्ने	P2

अनुसूचीमा १ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

४.२.९ अपेक्षित उपलब्धि

योजनाको अन्त्यमा कृषि भूमिको उत्पादकत्व आधार वर्षको तुलनामा ०.३ मे.ट.प्रति रोपनीले बढ्नेछ भने प्रति व्यक्ति खाद्य उपलब्धता १०४.८० कि.ग्रा. प्रतिवर्ष पुग्नेछ । गाउँपालिका भित्रमा ४६.१८ प्रतिशत परिवारको सहकारीमा पहुँच पुग्नेछ । गाउँपालिकामा भू-उपयोग नीति निर्माण गरी लागु गर्न सकेको खण्डमा कृषि क्षेत्रको दिगो विकास हुनेछ । सहकारी गतिविधिको नियमिति नियमनले वित्तीय स्रोतको उत्पादनशील क्षेत्रमा त्यसैले गाउँपालिकामा भू-उपयोग नीति निर्माण गरी लागु गर्न सकेको खण्डमा कृषि क्षेत्रको दिगो विकास हुनेछ । सहकारी गतिविधिको नियमिति नियमनले वित्तीय स्रोतको उत्पादनशील क्षेत्रमा लगानी भई क्षेत्रगत विकास मार्फत रोजगारी तथा आय आर्जनमा वृद्धि हुनेछ ।

४.३ श्रम तथा रोजगारी

४.३.१ वर्तमान अवस्था

कृषि र पशुपंक्षी पालनको क्षेत्रमा ८२ प्रतिशत श्रम शक्ति आवद्ध छ र बाँकि व्यापार उद्योग, नोकरी वैदेशिक रोजगार, ज्याला मजदुरी र अन्य क्षेत्रमा आवद्ध छन् । आय आर्जनका आधारमा रु. २० हजार भन्दा कम आम्दानी गर्ने परिवार ४३ प्रतिशत छन् भने ३२ प्रतिशत परिवारले रु. २१ -५० हजार सम्म आम्दानी गर्छन् । त्यसैगरी रु. ५१ हजार भन्दा बढी आम्दानी गर्ने परिवार २५ प्रतिशत छन् । वैदेशिक रोजगारीमा ६९ महिला र ३४५ पुरुष गएका छन् ।

४.३.२ प्रमुख समस्याहरु

सामाजिक तथा भौतिक पूर्वाधारको विकासको क्रमसँगै राक्सिराङ्गमा आय आर्जन तथा रोजगारीका अवसरको सिर्जना हुने क्रम बढ्दो छ । गाउँपालिकाको प्रोत्साहन स्वरूप आधुनिक कृषि तथा पशुपालन व्यवसायमा संलग्न युवाहरुको संख्या ५० पुगेको छ । यद्यपि ४६८३ युवा अझै बेरोजगार रहेका छन् ।

रोजगारीको अभावमा विदेशिने युवा तथा महिलाको संख्या बढ्दो क्रममा छ । कृषि तथा उद्योगको तीव्र विकास गरी रोजगारी सिर्जना गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ । स्थानीय स्तरमा उद्योगधन्दाको विकास र विस्तार हुन नसक्नु, सीपयुक्त कामदारको अभाव, विभेदपूर्ण ज्यालादर, स्वरोजगारको प्रवर्धन हुन नसक्नु यस क्षेत्रका प्रमुख दुर्बल पक्षहरु हुन् ।

४.३.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

गाउँपालिकामा स्थानीय घरेलु उद्योगको विकास र विस्तार गर्ने सम्भावना रहेको र सृजनशील युवालाई स्वरोजगारका लागि प्रवर्द्धन गर्न सकेका खण्डमा स्वतः रोजगारीको अवसर सिर्जना हुने सम्भावना देखिन्छ । वैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएका युवा तथा महिलाको सीपको सदुपयोग गर्न सकेमा थप रोजगारीको सिर्जना हुन सक्नेछ । गाउँपालिकामा लगानी प्रवर्धन गरी उद्योग स्थापना गर्नु चुनौतीपूर्ण देखिन्छ । साथै उपलब्ध आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्याको कमजोर शैक्षिक अवस्थामा स्वरोजगार सिर्जना गर्नमा चुनौतीपूर्ण देखिन्छ ।

४.३.४ क्षेत्रगत सोच

दक्ष जनशक्ति र औपचारिक श्रम क्षेत्रको वृद्धि मार्फत रोजगारीको सुनिश्चितता प्रदान ।

४.३.५ लक्ष्य

औपचारिक र अनौपचारिक शिक्षामा पहुँच बढाई स्थानीय उद्योग एवम् व्यापारको विकास मार्फत बेरोजगारीको समस्या न्यूनीकरण गर्ने ।

४.३.६ उद्देश्यहरु

- वञ्चितकरणमा पारिएका तथा पिछडिएका समूहलाई स्वरोजगार मूलक शिक्षाको पहुँचमा आवद्ध गर्नु,
- स्थानीय ज्ञान, सीप र प्रविधिमा आधारित उद्योग व्यवसायको विकास गर्नु,
- श्रम शोषणको अन्त्य गर्नु ।

४.३.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ४.३.७.१ श्रम तथा रोजगारीका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१. अर्धशिक्षित जनशक्तिलाई अनौपचारिक शिक्षाको प्रबन्ध मिलाउने ।	१. अनौपचारिक शिक्षाको पहुँच विस्तार गरी सीपयुक्त जनशक्तिको निर्माण गरिने छ । २. पिछडिएका वर्गलाई रोजगारीको अवसर प्रदान गरिने छ ।
२. रोजगारी सिर्जना गर्ने उद्योगको विकासमा जोड दिने ।	१. स्थानीय उद्योगको विकासका लागि सहयोग उपलब्ध गराइने छ । २. स्थानीय लगानीलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।
३. श्रम शोषण अन्त्यका लागि स्थानीय नीति तर्जुमा गर्ने ।	१. स्थानीय श्रम नीति मार्फत श्रम शोषण अन्त्यका लागि पहल गरिने छ । २. युवा स्वरोजगारका लागि विहेश कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

४.३.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ४.३.८.१ श्रम तथा रोजगारीका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकता
४.३.८.१	स्थानीय स्रोत साधनको सदुपयोग हुने गरी कार्यक्रम सञ्चालन	P1
४.३.८.२	कोभिडका कारण वैदेशिक रोजगारबाट फर्कनेहरुका लागि रोजगार सिर्जना गर्ने	P1
४.३.८.३	स्थानीय जडिवुटी, फलफुल, वनस्पतीमा लगानी बढाउने	P1
४.३.८.४	अर्गानिक खेती तथा पशुपालनमा रोजगारी सिर्जना गर्ने योजना	P2

अनुसूचीमा १ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

४.३.९ अपेक्षित उपलब्धी

रोजगारीको सिर्जना मार्फत जीवनस्तरमा वृद्धि आउनेछ, अनौपचारिक शिक्षा मार्फत अर्धशिक्षित समुदायलाई रोजेगारीको अवसर प्राप्त हुनेछ, श्रम शोषणको अन्त्य हुनेछ, उद्यमशीलताको विकास हुनेछ ।

४.४ बैंक तथा वित्तीय संस्था

४.४.१ वर्तमान अवस्था

कृषि, पशुपालन र वन स्रोतबाट हुने आय यो गाउँपालिकाको मुख्य आर्थिक स्रोत हो । त्यसमा पनि राक्सिराङ्ग बासीको ८२ प्रतिशत भन्दा बढी श्रम कृषि क्षेत्रमा लगानी भएको छ तर कृषि क्षेत्रले जीविकोपार्जनका लागि त्यति योगदान दिएको छैन । कृषि क्षेत्रमा जाने वित्तीय स्रोत बढ्ने हो भने बाली उत्पादन, प्रशोधन, बजारीकरण जस्ता फरक फरक मूल्य श्रृंखलाका अवसरहरु सिर्जना गर्न सकिने अवस्था छ । यसले साना तथा कुटिर उद्योगका लागि कच्चा पदार्थ उपलब्ध गराउँछ, औद्योगिक रोजगारीको अवसर सिर्जना गर्दछ, मुल्य श्रृंखलाका भिन्न भिन्न चरणहरुमा स्थानीय नागरिकहरु आवद्ध हुन सक्ने सम्भावना रहन्छ ।

४.४.२ प्रमुख समस्याहरु

आर्थिक गतिविधिलाई चलायमान बनाई गाउँपालिकाको विकास गर्न बैंक र वित्तीय संस्थाको ठूलो भूमिका रहन्छ । जम्मा ४९ वटा सहकारीले गाउँपालिकाबासीलाई वित्तीय सेवा प्रदान गरिरहेका छन् । बचत तथा कृषक समूहले वित्तीय सेवा विस्तारका लागि भूमिका निर्वाह गरिरहेका छन् । पालिका भरिबाट ३६.१९ प्रतिशत परिवार सहकारीका सदस्य बनेका छन् । सहकारीले बिउ विजन, ट्याक्टर खरीद, भेटनरी सेवा लगायतका सुविधा दिएका भए तापनि सहकारीको भूमिकालाई अझै प्रभावकारी र विस्तार गनुपर्ने अवस्था देखिन्छ ।

४.४.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

बैंकको संख्या बढाई वित्तीय सेवालाई थप प्रभावकारी बनाउन सकिन्छ । कृषि सहकारी, बचत तथा ऋण सहकारी लगायतका सहकारीले ग्रामीण आर्थिक क्रियाकलापलाई सक्रिय बनाई न्यून आय भएका जनताको जीवन उकास्नमा महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्न सक्ने सम्भावना देखिन्छ । सहकारीको पूँजीलाई विपन्न र पिछडिएका वर्गमा केन्द्रित गर्न सकेमा सहकारी ग्रामीण विकासका वाहक हुने छन् । तर वर्तमानमा सहकारीलाई सहकारी सिद्धान्तको पूर्ण पालना गराउन, तिनको पूँजीलाई बढी भन्दा बढी उत्पादनमूलक कार्यमा लगाउनु र सहकारी कार्यको नियमन गर्नु चुनौतीपूर्ण देखिन्छ ।

४.४.४ क्षेत्रगत सोच

गरिबी निवारणका लागि बैंक तथा वित्तीय संस्था ।

४.४.५ लक्ष्य

बैंक तथा वित्तीय संस्थाको पहुँच बढाई गरिबी निवारणका लागि पहल गर्ने ।

४.४.६ उद्देश्यहरु

- बैंक तथा वित्तीय संस्थामा पहुँच विस्तार गर्नु,
- वित्तीय क्रियाकलापलाई गरीबी न्यूनीकरणका क्रियाकलापमा केन्द्रित गर्नु,
- गरिबी न्यूनीकरण केन्द्रित स्वरोजगार मूलक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्नु ।

४.४.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ४.४.७.१ बैंक तथा वित्तीय संस्थाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.सबै वडामा वित्तीय (लघु वित्त, बचत तथा ऋण र अन्य) कारोबार गर्ने संस्थाहरुको पहुँच विस्तार गर्ने ।	१. भौतिक पूर्वाधारको विकास तथा आर्थिक क्रियाकलापमा वृद्धि गरी बैंक तथा वित्तीय पहुँच विस्तार गरिने छ । २. अनौपचारिक वित्तलाई एकीकृत गर्न वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।
२.सबै वडामा वित्तीय साक्षरता सचेतना कार्यक्रम मार्फत बैंक तथा वित्तीय संस्थामा नागरिकको सहभागिता बढाउने ।	१. वित्तीय क्षेत्रमा विपन्न, न्यूनआय, पिछडिएको क्षेत्रको सहज पहुँच सुनिश्चित गर्न बचत तथा ऋणमा प्रेरित गरिने छ । २. लक्षित समुदायको वित्तीय पहुँच विस्तार गर्न अनुदान सहितको वित्तीय सुधार कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

४.४.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ४.४.८.१ बैंक तथा वित्तीय संस्थाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकता
४.४.८.१	बैंक मार्फत स्थानीय स्तरमा चेतना मुलक कार्यक्रम सञ्चालन	P1
४.४.८.२	आर्थिक अनुशासन कायम गर्न बैंक मार्फत कारोवारलाई अनिवार्य बनाउने	P1
४.४.८.३	वित्तीय संस्थाहरु सँगको सहकार्यमा साभेदारी मुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	P1

अनुसूचीमा १ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

४.४.९ अपेक्षित उपलब्धि

बैंक तथा वित्तीय संस्था विस्तार हुनेछ, बैंक तथा वित्तीय संस्था मार्फत गरिबी निवारणमा सहयोग पुग्नेछ ।

४.५ पर्यटन-ग्रामीण तथा स्थानीय पर्यटन

४.५.१ वर्तमान अवस्था

राक्सिराङ्ग गाउँपालिकाको स्थानीय समुदाय अन्य सामान्य समुदाय भन्दा फरक छ । यहाँ चेपाङ समुदायको बसोवास रहेको छ जसको छुट्टै भाषा, संस्कार, चालचलन, पर्व आदि छन् । त्यस्तै तामाङहरूको अवस्था उस्तै छ । धार्मिक सांस्कृतिक र स्थानीयताका दृष्टिले नजिकै छन् तर चाल चलन फरक छन् ।

यस कारण यहाँ घुम्न आउने जो कसैले छिटो र छोटो बसाईमा तामाङ र चेपाङहरूको संस्कार, संस्कृति, परिकार आदिसँग आनन्द लिदै स्थानीय भूगोल, प्राकृतिक स्थलहरू, नदी नालाहरू, जैविक विविधता, दृश्यावलोकन, आदिका माध्यमबाट भरपुर आनन्द लिन सक्छन् । आर्थिक क्रियाकलापमा भएको बढोत्तरीसँगै पर्यटन क्षेत्रले पनि गति लिन थालेको छ । एउटा ट्रेकिङ ट्रेल, हिल स्टेशन र पर्यटन सूचना केन्द्र लगायत होमस्टेको व्यवस्था गरी पर्यटन क्षेत्रको प्रवर्द्धनको प्रयास गरिएको छ ।

अहिलेसम्म गाउँपालिकाले गरेका सडक विस्तार, खानेपानी व्यवस्थापन, विद्युत वितरण, शिक्षा, सञ्चार, स्वास्थ्य आदि क्षेत्रमा भएको लगानी र गरेको प्रयासले पनि पर्यटन उद्योगको विस्तार गर्न आधार तयार गर्दै गरेको अवस्था छ । ग्रामीण क्षेत्रका भित्री तहसम्म यातायात छ तर गाउँपालिकाले अहिलेसम्म गरेका प्रयासहरू पर्याप्त छैनन् । पर्यटन व्यवसायका लागि आवश्यक पूर्वाधार, जनचेतना, सुरक्षा र जन सम्पर्कको अवस्था कमजोर छ । अर्को तर्फ विश्वव्यापी करणको प्रभाव स्वरूप यहाँका चेपाङ तथा तामाङ समुदायका परम्परागत संस्कार, संस्कृतिहरू अतिक्रमित छन् । उनिहरूका मौलिक परम्पराहरू प्रयोग गरिने सामग्रीहरू, निर्माण शैली आदि बारेमा ठोस कार्य गर्नु आवश्यक छ ।

४.५.२ प्रमुख समस्याहरू

पर्यटनलाई स्थानीय आय आर्जनको आधार बनाउने सोच अनुरूप गाउँपालिकामा पर्यटन क्षेत्रको विकासका लागि विविध प्रयासहरू गरिएको छ । पर्यटन सूचना केन्द्रको स्थापना, ट्रेकिङ ट्रेल र हिल स्टेशनको स्थापना, होटल एवम् होमस्टेको व्यवस्था, होटल पर्यटन तथा अतिथि सत्कार तालिम, परम्परागत पोशाक, बाजा, सांस्कृतिक प्रतीकहरूको प्रवर्द्धन, स्थानीय स्तरबाट भएका प्रयासहरू हुन् ।

पालिकामा रहेका भामदोरी चेपाङ भरना, हातिखोला चमेरेगुफा, सोला डाँडा पर्यटकिय स्थल, धुर भरना, सानो टोडके गुम्वा पर्यटकिय स्थल, सरस्वती ओडार लगायत सङ्ग्रहालय एवम् मन्दिरको व्यापक प्रचार प्रसार गर्न सकेको खण्डमा पर्यटन क्षेत्रको विकास र विस्तार हुने प्रचुर सम्भावना देखिन्छ ।

धार्मिक स्थलहरूको यथोचित संरक्षण गर्न नसक्नु, प्राकृतिक सौन्दर्यले भरिपूर्ण पहाडी भूभागलाई पर्यटकीय गन्तव्यस्थलको रूपमा विकास गर्न नसक्नु, तामाङ, चेपाङ लगायतका जातजातिको परम्परागत जीवनपद्धतिलाई पर्यटनसँग जोड्न नसक्नु यस क्षेत्रका दुर्बल पक्षहरू हुन् ।

४.५.३ अवसर तथा चुनौतीहरू

विभिन्न मन्दिर र स्तुपाहरूको उचित व्यवस्थापन र सम्बर्द्धन गर्न सकेको खण्डमा धार्मिक पर्यटनको विकास गर्न सकिन्छ, यस्तै गरी अग्ला स्थानमा रहेका पहाडहरूको प्रचार प्रसार गर्न सकेमा राक्सिराङ्गलाई चर्चित पर्यटकीय गन्तव्य स्थलको रूपमा विकास गर्न सकिन्छ । चेतनाको कमी, पर्यटकीय स्थलको व्यवस्थित विकास गर्नु एवम् बजेटको व्यवस्था गर्नु यस क्षेत्रको विकासमा देखिएका प्रमुख चुनौतीहरू हुन् । पर्यटन पूर्वाधारको व्यवस्थित विकास गरी पर्यटन क्षेत्रको व्यापक प्रचार प्रसार गर्न सकेमा पर्यटन क्षेत्रको विकासले गति लिनेमा कुनै द्विविधा छैन । पर्यटन पूर्वाधारको व्यवस्थित विकास गरी पर्यटन क्षेत्रको व्यापक प्रचार प्रसार गर्न सकेमा पर्यटन क्षेत्रको विकासले गति लिनेमा कुनै द्विविधा छैन ॥

४.५.४ क्षेत्रगत सोच

आकर्षक पर्यटकीय गन्तव्य स्थलको निर्माण ।

४.५.५ लक्ष्य

राक्सिराङ्गलाई प्रदेशकै नमूना पर्यटकीय गन्तव्य स्थल बनाउने ।

४.५.६ उद्देश्यहरू

- धार्मिक तथा प्राकृतिक पर्यटकीय क्षेत्रको विकास र प्रवर्द्धन गर्नु,
- सम्भावित नयाँ पर्यटकीय क्षेत्रको पहिचान गर्नु,
- पर्यटकीय क्षेत्रलाई यातायात सञ्जालसँग आवद्ध गर्नु र आधारभूत पूर्वाधारको विकास गर्नु ।

४.५.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

तालिका नं. ४.५.७.१ पर्यटन-ग्रामीण तथा स्थानीय पर्यटनका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१. प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण गर्ने ।	१. सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण र विकास गर्ने नीति लिइने छ । २. प्राकृतिक सम्पदा (गुफा, छहरा, बन्य जन्तु, राम्रो प्राकृतिक दृश्य देखिने ठाउँ आदि) को परिचालन गरी रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना गरिने छ ।
२. पर्यटन क्षेत्रको विकास, प्रवर्द्धन र प्रचारप्रसारको लागि समन्वयात्मक व्यवस्था गर्ने ।	१. नयाँ पर्यटकीय क्षेत्रको पहिचान गर्न अध्ययन र अनुसन्धानकार्य गरिने छ । २. पर्यटन पूर्वाधारको विकास गरिने छ ।
३. पर्यटन पूर्वाधार विकास र विस्तार गर्ने ।	१. सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण र विकासका लागि अधिकार सम्पन्न सम्पदा विकास समिति निर्माण गरिने छ । २. सवैखाले सम्पदा क्षेत्रको दिगो र सामान्यिक प्रवर्द्धनका लागि क्षेत्रगत संयन्त्र निर्माण गरिने छ ।

४.५.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ४.५.८.१ पर्यटन-ग्रामीण तथा स्थानीय पर्यटनका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकता
४.५.८.१	चेपाङ, तामाङ होमस्टे कार्यक्रम	P1
४.५.८.२	चेपाङ पुरातात्विक संग्रालय तथा कोसेली घर निर्माण	P2
४.५.८.३	भिमबुङ पर्यटन तथा जरीबुडी पार्क निर्माण	P1
४.५.८.४	जलपरी भरना, चमेरे गुफा संरक्षण कार्यक्रम	P2
४.५.८.५	किन्दराङ बुडामहादेव गुफा संरक्षण कार्यक्रम	P2
४.५.८.६	सिलिङ्गे बुर्जाडाँडा पर्यटकिय पैदल मार्ग निर्माण	P2
४.५.८.७	सिलाधुनी प्याराग्लाइडिङ तथा बञ्जी जम्पीङ योजना	P2
४.५.८.८	दुइचोक डाडा भ्यू टावर तथा हनी पार्क निर्माण	P2
४.५.८.९	मामदोरी चेपाङ भरना विकास कार्यक्रम	P2
४.५.८.१०	माताचुली भ्यूटावर बराइटर योजना	P2

अनुसूचीमा १ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

४.५.९ अपेक्षित उपलब्धि

प्राकृतिक एवम् धार्मिक सम्पदाको संरक्षण हुनेछ, पर्यटनको विकास मार्फत रोजगारीका सिर्जना हुनेछ, स्थानीयको आय आर्जनमा वृद्धि हुनेछ, आदिवासी, जनजातीको संस्कृतिको संरक्षण हुनेछ । योजनाको मध्यावधिसम्ममा ४ वटा पर्यटन सूचना केन्द्र र २ वटा हिलस्टेशनको निर्माण गरिनेछ भने योजनाका अन्त्यमा यिनको संख्या क्रमशः ६ र ३ वटा पुग्नेछ ।

४.६ उद्योग, व्यापार र आपूर्ति व्यवस्था

४.६.१ वर्तमान अवस्था

उद्योग व्यवसायको व्यवस्थित विकास एवम् उत्पादनको सहज आपूर्तिको व्यवस्था मार्फत राक्सिराङ्गको आर्थिक वृद्धि गर्ने सम्भावना छ । औद्योगिक लगानीमा ३.७० प्रतिशत वार्षिक वृद्धि हुनु, ३ वटा लघु र मध्यम उद्योग सञ्चालनमा रहनु, काठमा आधारित ६ वटा लघु उद्यम तथा उद्योगहरुको सञ्चालन, उद्यमशील एवम् सीपयुक्त जनशक्तिको उत्पादन बढ्दै जानु, १२६ वटा व्यवसाय सञ्चालनमा हुनुले राक्सिराङ्गमा उद्योग तथा वाणिज्यको विकासले गति लिन थालेको अवस्थालाई इंगित गर्दछ ।

उपलब्ध ७ वटा सहकारी एवम् अन्य बचत, कृषक र महिला सहकारी मार्फत रु. २३.७९ करोड निक्षेप सङ्कलन भएको छ भने रु. २१.८९ करोड ऋण परिचालन गरिएको छ । सबै वडामा गुणस्तरीय सडकको अभावमा यातायातको सर्वसुलभ सुविधा नभएकोले वस्तु तथा सेवाको आपूर्तिमा समय समयमा अवरोध सिर्जना हुने गरेको छ । योजनाबद्ध रूपमा वाणिज्य तथा व्यापारको विकास गर्न सकेमा राक्सिराङ्गले कोल्टे फेर्न सक्छ ।

४.६.२ प्रमुख समस्याहरू

गाउँपालिकाले आर्थिक ऐनको निर्माण एवम् पुनरावलोकन गरी राजस्व सङ्कलनका बारेमा स्पष्ट नीति अवलम्बन गर्ने गरेको छ । बैंक तथा कृषि सहकारीको स्थापना तथा विस्तार गर्न सकेमा थप लगानीको वातावरण सिर्जना गर्न सकिने अवस्था देखिन्छ । औद्योगिक ग्रामको स्थापना गरी उद्योग स्थापनालाई प्रोत्साहन गर्न सकिन्छ । उद्योग व्यवसायमा युवाहरूको संलग्नतालाई कायम राखी युवा शक्तिलाई स्वरोजगारका लागि आकर्षण गर्ने वातावरण सिर्जना हुन सक्छ । तर गाउँपालिकामा रोजगारी सिर्जना गर्ने ठूला उद्योगहरूको अभाव रहेको छ ।

जनसंख्या वृद्धिसँगै बढ्दै गएको माग धान्ने गरी स्थानीय उत्पादनका क्रियाकलापमा वृद्धि गर्न सकिएको छैन । उद्योगधन्दाको स्थापनाभन्दा पनि आयातित वस्तु व्यापारले प्राथमिकता पाउँदै गएको छ र विलासीताका वस्तु व्यापारमा आकर्षण बढ्दै जान थालेको छ । आपूर्ति व्यवस्था सुदृढीकरणका लागि चालिएका कदमहरू भौतिक पूर्वाधारको सुस्त विकासका कारणले प्रभावकारी हुन सकेका छैनन् ।

४.६.३ अवसर तथा चुनौतीहरू

स्थानीय सिप र साधन प्रयोग गर्ने उद्योगको स्थापनामा जोड दिन सकेमा रोजगारी र आय आर्जनमा वृद्धि गर्ने सम्भावना देखिन्छ तर यसका लागि आधारभूत पूर्वाधारको उचित व्यवस्था गर्नु चुनौतीको रूपमा रहेको छ । स्थानीय कच्चा पदार्थ र कृषि उपजहरूलाई प्रयोग गरी इन्ोभेटिभ वस्तुको उत्पादन गर्न सकेमा त्यस्ता वस्तुको व्यापारमा उल्लेख वृद्धि हुने सम्भावना देखिन्छ । साथै वस्तुको ग्रेडिङ लगायतका विधी प्रयोग गरी स्तरीकरण गरेमा स्थानीय उपजले गाउँपालिका भित्र र बाहिर बजार पाउने यथेष्ट सम्भावना देखिन्छ । तर प्रविधिको प्रयोग गर्नसक्ने र नयाँ सोचको प्रयोग गर्न सक्ने जनशक्तिको अभाव, बाह्य वस्तुको तुलनामा उत्पादन लागत घटाई वस्तुको मूल्य कम गर्नु चुनौती रहेका छन् ।

स्थानीय वस्तुको उत्पादन वृद्धिमा जोड दिई अधिक वस्तु भण्डारणको व्यवस्था मिलाउन सकेमा र कृषि उपज संकलन केन्द्रलाई व्यवस्थित बनाउन सकेमा आपूर्तिको सहज व्यवस्था गर्न सकिने स्थिति छ । तर विद्यमान भौगोलिक अवस्था र भौतिक पूर्वाधारको विकासको अभावमा आपूर्तिको सहज व्यवस्था मिलाउन चुनौतीपूर्ण देखिन्छ । साथै खाद्यपदार्थमा हुने मिसावट, कालोबजारी लगायतका गतिविधी नियन्त्रण गरी उपभोक्ताको हितका लागि कार्य गर्नु चुनौतीपूर्ण देखिन्छ ।

४.६.४ क्षेत्रगत सोच

औद्योगिक उत्पादनको विस्तार, रोजगारी र आयआर्जनको दिगो आधार ।

४.६.५ लक्ष्य

स्थानीय व्यवसाय र व्यापारको स्तरोन्नति गरी आयआर्जनको आधार तय गर्ने ।

४.६.६ उद्देश्यहरू

- रोजगारीमूलक उद्योगलाई प्रोत्साहन गर्दै लगानीका सम्भावित स्रोत पहिचान गर्नु,

- अत्यावश्यक वस्तुको निरन्तर आपूर्तिको व्यवस्था मिलाउनु एवम् गुणस्तरीय वस्तु तथा सेवाप्रवाहलाई प्राथमिकता दिइनु ।

४.६.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ४.६.७.१ उद्योग, व्यापार र आपूर्ति व्यवस्थाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१. उद्योग स्थापनार्थ लगानीका क्षेत्रको पहिचान गर्ने ।	१. आधारभूत पूर्वाधारको विकासमा जोड दिइ उद्योग स्थापनामा प्रोत्साहित गरिने छ । २. रोजगारी मूलक उद्योगको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने र औद्योगिक ग्रामको स्थापना गरी औद्योगिक विकास गरिने छ ।
२. घरेलु उद्योग स्थापनाका लागि सहयोग एवम् अनुदान उपलब्ध गर्ने ।	१. उद्योग स्थापनाको लागि दिइने अनुदानको मापदण्ड तयार गरिने छ । २. युवा तथा महिला सम्मिलित घरेलु उद्योगलाई प्रोत्साहित गरिने छ ।
३. स्थानीय वस्तुको उत्पादन र प्रयोगलाई प्रोत्साहन गरी स्थानीय युवालाई व्यापारिक क्रियाकलापमा सहभागी गर्ने ।	१. स्थानीय वस्तु उत्पादनमा अनुदान उपलब्ध गराइने छ । २. युवा उद्यमशीलता विकासका लागि सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई जोड दिइने छ ।
४. अत्यावश्यक वस्तु तथा सेवा प्रवाहका कानूनी व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाउने ।	१. स्थानीय उत्पादनको भण्डारणको व्यवस्थालाई सुदृढीकरण गरिने छ । २. बौद्धिक सम्पत्ति संरक्षणका लागि पहल गरिने छ । ३. सहज आपूर्ति व्यवस्थापनमा बाधक हुने कानूनी कमजोरीको पहिचान गरी कृत्रिम अभावको अन्त्य गरिने छ । ४. खाद्यपदार्थमा हुने मिसावटको रोकथाम गर्ने, गुणस्तरीय वस्तु उत्पादन र वितरणमा सहयोग उपलब्ध गराउने तथा गरीब र पिछडिएका समुदायमा सहज आपूर्तिको व्यवस्था मिलाइने छ ।

४.६.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ४.६.७.१ उद्योग, व्यापार र आपूर्ति व्यवस्थाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकता
४.६.८.१	चैनपुर सरीखेत उद्योग ग्राम स्थापना	P1
४.६.८.२	उद्योग वाणीज्य दर्ता सिवीर कार्यक्रम	P1
४.६.८.३	एक वडा एक कृषि बजार स्थापना	P1
४.६.८.४	साना, मझौला तथा ठूला उद्योगको सहजीकरण	P1
४.६.८.५	उद्योग पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	P1
४.६.८.६	तामा खानी उद्योथ सञ्चालन गर्ने	P1
४.६.८.७	चुन ढुंगा खानीको उत्खनन् कार्यमा जोड दिने	P1
४.६.८.८	सिशा तथा जस्ता खानीको उत्खनन् तथा निकाशीका लागि सहजीकरण गर्ने	P1

अनुसूचीमा १ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

४.६.९ अपेक्षित उपलब्धि

योजनाबद्ध क्रियाकलाप मार्फत आवधिक योजनाको मध्यावधिसम्म कुल निक्षेप सङ्कलन रु. २४.५१ करोड पुग्नेछ भने रु.२५.३४ करोड ऋण परिचालन हुनेछ । योजनाको अन्त्यसम्म रु.२७.९४ करोड ऋण परिचालन मार्फत औद्योगिक तथा व्यवसायिक क्रियाकलापमा वृद्धि आउने छ । योजनाको अन्त्यसम्म २० वटा साना तथा मझौला उद्योगको स्थापना हुनेछ । योजनाको अन्त्यसम्म गाउँपालिकाका सबै व्यवसाय स्थानीय निकायमा दर्ता भई सञ्चालित हुनेछन् । उद्योग व्यवसाय प्रवर्द्धनका योजनाबद्ध स्थानीय नीति अवलम्बन गरी वातावरण मैत्री औद्योगिक क्रियाकलापलाई प्रोत्साहन गर्न सकेमा उद्योग तथा व्यापारको दिगो विकास हुन सक्छ ।

परिच्छेद ५: सामाजिक क्षेत्र

५.१ शिक्षा

५.१.१ वर्तमान अवस्था

गाउँपालिकाको विद्यमान सामाजिक परिवेशलाई हेर्दा पालिकाको चौतर्फी विकासका लागि गाउँपालिकाबासीको क्षमता विकास गरी गुणस्तरीय शिक्षाको अभिवृद्धि गर्नुपर्ने देखिन्छ। न्यून साक्षरता दर (६३.९६ प्रतिशत) गाउँपालिकाको दिगो विकासका लागि बाधक बनेको छ। गाउँपालिकामा ५३ वटा सामुदायिक विद्यालय र ६ वटा संस्थागत विद्यालयले सञ्चालित भए पनि विद्यालय नजाने बालबालिकाको संख्या धेरै छ। ५-१८ वर्षका विद्यालय नगएका बालकको संख्या १४.४८ प्रतिशत र बालिकाको संख्या १०.६७ प्रतिशत रहेको छ।

जम्मा ४४.६३ प्रतिशत विद्यालयमा मात्र खानेपानीको सुविधा हुनु, बालमैत्री पूर्वाधार भएका सार्वजनिक विद्यालयको संख्या २५.८६ प्रतिशत, बालबालिकामैत्री शौचालय भएको विद्यालय संख्या जम्मा ४६.९३ प्रतिशत हुनुले विद्यालयलाई बालमैत्री बनाउन व्यापक पहल गरिनुपर्ने अवस्था देखिन्छ। जम्मा ५ वटा विद्यालयमा कम्प्युटर ल्याव र २ वटा विद्यालयमा विज्ञान ल्यावको व्यवस्था छ। पिछडिएको समुदाय र आर्थिक रूपमा विपन्नलाई उच्च शिक्षामा पहुँचका लागि सहयोग, शिक्षक शिक्षिकाको क्षमता विकास तालिम लगायतका कार्यक्रमहरु मार्फत शिक्षा क्षेत्रको विकासको लागि गाउँपालिकाले पहल गरिरहेको देखिन्छ।

५.१.२ प्रमुख समस्याहरु

प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा प्रवर्द्धनका लागि गाउँपालिकाको एउटा विद्यालयमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा सञ्चालन गरिएको छ। विद्यालयको गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि विद्यालय सबलीकरण कार्यक्रम, शिक्षक शिक्षिकाको क्षमता विकास तालिम, पिछडिएको समुदाय र आर्थिक रूपमा विपन्नलाई उच्च शिक्षामा पहुँचका लागि सहयोग लगायतका गाउँपालिकाका कार्यक्रमले निरन्तरता पाउनुले गाउँपालिकाको शिक्षा क्षेत्रको विकासलाई टेवा पुऱ्याइरहेका छन्। गाउँपालिकाको विद्यालय प्रत्यक्ष शिक्षण सिकाई क्रियाकलाप सञ्चालन कार्यविधि, २०७७ ले शिक्षण सिकाई क्रियाकलापलाई थप प्रभावकारी बनाउन मद्दत पुऱ्याएको छ।

गरिबी, बेरोजगारी, भौगोलिक अवस्थिति र अशिक्षाका कारण दलित, महिला, पिछडिएको वर्ग र युवाहरुको समयानुकूल क्षमता विकास हुन सकेको छैन। गाउँपालिकामा उच्च शिक्षा प्राप्त दक्ष जनशक्तिको कमी तथा न्यून साक्षरता एवम् सामाजिक क्रियाकलापमा ज्ञान र सीपको अभावमा पिछडिएका वर्ग संलग्न नहुनाले शिक्षालाई सामाजिक असमानता न्यूनीकरण र आर्थिक विकासका लागि प्रभावकारी रूपमा उपयोग गर्न सकिएको छैन।

५.१.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

पिछडिएका वर्ग, महिला, दलित र युवालाई आवश्यक सीप एवम् शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसरको सिर्जना गर्न सकेमा आय आर्जनका अवसरहरुको सिर्जना भई समाजमा समानता कायम गर्न

मदत पुग्नेछ । विद्यमान सामाजिक परिवेशमा क्षमता वृद्धिका कार्यक्रमहरुको सञ्चालन गर्नु चुनौतीपूर्ण देखिन्छ ।

विद्यालय पूर्वाधारको अभाव, पढाइ छाड्ने दर घटाउनु, निशुल्क शिक्षाको व्यवस्था गर्नु, सुगम स्थानमा वैकल्पिक शिक्षाको पहुँच बढाउनु चुनौतीपूर्ण देखिन्छ । विस्तारै भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्दै जनचेतना फैलाउँदै औपचारिक शिक्षाका साथसाथै अनौपचारिक शिक्षाको व्यवस्था गर्न सकेमा शिक्षित र समृद्ध समाज बनाउने सम्भावना देखिन्छ ।

५.१.४ क्षेत्रगत सोच

सामाजिक रुपान्तरणको लागि मानव संसाधनको विकास र अधिकतम उपयोग ।

५.१.५ लक्ष्य

गुणस्तरीय शिक्षा मार्फत दक्ष मानव पूँजी निर्माण गर्ने ।

५.१.६ उद्देश्यहरु

- पिछडिएका वर्ग र समुदायको शिक्षामा समान पहुँच कायम गरी क्षमता विकास गर्नु,
- नि शुल्क तथा अनिवार्य आधारभूत शिक्षामा सबैलाई समाहित गर्नु,
- रोजगार मूलक शिक्षा तथा आयमूलक सीप विकास गरी युवा तथा महिलाको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु ।

५.१.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ५.१.७.१ शिक्षाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.क्षमता विकासको अवसर सिर्जना गरी पिछडिएका वर्गको सशक्तीकरण गर्ने ।	१.दलित र पिछडिएका वर्ग केन्द्रित कार्यक्रमको निर्माण गरिने छ । २.अति सीमान्तकृत समुदायको शिक्षामा पहुँच बढाई क्षमता विकासकालागि प्रेरित गरिने छ ।
२.अनिवार्य र निशुल्क आधारभूत शिक्षाको पहुँच वृद्धि गर्ने ।	१.पिछडिएका जाति, दलित र पिछडिएका वर्गका बालबालिकाहरुलाई प्राथमिक शिक्षाको पहुँचमा ल्याइने छ । २.विद्यालय शिक्षालाई प्रविधिमैत्री बनाइने छ । ३.विद्यालय शिक्षक शिक्षिकाको सिप अभिवृद्धि गरिनेछ ।
३.युवा तथा महिलाको शैक्षिक तथा सीप विकासलाई प्राथमिकता दिने ।	१.सामुदायिक तथा निजी विद्यालयहरुको गुणस्तर वृद्धिमा जोड दिइने छ । २.युवा एवम् महिला सीप तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

५.१.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ५.१.८.१ शिक्षाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकता
५.१.८.१	सुर्यदय मा. वि. वाली विज्ञान अध्ययन क्याम्पस निर्माण	P2
५.१.८.२	सिपमा आधारित शिक्षा कार्यक्रम	P1
५.१.८.३	सामुदायिक विद्यालयहरुको क्षमता वृद्धिका लागि विभिन्न कार्यक्रम	P1
५.१.८.४	शैक्षिक भ्रमण तथा अवलोकन	P1
५.१.८.५	सबै विद्यालयहरुमा पुस्तकालय निर्माणमा जोड	P1
५.१.८.६	सबै विद्यालयमा इन्टरनेटको पहुँच तथा पठनपाठनमा सुचना प्रविधीको प्रयोग	P1
५.१.८.७	सबै विद्यालय स्थानीय पाठ्यक्रम लागु	P1

अनुसूचीमा २ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

५.१.९ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको अन्त्यसम्म कुल साक्षरता दर ८१.६३ प्रतिशत पुग्नेछ भने ५-१८ वर्षका विद्यालय नगएका बालक र बालिकाको संख्या घटेर क्रमशः ११.१२ प्रतिशत र ५.६२ प्रतिशत हुनेछ । सबै विद्यालयमा बालबालिकामैत्री शौचालय तथा खानेपानीको सुविधा पुग्नेछ । भएमध्ये ५० प्रतिशत सार्वजनिक विद्यालयमा बालमैत्री पूर्वाधारको निर्माण हुनेछ । योजनाको मध्यावधिसम्म १४ वटा विद्यालयमा कम्प्युटर ल्याब र ११ वटा विद्यालयमा विज्ञान ल्याबको व्यवस्था हुनेछ ।

सामाजिक आवश्यकता अनुकूल शिक्षा तथा गुणस्तरीय शैक्षिक संस्थाको व्यवस्था गर्न सकेमा तथा शिक्षा मार्फत नैतिकवान् एवम् चरित्रवान् शैक्षिक जनशक्तिको उत्पादन भएमा समाजले वास्तविक रुपमा शिक्षाको दिगो प्रभावको अनुभूति गर्न सक्नेछ । साथै समावेशी तथा समतामूलक गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्ने र सबैका लागि जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसरहरू प्रवर्द्धन गर्ने दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्त तर्फ पालिका अग्रसर हुनेछ ।

५.२ स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षा

५.२.१ वर्तमान अवस्था

गाउँपालिकामा ५ वटा स्वास्थ्यचौकी मार्फत स्वास्थ्य सुविधा प्रदान गरिदै आइएको छ । अभै पनि ५ वटा वडा स्वास्थ्य चौकी विहीन छन् । प्रसुति र गर्भवती जाँचको सेवा लिएका महिलाको संख्या ५१.११ प्रतिशत छ । खोप, भिटामिन ए लगायतका सेवा लिएका बालबालिकाको संख्या ५० प्रतिशत मात्रै देखिन्छ । ४५ मिनेटको दुरीमा स्वास्थ्य सेवामा पहुँच भएका पालिकाबासीको संख्या २२.४१ प्रतिशत रहेको छ । विद्यमान परिस्थितिमा ग्रामीण वातावरण संरक्षणका लागि ठोस पहल गरिएको पाइँदैन ।

५.२.२ प्रमुख समस्याहरु

गाउँपालिकाको स्वास्थ्य सेवालाई प्रभावकारी बनाउने विविध प्रयासका बावजुत यहाँको स्वास्थ्य क्षेत्रमा सन्तोषजनक उपलब्धि प्राप्त हुन सकेको छैन । गाउँपालिकाबासीको औसत आयु ५९ वर्ष पुगेको छ भने अधिकांश स्वास्थ्य परिसूचकहरु कमजोर देखिन्छन् । कम तौल भएका बाल बालिकाको संख्या ७.२६ प्रतिशत रहेको छ । दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट प्रसूति सेवा लिने महिलाको संख्या न्यून रहेको छ । रक्त अल्पता भएका महिलाको संख्या २२.४९ प्रतिशत रहेको छ । शिक्षा, चेतनाको कमी, पोषणयुक्त सन्तुलित कृषि उपजहरुको सहज उपलब्धता नहुनु, खुला कुवा, मूल र नदीको पानी खानेपानीका रुपमा प्रयोग गर्नुपर्ने बाध्यात्मक अवस्था हुनु यस क्षेत्रका अन्य प्रमुख कमजोरीहरु हुन् । यद्यपि स्वास्थ्य चौकीको विस्तार, दक्ष स्वास्थ्यकर्मीको प्राप्ति एवम् जनचेतना मार्फत स्वास्थ्य, वातावरण तथा पोषण क्षेत्रको विकास गर्न सकिन्छ ।

५.२.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

समाजमा स्वास्थ्य संस्थाको सुदृढीकरण गर्दै आवश्यक चिकित्सकको व्यवस्था गरी स्वस्थ समाजको निर्माण गर्ने अवसर छ । शिक्षाको स्थितिमा सुधार आउनु, आर्थिक क्रियाकलापमा विस्तार हुँदै जानु, सबै वडामा स्वास्थ्य चौकीको स्थापना हुनु, सडक सञ्चालको विस्तार हुनु यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् । आर्थिक स्रोतको व्यवस्था गर्नु, दक्ष स्वास्थ्य जनशक्तिको विस्तार गर्नु, आदिवासी एवम् पिछडिएका क्षेत्रमा बसोबास गर्ने बासिन्दामा चेतनाको स्तर बढाउनु, पोषणयुक्त खाद्य पदार्थको व्यवस्था गर्नु, मानव सिर्जित प्रदूषण नियन्त्रण गर्नु, निमोनिया र भ्वाडापखाला बाट प्रभावित बालबालिकाको संख्या न्यूनीकरण गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

५.२.४ क्षेत्रगत सोच

स्वास्थ्य सुविधाको स्तरोन्नति, स्वस्थ, कुपोषणमुक्त र सुखी समाज ।

५.२.५ लक्ष्य

सर्वसुलभ स्वास्थ्य सुविधाको पहुँचमा विस्तार गरी स्वस्थ र दक्ष मानव पूँजी निर्माण गर्ने ।

५.२.६ उद्देश्यहरु

- विद्यमान स्वास्थ्य संस्थाहरुको भौतिक संरचनाहरुको स्तरोन्नति र स्वास्थ्य मानव संशोधनको व्यवस्थापन गरी सर्वसुलभ रुपमा स्वास्थ्य सुविधाको विस्तार गर्नु,
- स्वस्थ र पोषणयुक्त खानपानको लागि सहजीकरण गर्नु,
- खाद्य तथा वातावरण शिक्षाको प्रचारप्रसार गर्नु ।

५.२.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

तालिका नं. ५.२.७.१ स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१.स्वास्थ्य संस्थामा समयानुकूल पूर्वाधारको विकास गर्ने ।	१. मौजुदा स्वास्थ्य पूर्वाधारको स्तरोन्नति र नयाँ पूर्वाधारको विकास र विस्तार गरिने छ । २. आधारभूत सेवामा सबै नागरिकको पहुँच कायम गरिने छ ।
२.समाजमा देखिएका प्रमुख स्वास्थ्य समस्या निवारणका लागि आवश्यक नीति तर्जुमा गर्ने ।	१. घरेलु पोषणयुक्त कृषि उपजको महत्त्वबारे समुदायलाई सचेत गराइने छ । २. स्वास्थ्य क्षेत्रका लागि दक्ष जनशक्ति व्यवस्था गरिने छ ।
३.आधारभूत स्वास्थ्य सेवालाई सर्वसुलभ बनाउन पहल गर्ने ।	१. तरकारी, खाद्यान्न बाली र पशुजन्य पदार्थमा आत्मनिर्भर बनाइने छ । २. खाद्य तथा वातावरण शिक्षाको पठनपाठनको व्यवस्था गरिने छ ।
४.पोषणयुक्त कृषि उपज उत्पादन र उपभोगलाई प्राथमिकता दिने ।	१. सुत्केरी र गर्भवती महिलाका लागि विशेष स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराइने छ । २. सुत्केरी पोषण कार्यक्रम प्रभावकारी बनाइने छ ।

५.२.८ मुख्य कार्यक्रमहरू तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ५.२.८.१ स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरू	योजना प्राथमिकता
५.२.८.१	सुत्केरी आमा पोषिलो खाना कार्यक्रम	P1
५.२.८.२	चैनपुर अस्पताल निर्माण १५ बेड	P1
५.२.८.३	खैराड ५ बेड अस्पताल निर्माण	P1
५.२.८.४	सरीखेत ५ बेडको अस्पताल निर्माण	P1
५.२.८.५	थाभडर ५ सैया अस्पताल निर्माण	P1
५.२.८.६	आमा वुवा घरदैलो स्वास्थ्य कार्यक्रम	P1

अनुसूचीमा २ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

५.२.९ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको अन्त्यसम्म गाउँपालिकावासीको अपेक्षित आयु ७० वर्ष पुग्नेछ । गाउँपालिकाका शत प्रतिशत बालबालिकाले पोषणको जाँच गराउने छन् । गाउँपालिकाका सबै महिलाले प्रसूति र गर्भवती जाँचको सेवा तथा सुत्केरी सुविधा लिनेछन् । शत प्रतिशत गाउँपालिकावासी ४५ मिनेटको दुरीमा स्वास्थ्य सेवाको पहुँचभित्र हुनेछन् । नसर्ने रोगबाट कोही पनि मर्नु पर्ने छैन । सबै बालबालिकाको खोप, भिटामिन ए लगायतका सेवामा पहुँच पुग्नेछ । रक्त अल्पता भएका महिलाको संख्या योजनाको मध्यावधिमा १६ प्रतिशत र अन्त्यमा १२ प्रतिशत पुग्नेछ ।

आवश्यक स्वास्थ्य चौकी तथा अस्पतालको निर्माण एवम् विस्तार गर्न सकेका खण्डमा सबै उमेर समूहका व्यक्तिका लागि स्वस्थ जीवन सुनिश्चित गर्दै समृद्ध जीवनस्तर प्रवर्द्धन गर्ने दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तमा सहयोग मिल्नेछ । पोषण कार्यक्रम तथा आधारभूत स्वास्थ्य एवम् सरसफाईसँग सम्बन्धित स्थानीय नीति यो क्षेत्रसँग सम्बन्धित दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्त गर्न सहायक सिद्ध हुनेछन् ।

५.३ युवा तथा खेलकुद

५.३.१ वर्तमान अवस्था

युवा केन्द्रित कार्यक्रमहरु सिमित छन् । युवाका लागि शैक्षिक तथा चेतना मूलक कार्य गर्ने संघ संस्थाहरु कम छन् । सङ्घटित युवाहरुका लागि गाउँपालिकाले सहयोग गर्दै आएको छ तर यस्तो स्रोत प्राविधिक दक्षता विकास गर्न कम प्रयोग भएको छ । समाजमा औपचारिक शिक्षाको प्रभाव कम भएकाले अनौपचारिक कार्यक्रम मार्फत युवाहरुलाई सृजनशील कार्यमा व्यस्त राख्नु आवश्यक छ ।

५.३.२ प्रमुख समस्याहरु

राक्सिराङ्गमा १५ देखि ३९ वर्ष उमेर समूहको युवा जनसंख्या ६८८७ रहेको छ । यी मध्ये ४३५ जना युवा रोजगारीका लागि विदेशिएका छन् भने ४६८३ युवा बेरोजगार रहेका छन् । आधुनिक कृषि तथा पशुपालन व्यवसायमा युवा वर्गको आकर्षण बढ्दो छ । विकासको क्रमसँगै दुर्व्यसनी एवम् कुलतमा फस्ने युवाको संख्या पनि बढ्ने क्रममा छ ।

युवा सृजनशील कोष, खेलकुद मैदानको व्यवस्था, युवा लक्षित व्यावसायिक कृषि कार्यक्रम, शिक्षाको पहुँच विस्तार लगायतका कार्यक्रम मार्फत गाउँपालिकाका युवाको प्रवर्द्धन गर्ने प्रयास गरिएको छ । तर युवा अपराधिक क्रियाकलाप र बेरोजगारीको समस्या समाधानका लागि विशेष प्रयास गर्नुपर्ने देखिन्छ । युवा बेरोजगारी, युवा लक्षित कार्यक्रमको संख्यामा कमी, अपराधिक गतिविधिमा युवा संलग्नता, शिक्षाको कमी यस क्षेत्रका दुर्बल पक्षहरु हुन् ।

५.३.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

युवामा बढ्दै गएको चेतनाको स्तर, व्यावसायिक क्रियाकलापमा बढ्दो सहभागिता, गाउँपालिकाद्वारा युवा लक्षित कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिनु, युवाको शैक्षिक स्थितिमा सुधार आउनु यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् । युवालाई कुलतबाट जोगाउनु, रोजगारीको व्यवस्था गर्नु, युवा पलायनलाई रोक्नु, समाजप्रति कर्तव्य बोध सम्म गराउनु, दक्ष युवा जनशक्तिको निर्माण गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

५.३.४ क्षेत्रगत सोच

प्रतिभावान् र कर्तव्यमुखी युवाको विकास ।

५.३.५ लक्ष्य

युवाको सर्वाङ्गीण विकास गरी सामाजिक तथा आर्थिक क्रियाकलाप मा युवा सहभागिता बढाउने ।

५.३.६ उद्देश्यहरु

- युवाको ज्ञान र सिपको वृद्धि गरी दक्षता र क्षमता विकास गर्नु,
- युवालाई सिर्जनशील, उद्यमशील, नवप्रवर्तनशील र स्वरोजगार बनाउनु,
- युवालाई दिगो विकासका विविध आयाममा संलग्न गराउनु ।

५.३.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ५.३.७.१ युवा तथा खेलकुदका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१. औपचारिक र अनौपचारिक दुवै क्षेत्रबाट युवाको चरित्र तथा दक्षता विकास गर्ने ।	१. युवाको दक्षता अभिवृद्धि गरी दक्ष जनशक्तिको निर्माण गरिने छ । २. युवामा उद्यमशीलताको विकास गरिने छ । ३. युवालाई सिर्जनात्मक कार्यमा प्रेरित गर्ने खालका कार्यक्रमहरु ल्याइने छ ।
२. युवालाई आर्थिक क्रियाकलापमा सक्रिय सहभागी गर्ने ।	१. युवालाई सामाजिक सांस्कृतिक परम्पराको जगेर्नामा अधि बढाइने छ । २. खेलकुद मार्फत सबै वर्ग जाति र क्षेत्रका युवाबीच समन्वय गराइने छ ।
३. युवामाभूत सामाजिक दायित्वको बोध गराउने ।	१. स्थानीय स्रोतमा आधारित उद्दमका लागि प्रेरित गरिने छ । २. सामाजिक नेतृत्व युवामा पुऱ्याउने किसिमका परियोजनालाई प्राथमिकता दिइने छ ।

५.३.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ५.३.८.१ युवा तथा खेलकुदका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकता
५.३.८.१	एक वडा एक खेलकुद मैदान निर्माण गर्ने	P2
५.३.८.२	युवाहरुलाई सिपमूलक तालिम दिने	P2
५.३.८.३	स्थानीय स्रोत साधन पहिचान गरी युवा रोजगारको लागि कार्यक्रम छनौट गर्ने	P2
५.३.८.४	खेलकुदमा प्रोत्साहन गर्न पालिका स्तरीय, जिल्ला स्तरीय खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना	P2
५.३.८.५	विद्यालय लक्षित खेलकुद कार्यक्रमको प्रोत्साहन	P2
५.३.८.६	कभडहल निर्माण कार्यक्रम	P2
५.३.८.७	युवा क्लव गठन कार्यक्रम	P2

अनुसूचीमा २ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

५.३.९ अपेक्षित उपलब्धि

युवामाँझ गाउँपालिकाप्रतिको दायित्व बोध हुनेछ, आत्मनिर्भर र व्यावसायिक सिप भएका युवाको उत्पादन हुनेछ । युवाहरु पालिकाको सामाजिक आर्थिक विकासका वाहक बन्नेछन् ।

५.४ अन्वेषण तथा सिर्जनात्मकता

५.४.१ वस्तुस्थिति

चेपाङहरु प्रकृति पुजक हुन् । उनिहरुले खोला, पहाड, ठूलो रुख, गुफा, ठूलो पथर आदिलाई परम्परादेखि नै आस्थाको केन्द्र मानेर पूजा गर्दै आएका छन् । प्रकृतिको पूजा गर्ने यहाँका चेपाङहरु नमूना उद्यान वा प्राकृतिक कीडा स्थल वा जैविक तथा पर्यावरणीय स्थल विकास गरी त्यसको माध्यमबाट आफ्नो संस्कार तथा संस्कृति संरक्षण गर्दै आय आर्जन गर्न सक्ने अवस्थामा छन् ।

अर्कोतर्फ नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले सबै जातजातिका भाषा , धर्म, संस्कृति, पहिरन लगायतका सामाजिक वा धार्मिक पहिचानहरुलाई राष्ट्रिय पहिचानको रुपमा परिभाषित गर्दै सम्मान संरक्षण तथा विकासको दायित्व लिएका छन् । भरना, नदी, ताल, भू बनौट, जैविक विविधता, वन्यजन्तु र सार्वजनिक स्थल, मठ मन्दिरले चर्चेको जमीन, जात्रा, पर्व र मनोरञ्जनमा प्रयोग हुँदै आएका खालि ठाउँ, संरक्षित वन क्षेत्र आदिमा सृजनात्मक तरिकाबाट प्राकृतिक सुन्दरता बढाउने खालका संरचना बनाउन सकिन्छ ।

५.४.२ प्रमुख समस्याहरु

पाँचदशक अधिसम्म हाम्रो समाज परम्परागत प्रविधी प्रयोगमा नै सिमित थियो । परम्परागत प्राविधिक शीप प्रयोग गर्ने समुदायको हाते शीप नै (लोहार, चुनार, जाल बुन्ने , हाते सामान बनाउने) न्यून आय भएका ग्रामीण परिवारका लागि दैनिक गुजारका साधन थिए । यस्ता स्थानीय अन्वेषणलाई बढावा दिई स्थानीय उत्पादनको प्रवर्द्धन गर्ने सम्भावना देखिन्छ । गाउँपालिकामा लामो समयदेखि मनाइँदै आएका जात्रा, महोत्सवमा प्रयोग हुने कला, सामग्रीको खोज तथा अनुसन्धान गरी समयानुकूल सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गर्ने पर्याप्त आधारहरु देखिएका छन् । स्थानीय जनजीवनसँग जोडिएका घरेलु साधनहरुलाई आधुनिकीकरण गर्न नसक्नु तथा पुस्तौनी सीपको युवामा हस्तान्तरण हुन नसक्नु यस क्षेत्रका दुर्बल पक्षहरु हुन् ।

५.४.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

स्थानीय सीप र प्रविधिको महत्त्व बारे चेतना फैलाउनु, सहज रुपमा उपलब्ध आधुनिक प्रविधि तथा सामग्रीसँग प्रतिस्पर्धा गर्नु, अन्वेषणका लागि दक्ष जनशक्तिको अभाव हुनु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् । युवा वर्गको स्थानीय उद्यममा सहभागिता बढ्नु, स्थानीय परम्परालाई पर्यटनसँग आवद्ध गर्ने गाउँपालिकाको नीति हुनु, स्थानीय सीप र प्रविधिलाई आधुनिकीकरण गरी लागत तथा लाभको सिर्जना गर्ने सम्भावना हुनु यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् ।

५.४.४ क्षेत्रगत सोच

जीविकोपार्जनका परम्परागत स्थानीय सीप र प्रविधिको खोज, पहिचान र संरक्षण ।

५.४.५ लक्ष्य

परम्परागत सामाजिक आर्थिक क्रियाकलापसँग जोडिएका सीप र प्रविधिको अन्वेषण तथा प्रवर्द्धनमा जोड दिने ।

५.४.६ उद्देश्यहरु

- स्थानीय सीप र प्रविधिको खोज पहिचान र संरक्षण गर्नु,
- सिर्जनात्मक क्रियाकलापको प्रवर्द्धन गर्नु ।

५.४.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ५.४.७.१ अन्वेषण तथा सिर्जनात्मकताका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.स्थानीय सीप र प्रविधिको अभिलेख संकलन गर्ने ।	१.प्रवर्द्धनात्मक सीप र प्रविधिका बारेमा अनुसन्धानलाई प्रोत्साहित गराइने छ । २.स्थानीय वस्तु उत्पादन तथा उपयोगमा सिर्जनात्मक क्रियाकलापका लागि तालिमको व्यवस्था गरिने छ ।
२.कृषि, उद्योग तथा सामाजिक क्रियाकलापमा सिर्जनात्मक गतिविधिलाई प्रोत्साहन गर्ने ।	१.युवाको दक्षता अभिवृद्धि गरी युवाको सिर्जनशीलतालाई अन्वेषणका लागि प्रोत्साहित गरिने छ । २.अन्वेषण तथा अनुसन्धानका लागि गुणस्तरीय प्रयोगशालाको निर्माण गरिने छ ।

५.४.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ५.४.८.१ अन्वेषण तथा सिर्जनात्मकताका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकता
५.४.८.१	भु-उपयोग निती अन्वेषण गरी लागु गर्ने	P3
५.४.८.२	विभिन्न प्रतियोगिताहरु सञ्चालन	P3
५.४.८.३	स्थानीय जडिबुटीको अन्वेषण तथा अनुसन्धान गर्ने	P3
५.४.८.४	स्थानीय संस्कृतीको अनुसन्धान गर्ने	P3
५.४.८.५	खानी सम्बन्धी खोज तथा अन्वेषण गर्ने	P3

अनुसूचीमा २ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

५.४.९ अपेक्षित उपलब्धि

स्थानीय सीप तथा प्रविधिको संरक्षण हुनेछ । स्थानीय परम्पराको संरक्षण हुनेछ । युवा सिर्जनशीलताको विकास हुनेछ ।

५.५ खानेपानी तथा सरसफाई

५.५.१ वर्तमान अवस्था

खानेपानी तथा सरसफाई स्वस्थ जीवनयापनका लागि अपरिहार्य पक्षहरु हुन् । आवधिक योजना निर्माणको समयसम्ममा राक्सिराङ्गका ४३.१९ प्रतिशत, ३५.४१ प्रतिशत, १७.६४ प्रतिशत र ३.७६ प्रतिशत जनताले क्रमशः पाइपको पानी, खुला कुवाको पानी, मूलको पानी र नदीको पानीलाई खानेपानीको रूपमा प्रयोग गर्ने गरेका छन् । हालसम्म सुरक्षित खानेपानी पुगेको जनसंख्या जम्मा ४७.६५ प्रतिशत रहेको छ । अबै पनि १७.९६ प्रतिशत परिवारसँग शौचालयको पहुँच छैन । यस परिप्रेक्षमा स्वस्थ जनशक्तिको विकासका लागि सबै गाउँपालिकाबासीमा खानेपानी तथा आधारभूत सरसफाईको उचित व्यवस्था मिलाउन आवधिक योजना मार्फत आवश्यक कार्ययोजनाको तयार गरिएको छ ।

५.५.२ प्रमुख समस्याहरु

शौचालयको पहुँचमा सबैलाई समावेश गर्न नसक्नु, सरसफाइका आधारभूत ज्ञानका अभावमा भाडापखालाजस्ता रोगबाट ग्रसित हुनु, आधारभूत स्वच्छ खानेपानीको सेवाबाट अधिकांश जनता वञ्चित हुनु यस क्षेत्रका दुर्बल पक्षहरु हुन् । यद्यपि खानेपानी तथा सरसफाइका क्षेत्रमा गाउँपालिकालाई आवश्यक नीति, कानून तथा नियमनहरु बनाउने अधिकारको सदुपयोग गरी गाउँपालिकाको खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रको विकास गर्न सकिन्छ । स्थानीयमाभ सरसफाई चेतना अभियान सञ्चालन गरी खुला दिसामुक्त गाउँको रूपमा गाउँपालिकालाई प्रवर्द्धन गर्न सकिन्छ । निजी क्षेत्रको संलग्नता बढाई गाउँपालिकाको खानेपानी तथा सरसफाइलाई थप व्यवस्थित गर्न सकिन्छ ।

५.५.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

गाउँपालिका भएर बग्ने खोलालाई उचित सदुपयोग गरेमा, भूमिगत जलस्रोतको आदर्शतम प्रयोग गर्न सकेमा, जनचेतनाका कार्यक्रम, शिक्षामा सुधार एवम् सरसफाइका मापदण्डको लागु गर्न सकेमा फोहरमैला मुक्त समाजको निर्माण गर्न सकिने सम्भावना देखिन्छ । यस्तै गरी स्वच्छ खानेपानीमा पहुँच बढाउन सकेमा पानीजन्य रोगको रोकथामका लागि सहयोग पुग्नेछ । भौगोलिक संरचना एवम् आर्थिक पछौटेपन, चेतनाको कमी, कमजोर पूर्वाधार विकास यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीका रूपमा रहेका छन् ।

५.५.४ क्षेत्रगत सोच

स्वच्छ खानेपानी स्वस्थ जीवन ।

५.५.५ लक्ष्य

सबैलाई स्वच्छ खानेपानीको प्रबन्ध गर्ने ।

५.५.६ उद्देश्यहरु

- स्वच्छ खानेपानीमा सबैको पहुँच कायम गर्नु,
- प्रत्येक घरधुरीमा सरसफाई तथा शौचालयको प्रबन्ध मिलाउनु,
- फोहरमैलालाई व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य गर्नु ।

५.५.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ५.५.७.१ खानेपानी तथा सरसफाईका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१. भूमिगत र सतहका जलस्रोत पहिचान र संरक्षण गर्ने ।	१. जलस्रोतको संरक्षण मार्फत खानेपानीको निरन्तर आपूर्तिको सुनिश्चितता गरिने छ । २. खानेपानी तथा ढल निकास लगायतका पूर्वाधार विकास सम्बन्धी नीति तथा योजना तयार गरी कार्यान्वयन गरिने छ ।
२. खानेपानी तथा सरसफाई लगायतका पूर्वाधार विकास र विस्तार सम्बन्धी कार्य गर्ने ।	१. खाने पानीका मुहान संरक्षण गरिने छ । २. खानेपानी प्रणालीका पूर्वाधार व्यवस्थित गरिने छ ।
२. खुला दिशापिसाव मुक्त क्षेत्र बनाउन पहल गर्ने ।	१. फोहरमैला प्रशोधन र पुनःप्रयोग गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ । २. खुला दिशापिसाव मुक्त क्षेत्र बनाउन वडागत मापदण्ड तयार गरिने छ । ३. फोहोरमैला डम्पिङ साइटको व्यवस्था गरिने छ ।

५.५.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ५.५.८.१ खानेपानी तथा सरसफाईका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकता
५.५.८.१	केरावारी वृहत खानेपानी योजना	P1
५.५.८.२	चैनपुर बोटवारी वृहत खानेपानी योजना	P1
५.५.८.३	खैराड अठारे खानेपानी योजना	P1
५.५.८.४	पलाँसे वृहत खानेपानी योजना	P1
५.५.८.५	टोङ्के वृहत खानेपानी योजना	P1
५.५.८.६	बर्किम, साचक, बुखुम वृहत खानेपानी योजना	P1
५.५.८.७	चैनपुर सरीखेत ल्याण्डफिल साइटको निर्माण	P1
५.५.८.८	दलित, चेपाङ तथा विपन्न वर्गको लागि सरसफाई कार्यक्रम	P1

अनुसूचीमा २ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

५.५.९ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको मध्यावधिसम्म सुरक्षित खानेपानी पुगेको जनसंख्या ६३.४२ प्रतिशत हुनेछ, भने योजनाको अन्त्यसम्म ७६.७४ प्रतिशत जनतामाभर सुरक्षित खानेपानी पुग्नेछ । योजनाको अन्त्यसम्म ५५.१२ प्रतिशत गाउँपालिकावासीले पाइपको पानी प्रयोग गर्नेछन् । शौचालय नभएका परिवारको संख्या ५.८९ प्रतिशतमा सिमित हुनेछ ।

भवन मापदण्डमा खानेपानी तथा सरसफाइलाई अनिवार्य रुपमा लागु गर्न सकेमा, फोहर पानीको प्रशोधनको व्यवस्था, निजी खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा प्रदायकको नियमित अनुमगन एवम् स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइ अभियानमा जनसहभागिता बढाउन सकेमा सजिलै सबैका लागि स्वच्छ खानेपानी र सरसफाइको उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्त नजिक पुग्न सकिन्छ ।

५.६ लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशिता

५.६.१ वर्तमान अवस्था

गाउँपालिकाको लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशिता क्षेत्र सुधारोन्मुख अवस्थामा रहेको छ । प्राकृतिक स्रोतको उपयोगमा ६.५२ प्रतिशत स्थानीय समुदायको लगानी रहेको छ । वन, कृषि, सहकारी तथा व्यावसायिक क्षेत्रमा महिला सहभागिता बढ्दो छ । गाउँपालिकाको नीति निर्णायक तहमा ३३.७० प्रतिशत महिलाको पहुँच पुगेको छ ।

अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको सामाजिक तथा आर्थिक क्रियाकलापमा सक्रिय सहभागिता दर ०.५९ प्रतिशत रहेको छ । अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको पहिचान तथा प्रमाणीकरणका कार्य निरन्तर भइरहेका छन् । अपाङ्गहरुको आवत जावत, वृत्तिविकास, शिक्षा, स्वास्थ्य लगायतका कार्य गर्न पालिकाले विशेष व्यवस्था गर्दै आएको छ ।

५.६.२ प्रमुख समस्याहरु

प्राविधिक तथा व्यावसायिक दक्षता अभिवृद्धि कार्यक्रममा १२.८१ प्रतिशत महिलाको सहभागिता हुनु, महिला श्रम सहभागिता दर ४३.६७ प्रतिशत, सा.व.उ.स.(कार्य समिति) मा ३९.४५ प्रतिशत, महिला सहकारीको गठन, महिला कृषक समूहको गठन, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको सामाजिक तथा आर्थिक क्रियाकलापमा सक्रिय सहभागिता दर बढ्दै जानु, प्रसुति र गर्भवती जाँचको सेवा लिएका महिला संख्या ५१.११ प्रतिशत पुग्नु आदि राक्सिराङ्गमा चालिएको लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तीकरण कार्यक्रमका उपलब्धि हुन् ।

यद्यपि यी उपलब्धिबाट पूर्ण सन्तुष्ट हुने वातावरण भने सिर्जना भएको छैन । महिला हिंसाका घटना घटने क्रम तथा महिला माथि हेरिने सामाजिक दृष्टिकोणमा परिवर्तन आउन सकेको छैन । महिला सशक्तीकरण गर्न अबैध धेरै कार्य गनुपर्ने देखिन्छ ।

कुल जनसंख्याको आधा हिस्सा ओगटेका राक्सिराङ्गका महिलाहरु जमीन र घरको स्वामित्व एवम् शिक्षा तथा आय आर्जनमा पछाडि परेका छन् । साथै उनीहरु बालविवाह, लैङ्गिक हिंसा

लगायतका समस्याहरुबाट पीडित देखिन्छन् । विद्यमान कानुनी संरचना र स्थानीय व्यवस्थाले गाउँपालिकाका महिलाको सशक्तीकरणमा उल्लेख्य भूमिका निर्वाह गर्न सकेको आभास हुँदैन ।

५.६.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

राक्सिराङ्गका महिलाहरुलाई सशक्तीकरण गर्न सकेको खण्डमा दशकौंदेखि उनीहरुमा हस्तान्तरण हुँदै आएको स्थानीय घरेलु सीप र ज्ञानलाई अर्थोपार्जनको आधारका रूपमा परिणत गर्न सकिने प्रबल सम्भावना देखिन्छ । यसका लागि विद्यमान समाजको परम्परागत सोच र जनचेतनाको कमी बाधक बन्ने देखिन्छ । साथै दक्ष महिला जनशक्तिको निर्माण गर्नु, रोजगारीमा सम्मानपूर्ण ज्यालादरको सुनिश्चित गर्नु थप चुनौतीपूर्ण देखिन्छ ।

५.६.४ क्षेत्रगत सोच

महिलाको सम्मान राक्सिराङ्गको शान ।

५.६.५ लक्ष्य

महिला सशक्तीकरण मार्फत सचेत एवम् सुरक्षित समाजको निर्माण गर्ने ।

५.६.६ उद्देश्यहरु

- महिलाको औपचारिक तथा अनौपचारिक शिक्षामा पहुँच बढाउनु,
- ग्रामीण सामाजिक तथा आयमूलक क्रियाकलापमा महिलाको सहभागिता बढाउनु,
- लैङ्गिक विभेद न्यूनीकरण गर्नु ।

५.६.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ५.६.७.१ लैङ्गिक तथा सामाजिक समार्वेशिताका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१. महिलालाई निःशुल्क आधारभूत शिक्षाको प्रवन्ध गर्ने ।	१. निःशुल्क शिक्षाका लागि लक्षित महिलाको पहिचान गरिने छ । २. महिला संलग्न हुनसक्ने महत्त्वपूर्ण आर्थिक क्रियाकलापहरुको किटानी गरिने छ ।
२. स्वरोजगारमूलक क्रियाकलापमा महिलाको सहभागिता वृद्धि गर्ने ।	१. समाजमा महिलाको महत्त्वबारे सचेतना फैलाउदै महिलालाई हेर्ने दृष्टिकोणमा परिवर्तन ल्याइने छ । २. विभिन्न पेशा, व्यवसाय, रोजगारी र सामाजिक क्रियाकलापमा महिलाप्रति गरिने विभेदको अवस्थाबारे अध्ययन गरिने छ ।
३. अपाङ्गहरुको वृत्ति विकासका लागि पालिका स्तरीय अपाङ्ग सरोकार कोषको व्यवस्था गर्ने ।	१. अपाङ्गहरुका लागि शिक्षा र क्षमता विकासका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिने छ । २. अपाङ्ग मैत्री विद्यालय, स्वास्थ्य केन्द्र र सार्वजनिक स्थलहरु निर्माण गर्न प्राथमिकता दिइने छ । ३. लैङ्गिक तथा अपाङ्गता भएका नागरिक विरुद्ध हुने सबैखाले हिंसा दुरुत्साहन र दण्डित गर्ने खालका कार्यक्रमहरु ल्याएने छ ।

५.६.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ५.६.८.१ लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशिताका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकता
५.६.८.१	लैङ्गिक समावेशिताका लागि सचेतना कार्यक्रम	P1
५.६.८.२	बाल विवाह तथा बहु विवाह दुरुत्साइत गर्ने कार्यक्रम	P1
५.६.८.३	घरेलु हिंसा घटाउने कार्यक्रम	P1
५.६.८.४	हिंसा पिडीतको लागि सेफ हाउसको निर्माण	P1

अनुसूचीमा २ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

५.६.९ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको अन्त्यमा नीति निर्माण तहमा महिलाको पहुँच ४९.५२ प्रतिशत पुग्नेछ । प्राविधिक तथा व्यावसायिक दक्षता अभिवृद्धि कार्यक्रममा २०.६४ प्रतिशत महिलाको सहभागिता हुनेछ । महिलाको श्रम सहभागिता दर योजनाको मध्यावधिसम्ममा ५८.१२ प्रतिशत र योजनाको अन्त्यमा ७०.३३ प्रतिशत पुग्नेछ । प्राकृतिक स्रोतको उपयोगमा स्थानीयको लगानी वृद्धि भई १०.५० प्रतिशत पुग्नेछ ।

स्थानीय तहमा लैङ्गिकमैत्री कार्य वातावरणको निर्माण गर्ने, महिलाको हक, हित र संरक्षणका लागि नीति नियमको निर्माणका साथै लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटको व्यवस्था गर्ने लगायतका कार्य गर्न सकेमा यस क्षेत्रसँग सम्बन्धित दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तमा अनुकूल वातावरणको सिर्जना हुनेछ ।

५.७ लक्षित वर्ग उत्थान-महिला बालबालिका तथा जेष्ठनागरिक

५.७.१ वर्तमान अवस्था

गाउँपालिकाको दिगो विकासका लागि लक्षित समुदाय (युवा, महिला, बालबालिका तथा किशोरकिशोरी) को विकास अपरिहार्य छ । हाल १५ देखि ३९ वर्ष उमेर समूको युवा जनसंख्यामध्ये ७.१३ प्रतिशत युवा कामको खोजीमा विदेशिएका छन् । ६८ प्रतिशत युवा बेरोजगार रहेका छन् । १५ -४९ वर्ष उमेर समूहका महिलामध्ये २.१ प्रतिशत महिला विदेशिएका छन् भने २.०१ प्रतिशत महिलाले मात्रै रोजगारीको अवसर प्राप्त गरेको छन् । गाउँपालिकामा बाल श्रमिक विद्यमान रहेको छ भने बाल हिंसा तथा हत्या र आत्महत्याका घटना आक्कल भुक्कल घट्ने गरेका छन् ।

५.७.२ प्रमुख समस्याहरु

किशोर किशोरी लक्षित विद्यालय शिक्षा कार्यक्रम मार्फत गाउँपालिकाका किशोरकिशोरीको शैक्षिक अवस्था सुधारको प्रयास गरिएको छ । बालमैत्री विद्यालयको संरचनाको विकास मार्फत बाल विकासको प्रयास गरिएको छ । राष्ट्रिय एवम् प्रदेश स्तरमा बालबालिका, किशोरकिशोरी युवा तथा महिला लक्षित नीति नियमको निर्माण हुनु, जिल्ला एवम् प्रदेशस्तरीय योजनामा लक्षित समुदायलाई प्राथमिकतामा राखिनुले यस क्षेत्रको विकासलाई थप सकारात्मक वातावरण सिर्जना भएको छ । यद्यपि युवा तथा महिलालाई पर्याप्त रोजगारीको अवसर सिर्जना गर्न सकिएको छैन । बालबालिका तथा किशोरकिशोरीको विकासका लागि सामुदायिक स्तरमा आवश्यक पूर्वाधारको यथेष्ट व्यवस्था गर्न सकिएको छैन ।

५.७.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

स्थानीय विकास निर्माणका क्रियाकलाप तथा निर्णय प्रक्रियामा महिला तथा युवाको उपस्थिति गराउने व्यवस्था हुनु एवम् आधुनिक कृषि तथा पशुपालन व्यवसायमा महिला तथा युवाको अग्रसरता देखिनु यस क्षेत्रका अवसर हुन् । लक्षित समुदायप्रति हेर्ने सामाजिक दृष्टिकोणमा परिवर्तन ल्याउनु, युवालाई कुलत तथा दुर्व्यसनीमा फस्ने वातावरणको अन्त्य गर्नु, युवा, महिला तथा बालहिंसा रोक्नु तथा समग्र लक्षित समुदायको शैक्षिक आर्थिक स्थितिमा सुधार ल्याउनु चुनौतीपूर्ण देखिन्छ ।

५.७.४ क्षेत्रगत सोच

लक्षित समुदायको उत्थानमार्फत सामाजिक न्यायको प्रत्याभूति ।

५.७.५ लक्ष्य

लक्षित समुदायको सामाजिक सेवा सुविधामा पहुँच वृद्धि गर्ने ।

५.७.६ उद्देश्यहरु

- लक्षित समूह र समुदायको पहिचान गर्नु,
- स्वरोजगार मूलक अवसरहरुको सिर्जना गर्नु,
- शिक्षाको पहुँचमा लक्षित समूह र समुदायको समन्यायिक सहभागिता वृद्धि गर्नु ।

५.७.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ५.७.७.१ लक्षित वर्ग उत्थान-महिला बालबालिका तथा जेष्ठनागरिकका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१. लक्षित समूह र समुदायको पहिचानको लागि अध्ययन गर्ने ।	१. अध्ययन तथा खोजमूलक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिने छ । २. आधारभूत शिक्षालाई अनिवार्य र निशुल्क गरिनेछ र लक्षित समुदायलाई व्यावसायिक शिक्षाको अवसर प्रदान गरिने छ ।

रणनीति	कार्यनीतिहरू
२. आधारभूत शिक्षाको पहुँच बढाउने ।	१. दलित सिमान्तकृत र पिछडिएको क्षेत्रमा बसोवास गर्ने नागरिकहरूका लागि क्षमता विकास र शीप हस्तान्तरण हुने कार्यक्र सञ्चालन गरिने छ । २. लक्षित समुदायको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउन स्वरोजगारमूलक कार्यहरू सञ्चालन गरिने छ ।
३. आयमूलक क्रियाकलापमा लक्षित समूहको सहभागिता वृद्धि गर्ने ।	१. स्थानीय विकासमा युवा तथा महिलाको नेतृत्व विकास गरिने छ । २. दलित र सिमान्तकृत समुदायका महिलाहरूका लागि आयमूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिने छ ।
४. स्थानीय समितिमा युवा तथा महिलाको सक्रिय सहभागिता गराउने ।	१. बालक्लबको निर्माण तथा विस्तार गरी बालबालिकाको हक अधिकार एवम् श्रम शोषणका बारेमा सचेत गराइने छ ।

५.७.८ मुख्य कार्यक्रमहरू तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ५.७.८.१ लक्षित वर्ग उत्थान-महिला बालबालिका तथा जेष्ठनागरिकका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरू	योजना प्राथमिकता
५.७.८.१	महिला हिंसा विरुद्ध सचेतना कार्यक्रम	P2
५.७.८.२	महिला लक्षित क्षमता तथा सिप विकास कार्यक्रम	P2
५.७.८.३	महिला उद्यमशिलता सम्बन्धी कार्यक्रम	P2
५.७.८.४	असहाय महिला, सहकारी गठन तथा सहायता कोष परियोजना	P2
५.७.८.५	आवाज विहीनको शैक्षिक कोष स्थापना तथा सञ्चालन	P2
५.७.८.६	ज्येष्ठ नागरिक सम्मान तथा उपकार कोष	P2
५.७.८.७	बालक्लब गठन तथा बालश्रम शोषण मुक्त अभियान	P2
५.७.८.८	बालमैत्री गा.पा घोषणा तथा कार्यान्वयन	P2

अनुसूचीमा २ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

५.७.९ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको अन्त्यमा बेरोजगार युवाको संख्या घटेर २२.२९ प्रतिशत हुनेछ । दुर्व्यसनीमुक्त युवा वर्गको निर्माण हुनेछ । ७.७ प्रतिशत महिलाले स्थानीय स्तरमा रोजगारी प्राप्त गर्नेछन् । विदेशिने युवा तथा महिलाको संख्यामा उल्लेख्य गिरावट आउनेछ । बालश्रम र बाल हिंसामुक्त वातावरणको निर्माण हुनेछ ।

लक्षित समुदाय विकास रणनीति बनाई अवलम्बन गरेको खण्डमा, युवा तथा महिलामाभक्त सहकारीको पहुँच विस्तार गर्ने, तथा स्थानीय बाल क्लब, युवा क्लब एवम् महिला समूहलाई सक्रिय बनाउन सकेको खण्डमा लक्षित समुदायको विकास मार्फत रोजगारी, बालविकास तथा समानता लक्षित दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्त हुनेछ ।

५.८ भाषा, संस्कृति, कला, साहित्य

५.८.१ वर्तमान अवस्था

तामाङ र चेपाङहरूको बाहुल्यता रहेको राक्सिराङ्गको छुट्टै सांस्कृतिक पहिचान रहेको छ । गाउँपालिकामा ८ वटा सांस्कृतिक ग्राम रहेका छन् । योजना निर्माण समयसम्म धार्मिक र ऐतिहासिक स्थलमा १५ वटा पूर्वाधार निर्माण भइसकेको छ । सांस्कृतिक तथा पुरातात्विक सम्पदाहरूसँग सम्बन्धित ८ वटा अध्ययन अनुसन्धान सम्पन्न गरिएको छ ।

भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिको संरक्षण र प्रवर्धनमा २ वटा संघ संस्थाहरु सक्रिय रहेका छन् । तामाङ, चेपाङ र नेपाली यहाँका प्रमुख मातृभाषा हुन् । गाउँपालिकामा तिलेश्वरी महादेव मन्दिर मेला लगायतका मेला मार्फत स्थानीय धर्म संस्कृतिको संवर्द्धन गर्ने प्रयास गरिएको छ । तामाङ (३९.६३ %), चेपाङ(३७.८१%) र नेपाली (२२.५६%) राक्सिराङमा बोलिने प्रमुख मातृभाषा हुन् ।

५.८.२ प्रमुख समस्याहरु

जम्मा ७ वटा साँस्कृतिक समूहहरुको संस्थागत प्रवर्द्धन, ३ वटा धार्मिक संस्थाहरुको संगठनात्मक प्रवर्द्धन एवम् परम्परागत पोषाक, बाजा, साँस्कृतिक प्रतिकहरुको प्रवर्द्धन गरिएको छ । गाउँपालिकामा रमेश प्रजा, चेपाङ भाँक्री, सन्जलाला प्रजा, हरिलालघलाङ लगायतका निधिहरुले भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिसँग संरक्षण, विकास र प्रवर्धनमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुर्याएका छन् । आगामी दिनमा चेपाङ र तामाङ भाषा एवम् साहित्यको संरक्षण एवम् प्राचीनस्थलहरुको संरक्षणका लागि ठोस योजना बनाइ अगाडि बढ्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ । यद्यपि विशेष गरी चेपाङ समुदायको संस्कृति जोगाउन कठिन छ भने तामाङ र अति सिमान्तकृत वर्गको परम्परागत संस्कार र रीतिरिवाज एवम् सम्पदा व्यवस्थित रुपमा संरक्षण गर्न सकिएको छैन ।

५.८.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

चेपाङ, तामाङ लगायतका सिमान्तकृत समुदायको संस्कृति र परम्परा जगेर्ना गर्न सकेको खण्डमा सांस्कृतिक पर्यटनको विस्तार गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ । यसका लागि बहूदो आधुनिकीकरण, पश्चिमीकरण र धर्म परिवर्तन चुनौतीका रुपमा रहेका छन् । साथै हिन्दू, बौद्ध र क्रिश्चियन धर्मावलम्बी बीच सुमधुर सम्बन्धको वातावरण मिलाइराख्नु चुनौतीपूर्ण छ ।

५.८.४ क्षेत्रगत सोच

विविध भाषा, कला र संस्कृतियुक्त सभ्य समाजको निर्माण ।

५.८.५ लक्ष्य

मौलिक कला-संस्कृतिको समयानुकूल विकास र संरक्षण गर्दै सामाजिक एकता कायम गरिराख्नु ।

५.८.६ उद्देश्यहरु

- प्राचीन धार्मिक तथा ऐतिहासिक स्थलको संरक्षण गर्नु,
- सर्वधर्म समभावको भावना जागृत गर्नु,
- परम्परागत चेपाङ ग्रामीण कलासंस्कृतिको जगेर्ना गर्नु ।

५.८.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ५.८.७.१ भाषा, संस्कृति, कला, साहित्यका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१. धार्मिक/ऐतिहासिक स्थललाई पर्यटनसंग जोड्दै स्थानीय संस्कृतिको प्रचार गर्ने ।	१. धार्मिक/ऐतिहासिक स्थलको संरक्षण मार्फत पर्यटन क्षेत्रको विकास गरिने छ । २. समाजमा विद्यमान संस्कृतिको अध्ययन अनुसन्धान गरिने छ ।
२. धार्मिक भेदभाव रहित समाजकालागि पहल गर्ने ।	१. चेपाङ समुदायको भाषा र मौलिक संस्कृतिको संरक्षण गरिने छ । २. सबै जातजाति र धर्मावलम्बी बीच सौहार्दपूर्ण वातावरण निर्माण गरिने छ ।
३. विभिन्न जातजाति र धर्मावलम्बीको भाषा र संस्कृतिको संरक्षण गर्ने ।	१. स्थानीय भाषा ,कला र साहित्यको प्रवर्द्धन गरिने छ ।

५.८.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ५.८.८.१ भाषा, संस्कृति, कला, साहित्यका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकता
५.८.८.१	चेपाङ, तामाङ संस्कृति संरक्षण तथा सम्बर्द्धन	P3
५.८.८.२	चेपाङ, तामाङ भाषा कला अन्वेषण तथा प्रोत्साहन	P3
५.८.८.३	विभिन्न ऐतिहासिक स्थल संरक्षण कार्यक्रम	P3
५.८.८.४	वैदिक ज्ञानको अन्वेषण तथा संरक्षण	P3
५.८.८.५	लोपोन्मुख भाषा, धर्म, संस्कृतिको स्व पहिचान कार्यक्रम	P3

अनुसूचीमा २ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

५.८.९ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको मध्यावधिसम्ममा ११ वटा र योजनाको अन्त्यमा १३ वटा सांस्कृतिक ग्रामको स्थापना गरिनेछ । योजनाको अन्त्यमा भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिसँग सम्बन्धित अतिरिक्त दुईवटा संग्रालय र ७ वटा संघ संस्थाको स्थापना हुनेछ ।

धार्मिक र ऐतिहासिक स्थलमा योजनाको मध्यावधि सम्म २० वटा र योजनाको अन्त्यमा २५ वटा पूर्वाधारको निर्माण भइसकेको हुनेछ । सांस्कृतिक ग्राम र संग्रहालयको व्यवस्थित विकास मार्फत सबै जात जाति, भाषाभाषी तथा धर्मसंस्कृतिको जगेर्ना गर्न सकिन्छ ।

५.९ सामाजिक सुरक्षा र संरक्षण—बालबालिका, अपांगता भएका व्यक्ति

६.९.१ वर्तमान अवस्था

यस गाउँपालिकामा ज्येष्ठ नागरिक कल्याणका लागि कार्य गर्ने एउटा संस्था रहेको छ, तथापि ज्येष्ठ नागरिक ग्राम र ज्येष्ठ नागरिक कल्याण कोषको स्थापना हाल सम्म हुन सकेको छैन । अपांगता भएका ४३५ जना मध्ये प्राय सबैले परिचयपत्र प्राप्त गरेको तथ्याङ्कले देखाउँछ । जसमध्ये १ प्रतिशत अपांगता भएका व्यक्तिहरु आत्मनिर्भर छन् । १२ वटा अपांगमैत्री भौतिक संरचना भएका विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाको निर्माण भएको छ ।

५.९.२ प्रमुख समस्याहरु

ज्येष्ठ नागरिक तथा अपांगता भएका व्यक्तिलाई संविधानमा गरिएको सम्बोधन, संघ, प्रदेश र स्थानीय स्तरबाट चालिएका कदमहरु, पन्ध्रौँ योजनामा आरोग्य आश्रमको स्थापना गर्ने कार्यनीतिले सामाजिक सुरक्षा र संरक्षणको लागि वातावरण सिर्जना भएको छ । यद्यपि सामाजिक सुरक्षा भत्तामा सबै ज्येष्ठ नागरिक समावेश हुन नसक्नु, ज्येष्ठ नागरिक ग्रामको स्थापना गर्न नसकिनु यस क्षेत्रका दुर्बल पक्षहरु हुन् ।

५.९.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

ज्येष्ठ नागरिकप्रति हुने दुर्व्यवहार, सामाजिक सुरक्षा भत्तामा सबै ज्येष्ठ नागरिकलाई समेट्नु, हिंसाका घटना न्यूनीकरण, कानूनत प्राप्त गर्ने सेवामा पहुँच वृद्धि चुनौतीकारूपमा रहेका छन् । यद्यपि ज्येष्ठ नागरिक ग्राम तथा सूचना केन्द्रको स्थापना गरी ज्येष्ठ नागरिकको संरक्षण गर्ने आधार तय गर्ने सम्भावना देखिन्छ । अपाङ्गता भएका व्यक्तिकोलागि गरिएका व्यवस्थाबारे जानकारी दिई सरकारी सेवा सुविधामा पहुँच पुऱ्याउन सकेको खण्डमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको सम्बद्धन गर्न सकिनेछ । तर यसका लागि अपाङ्गता भएका व्यक्तिसम्मको पहुँच, आवश्यक अपाङ्गमैत्री सेवा सुविधास्थल बनाउनु चुनौतीपूर्ण देखिन्छ । अपांगता भएका सबै व्यक्तिहरुको सशक्तिकरण गर्नु आफैमा चुनौतीपूर्ण छ ।

५.९.४ क्षेत्रगत सोच

सामाजिक सुरक्षा र संरक्षणपालिकावासीको संवर्द्धन ।

५.९.५ लक्ष्य

बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक तथा अपांगता भएका व्यक्तिको संरक्षण र संवर्द्धन गर्ने ।

५.९.६ उद्देश्यहरू

- बालबालिकाको हकअधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्नु,
- ज्येष्ठ नागरिकलाई सम्मानपूर्वक जीवनयापन गर्ने आधार बनाउनु,
- अपाङ्गताभएकाव्यक्तिको आर्थिकस्तर वृद्धि गर्नु ।

५.९.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

तालिका नं. ५.९.७.१ सामाजिक सुरक्षा र संरक्षण-बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्तिका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीति
१. बालबालिकाको आधारभूत आवश्यकता परिपूर्ति गरी उनीहरूको चौतर्फी विकासको पहल गर्ने ।	१. बालबालिकाको लागि आधारभूत शिक्षा, स्वास्थ्य र मनोरञ्जन लगायतका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी उनीहरूको विकास गरिने छ । २. एकल एवम् असहाय ज्येष्ठ नागरिकको लागि सामाजिक सुरक्षा प्रदान गरिने छ ।
२. ज्येष्ठ नागरिकको संरक्षण गर्ने तथा उनीहरूको अनुभवलाई सामाजिक विकासको आधारको रूपमा लिने ।	१. ज्येष्ठ नागरिकको अनुभवलाई समाजमा व्यक्त गर्ने वातावरण मिलाइने छ । २. स्थानीय सेवा सुविधामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको पहुँच वृद्धि गरिने छ ।
२. अपाङ्गता भएका व्यक्तिको सम्मान र आर्थिक सशक्तीकरण गरी आर्थिक रूपमा सक्षम बनाउने ।	१. अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई लक्षित गरी रोजगारीका कार्यक्रम ल्याइने छ । २. ज्येष्ठ नागरिक ग्रामको स्थापना गरिने छ ।

५.९.८ मुख्य कार्यक्रमहरू तथा कार्यान्वयन योजना

५.९.९ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको अन्त्यसम्ममा एउटा सुविधा सम्पन्न जेष्ठ नागरिक ग्राम (ज्ञान केन्द्र) तथा ज्येष्ठ नागरिक कल्याण कोषको स्थापना तथा सञ्चालन हुनेछ । ५ प्रतिशत अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू स्वावलम्बी तथा आत्मनिर्भर हुनेछन् । सबै अपाङ्गता भएका व्यक्तिले अपाङ्गता परिचयपत्र प्राप्त गर्नेछन् । अपाङ्गमैत्री २५ वटा भौतिक संरचनाको निर्माण भइसकेको हुनेछ । ज्येष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिसम्बन्धी हिंसामुक्त गाउँपालिकाको निर्माण हुनेछ ।

ज्येष्ठ नागरिक र अपाङ्गता भएका व्यक्तिको संरक्षणका लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधार तथा स्वालम्बनका कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकेमा समावेशी विकास केन्द्रित दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्त हुनेछ ।

अध्याय छ : पूर्वाधार विकास

६.१ आवास तथा बस्ती विकास

६.१.१ वर्तमान अवस्था

शहरीकरण र बस्ती व्यवस्थापनका लागि गाउँपालिकाबाट विविध प्रयास हुँदै आएको छ । यसै क्रममा ६ वटा शहरोन्मुख/ बजारोन्मुख बस्ती क्षेत्रको पूर्वाधार विकास योजना तयार गरिएको छ । नक्सा पास गरी घर निर्माण गर्ने व्यवस्थाको पालना हुने क्रम बढ्दो छ । सुरक्षित आवासमा पहुँच पुगेको जनसंख्या ३४.११ प्रतिशत पुगेको छ । आधार वर्षमा ०.२२ प्रतिशत घर नक्शा पास गरी निर्माण गरिएको छ । पालिकामा बसाइ सरेर आउनेभन्दा जानेको संख्या बढ्दै गएको छ । बसाइसराइको प्रभाव मूल्याङ्कन, शहरोन्मुख क्षेत्रमा हुने भावी सेवासुविधाको मागको व्यवस्था, व्यवस्थित बस्ती व्यवस्थापन लगायतका विषय वस्तुहरुमा आगामी दिनमा गृहकार्य गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

६.१.२ प्रमुख समस्याहरु

गाउँपालिकाको घरको छानो प्रतिस्थापन गर्ने कार्यविधि, २०७७, गाउँ विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन गर्न बनेको ऐन, २०७५, ले व्यवस्थित बस्ती विकासका लागि सहयोगी वातावरण सिर्जना गरेका छन् । शहरी पूर्वाधार निर्माणका लागि स्थानीयको सक्रियता बढ्दै गएको छ । तर बसाइसराइको क्रम बढ्दै जानु, बढ्दो जनसंख्यासँगै व्यवस्थित बस्ती विकास हुन नसक्नु, गाउँपालिकावासीमा चेतनाको स्तर कम हुनु यस क्षेत्रका प्रमुख दुर्बल पक्षहरु हुन् ।

६.१.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

व्यवस्थित बस्ती विकास गरी विपद न्यूनीकरण गर्नु, सरसफाइ, खानेपानी लगायतका आधारभूत सुविधाको सहज एवम् निरन्तर पहुँच विस्तार गर्नु, यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् । बढ्दो साक्षरता दर, स्थानीयवासीको चेतनामा हुँदै गएको वृद्धि, वातावरण प्रति सचेत समुदायको निर्माण हुने क्रम बढ्दै जानु, पूर्वाधार निर्माणमा लगानी बढ्दै जानु यस क्षेत्रका प्रमुख अवसरहरु हुन् ।

६.१.४ क्षेत्रगत सोच

व्यवस्थित बस्ती समृद्ध राक्सिराङ्ग ।

६.१.५ लक्ष्य

भौतिक पूर्वाधारयुक्त व्यवस्थित बस्ती विकास सहितको वातावरणमैत्री शहरी क्षेत्र निर्माण गर्दै गाउँपालिकाको समग्र उन्नति र विकासमा योगदान गर्ने ।

६.१.६ उद्देश्यहरु

➤ शहरोन्मुख क्षेत्र र बस्तीहरुको पहिचान गरी भौतिक पूर्वाधार विकास गर्नु,

- औद्योगिक विकासलाई गति दिनु,
- शहरी बजारको प्रवर्द्धन गर्नु
- शहरबासीको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु,

६.१.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ६.१.७.१ आवास तथा बस्ती विकासका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१. शहरोन्मुख क्षेत्र र बस्तीहरुको पहिचान गरि भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।	१. गाउँपालिका भित्रका शहरोन्मुख क्षेत्र अध्ययन र पहिचान गरिने छ । २. पहिचान गरिएका शहरोन्मुख क्षेत्र र बस्तीमा व्यवस्थित भौतिक पूर्वाधारहरुको निर्माणमा जोड दिइने छ ।
२. उद्योग कलकारखानाको निर्माणलाई प्राथमिकता दिने ।	१. एकीकृत बस्ती विकास मार्फत सामाजिक आर्थिक विकासलाई गति प्रदान गरी समृद्ध गाउँपालिका निर्माणको आधार तय गरिने छ । २. आवश्यक पूर्वाधारको विकास गरी व्यवस्थित शहरी बस्ती स्थापना गरिने छ ।
३. सीपमूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरी शहरी क्षेत्रको घरेलु आयआर्जनलाई प्रोत्साहन गर्ने ।	१. आवश्यक पूर्वाधारको विकास गरी घरेलु उद्योग तथा कलकारखानाको स्थापना तथा संचालनमा जोड दिइने छ । २. महिला लक्षित सीपमूलक कार्यक्रम गरी महिलालाई आत्मनिर्भर बनाइने छ ।
४. शहरी बजारको व्यवस्थित विकास गर्ने ।	१. शहरी बजार विकास मापदण्ड तयार गरिने छ । २. शहरी क्षेत्रको विकासको फल गैर शहरी क्षेत्रमा पुर्‍याउने कार्ययोजना तयार गरिने छ ।

६.१.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ६.१.८.१ आवास तथा बस्ती विकासका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकता
६.१.८.१	चैनपुर सरीखेत पलासे शहरी बस्ती विकास	P1
६.१.८.२	एकिकृत चेपाङ बस्ती कार्यक्रम	P1
६.१.८.३	जोखिमयुक्त बस्ती पहिचान गरी स्थानान्तरण कार्यक्रम	P1

अनुसूचीमा ३ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

६.१.९ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको अन्त्यसम्म ८४.८८ प्रतिशत जनताको सुरक्षित आवासमा पहुँच पुग्ने छ । नक्सा पास गरी निर्माण भएका घरको संख्या ७.१ प्रतिशत पुग्नेछ । दिगो शहरी विकासमा सहयोग पुग्नेछ । व्यवस्थित शहरी जीवनको विकास हुनेछ । शहरी वासिन्दाको आयस्तर बढ्ने छ ।

६.२ सडक तथा यातायात

६.२.१ वर्तमान अवस्था

सडक सञ्जालको विस्तार गरी ग्रामीण विकासलाई गति दिने सोच अनुरूप राक्सिराङ्गमा सडक निर्माण र सडक स्तरोन्नतिको कार्य गरिदै आइएको छ । योजनाको आधार वर्षमा ९७ कि.मि. गाउँपालिका तथा वडा जोड्ने सडक निर्माण गरिएको छ । आधार वर्षमा ७० कि.मि. खण्डस्मिथ सडकको स्तरोन्नति गरिएको छ । गाउँपालिकामा हाल २२० कि.मि. कच्ची सडक रहेको छ । १२५.६७ कि.मि.सडकको निर्माण भएको छ । स्थायी सडकमा १५.०४ प्रतिशत जनसङ्ख्याको पहुँच पुगेको छ । आवधिक योजनामा गुणस्तरी सडक निर्माणलाई प्राथमिकता दिइएको छ ।

६.२.२ प्रमुख समस्याहरु

पक्की सडकको विस्तार गरी सर्वयाममा सवारीसाधन चल्ने व्यवस्था मिलाउन सकेमा पालिकावासीको जनजीवन सहज हुनेछ । गाउँपालिकामा पक्की तथा कच्ची सडकको विस्तार गर्न सकेमा औद्योगिक तथा व्यावसायिक क्रियाकलापमा वृद्धि भई रोजगारी तथा आय आर्जनको अवसर सिर्जना हुनेछ । अधिकांश जनता कच्ची सडकमा निर्भर रहनु, सुलभ यातायातको व्यवस्था नहुनु, बजेटको अभाव, विद्यमान कच्ची बाटोको स्तरोन्नति हुन नसक्नु यस क्षेत्रका प्रमुख दुर्बल पक्षहरु हुन् ।

६.२.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

सबै वडामा सडकको स्तरोन्नति गरेमा स्थानीय कृषि उपजले बजार पाउनेछन् । आन्तरिक पर्यटन प्रवर्द्धनमा टेवा पुग्नेछ । यसका लागि आवश्यक बजेट र जनशक्तिको जोहो गर्नु चुनौतीपूर्ण देखिन्छ । सडक स्तरोन्नति मार्फत आर्थिक क्रियाकलापलाई गति दिने आधार सिर्जना गर्न सकेमा पालिकाको राजश्वमा समेत वृद्धि हुन सम्भावना देखिन्छ । सडक स्तरोन्नति गरी सुखद जीवन यापनको आधार निर्माण गर्नु, अतिरिक्त बजेट र सडक निर्माणका साधनको व्यवस्था गर्नु चुनौतीपूर्ण देखिन्छ ।

६.२.४ क्षेत्रगत सोच

सडक स्तरोन्नति मार्फत् आत्मनिर्भर गाउँपालिकाको निर्माण ।

६.२.५ लक्ष्य

लगानी वृद्धि मार्फत सबै वडामा पक्की बाटोको विस्तार गरी आर्थिक गतिविधिलाई बढावा दिने ।

६.२.६ उद्देश्यहरु

- सडक निर्माणका लागि आवश्यक बजेटको खोजी गर्ने,
- सबै मौसममा यातायातका साधनचल्ने वातावरणको निर्माण गर्ने,

- सडक विकासलाई स्थानीयबासीको उत्पादन र बजारीकरणसंग जोड्दै जीविकोपार्जनको आधार बनाउने ।

६.२.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ६.२.७.१ सडक तथा यातायातका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१. सडक सुधार नीति निर्माण गर्ने ।	१. सडक सुधारका लागि स्थानीय र बुद्धिजीवीको राय लिइने छ । २. सडक क्षेत्रको निर्माणका लागि सार्वजनिक र निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहित गरिने छ ।
२. सडक निर्माणमा स्थानीयको सहभागिता बढाउने ।	१. सडक सञ्जाललाई छिमेकी पालिकाहरूसंग जोडिने छ । २. सडक निर्माण गर्दा आर्थिक पारदर्शिता र जवाफ देहिता कायम गरिने छ ।
३. आवश्यक स्रोत तथा संशोधनको पहिचान गर्ने ।	१. सडक व्यवस्थापनका लागि आवश्यक जनशक्ति प्राप्त गरिने छ । २. पक्की सडकको पालिका भित्र ग्रामीण उत्पादन र आर्थिक गतिविधिलाई गति प्रदान गरिने छ ।

६.२.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ६.२.८.१ सडक तथा यातायातका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकता
६.२.८.१	मनहरी चैनपुर सडक स्तरोन्नती	P1
६.२.८.२	चैनपुर परेवाभीर साइचो खैराड मलेखु सडक स्तरोन्नती	P1
६.२.८.३	चैनपुर, देवीटार, माकल, दमार, सिलीङ्गे, गर्लीङ सडक	P1
६.२.८.४	चैनपुर वागमारा सुनारी सौरा सानो भावर नेवारपानी सडक स्तरोन्नती	P1
६.२.८.५	नेवारपानी, कोलगैरी, दुङ्ग कुपीन्टार सडक स्तरोन्नती	P1
६.२.८.६	खरकन्डेटार सिलीङ्गे चरीमारा खैराड डाडाँवास सडक स्तरोन्नती	P1
६.२.८.७	बुकुम बाकिम टोङ्के गैजुराड मलेखु (ताल्ली) सडक	P1
६.२.८.८	जिर्खे लालपार्क पक्की पुल निर्माण	P1
६.२.८.९	बोटबारी पलाँसे पक्की पुल निर्माण	P1
६.२.८.१०	सुनारीसौरा कुडुले पक्की पुल निर्माण	P1
६.२.८.११	परेवा कोट धुसाराङ्ग पक्की पुल निर्माण	P1
६.२.८.१२	इन्चाराङ्ग देवीटार पक्की पुल निर्माण	P1
६.२.८.१३	खरकन्डेटार सिलीङ्गे पक्की पुल निर्माण	P1
६.२.८.१४	घोरकोटे ठुली खोला पक्की पुल निर्माण	P1
६.२.८.१५	दुङ्ग कोलगैरी खोला पक्की पुल निर्माण	P1

अनुसूचीमा ३ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

६.२.९ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको अन्त्यमा स्थायी सडकको पहुँच भएको जनसंख्या १६,२४४ पुग्नेछ । योजनाको मध्यावधिमा पालिका तथा वडा जोड्ने १६८ कि.मि. सडक र योजनाको अन्त्यमा २४१ कि.मि.सडकको निर्माण सम्पन्न हुनेछ । योजनाको अन्त्यमा १०० कि.मि.अतिरिक्त खण्डस्मिथ सडकको स्तरोन्नति हुनेछ । कच्ची सडकको विस्तार भई २८०.७८ कि.मि.पुग्नेछ भने सडक निर्माण विस्तार भई ३१३ कि.मि. पुग्नेछ । सडक निर्माण गर्दा वातावरणीय पक्षलाई ध्यान दिएमा सडक निर्माणले स्थानीय क्षेत्रको दिगो विकासका सामाजिक आर्थिक लक्ष्य प्राप्तिलाई मद्दत पुर्याउनेछ ।

६.३ सिंचाइ

६.३.१ वर्तमान अवस्था

कृषि भूमिमा सिंचाइ विस्तार गरी खाद्य संकट टार्न एवम् आयातित खाद्यान्न बालीमा निर्भरता घटाउन गाउँपालिकामा सिंचाइ क्षेत्रलाई विशेष प्राथमिकता दिनुपर्ने देखिन्छ । गाउँपालिकामा हाल ५१.९३ कि.मि. लम्बाइ भएको सिंचाइ कुलोको व्यवस्था गरिएको छ । १३१.६७ हेक्टर जमीनमा सिंचाइ विस्तार गरिएको छ । भौगोलिक परिस्थितिका कारण ४८.९६ प्रतिशत जमीनमा सिंचाइ सुविधा पुर्‍याउन कठिन छ । सिंचाइ नपुगेको तर सहजरूपमा सिंचाइ पुर्‍याउने सकिने जमीन २४.४५ प्रतिशत रहेको छ ।

सूचक	आधार वर्षको पारविन्दु
सिंचाइ विस्तार जमीन	१३१.६७ हेक्टर
सिंचाइ कुलो	५१.९३ कि.मि.
निर्माणधिन जलविद्युत आयोजनाको उत्पादन क्षमता	२०.६७ कि.वि.

६.३.२ प्रमुख समस्याहरु

गाउँपालिकामा वातावरण तथा प्राकृतिक स्रोत संरक्षण ऐन, २०७७ लागु गरिएको अवस्थामा वातावरणमैत्री उर्जाको प्रवर्द्धनमा सहयोग मिल्नेछ । गाउँपालिकाको वडा नं. १, २, ३, ४, ५, ८ र ९ नं. वडा भएर बग्ने स्थानीय नदीहरुको सदुपयोग हुन नसक्दा राम्रो सिंचाइ सुविधा पुग्न सकेको छैन । सिंचाइ आयोजना धेरै भए तापनि वर्षेभरि सिंचाइ पुगेको जमीन जम्मा ५.११ प्रतिशत रहेको छ ।

६.३.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

आधुनिक सिंचाइ प्रणाली र प्रविधिको प्रयोग गरी पहाडी बस्तीहरुमा सिंचाइ क्षेत्रको विस्तार गरी बेमौसमी खेतीको प्रवर्द्धन गर्न सकिने सम्भावना देखिन्छ । तर भौगोलिक बनावटका कारण सिंचाइ प्रणाली खर्चिलो बन्ने देखिन्छ ।

६.३.४ क्षेत्रगत सोच

सिंचाइ र उर्जा ग्रामीण अर्थतन्त्रको आधार ।

६.३.५ लक्ष्य

सिंचाइ र उर्जाको विस्तार गरी ग्रामीण अर्थतन्त्रको विकासको आधार तयार गर्ने ।

६.३.६ उद्देश्यहरु

- नदीनालाको कुशल व्यवस्थापन गरी सिंचाइ योग्य जमीनको वृद्धि गर्नु ।

६.३.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ६.३.७.१ सिंचाइ विकासका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१. सिंचाइ आयोजनाको कुशल व्यवस्थापनको प्रबन्ध मिलाई स्थानीय सिंचाइ नीतिको निर्माण गर्ने ।	१. वडागत सिंचाइ उपभोक्ता समूहको गठन गरिने छ । २. वडाका प्रतिनिधीको सहभागितामा सिंचाइ प्रणालीको अनुगमन तालिका बनाइ लागु गरिने छ । ३. सिंचाइ समूह तथा स्थानीयको सहभागितामा सिंचाइ नीति लागु गरिने छ । ४. आधुनिक सिंचाइ प्रणालीको प्रयोग गरी कृषि उत्पादन बढाइने छ ।

६.३.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ६.३.८.१ सिंचाइ विकासका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकता
६.३.८.१	चुर्लीङ खोला मैनेटार फिल्ट्रीनी सिंचाइ योजना	P1
६.३.८.२	पलाँसे सरीखेत लिफ्ट सिंचाइ योजना	P1
६.३.८.३	कोखारी लिफ्ट सिंचाइ योजना	P1
६.३.८.४	एमरुक सिलाघुनी लिफ्ट सिंचाइ योजना	P1
६.३.८.५	कृषिमा सिंचाई रणनीति योजना तर्जुमा कार्यक्रम	P1
६.३.८.६	देवीटार सिंचाइ आयोजना	P1
६.३.८.७	विरालीटार सिंचाइ आयोजना	P1
६.३.८.८	गोठारी भाड्डीवेशी सिंचाइ आयोजना	P1
६.३.८.९	सुनारीसौरा कुडुले सिंचाइ आयोजना	P1
६.३.८.१०	चैनपुर बोटबारी लिफ्ट सिंचाइ आयोजना	P1

अनुसूचीमा ३ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

६.३.९ अपेक्षित उपलब्धि

योजनाको मध्यावधिसम्म १७५ हेक्टर जमीनमा र योजनाको अन्त्यमा २१२ हेक्टर जमीनमा सिंचाइ सुविधा विस्तार हुनेछ । योजनाको अन्त्यमा २९ वटा सिंचाइ आयोजना सञ्चालनमा हुनेछन् ।

६.४ विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा

६.४.१ वर्तमान अवस्था

सहज र सरल जिवनयापनका लागि अपरिहार्य साधन हो उर्जा । गाउँपालिकामा बायो ग्याँस प्रयोग गर्ने परिवार जम्मा ०.४६ प्रतिशत रहेको छ । पचास प्रतिशत परिवारले अबैध पनि परम्परागत उर्जाका साधन दाउरा र मट्टीतेलको प्रयोग गर्ने गर्दछन् । चालु र निर्माणाधीन अवस्थामा रहेका जलविद्युत आयोजनाहरूको उत्पादन क्षमता २०.६७ कि. वा. रहेको छ । वैकल्पिक उर्जाको उत्पादनको सम्भावना १.३३ कि.वा.लाई यथार्थमा परिणत गर्न सकेमा उर्जा समस्या समाधानमा सहयोग मिल्नेछ । गाउँपालिकामा वातावरणमैत्री उर्जाको पहुँच विस्तारको लागि विशेष योजना बनाई लागु गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

६.४.२ प्रमुख समस्याहरू

गाउँपालिकाको आधा जनसङ्ख्याले अबैध पनि उर्जाको रूपमा दाउराको प्रयोग गर्नु, २५.७४ प्रतिशत जनसङ्ख्यामा मात्रै विद्युत पहुँच हुनु, गाउँपालिकामा वैकल्पिक उर्जाको प्रवर्द्धन गर्न नसक्नु, वैकल्पिक उर्जा प्रवर्धनमा दक्ष जनशक्तिको अभाव हुनु, यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् ।

६.४.३ अवसर तथा चुनौतीहरू

विद्युत प्रसारण लाइनको व्यवस्था, आर्थिक स्थितिमा सुधार, उद्योग कलकारखानाको विस्तार एवम् वातावरणीय चेतनाको प्रसार मार्फत उर्जा उपयोगको वर्तमान अवस्थामा सुधार ल्याउन सकिने अवस्था विद्यमान छ । त्यस्तैगरी वैकल्पिक उर्जा प्रयोगका लागि अनुदानको उपलब्धता हुन सकेमा वातावरण मैत्री गाउँ बनाउन सकिन्छ । तर अशिक्षा, लगानीको अभाव, छरिएको बस्ती, भौगोलिक अवस्थिति, सर्वसुलभ मूल्यमा उर्जा उपलब्ध गराउनु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौती रहेका छन् ।

६.४.४ क्षेत्रगत सोच

विद्युत पहुँच सुनिश्चित गरी उज्यालोतर्फ राक्सीराड अभियान ।

६.४.५ लक्ष्य

उर्जाको पहुँच र प्रयोग बढाई ग्रामीण विकासमा टेवा पुऱ्याउने ।

६.४.६ उद्देश्यहरू

- बिजुली बत्तीलाई सबैको पहुँचमा पुऱ्याउनु,
- नवीकरणीय उर्जा प्रयोगमा जोड दिनु,

६.४.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

तालिका नं. ६.४.७.१ विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा विकासका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१. विद्युतीय उर्जाको माग र आपूर्तिको सुनिश्चितता गर्ने ।	१. विद्युतीय उर्जा मागको अध्ययन गरी सहूलियत प्रदान गरिनेछ साथै नवीकरणीय उर्जाका साधनहरू सुचीकृत गरिने छ । २. सबै प्रकारका वैकल्पिक उर्जाको ग्रामीण प्रभावकारिता बारे अध्ययन गरिने छ । ३. उर्जा उत्पादन परियोजनालाई प्राथमिकता दिइने छ ।

६.४.८ मुख्य कार्यक्रमहरू तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ६.४.८.१ विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा विकासका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरू	योजना प्राथमिकता
६.४.८.१	खैराड खोला साना जलविद्युत सर्वेक्षण तथा उत्पादन	P1
६.४.८.२	चेपाङलाई विजुली उर्जामा पहुँच कार्यक्रम	P1
६.४.८.३	महाभारत सौर्य उर्जा जडान तथा वितरण परियोजना	P1
६.४.८.४	हात्तीखोला सौर्य तथा वायु उर्जा उत्पादन	P1
६.४.८.५	शंकर खोला विद्युत उत्पादन तथा वितरण कार्यक्रम	P1
६.४.८.६	गोराङ्दी खोला विद्युत उत्पादन तथा वितरण कार्यक्रम	P1
६.४.८.७	सडक बत्ती जडान कार्यक्रम	P1

अनुसूचीमा ३ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

६.४.९ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको अन्त्यमा ४१.४५ प्रतिशत परिवारमा विद्युत र ४० प्रतिशत परिवारमा सौर्य उर्जाको पहुँच पुग्नेछ । थप ५ वटा जलविद्युत आयोजना सञ्चालनमा आउनेछन् ।

सबैका लागि किफायती, विश्वसनीय, दिगो र आधुनिक उर्जामा पहुँच सुनिश्चित गर्ने दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिका लागि पालिकाद्वारा स्पष्ट उर्जा नीति बनाई उर्जा अनुकूलन बस्ती व्यवस्थापन तथा वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धनात्मक क्रियाकलापहरू गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

६.५ सञ्चार तथा सूचना प्रणाली

६.५.१ वर्तमान अवस्था

राक्सिराङ्ग सूचना प्रणालीमा पछाडि छ । गाउँपालिका केन्द्र भन्दावाहेकका बस्तीहरु सञ्चारको पहुँच बाहिर छन् । मोवाइल प्रयोग सबैतिर हुन्छ तर भरपर्दो छैन । टेलिभिजन प्रयोग गर्ने परिवार जम्मा ९.१३ प्रतिशत छन् । कुल जनसंख्याको ४.२७ प्रतिशत परिवारले इन्टरनेट प्रयोग गर्दै आएका छन् ।

६.५.२ प्रमुख समस्याहरु

शहरोन्मुख क्षेत्रको विकास एवम् बस्ती व्यवस्थापनका लागि गाउँपालिकाको प्रयास, आमसञ्चारका साधनको पहुँच बढ्ने क्रममा हुनु, विद्युतीय सुशासन मार्फत अनलाइन गाउँपालिकाका सेवा सुविधाको उपलब्ध हुनुले सूचना प्रणाली र प्रविधिको विकासका लागि सकारात्मक वातावरण सिर्जना गरेको छ । तरपनि अधिकांश बासिन्दालाई बढ्दो सूचना प्रविधिको प्रयोगबाट फाइदा लिन सक्ने अवसरको सिर्जना गर्न सकिएको छैन । दूरसञ्चार सेवाको विस्तार सुस्त मात्रामा भइरहेको छ ।

६.५.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

सूचना प्रविधिप्रति स्थानीयको आकर्षण बढ्दै जानु, दूरसञ्चार सेवाको विस्तार हुँदै जानु यस क्षेत्रका लागि अवसर हुन् भने क्षेत्रगत विकासका लागि दक्ष जनशक्ति प्राप्त गर्नु, गरिबी र अशिक्षा व्याप्त हुनु यस क्षेत्रमा प्रमुख चुनौतीका रुपमा रहेका छन् ।

६.५.४ क्षेत्रगत सोच

सूचना प्रविधिमा विस्तार चेतनामा सुधार ।

६.५.५ लक्ष्य

आमसञ्चारका साधनमा सबै समुदाय तथा वर्गको पहुँच बढाइ गुणस्तरीय जीवनको प्रत्याभूति दिलाउने ।

६.५.६ उद्देश्यहरु

- सूचना प्रविधिमा पालिकाका सबै वर्ग र क्षेत्रको पहुँच विस्तार गर्नु,
- स्वतन्त्र सूचना सम्प्रेषणलाई प्राथमिकता दिनु ।

६.५.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

तालिका नं. ६.५.७.१ सञ्चार तथा सूचना प्रणाली विकासका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१. सूचना सम्प्रेषणमा स्वतन्त्रताको अनुभूति दिलाउने ।	१. स्वतन्त्र पत्रकारितालाई सुनिश्चित गरिने छ । २. सार्वजनिक भवन तथा स्थलमा इन्टरनेट, टेलिभिजन तथा एफ.एम. रेडियोको व्यवस्था गरिने छ । ३. पालिकाका गतिविधिलाई डिजिटलाइजेशन गरिने छ ।
२. सूचना प्रविधि विस्तारका लागि आवश्यक पूर्वाधारको निर्माण गर्ने ।	१. पालिकामा एफ. एम. रेडियो मार्फत जनगुनासो सुनुवाइ कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । २. सूचना तथा संचारमा सबै समुदाय तथा वर्गको पहुँच कायम गराउने कार्यक्रमहरू लागु गरिने छ ।

६.५.८ मुख्य कार्यक्रमहरू तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ६.५.८.१ सञ्चार तथा सूचना प्रणाली विकासका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरू	योजना प्राथमिकता
६.५.८.१	डिजिटल वस्तुगत विवरण तयारी कार्यक्रम	P2
६.५.८.२	स्मार्ट गाउँपालिका निर्माण	P2
६.५.८.३	गा.पा गतिविधि टेलिभिजन तथा रेडियो प्रोत्साहन कार्यक्रम	P2
६.५.८.४	जनतासँग जनप्रतिनिधी रेडियो कार्यक्रम	P2
६.५.८.५	डिजिटल नागरीक वडापत्र निर्माण	P2
६.५.८.६	सूचना प्रविधि केन्द्रको स्थापना	P2
६.५.८.७	सूचना प्रविधि पूर्वाधार विकासमा सहकार्य	P2

अनुसूचीमा ३ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

६.५.९ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको अन्त्यमा टेलिभिजन तथा इन्टरनेट प्रयोगकर्ताको संख्या क्रमशः १४.७० प्रतिशत र ३२.४३ प्रतिशत पुग्नेछ । न्यायमा आधारित, शान्तिपूर्ण र समावेशी समाजको प्रवर्द्धन गर्ने दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिका लागि पालिकाले सूचना तथा प्रविधिको समावेशी विकासलाई प्राथमिकता दिनुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

६.६ ढल निकास तथा फोहरमैला प्रशोधन पूर्वाधार

६.६.१ वर्तमान अवस्था

राक्सिराङ्गको महेन्द्रराजमार्ग आसपास बाहेक शहरीकरण भएको छैन । गाउँपालिका भरिमा २६.७ प्रतिशत परिवारको शौचालय छैन (पार्श्वचित्र २०७६) र ११.२ प्रतिशतले शौचालय भएपनि नियमित प्रयोग गर्दैनन् । अहिले शौचालयको प्रयोग, स्वच्छ वातारण, शुद्ध खानेपानी जस्ता सरसफाईसँग सम्बन्धित क्रियाकलापको आवश्यकता र महत्त्व समुदायको तल्लो तह सम्म स्थापित हुँदैगएको छ । ढल निकास तथा फोहरमैला व्यवस्थापनका कार्य सुरुवाती चरणमा भएकाले यसलाई अवसरको रूपमा लिन सके व्यवस्थित पूर्वाधार बन्दै जाने अवस्था छ ।

६.६.२ प्रमुख समस्याहरू

ढल तथा फोहरमैलाको व्यवस्थापन संक्रमण मुक्त र स्वस्थ समाज निर्माणका आधार हुन् । गाउँपालिकामा फोहरमैला व्यवस्थापनका लागि नीति तथा कार्यक्रम बनाइएका भए तापनि वर्तमान परिस्थितिमा ढल निकासको दिगो व्यवस्थापन गर्न, फोहरमैला व्यवस्थापन तथा प्रशोधनका लागि आवश्यक पूर्वाधारको दीर्घकालिन व्यवस्था गर्न सकिएको छैन ।

६.६.३ अवसर तथा चुनौतीहरू

गाउँपालिकाको प्लाष्टिक मुक्त समाज बनाउने योजना निर्माणाधीन अवस्थामा हुनु, फोहरमैला वर्गीकरण गरी कुहिने फोहरमैलाबाट प्राङ्गारिक मल बनाउने कार्यलाई प्रोत्साहन गर्नु, वातावरणमैत्री समाजको निर्माण हुने क्रम बढ्नु यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् । व्यवस्थित रूपमा ढल निकासको व्यवस्था गर्नु, फोहरमैला प्रशोधन स्थलको चयन गर्नु, फोहरमैला प्रशोधनका लागि आवश्यक प्रविधि तथा सामग्रीको व्यवस्था गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

६.६.४ क्षेत्रगत सोच

फोहरमैला प्रशोधन, प्रदूषण नियन्त्रण

६.६.५ लक्ष्य

ढल निकास तथा फोहरमैला प्रशोधन संयन्त्र निर्माण गरी प्रदूषण नियन्त्रण गर्ने

६.६.६ उद्देश्यहरू

- सुरक्षित ढल निकासको व्यवस्था गर्नु,
- फोहरमैला प्रशोधन पूर्वाधार निर्माण गरी प्रदूषण नियन्त्रण गर्नु ।

६.६.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ६.६.७.१ ढल निकास तथा फोहरमैला प्रशोधन पूर्वाधार विकासका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१. सुरक्षित ढल निकास गरी प्रदूषण जन्य संक्रामक रोगको रोकथाम गर्ने ।	१. सुरक्षित ढल निकासका लागि आवश्यक पूर्वाधारको निर्माण गरिने छ । २. फोहरमैला संकलनको लागि सुरक्षित स्थानको खोजी गरिने छ ।
२. फोहरमैला प्रशोधनका लागि आवश्यक प्रविधिको प्राप्ति तथा उपयोग गर्ने ।	१. फोहरमैला रिसाइक्लिंगका पूर्वाधार तयार गर्दै लगिने छ । २. लागि आधुनिक प्रविधिको उपयोग गरिने छ ।

६.६.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ६.६.८.१ ढल निकास तथा फोहरमैला प्रशोधन पूर्वाधार विकासका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकता
६.६.८.१	सरसफाई अभियान अन्तर्गत फोहरमैला संकलन तथा व्यवस्थापन	P1

अनुसूचीमा ३ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

६.६.९ अपेक्षित उपलब्धि

गाउँपालिकामा फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापन हुनेछ । ढलको व्यवस्थित निकास हुनेछ ।

६.७ सार्वजनिक निर्माण

६.७.१ वर्तमान अवस्था

सार्वजनिक निर्माण सुरुवाती चरणमा छ । पालिका र वडा कार्यालयबाट दिइने सेवाहरु भवन अभावका कारण व्यवस्थित छैनन् । प्रहरी चौकी, स्वास्थ्य चौकी तथा स्वास्थ्य केन्द्र, सामुदायिक विद्यालय, खाद्यगोदाम, सामुदायिक सिकाइ केन्द्र लगायतका सार्वजनिक सेवा तथा प्रयोगमा आउने संरचनाहरुको अभाव छ ।

६.७.२ प्रमुख समस्याहरु

सार्वजनिक भवन र उद्यानको संरक्षण र संवर्द्धन गर्नु आम नागरिकको दायित्व हो । यसै तथ्यलाई आत्मसात गरी पालिकामा स्थानीय परिस्थिति एवम् स्रोत साधन अनुकूल सार्वजनिक भवन र उद्यानको निर्माण गरी संरक्षण गर्ने जमर्को गरिएको छ । गाउँपालिकामा स्वच्छ

वातावरण निर्माणका लागि वडागत उद्यान निर्माण गर्ने कार्यको थालनी गरिएको छ भने समयानुकूल गाउँपालिकाका सार्वजनिक भवनहरुको मर्मत सम्भार गर्दै आइएको छ । यद्यपि पर्याप्त मात्रामा सार्वजनिक भवन तथा उद्यानको निर्माण गर्न सकिएको छैन ।

६.७.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

सार्वजनिक भवनको विस्तार तथा गुणस्तर वृद्धि गरी पालिकाको आधारभूत सेवामा सबै स्थानीयको पहुँच वृद्धि गर्ने सम्भावना हुनु, विद्यालय भवनको निर्माण तथा स्तरोन्नति गरी शैक्षिक क्षेत्रको विकास गर्ने सम्भावना हुनु, सबै वडामा स्वास्थ्य चौकी निर्माण गरी सुलभ स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न सकिनु, अनुशासित एवम् चरित्रवान समाजको निर्माणमन लागि मठ मन्दिरको निर्माण गर्नु यस क्षेत्रका अवसर हुन् । त्यस्तै गरी सबै वडामा उद्यानको निर्माण गर्न सकेमा पालिकाको स्थानीय वातावरण स्वच्छ बनाउन मद्दत पुग्ने देखिन्छ । तर सार्वजनिक भवन र उद्यान निर्माणका लागि पर्याप्त बजेट विनियोजन गर्नु, सार्वजनिक सम्पत्तिको संरक्षणमा जनसहभागिता बढाउनु चुनौतीपूर्ण छ ।

६.७.४ क्षेत्रगत सोच

सार्वजनिक सम्पत्तिको संरक्षणमा गाउँपालिकाबासीको योगदान ।

६.७.५ लक्ष्य

सार्वजनिक भवन र उद्यानको संरक्षणका लागि स्थानीयलाई सहभागी गराउने ।

६.७.६ उद्देश्यहरु

- पालिकाका सार्वजनिक भवनको संरक्षण गर्नु
- सार्वजनिक स्थलमा उद्यान निर्माण गर्नु

६.७.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ६.७.७.१ सार्वजनिक निर्माणका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१. गाउँपालिकाका सार्वजनिक भवनको नियमित मर्मत संभार गर्ने,	१. सार्वजनिक भवनको गुणस्तरीयता कायम गरी सार्वजनिक भवनको नियमित मर्मत गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ । २. सार्वजनिक भवनको विस्तार गरिनेछ ।
२. उद्यान निर्माण गरी स्वच्छ वातावरण प्रवर्द्धन गर्ने ।	१. प्रत्येक वडामा उद्यान निर्माण गरिनेछ । २. सार्वजनिक भवन तथा उद्यानको संरक्षणका लागि समुदायलाई सहभागी गराइनेछ ।

६.७.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)

तालिका नं. ६.७.८.१ सार्वजनिक निर्माणका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकता
६.७.८.१	विपत व्यवस्थापन भवन निर्माण	P1
६.७.८.२	एक टोल एक सामुदायिक भवन निर्माण	P1
६.७.८.३	आपतकालिन कार्य सञ्चालन केन्द्र निर्माण	P1
६.७.८.४	खोप केन्द्र निर्माण	P1
६.७.८.५	सामुदायिक पुस्तकालय निर्माण	P1
६.७.८.६	सार्वजनिक शौचालय निर्माण	P1
६.७.८.७	एक वडा एक बसपार्क तथा यात्रु प्रतिकालय निर्माण	P1
६.७.८.८	इजलाश भवन निर्माण	P1
६.७.८.९	लालीगुराँस पार्क निर्माण (बुर्जाडाँडा घ्याङ्गिसं टार)	P1

अनुसूचीमा ३ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

६.७.९ अपेक्षित उपलब्धि

गाउँपालिकाको सार्वजनिक भवनको संरक्षण हुनेछ । उद्यान निर्माण मार्फत स्वच्छ वातावरण सिर्जनामा योगदान पुग्नेछ ।

परिच्छेद सात : वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन

७.१ वन विकास तथा व्यवस्थापन

७.१.१ वर्तमान अवस्था

पर्यावरणीय प्रणाली सन्तुलन, वायुमण्डलको स्वच्छता तथा जीवजन्तुको बासस्थान कायम राख्न वन क्षेत्रको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । स्थानीयता सुहाउदो वन व्यवस्थापन प्रणाली लागु नभई प्राकृतिक अवस्थामा रहेको वन, जैविक विविधता तथा जलाधार क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापन सम्भव पनि छैन । राक्सिराङ्ग गाउँपालिकामा भाडी बुट्यान क्षेत्र र खेर गैरहेको जमिनहरु रहेकाले प्राकृतिक अवस्थाको वनलाई उत्पादनमुखी बनाउदै भाडी तथा खेर गइरहेको जमिनमा वडा स्तरमा व्यापक जनपरिचालन गरी वृक्षारोपण गर्न सके गाउँपालिकालाई एक प्रकारको हरित बगैँचाको रूपमा विकास गर्न सकिन्छ ।

उक्त कार्यले वनलाई आर्थिक विकास तथा आय आर्जनसँग जोडेर अगाडि वढाउन सकिन्छ । दिगो वन व्यवस्थापन र उपयोगमा २०२६ घरधुरीको पहुँच पुगेको छ । कुल वन क्षेत्र मध्ये १३६९.६१ हेक्टर वनक्षेत्रफल समुदायबाट व्यवस्थापन गरिएको छ ।

७.१.२ प्रमुख समस्याहरु

दर्जनौँ सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह मार्फत राक्सिराङ्गको वन क्षेत्रलाई व्यवस्थापन गर्ने जमर्को गरिएको छ । जम्मा ८ वटा वनजन्य उत्पादनको बजारीकरण गरिएको छ भने आधार वर्षमा २० मे.ट. उच्च मूल्यका जडीबुटी र गैरकाष्ठ वन पैदावारको उत्पादन भएको छ । वनले ढाकेको क्षेत्रफल (३८.४१ प्रतिशत) र प्रति वर्ग कि.मि. पाइने ८.९२ वटा जैविक विविधताको संरक्षण गर्न सकेमा गाउँपालिकामा स्वच्छ वातावरण र वन आधारित अर्थोपार्जनको प्रवर्द्धन गर्न सकिन्छ ।

वन क्षेत्रको अतिक्रमण हुनु, वन आधारित पैदावारको अवैध चोरी निकासी पूर्ण नियन्त्रण नहुनु, वनको उचित व्यवस्थापनका लागि बजेटको अभाव हुनु, भौतिक पूर्वाधार निर्माणका क्रममा वनको विनाश हुनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरु हुन् ।

७.१.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

वैज्ञानिक वार्षिक कार्ययोजना बनाउन सक्ने सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिको विकास हुनु, वन उपभोक्ता समितिमा सबै जाति र वर्गको सहभागिता हुनु, वन आधारित उद्योगको प्रवर्द्धन मार्फत रोजगारी तथा आय आर्जनको सम्भावना हुनु यस क्षेत्रका प्रमुख अवसरहरु हुन् । उपलब्ध चिउरी, हर्छो, बर्रो, चाँप, सुनगाभा, सर्पगन्धा, पाँचऔले, जटामसी लगायतका जडीबुटीको संरक्षण गर्नु, वन पैदावारको अवैध कारोवारको रोकथाम गर्नु, जैविक विविधताको संरक्षण गर्नु, वन आधारित उद्योगको दिगो सञ्चालन गर्नु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरु हुन् ।

७.१.४ क्षेत्रगत सोच

दिगो वन व्यवस्थापन, बहुआयामिक अवसर ।

७.१.५ लक्ष्य

स्थानीय अर्थतन्त्र र आय आर्जनमा वन क्षेत्रको योगदान बढाउने ।

७.१.६ उद्देश्यहरु

- वनपैदावारलाई वातावरण सन्तुलन हुने गरी प्रयोग गर्नु,
- वन सम्पदाको संरक्षण मार्फत आय आर्जन र रोजगारी बृद्धि गर्नु ।

७.१.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ७.१.७.१ वन विकास तथा व्यवस्थापनका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१. वनपैदावार उपभोगको नियमन गरी वातावरण सन्तुलनका लागि प्रयास गर्ने ।	१. स्थानीय वनपैदावार उपभोगको मापदण्ड प्रभावकारी रूपमा लागु गरिने छ । २. वनमा आधारित घरेलु उद्योगको प्रवर्द्धन गरिने छ ।
२. वृक्षारोपण अभियान सञ्चालन गर्ने तथा वनमा आय आर्जन कुटिर उद्योग र आय आर्जनका अवसर बृद्धि गर्ने,	१. विद्यालय एवम् सामाजिक संस्थालाई वृक्षारोपण गर्न प्रोत्साहन गरी वृक्षारोपण स्थलको व्यवस्थित एवम् निरन्तर अनुगमन गरिने छ । २. वन उपभोक्ता समितिको दक्षता अभिवृद्धिका कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइने छ ।
३. वन उपभोक्ता समिति मार्फत दिगो वन व्यवस्थापनको संस्थागत प्रवर्द्धन गर्ने ।	१. वनस्पती नर्सरी निर्माण तथा पोखरी संरक्षणका कार्यक्रम तय गरिने छ । २. स्थानीय रोजगार कार्यक्रम मार्फत खाली जमीनमा वृक्ष रोपण गरिने छ ।

७.१.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना (५ वर्षको नियोजन)

तालिका नं. ७.१.८.१ वन विकास तथा व्यवस्थापनका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकता
७.१.८.१	सडक क्षतिपुर्ती वृक्षारोपण कार्यक्रम	P2
७.१.८.२	सामुदायिक वन व्यवस्थापन समिति क्षमता विकास कार्यक्रम	P2
७.१.८.३	स्थानीय हावापानी सुहाउँदो उच्च मूल्य वनस्पतीका विरुवा उत्पादन कार्यक्रम	P2
७.१.८.४	वन डढेलो तथा वन फडानी रोकथाम कार्यक्रम	P2
७.१.८.५	वन विकासका लागि पालिका र सा व व्य स सँग सहकार्य	P2
७.१.८.६	एक नागरीक एक वृक्षको अवधारणामा आधारित हरित गाउँपालिका घोषणा कार्यक्रम	P3

अनुसूचीमा ४ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

७.१.९ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको मध्यावधिसम्म वनले ढाकेको क्षेत्रफल ३०.६ प्रतिशत र योजनाको अन्त्यसम्ममा ४०.४ प्रतिशत पुग्नेछ । योजनाको अन्त्यमा उपलब्ध जैविक विविधतामा वृद्धि हुन गई प्रतिवर्ग कि.मि. १४ वटा जैविक विविधता पाइनेछ । २८२९४.९ रोपनी वन क्षेत्रफल समुदायबाट व्यवस्थापन गरिनेछ । व्यवस्थित भएमा वनबाट २१ मे.ट.उच्च मूल्यका जडीबुटी र गैरकाष्ठ वन पैदावारको उत्पादन हुनेछ । काठमा आधारित ११ वटा लघु उद्यम तथा उद्योगहरुको प्रवर्द्धन हुनेछ ।

स्थानीय तहमा निजी तथा व्यावसायिक वन प्रवर्द्धन गर्ने, सामुदायिक वनको प्रवर्द्धन तथा कुशल व्यवस्थापन गर्ने, वन पैदावारको नियमित संरक्षण गर्ने कार्य गरेका खण्डमा गाउँपालिकाले वनको दिगो व्यवस्थापन तथा जैविक विविधताको संरक्षण गर्ने दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्त गर्न सहज वातावरणको सिर्जना हुनेछ ।

७.२ जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षण

७.२.१ वर्तमान अवस्था

पहाडी भू-धरातल भएको अधिकांश क्षेत्रमा वर्षातको समयमा निरन्तर भूक्षय हुने र पहिरो गई सडक अवरुद्ध हुने साथै धनजनको क्षति भइरहेकाले भू संरक्षणका हिसावले अति संवेदनशील क्षेत्रहरुमा वृक्षारोपण, बाँध निर्माण, तारजाली, तटबन्ध तथा परम्परागत पहिरो नियन्त्रण र भू संरक्षणका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्नु उपयुक्त हुन्छ । भू संरक्षणको प्रभावकारी उपाय वृक्षारोपण भएकाले सो कार्यलाई प्राथमिकता दिनु आवश्यक छ । गाउँपालिकाको समृद्धिको आधारमध्ये जलस्रोत र जैविक विविधता मुख्य हुन । गाउँपालिकाको सबै सम्पूर्ण जलाधार क्षेत्रको नक्साङ्कन भएको छैन । जलाधार क्षेत्र र सिमसार क्षेत्रको घोषणा गरी जलाधार संरक्षणका क्रियाकलापहरु सञ्चालन गर्न ढिला भइसकेको छ ।

७.२.२ प्रमुख समस्याहरु

जनसंख्याको वृद्धि एवम् शहरीकरणसँगै खानेपानी र सिंचाइको माग बढ्दै गएको अवस्थामा जलस्रोत र जलाधार क्षेत्रको महत्त्व बढेर गएको छ । गाउँपालिकाको ठूलो खोलाको रुपमा चिनिने मनोहरी खोला लगायतका अन्य स-साना दर्जनौ खोलाहरु, कालगेरी, कुपिनटार, सालबोटे, पलास, सन्तेखोला, रजउती लगायतका सिमसार क्षेत्रहरु गाउँपालिकाका प्रमुख जलस्रोतका आधारहरु हुन् । यिनको उचित व्यवस्थापन र संरक्षण गर्न सकेमा गाउँपालिकामा स्वच्छ खानेपानी र सिंचाइ सुविधाको विस्तार गर्न सहज हुनेछ । यस्तै गरी गाउँपालिकामा उपलब्ध जैविक विविधताको संरक्षण गरी पर्यावरण सन्तुलन गर्न ठोस कार्ययोजनाको आवश्यकता देखिन्छ ।

उपलब्ध जलाधार स्रोतका रूपमा रहेका मनहरी लगायतका खोलाहरु एवम् सिमसार क्षेत्रको संरक्षण र व्यवस्थापनमा उचित ध्यान नपुग्नु, खोलालाई जीविकोपार्जनको आधार बनाउने समुदायको अवस्था दयनीय बन्दै जानु, जलाधार क्षेत्रको अतिक्रमण हुँदै जानु, खोलामा प्रदूषणजन्य कार्य बढ्दै जानु, अव्यवस्थित रूपमा खोलाको दोहन हुनु यस क्षेत्रका प्रमुख दुर्बल पक्षहरुहुन् ।

७.२.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

उपलब्ध जलाधार एवम् नदीजन्य क्षेत्रको अनावश्यक दोहन हुन नदिई नदीजन्य परम्परागत आर्थिक क्रियाकलापलाई संरक्षण गर्न सकेमा विपन्न वर्गको आयस्तर बढ्ने सम्भावना देखिन्छ । तर नदीजन्य प्राकृतिक प्रकोप, नदीजन्य पदार्थको अव्यवस्थित दोहन, प्रदूषण नियन्त्रण आदि चुनौतीका रूपमा रहेका छन् । यस्तै गरी उपलब्ध जैविक विविधताको संरक्षण गर्नु चुनौतीपूर्ण छ ।

७.२.४ क्षेत्रगत सोच

जलाधार क्षेत्रको संरक्षण, सिंचाइ र आय आर्जन ।

७.२.५ लक्ष्य

उपलब्ध जलाधार क्षेत्रलाई संरक्षण गरी ग्रामीण जीविकोपार्जनको आधार बनाउने ।

७.२.६ उद्देश्यहरु

- जलाधार क्षेत्रको पहिचान गर्ने,
- नदी तथा खोलामा आश्रित समुदायको संरक्षण गर्ने,
- वन सम्पदाको संरक्षण मार्फत जलाधार क्षेत्र तथा जैविक विविधता (वन्यजन्तु, चराचुरुङ्गी, शरीसृप, जलचर आदि) को संरक्षण गर्ने ।

७.२.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ७.२.७.१ जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षणका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	रणनीतिक उद्देश्यहरु
१. गाउँपालिकामा रहेका पानीको मुहान एवम् नदीको यकिन विवरण तयार गर्ने ।	१. पानीका मुहानको संरक्षण गरिने छ । २. नदीमा आश्रित समुदायलाई व्यावसायिक ज्ञान प्रदान गरिने छ ।
२. जलाधार क्षेत्र वरपर रहेका समुदायलाई आवश्यक सहयोग गर्ने ।	१. वन क्षेत्रको संरक्षण गरिने छ । २. खोला तथा सिमसार क्षेत्रको प्रवर्द्धन गरी सिंचाइको उचित व्यवस्था गरिने छ ।

३. दीर्घकालीन रूपमा जलाधार तथा जैविक विविधता (वन्यजन्तु, चराचुरुङ्गी, शरीसृप, जलचर आदि) को संरक्षण गर्न वनजंगल संरक्षणका लागि पहल गर्ने ।	१. उपलब्ध जलाधार क्षेत्रलाई कृषि कार्यमा प्रयोगमा ल्याई दीर्घकालीन दिगो आय आर्जनको आधार तयार गरिने छ ।

७.२.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ७.२.८.१ जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षणका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकता
७.२.८.१	जैविक विविधतामा आधारित खोरीया सुधार आय आर्जन कार्यक्रम	P2
७.२.८.२	एक वडा एक वनस्पती नर्सरी व्यवस्थापन कार्यक्रम	P3
७.२.८.३	पाटी, पौवा, पोखरी संरक्षण कार्यक्रम	P2
७.२.८.४	गुफा, झरना अन्वेषण तथा संरक्षण र विकास	P2
७.२.८.५	ताल, पोखरी सरसफाई तथा संरक्षण	P2

अनुसूचीमा ४ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

७.२.९ अपेक्षित उपलब्धि

योजनाको अन्त्यमा जलाधार क्षेत्रको पहिचान हुनेछ, जैविक विविधताको उपलब्धतामा वृद्धि भई प्रतिवर्ग कि.मि.१४ वटा जैविक विविधता पाइनेछ । ११ वटा स्थानमा एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन गरिने छ । नदी तथा खोलामा आधारित संस्कृतिको संरक्षण हुनेछ, खानेपानी तथा सिंचाइको समस्या समाधानमा बल पुग्नेछ ।

७.३ वातावरण संरक्षण तथा प्रदूषण नियन्त्रण

७.३.१ वर्तमान अवस्था

भौगोलिक जटिलता, वातावरण र प्राकृतिक प्रकोपका हिसाबले राक्सिराङ्ग जोखिमयुक्त छ । यो गाउँपालिका प्राकृतिक प्रकोपका हिसाबले समेत संवेदनशील छ । पहिरो, डुँडेलो, सुख्खा खडेरी, चट्याङ्ग, असिना, कटान आदि यस गाउँपालिकामा सामान्य लाग्छन् । यस्ता प्रकोपहरु पूर्ण नियन्त्रण गर्न नसकेपनि प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरु अवलम्बन गरी धनजन को क्षतिलाई न्यूनीकरण गर्ने प्रयास भएका छन् । विपद पूर्व तयारी र प्रतिकार्य योजना प्रभावकारी छैनन् ।

७.३.२ प्रमुख समस्याहरु

राक्सिराङ्गमा उपलब्ध प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण एवम् संवर्द्धन गरी अनुकूल वातावरणको निर्माण गर्नका लागि विविध प्रयासहरु हुँदै आएका छन् । वनसम्पदाको संरक्षणमा जनसहभागिता बढाउनु, प्राङ्गारिक खेतीको पकेट क्षेत्र निर्धारण गर्नु, खानेपानी तथा सरसफाईको उचित व्यवस्थाका लागि पहल बढाइनु, जैविक विविधताको पहिचान गर्नु, नवीकरणीय उर्जाको

प्रयोगलाई प्राथमिकता दिनु आदि गाउँपालिकाबाट गरिएका प्रयासहरुबाट स्वच्छ वातावरण निर्माणमा सहयोग पुगेको छ । तर पनि विद्यमान अवस्थाबाट सन्तोष लिने परिस्थितिको भने सिर्जना भइसकेको छैन । असन्तुलित विकास, प्राकृतिक सम्पदाको बढ्दो दोहन, जमीनमा बढ्दो रसायनको प्रयोग यस क्षेत्रका प्रमुख कमजोरीहरु हुन् ।

७.३.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

फोहरमैलाको उचित व्यवस्था गर्नु, नवीकरणीय उर्जाको प्रयोगलाई विस्तार गर्नु, इन्धनको प्रमुख स्रोत दाउरालाई विस्थापित गर्नु, प्रकृति प्रदत्त जैविक विविधताको संरक्षण गर्नु चुनौतीपूर्ण देखिन्छ । वातावरण मैत्री विकासका पक्षलाई ध्यान दिई विकासका कार्यहरु गरिएमा दीर्घकालसम्म पालिकामा स्वच्छ वातावरणको अनुभूति दिलाउन सकिन्छ ।

७.३.४ क्षेत्रगत सोच

स्वच्छ वातावरण स्वस्थ जीवन ।

७.३.५ लक्ष्य

प्रदूषणमुक्त समाजको निर्माण गर्ने ।

७.३.६ उद्देश्यहरु

- फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापन गर्नु,
- जैविक विविधताको संरक्षण गर्नु,
- मानविय क्रियाकलापबाट सिर्जित प्रदूषण नियन्त्रण गर्नु

७.३.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ७.३.७.१ वातावरण संरक्षण तथा प्रदूषण नियन्त्रणका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१. फोहरमैला व्यवस्थापन मापदण्ड तयार गर्ने ।	१. शहरीकरण हुँदै गएका क्षेत्रको फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापन गरिने छ । २. सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिलाई जैविक विविधताको संरक्षण गर्न प्रेरित गरिने छ ।
२. वन आधारित जैविक विविधताको संरक्षण गर्ने ।	१. सवारीसाधनबाट सिर्जित प्रदूषणलाई न्यूनीकरण गरिने छ । २. वातावरणमैत्री उर्जाका साधनको प्रयोगका लागि प्रोत्साहित गरिने छ । ३. प्रदूषण गरेको व्यवस्था गरी वातावरण संरक्षण प्रति सजग गराइने छ ।

७.३.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ७.३.८.१ वातावरण संरक्षण तथा प्रदूषण नियन्त्रणका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकता
७.३.८.१	सिमसार, पोखरी, खोलाको संरक्षण	P2
७.३.८.२	वन समुह मार्फत वनविकास कार्यक्रम अनिवार्य गर्ने	P2
७.३.८.३	डढेलो, धुवाधुलो, भुक्षय नियन्त्रण	P2

अनुसूचीमा ४ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

७.३.९ अपेक्षित उपलब्धि

पालिकाका वासिन्दाले स्वच्छ वातावरणको अनुभूति गर्न पाउनेछन्, प्रदूषित वातावरणबाट फैलिन सक्ने रोगको नियन्त्रण हुनेछ । हरित गाउँपालिकाको निर्माण हुनेछ ।

७.४ जलवायु परिवर्तन, अनुकूलन तथा न्यूनीकरण

७.४.१ वर्तमान अवस्था

भू मण्डलीय तापक्रम वृद्धिले प्रत्यक्षरूपमा जलवायुमा प्रभाव पारी जलवायु परिवर्तन भइ रहेको परिप्रेक्ष्यमा गाउँपालिकाले सञ्चालन गर्ने विकास निर्माणका योजना तयार पार्दा जलवायु अनुकूलन तथा न्यूनीकरणको पक्षलाई आत्मसात गरिएको छैन । विकास सम्बन्धी कृयाकलापहरु सम्चालन गर्दा वातावरणीय मैत्री प्रविधि अपनाउने र जलवायु परिवर्तन विरुद्ध अभियान सम्चालन गरी कम भन्दा कम कार्बन उत्सर्जन गर्ने र बढी कार्बन उपभोग हुने कार्यक्रम बन्नु आवश्यक छ ।

७.४.२ प्रमुख समस्याहरु

गाउँपालिकाको ढल व्यवस्थापन नीति, ल्याण्ड फिल्ड साइटको व्यवस्थापन, फोहर व्यवस्थापनका लागि क्भनचभनबतष्यल एबिलत को निर्माण, सडकको दायाँ बायाँ फलफूलका बिरुवा रोप्ने अभियान, एक वडा एक उद्यान नीति आदि गाउँपालिकाका जलवायु परिवर्तन अनुकूलन प्रयासहरु प्रशंसनीय छन् तर गाउँपालिकाको नीति तथा कार्यक्रममा वातावरण पक्षलाई जोड दिइएको पाइए तापनि जलवायु परिवर्तनबारे छुट्टै कार्यक्रम बनाइएको पाइँदैन ।

७.४.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

प्रदेश वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७, वातावरण संरक्षण अध्यादेश, २०७७, पालिकाका हरियाली प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रमहरु, फोहरमैला प्रशोधनका लागि चालिएको ठोस कदम, ठूला उद्योग स्थापना गर्दा एवम् भौतिक संरचना तयार गर्दा प्रारम्भिक वातावरण परीक्षण तथा वातावरणीय

प्रभाव मूल्यांकनको व्यवस्था, Auto Village को कल्पना, वातावरणमैत्री उर्जा प्रयोग बढ्दै जानुले गाउँपालिकामा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्यलाई प्रोत्साहन गरेको छ । तर रासायनिक मलको प्रयोगमा कमी ल्याउनु, प्रदूषणरहित सवारीसाधनको व्यवस्था मिलाउनु, जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक असर न्यूनीकरणका लागि दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

७.४.४ क्षेत्रगत सोच

जलवायु अनुकूल स्थानीय क्रियाकलाप ।

७.४.५ लक्ष्य

जलवायु परिवर्तनको प्रतिकूल प्रभाव रोकथाम गरी दिगो विकासमा योगदान गर्ने ।

७.४.६ उद्देश्यहरु

- जलवायु परिवर्तनको प्रभाव न्यूनीकरण क्षमता अभिवृद्धि गर्नु,
- पालिकाका सामाजिक आर्थिक क्रियाकलापलाई वातावरण मैत्री बनाउनु ।

७.४.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ७.४.७.१ जलवायु परिवर्तन, अनुकूलन तथा न्यूनीकरणका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१. जलवायु परिवर्तनको प्रभाव न्यूनीकरणका लागि सामाजिक सचेतना वृद्धि गर्ने ।	१. कृषि, उद्योग तथा व्यापारमा संलग्न पालिकावासीलाई जलवायु परिवर्तनबारे ज्ञान वितरण गरिने छ । २. वातावरणमैत्री वैकल्पिक उर्जा प्रयोगलाई प्रोत्साहित गरिने छ ।
२. वातावरणमैत्री उर्जा प्रयोग तथा व्यावसायिक क्रियाकलापबाट न्यून हरितगृह ग्याँस उत्सर्जन हुने वातावरणको निर्माण गर्ने ।	१. वातावरणमैत्री औद्योगिक उत्पादन प्रविधिको प्रयोगलाई प्रोत्साहित गरिने छ ।

७.४.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ७.४.८.१ जलवायु परिवर्तन, अनुकूलन तथा न्यूनीकरणका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकता
७.४.८.१	खाली स्थानमा वृक्षारोपण कार्यक्रम	P2
७.४.८.२	जलवायु परिवर्तनका कारण हुने क्षती न्यूनीकरण गर्ने खालका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	P2
७.४.८.३	भूक्षय रोकथामका लागि सहयोगी विरुवाको पहिचान गरी उपयुक्त स्थानमा वृक्षारोपण कार्यक्रम अनिवार्य सञ्चालन गर्ने	P2

अनुसूचीमा ४ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

७.४.९ अपेक्षित उपलब्धि

जलवायु परिवर्तन अनुकूल सामाजिक क्रियाकलाप बढ्नेछ, वातावरणमैत्री उर्जा तथा प्रविधिको प्रयोग बढ्नेछ ।

७.५ पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रण

७.५.१ वर्तमान अवस्था

भौगोलिक बनावटका कारण राक्सिराङ्गमा बाढी पहिरो गइराख्ने गर्दछ । यसबाट हुनसक्ने पूर्वाधार एवम् जनधनको क्षति न्यूनीकरण गर्न कुशल व्यवस्थापनको आवश्यकता पर्दछ । गाउँपालिकामा बाढी पहिरोको प्रकोपबाट बच्नका लागि विभिन्न प्रयासहरु गरिएको छ । नदीमा २.५७ कि.मि. तटबन्ध बनाइएको छ । ९ वटा स्थानमा पहिरो रोकथामका लागि प्रयास गरिएको छ । बाढीबाट जोखिममा भएका ७ वटा बस्तीको संरक्षण गर्ने कार्य गरिएको छ ।

७.५.२ प्रमुख समस्याहरु

गाउँपालिकामा गाउँ विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन गर्न बनेको ऐन २०७५, आपतकालीन कार्यसञ्चालन केन्द्र कार्यविधि, २०७५, आन्तरिक राजश्व (नदिजन्य पदार्थ) संकलन तथा बिक्री वितरण कार्यविधि, २०७५ ले यस क्षेत्रमा कार्य गर्ने कानुनी वातावरण सुनिश्चित गरेका छन् । गाउँपालिकामा बाढी पहिरोबाट हुन सक्ने क्षति न्यूनीकरणका लागि बृहत् पूवतयारी गर्नु आवश्यक छ । जनचेतनाको कमी, अव्यवस्थित बस्ती, असावधानी आदिका कारण यस क्षेत्रको आशातित रुपमा प्रवर्द्धन गर्न सकिएको छैन ।

७.५.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

बाढी पहिरो सम्भावित क्षेत्रको पहिचान गरी आवश्यक कार्य योजना बनाई व्यवस्थित एवम् सुरक्षित बस्ती बसाउनु, नदी तथा खोलाको कुशल व्यवस्थापन मार्फत सिंचाइ सुविधा बढाउनु एवम् बाढी हुन सक्ने जनधनको क्षति रोकथाम गर्नु यस क्षेत्रका अवसर हुन् । दक्ष जनशक्तिको प्राप्ति, जोखिमयुक्त बस्तीको पुनर्स्थापना गर्नु, पूर्व सूचना प्रदान गर्ने आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

७.५.४ क्षेत्रगत सोच

प्राकृतिक स्रोतको दिगो व्यवस्थापन द्वारा बाढी, पहिरो रोकथाम र जलाधार संरक्षण ।

७.५.५ लक्ष्य

बाढी पहिरो तथा नदीनियन्त्रणलाई गाउँपालिकाको समग्र विकाससँग आवद्ध गर्ने ।

७.५.६ उद्देश्यहरु

- स्थानीय सरकार विशेष गरी विकास प्रशासनको विकास व्यवस्थापन सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि गर्नु,
- स्थानीय पूर्वाधार विकासको अनिवार्य अवयवको रूपमा बाढी, पहिरो र नदी नियन्त्रण सम्बन्धीकार्य गर्नु ,

७.५.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ७.५.७.१ पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रणका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१. स्थानीय पूर्वाधार विकास योजनावद्ध रूपमा गर्ने । विकास आयोजना छनोट गर्दा विकासबाट लाभान्वित वा प्रभावित हुने सरोकार समूहको अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।	१. गाउँपालिकाको समग्र विकास योजनावद्ध गरिने गरी बाढी, पहिरो रोकथाम तथा नदी नियन्त्रणका मापदण्ड विकास गरिने छ । २. बाढी पहिरो नियन्त्रण र जलाधार संरक्षणको लागि स्थानीय सम्बद्ध निकायहरुको संस्थागत क्षमता विकास गर्दै समन्वय र सहकार्यको विधि अनुसरण गरिने छ ।
२. बाढी, पहिरो रोकथाम तथा नदी नियन्त्रण गर्न वृक्षारोपणलाई पूर्वाधार विकासको अनिवार्य शर्तको रूपमा लिई सो सम्बन्धी कार्य गर्ने ।	१. सूचना संयन्त्रको व्यवस्था गरिने छ । समयमै सूचनाको सम्प्रेषण गर्न प्रविधिको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गरिने छ । २. बस्तीको स्थानान्तरणलाई प्राथमिकता भित्र राखि बाढी पहिरो जोखिमयुक्त क्षेत्र घोषणा गरिने छ ।

७.५.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ७.५.८.१ पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रणका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकता
७.५.८.१	चैनपुर वोटबारी वस्ती संरक्षण कार्यक्रम	P3
७.५.८.२	पलाँसे सरीखेत वस्ती वचाउ कार्यक्रम	P3
७.५.८.३	मुकुनी काफ्लेजी चेपाङ आवादी संरक्षण परियोजना	P3
७.५.८.४	पाङथली वस्ती वचाउ कार्यक्रम	P3
७.५.८.५	भिरालो जमीन संरक्षण तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	P2
७.५.८.६	सिलीङ्गे, कराँसे वस्ती संरक्षण	P3
७.५.८.७	कुडले, मछेडी वस्ती संरक्षण	P3

अनुसूचीमा ४ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

७.५.९ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको मध्यावधिसम्म नदीमा ९ कि.मि. तटबन्ध बनाइने भने १८ वटा स्थानमा पहिरो रोकथामका लागि प्रयास गरिनेछ । साथै बाढीबाट जोखिममा भएका १० वटा बस्तीको

संरक्षण गरिनेछ । योजनाको अन्त्यसम्म २८ वटा सम्भावित स्थानमा पहिरो रोकथामको प्रयास गरिनेछ । गाउँपालिकाद्वारा भूसंरक्षण नीति अवलम्बन गरी प्रभावकारी रूपमा जलाधार संरक्षण गर्न सकेमा भूक्षय रोकथाम गर्ने दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्त गर्न सकिन्छ ।

७.६ विपद सचेतना, उद्धार तथा पुनर्स्थापना

७.६.१ वर्तमान अवस्था

राक्सिराङ्ग गाउँपालिका भौगोलिक जटिलताका दृष्टिले जोखिमयुक्त छ । चट्याङ्ग, असिना, कटान, सरुवा रोग आदि गाउँपालिकामा देखापर्ने प्रकोपहरु हुन । विपद पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना कार्यान्वयन गर्न गाउँपालिका स्तरमा विपद व्यवस्थापन समितिको गठन भएको छ । साथै वडा स्तरमा मुल समितिको मातहतमा रहनेगरी वडास्तरीय विपद व्यवस्थापन समिति गठन भएका छन् । उद्धार सचेतना, व्यवस्थापन तथा पुनर्स्थापनाका लागि पर्याप्त स्रोत उपलब्ध छैन ।

७.६.२ प्रमुख समस्याहरु

गाउँपालिकाको जनशक्तिलाई प्राकृतिक एवम् मानव सिर्जित विपदबाट जोगाउनका लागि विपद सचेतना, उद्धार र व्यवस्थापन कार्यलाई थप प्रभावकारी बनाउनु पर्ने आवश्यकता देखिन्छ । चट्याङ्ग, हावाहुरी, बाढी लगायतका प्राकृतिक विपत्तिबाट विगतमा गाउँपालिकाका जनताले ज्यान गुमाउनु परेको छ । आगलागी, बाढीपहिरो, सरुवा रोगको विस्तार लगायतका विपदको व्यवस्थित पूर्व तयारी गरेको खण्डमा ठूलो धनजनको क्षतिबाट समाजलाई जोगाउन सकिने तथ्यलाई मनन गरी विशेष योजना बनाई कार्यान्वयन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

अशिक्षा, जनचेतनाको कमी , व्यवस्थित बस्ती विकासको कमी, प्राकृतिक विपदको पूर्वानुमान गर्नु कठिन यस क्षेत्रका प्रमुख दुर्बल पक्षहरु हुन् ।

७.६.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

पूर्वाधारको विकास हुनु, सामाजिक गतिविधिमा सबै वर्ग र समुदायको सहभागिता बढ्दै जानु, विगतका विपदबाट प्राप्त अनुभवको सदुपयोगको सम्भावना हुनु यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् । विपद पूर्वानुमानका लागि आधुनिक प्रविधिको व्यवस्था गर्नु, व्यवस्थित बस्ती विकास गर्नु, चेतनाको स्तर फैलाउनु, विपद जोखिम न्यूनीकरणका लागि आवश्यक जनशक्तिको व्यवस्था गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

७.६.४ क्षेत्रगत सोच

विपद सचेतना एवम् व्यवस्थापन मार्फत जनधनको सुरक्षा ।

७.६.५ लक्ष्य

विपद व्यवस्थापनको लागि संस्थागत व्यवस्था गर्ने ।

७.६.६ उद्देश्यहरु

- विपद सम्बन्धी संकटबाट बच्ने उपायहरु बारे नागरिकलाई सचेतना जगाउनु,
- प्राकृतिक प्रकोप जोखिम व्यवस्थापन गर्न गाउँपालिका स्तरमा संयन्त्रको व्यवस्था गर्नु,
- विपद जोखिम न्यूनीकरणको पूर्वतयारी अवस्थामा रहन सम्बन्धित पर्याप्त प्रविधि सहित संस्थागत क्षमता वृद्धि गर्नु,
- प्राकृतिक प्रकोपबाट हुन सक्ने जोखिम व्यवस्थापन गर्न सम्बन्धित सरोकारबाला सँग समन्वय र सहकार्य गर्नु ।

७.६.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ७.६.७.१ विपद सचेतना, उद्धार तथा पुनर्स्थापनाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१. विपद सम्बन्धी संकटबाट बच्ने उपायहरुको बारेमा नागरिकलाई सचेतीकरण गर्ने ।	१. विपद सम्बन्धी संकटबाट बच्ने उपायहरुको बारेमा नागरिकलाई चेतनामूलक कार्यक्रमहरु गरिने छ । २. विपद व्यवस्थापन संयन्त्रको व्यवस्था गरी त्यस्ता संस्थाको संस्थागत क्षमता वृद्धि गरिने छ ।
२. प्राकृतिक प्रकोप जोखिम व्यवस्थापन गर्न पालिकास्तरमा संयन्त्र र कानूनी प्रबन्ध गर्ने ।	१. प्राकृतिक प्रकोप जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी कार्यमा प्रभावकारिता कायम गर्न सम्बन्धित सरोकारबालासँग समन्वय र सहकार्य गरिने छ । २. आपतकालीन सुरक्षा केन्द्रको परिचालनका लागि स्थानीय संघसंस्था सँग सहकार्य गरिने छ ।
१. प्राकृतिक प्रकोपको जोखिम हुन नदिन र नागरिकको जीउधनको सुरक्षा प्रबन्ध गर्न सम्बन्धित सरोकारबाला सँग समन्वय र सहकार्य गर्ने ।	१. समुदायमा जनचेतनाका कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

७.६.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ७.६.८.१ विपद सचेतना, उद्धार तथा पुनर्स्थापनाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकता
७.६.८.१	विपद सचेतना कार्यक्रम गर्ने	P3
७.६.८.२	विपद व्यवस्थापनका लागि आवश्यक जनशक्ति तयार गर्ने	P3
७.६.८.३	सुरक्षित स्थानको पहिचान गरी विकास गर्ने	P3
७.६.८.४	उद्धारका लागि हेलीप्याड निर्माण गर्ने	P3
७.६.८.५	राहत, उद्धार तथा पुनर्स्थापनामा सहयोग गर्ने	P3

अनुसूचीमा ४ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

७.६.९ अपेक्षित उपलब्धि

मानव सिर्जित एवम् प्रकृतिबाट सृजित विपदबाट हुन सक्ने जोखिमको न्यूनीकरण भई जनधनको क्षति न्यूनीकरण हुनेछ ।

अध्याय आठ : लोकतन्त्र, सुशासन तथा शान्ति सुरक्षा

८.१ योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिता

८.१.१ वर्तमान अवस्था

संघीयता लागु भएपछि स्थानीय तहका योजना कार्यान्वयन प्रकृत्यामा समुदायको सहभागिता बढेको छ । इलाइट वर्गको बोलबाला चालु पनि योजना छनौट, लागत अनुमान तथा योजना लागत व्यहोर्ने कार्यमा समुदाय बढी जिम्मेवार बन्दै गएको छ । टोल विकास संस्थाको उपस्थिति बढेको छ र समुदायको विकासमा जनचासो तथा जिम्मेवारी बोध बढ्दै गएको छ । ९ वटा कृषक समूह, ३१ वटा महिला कृषक समूह, एउटा दलित समूह, एउटा सिंचाइ समूह, १० वटा वचत समूह र ९ वटा पशुपालक समूहको प्रवर्धन गरिएको छ ।

८.१.२ प्रमुख समस्याहरु

राक्सिराङ्गमा विकासका क्रियाकलापमा जनसहभागिता बढाई दिगो आर्थिक विकास गर्ने उद्देश्य अनुरूप विभिन्न क्षेत्रमा सबै वर्ग र जातिको सहभागितालाई प्राथमिकता दिइएको छ । सोही अनुरूप महिला कृषक समूह, दलित कृषक समूह, पशुपालक समूह, सिंचाइ समूह आदिको निर्माण गरिएको छ । यस्तै गरी वन सम्पदा संरक्षणमा महिला तथा दलित समुदायको सहभागिता, धर्म संस्कृति संरक्षणमा समुदायको सक्रियताले गाउँपालिकाको विकासमा जनसहभागिता बढ्दै गएको तथ्य पुष्टि गर्दछ । यस परिस्थितिले गाउँपालिकामा योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिता बढाउने पर्याप्त सम्भावना देखिन्छ । यद्यपि चेतनाको कमी, सामूहिक सहभागिताको महत्त्वबारे अनभिज्ञ आदि यस क्षेत्रमा कमजोरी पक्षहरु विद्यमान छन् ।

८.१.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

गाउँपालिकाको विकासलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि जनसहभागितामा योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन आवश्यक मानिदै आइएको छ । गाउँपालिकाका विभिन्न क्षेत्रगत समूहमा जनसहभागिता बढिरहेको परिस्थितिमा गाउँपालिकाको योजना निर्माण तथा कार्यान्वयनमा स्थानीय सहभागिता बढाउन सकिने पर्याप्त सम्भावना देखिन्छ । तर गाउँपालिकाको योजना प्राथमिकीकरण गर्नु, योजना कार्यान्वयनका लागि पर्याप्त बजेटको व्यवस्था गर्नु, सबै जाति, वर्ग र क्षेत्रलाई योजनामा समावेश गर्नु चुनौतीपूर्ण देखिन्छ ।

८.१.४ क्षेत्रगत सोच

योजनामा जनसहभागिता सुनिश्चित संस्थागत पारदर्शीता ।

८.१.५ लक्ष्य

स्थानीय योजनानिर्माण तथा कार्यान्वयनमा जनसहभागिता वृद्धि गरी लोकतन्त्र र सुशासनको प्रत्याभूति दिलाउने ।

८.१.६ उद्देश्यहरु

- योजना कार्यान्वयनमा जनसहभागिता मार्फत स्थानीय गतिविधिलाई पारदर्शी बनाउनु,
- योजना निर्माणमा स्थानीयलाई सहभागी गराउनु ।

८.१.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ८.१.७.१ योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिताका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१. गाउँपालिकाका योजनाबारे समुदायलाई जानकारी गराउने ।	१. गाउँपालिकाका महिला, कृषक समूह तथा युवा क्लबमार्फत गाउँपालिकाको योजनाबारे स्थानीयलाई जानकारी गराइनेछ । २. गाउँपालिकाका योजना कार्यान्वयन गर्दा सबै समुदायको प्रतिनिधित्व गराइनेछ ।
२. स्थानीय आवश्यकता बमोजिमका योजना निर्माणका लागि जनसहभागितामा योजना निर्माण गर्ने ।	१. स्थानीय आवश्यकता बमोजिम योजना तर्जुमा गरि स्थानीयसँग नियमित अन्तरक्रिया गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

८.१.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ८.१.८.१ योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिताका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकता
८.१.८.१	हाम्रो सवाल हाम्रो नेतृत्व कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	P2
८.१.८.२	कर्मचारी तथा पदाधिकारीहरुको क्षमता विकास तालिम	P2
८.१.८.३	लोपोन्मुख जातजातीबाट स्वपहिचान सहितको नेतृत्व विकास कार्यक्रम	P2

अनुसूचीमा ५ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

८.१.९ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको अन्त्यमा वनमा आधारित ९ वटा उद्यमको प्रवर्धन गरिनेछ । २.४ प्रतिशत सा.व.उ.स. ले वैज्ञानिक वार्षिक कार्ययोजना बनाउन सक्ने हुनेछन् । सा.व.उ.स.(कार्यसमिति) मा महिला र दलित सहभागिता क्रमशः ३९.४५ र २.५१ प्रतिशत पुग्नेछ । जम्मा १४ वटा कृषक समूह, ३ वटा दलित समूह तथा १४ वटा बचत समूहको प्रवर्धन गरिनेछ । योजना अवधिमा १० वटा धार्मिक संस्था र १० वटा सांस्कृतिक समूहको प्रवर्धन गरिनेछ । गाउँपालिकाको आवश्यकता बमोजिम योजनाको निर्माण हुनेछ । गाउँपालिकाका विकास गतिविधिमा स्थानीयको सहभागिता बढ्नेछ । योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुनेछ ।

८.२ नीति तथा कानून तर्जुमा

८.२.१ वर्तमान अवस्था

स्थानीय तहमा संघीयताको अभ्यास शुरुवाती चणमा भएकाले संस्थागत हुने क्रममा नै छ । संविधान, राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, राजनितिक प्रतिवद्धता, अन्तराष्ट्रिय मान्यता आदिका कारण आवाज विहीनहरुको स्थानीय तहका योजना बनाउने, नीति निर्माण गर्ने, योजना कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यमा भौतिक सहभागिता बढेको छ । महिला, दलित, आर्थिक र सामाजिक दृष्टिले कमजोर वर्गको वैचारिक प्रतिनिधित्व भने अझ बढाउनु पर्ने अवस्था छ ।

८.२.२ प्रमुख समस्याहरु

स्थानीय सरकारको पुर्नबहालीसँगै गाउँपालिकाले आवश्यक ऐन तथा नियमावली तर्जुमा गरी लागु गर्ने कार्यको शुरुवात गरिसकेको छ । तर सिमित मात्रामा स्थानीय सरकारका क्रियाकलापलाई मात्र सुचारु गर्न बनाइएका ऐन तथा कानून विद्यमान परिस्थितिमा पर्याप्त छैनन् । त्यसैले जनचाहना बमोजिम आवश्यक नीति तथा कानूनको तर्जुमा गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

८.२.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

आफ्नो क्षेत्राधिकारभित्र रही आवश्यक क्षेत्रगत/विषयगत नीति तथा कानून तर्जुमा गरी गाउँपालिकाका विकासमा देखिएका कानुनी अवरोधहरु हटाउन गाउँपालिका स्वतन्त्र हुनु गाउँपालिकाको दिगो विकासका दृष्टिकोणले महत्त्वपूर्ण अवसर हो । तर सबै गाउँपालिकावासीको राय लिई सर्वस्पर्श नीति तथा कानूनहरुको तर्जुमा गर्नु चुनौतीपूर्ण देखिन्छ ।

८.२.४ क्षेत्रगत सोच

सक्षम गाउँपालिकाको निर्माणका लागि नीति तथा कानूनको तर्जुमा ।

८.२.५ लक्ष्य

गाउँपालिकाको आर्थिक सामाजिक उत्थानका लागि नीति तथा कानूनको तर्जुमा गर्ने ।

८.२.६ उद्देश्यहरु

- गाउँपालिकाको क्षेत्राधिकारभित्र पर्ने नीति तथा कानून तर्जुमा गर्नु,
- नीति निर्माण मार्फत सामाजिक, आर्थिक क्रियाकलापलाई गति दिनु ।

८.२.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ८.२.७.१ नीति तथा कानून तर्जुमाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१.आवश्यक नीति तथा कानूनको	१.कानून तथा नीति तर्जुमा गर्न विशेषज्ञ समिति निर्माण गरिने छ ।

रणनीति	कार्यनीतिहरु
तर्जुमा गर्ने ।	२.कृषि, उद्योग, सुरक्षा लगायतका क्षेत्रमा नीति निर्माण गरिने छ ।
२.आर्थिक सामाजिक गतिविधिमा बाधक देखिएका समस्या समाधानका लागि नीतिनिर्माण गर्ने ।	१.जनसहभागितामूलक नीति तथा कानून तर्जुमा गरिने छ । २.सबै जाति, वर्ग र क्षेत्रमा समान न्यायको पहुँच दिलाइने छ ।

८.२.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ८.२.८.१ नीति तथा कानून तर्जुमाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकता
८.२.८.१	भवन तथा नक्शा पास मापदण्ड तर्जुमा	P3
८.२.८.२	आइ. टी. गुरुयोजना तर्जुमा	P3
८.२.८.३	शैक्षिक गुरु योजना तर्जुमा	P2
८.२.८.४	विद्युत तथा उर्जा गुरु योजना तर्जुमा	P2
८.२.८.५	भूउपयोग गुरु योजना	P2
८.२.८.६	प्राकृतिक स्रोत नक्शाकन तथा स्रोत पहिचान गुरु योजना तर्जुमा	P3
८.२.८.७	विपत व्यवस्थापन गुरु योजना	P2

अनुसूचीमा ५ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

८.२.९ अपेक्षित उपलब्धि

गाउँपालिकामा आवश्यक नीति तथा कानूनको तर्जुमा हुनेछ, स्थानीयस्तरमा कानुनी शासनको सुनिश्चित हुनेछ ।

८.३ सार्वजनिक तथा सामुदायिक नेतृत्व विकास

८.३.१ वर्तमान अवस्था

गाउँपालिकाले संस्थागत विकास गर्ने क्रममा योजनाको आधारवर्षमा १२ वटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहलाई तालिम दिएको छ । वनमा आधारित ५ वटा उद्यम तथा ८ वटा वनजन्य उत्पादनको प्रवर्द्धन गरिएको छ । ९ वटा कृषक समूह, ३१ वटा महिला कृषक समूह, ९ वटा पशुपालक समूह, ३ वटा धार्मिक एवम् ७ वटा सांस्कृतिक समूहको प्रवर्द्धन गरिएको छ । ३.३३ प्रतिशत जनशक्तिलाई लेखा तथा कार्यालय व्यवस्थापन तालिम दिइएको छ ।

८.३.२ प्रमुख समस्याहरु

सिमिति स्रोत र साधनका बाबजुत गाउँपालिकामा संस्थागत जनशक्तिको विकास लागि विभिन्न प्रयासहरु गरिएको छ । कृषि, सिंचाइ, बचत, पशुपालन समूह तथा धार्मिक, सांस्कृतिक एवम्

पर्यटनसँग आवद्ध संघसंस्थाको प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रमहरु जनशक्ति विकासका दृष्टिकोणले प्रशंसनीय छन् । यद्यपि संस्थागत जनशक्तिलाई गाउँपालिकाको विकासका लागि पूर्ण सदुपयोग गर्न सकिएको छैन ।

८.३.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

कृषक समूह, सिंचाइ समूह, वन उपभोक्ता समूह मार्फत क्षेत्रगत विकासमा टेवा पुग्नु, संस्थागत जनशक्ति विकास मार्फत स्थानीय कला, संस्कृति र पर्यटनको विकासको सम्भावना हुनु यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् भने प्रतिस्पर्धी एवम् समयानुकूल संस्थागत जनशक्तिको विकास गर्नु तथा जनशक्ति विकास मार्फत संस्थागत सुशासन प्रवर्द्धन गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

८.३.४ क्षेत्रगत सोच

संस्थागत जनशक्तिको विकास समृद्ध गाउँपालिकाको आधार ।

८.३.५ लक्ष्य

समृद्ध गाउँपालिकाको निर्माणका लागि संस्थागतजनशक्तिको विकास गर्ने ।

८.३.६ उद्देश्यहरु

- गाउँपालिकाका कृषि, सिंचाइ तथा सहकारी समूहको प्रवर्द्धन मार्फत कृषि क्षेत्रको विकास गर्नु,
- समयानुकूल आर्थिक विकासका लागि दक्ष संस्थागत जनशक्तिको विकास गर्नु ।

८.३.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ८.३.७.१ सार्वजनिक तथा सामुदायिक नेतृत्व विकासका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१. कृषक, सिंचाइ तथा सहकारी समूहको प्रवर्द्धनका कार्यलाई निरन्तरता दिने ।	१. कृषक, सिंचाइ तथा सहकारी समूहलाई उद्यमशीलता तालिमको व्यवस्था गरिने छ । २. संस्थागत जनशक्ति विकास रणनीति तर्जुमा गरिने छ ।
२. आधुनिकविकास अनुकूल संस्थागत जनशक्ति विकासका लागि कार्यक्रम तय गर्ने ।	१. सबै समुदाय वर्ग र जातजातिका जनशक्तिको विकास गरिने छ । २. गाउँपालिकाका कर्मचारीको क्षमता विकासका कार्यक्रमहरु तय गरिने छ ।

८.३.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ८.३.८.१ योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिताका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकता
८.३.८.१	अपनत्वका लागि योजना निर्माणमा १०% जनसहभागिता	P3
८.३.८.२	वडा टोल वस्तीबाट मेरो योजना मेरो छनौट भन्ने नाराका साथ जनसहभागिता कार्यक्रम	P3
८.३.८.३	उपभोक्ता समिति गठन	P3

अनुसूचीमा ५ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

८.३.९ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको अन्त्यमा २० वटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहलाई तालिम दिइने छ । वनमा आधारित १० वटा उद्यम तथा २५ वटा वनजन्य उत्पादनको प्रवर्द्धन गरिनेछ । १४ वटा कृषक समूह, ३४ वटा महिला कृषक समूह, १४ वटा पशुपालक समूह, १० वटा धार्मिक एवम् १० वटा सांस्कृतिक समूहको प्रवर्द्धन गरिनेछ । ५.३७ प्रतिशत जनशक्तिलाई लेखा तथा कार्यालय व्यवस्थापन तालिम दिइनेछ ।

संस्थागत विकासका लागि आवश्यक मापदण्ड तथा कार्यतालिका बनाई लागु गर्न सकेको खण्डमा सबैका लागि समावेशी तथा दिगो आर्थिक वृद्धि, रोजगारी तथा मर्यादित कामको प्रवर्द्धन गर्ने दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्त गर्न सकिन्छ ।

८.४ नियमनकारी संरचनाहरुको प्रवर्द्धन

८.४.१ प्रमुख समस्याहरु

गाउँपालिका प्रहरी, न्यायिक समिति, तथा अख्तियारी निकायको समयानुकूल प्रवर्द्धन गरी अनुशासित गाउँपालिकावासीको निर्माण गर्न सकेमा गाउँपालिकामा दिगो शान्ति सुरक्षा कायम गर्न सहज हुन्छ । लामो समय स्थानीय सरकार विहीन गाउँपालिकामा नयाँ राजनीतिक व्यवस्था अनुसार स्थानीय नियमनकारी संरचनाहरुको आशातित रुपमा प्रवर्द्धन गर्न सकिएको छैन । यद्यपि स्थानीय तहका न्यायिक समितिका पदाधिकारीहरुलाई न्यायिक सचेतना तालिम, प्रहरी भवनको निर्माण लगायतका कार्यहरुलाई निरन्तरता दिइएको छ ।

८.४.२ अवसर तथा चुनौतीहरु

संवैधानिक तथा कानूनीरूपमा नियमनकारी निकायको परिचालन गर्ने व्यवस्था हुनु, गाउँपालिकाको नीति तथा कार्यक्रम मार्फत नियमनकारी संरचनाहरुको प्रवर्द्धनको प्रयास गरिनु, न्यायिक अधिकारका बारेमा जनचेतना बढ्नु यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् । नियमनकारी संरचनाहरुका लागि पर्याप्त भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्था गर्नु, न्यायिक समितिका पदाधिकारीको

क्षमता अभिवृद्धि गर्नु, गाउँपालिकामा आवश्यक कानूनको तर्जुमा गर्नु तथा जनगुनासोको समयमै सम्बोधन गर्ने व्यवस्था मिलाउनु चुनौतीपूर्ण देखिन्छ ।

८.४.३ क्षेत्रगत सोच

दिगो शान्ति सुरक्षाका लागि नियमनकारी संरचनाहरूको प्रवर्द्धन ।

८.४.४ लक्ष्य

नियमनकारी संरचनाहरूको प्रवर्द्धन गरी गाउँपालिकामा सुशासन, शान्ति र सुरक्षाकायम गर्ने ।

८.४.५ उद्देश्यहरू

- गाउँपालिका प्रहरीलाई सक्षम बनाई शान्ति सुरक्षा सुनिश्चित गर्नु,
- नियमनकारी संरचनाको प्रवर्द्धन कार्यनीति तर्जुमा गर्नु ।

८.४.६ रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

तालिका नं. ८.४.६.१ नियमनकारी संरचनाहरूको प्रवर्द्धनका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
१. गाउँपालिका प्रहरीको कुशल व्यवस्थापन गर्ने ।	१. गाउँपालिका प्रहरीलाई स्रोत साधन सम्पन्न बनाइने छ । २. गाउँपालिकाका नियमनकारी संरचनाहरूको प्रवर्द्धन कार्य नीति तर्जुमा गर्न समिति गठन गरिनेछ ।
२. गाउँपालिकाका कानूनी तथा अख्तियारी संयन्त्रको प्रवर्द्धनका लागि कार्यनीति तर्जुमा गर्ने ।	१. नियमनकारी संरचनाहरूका जनशक्तिको दक्षता अभिवृद्धि गराइनेछ । २. न्यायिक समितिबाट हुने न्याय सम्पादनको कार्य पारदर्शी, र व्यवस्थित बनाइने छ ।

८.४.७ मुख्य कार्यक्रमहरू तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ८.४.७.१ नियमनकारी संरचनाहरूको प्रवर्द्धनका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरू	योजना प्राथमिकता
८.४.८.१	न्यायिक समिति तथा मेलमिलापकर्ताका लागि क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	P2
८.४.८.२	लेखा परिक्षण, सार्वजनिक सुनुवाइ, सामाजिक परिक्षण, पारदर्शिताको कार्यान्वयन	P2

अनुसूचीमा ५ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

८.४.८ अपेक्षित उपलब्धि

गाउँपालिका बासीमा न्याय प्रतिको सम्मान बढ्नेछ । गाउँपालिकाले नियमनकारी संस्थाहरुको प्रवर्द्धनमा विशेष पहलकदमी लिनेछ ।

८.५ सामाजिक मेलमिलाप र शान्ति सुरक्षा

८.५.१ वर्तमान अवस्था

गाउँपालिका भरिमा दुइवटा मात्र सुरक्षा चौकी छन् । भवन अभावमा महिला सुरक्षाकर्मी व्यवस्थानमा कठिनाई छ । विपदको (बाढी पहिरो, आगलागी, रोग वा महामारी, भूकम्प) समयमा पीडितहरुको उद्धार, राहत वितरण र व्यवस्थापनमा समस्या छन् ।

८.५.२ प्रमुख समस्याहरु

अशिक्षा, चेतनाको कमी र गरिबी लगायतका विशेषता बोकेको गाउँपालिकामा शान्ति सुरक्षाको प्रत्याभूति दिलाई निरन्तर विकासलाई गति दिनु आवश्यक देखिन्छ । गाउँपालिकाको वर्तमान स्रोत साधनमा एउटा प्रहरी भवन तथा चौकी मार्फत सुरक्षा संयन्त्रलाई परिचालन गरिएको छ । विगतमा स्थानीय तहमा गरिब तथा असहायलाई कानुनी सहायता अभियान सफल रुपमा सम्पन्न गरिएका छन् । हिंसा तथा अपराधका घटनालाई न्यूनीकरणका लागि जनसहभागितालाई प्राथमिकता दिइएको छ ।

यातायात र सूचना प्रविधिको विकासको गति अनुसारको शान्ति सुरक्षाका लागि चाहिने पूर्वाधारको उचित विकास हुन नसक्नु, गाउँपालिकाका सबै स्थानमा पर्याप्त सुरक्षाकर्मीको व्यवस्था गराउन नसक्नु यस क्षेत्रका दुर्बल पक्षहरु हुन् ।

८.५.३ अवसर तथा चुनौतीहरु

स्थानीय गतिविधिमा जनसहभागिता बढ्दै जानु, सूचना प्रविधिको विकास हुँदै जानु, पूर्वाधार क्षेत्रको विकासले गति लिदै जानु, स्थानीयसँग प्रहरीको सुमधुर सम्बन्ध हुनु यस क्षेत्रका अवसर हुन् । युवा अपराधका क्रियाकलाप रोक्नु, बालविवाह, लैङ्गिक हिंसाका घटना न्यूनीकरण गर्नु, आधुनिक सरक्षा उपकरणको उपयोग गर्नु, राजनीतिक आडमा हुने अपराध लुकाउने प्रवृत्तिको अन्त्य गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

८.५.४ क्षेत्रगत सोच

शान्ति सुरक्षा स्थानीय शासनको जोड ।

८.५.५ लक्ष्य

सबै स्थान र समुदायमा शान्ति सुरक्षाको प्रत्याभूति गर्ने ।

८.५.६ उद्देश्यहरु

- सामाजिक हिंसा र अपराधको नियन्त्रण गर्नु,
- सबै वडामा सुरक्षाकर्मीको आवश्यक व्यवस्था गर्नु,
- सुरक्षाका लागि आवश्यक पूर्वाधारको व्यवस्था गर्नु

८.५.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ८.५.७.१ सामाजिक मेलमिलाप र शान्ति सुरक्षाका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१. गाउँपालिका स्तरीय सुरक्षा नीतिलाई सुदृढीकरण गर्ने ।	१. सुरक्षा नीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन गराइने छ । २. विद्यमान कानूनको न्याय संगत पालना गरिने तथा गराइनेछ ।
२. कानूनको परिपालनामा जोड दिई शान्ति सुरक्षाको प्रत्याभूति दिलाउने ।	१. सुरक्षाका भौतिक तथा प्राविधिक पूर्वाधारको विकास निर्माण गरिनेछ । २. शसुरक्षाका दृष्टिले संवेदनशील ठाउँहरुमा सुरक्षा कर्मीको उपस्थिति बढाइने छ ।
३. सुरक्षाका पूर्वाधारको विकास मार्फत समयानुकूल सुरक्षा व्यवस्थाको विकास गर्ने	१. गाउँपालिकाका सबै क्षेत्र र बासिन्दामा सुरक्षाको प्रत्याभूति दिलाइने छ । २. विशेष महत्वका (पर्यटन, बन्य जन्तु, जैविक विविधता क्षेत्र, स्रोत उत्खनन् स्थल आदिमा) ठाउँहरुमा सुरक्षा चौकी खडा गरिने छ ।

८.५.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ८.५.८.१ सामाजिक मेलमिलाप र शान्ति सुरक्षाका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकता
८.५.८.१	शान्ति र सुरक्षा हाम्रो प्राथमिकता भन्ने नाराका साथ कार्यक्रम	P1
८.५.८.२	शान्ति र सुरक्षाको लागि कोष स्थापना	P1
८.५.८.३	प्रहरी चौकी विस्तार योजना	P1

अनुसूचीमा ५ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

८.५.९ अपेक्षित उपलब्धि

गाउँपालिकामा सक्षम सुरक्षाप्रणाली मार्फत अपराधिक क्रियाकलापमा उल्लेख्य मात्रामा कमी आउनेछ । गाउँपालिकाबासीले शान्तिपूर्ण वातावरणमा दैनिक क्रियाकलाप गर्न पाउनेछन् ।

८.६ पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली

८.६.१ वर्तमान अवस्था

असल शासन, भ्रष्टाचार मुक्त समाज, प्रभावकारी सेवा, जनशक्ति विकास, सक्षम स्थानीय न्यायिक समिति, निष्पक्ष र जनउत्तरदायी स्थानीय सेवा लोकतन्त्रका न्यूनतम आधार हुन् । यद्यपि संघीयताको अभ्यास शुरुवाती चरणमा भएकाले स्थानीय तहमा लोकतन्त्रका आधारभुत मान्यतालाई संस्थागत गर्न सबै पक्ष चनाखो हुनु आवश्यक छ ।

८.६.२ प्रमुख समस्याहरू

गाउँपालिकाका गतिविधिलाई पारदर्शी बनाउनुका साथै छिटो छरितो सेवा सुविधा प्रदान गर्न योजना शाखा, घटना दर्ता तथा सामाजिक सुरक्षा शाखा आदिबाट प्रदान गरिने सेवाहरू विद्युतीय माध्यमबाट सञ्चालन गरिएको छ । गाउँपालिकामा थप पारदर्शिताका लागि जनसम्पर्क शाखा, जनगुनासो सुनुवाइ कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेका छन् । सबै बासिन्दा सूचना प्रविधिको पहुँचमा नहुनु तथा सबै समुदाय र वडामा गाउँपालिकाका गतिविधिबारे चाँसो राख्ने वातावरण सिर्जना नहुनु यस क्षेत्रका कमजोरीहरू हुन् ।

८.६.३ अवसर तथा चुनौतीहरू

गाउँपालिकाको प्रशासनिक संरचना विकासको चरणमा हुनु, गाउँपालिकाका योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा जनसहभागिता गराउनुपर्ने प्रावधान हुनु, नगर सभाबाट विभिन्न कार्यविधि तथा निर्देशिका पारित हुनु, गाउँपालिकाका गतिविधिमा जनचासो बढ्दै जानु, गाउँपालिकाद्वारा सामाजिक तथा सार्वजनिक लेखा परीक्षणको योजना बनाइनु यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् । क्यालेन्डर बनाइ कार्यक्रम सञ्चालनको अभ्यास गर्नु, समयमै लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्नु, गाउँपालिकाका गतिविधिमा पूर्ण पारदर्शिता कायम गराउनु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

८.६.४ क्षेत्रगत सोच

आर्थिक पारदर्शिताका लागि आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली ।

८.६.५ लक्ष्य

आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली मार्फत आर्थिक पारदर्शिता कायम गर्ने ।

८.६.६ उद्देश्यहरू

- आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीलाई पारदर्शी बनाउनु,
- सक्षम लेखापरीक्षकको विकास गर्नु ।

८.६.७ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

तालिका नं. ८.६.७.१ पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीका लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१. आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीलाई सक्रियएवम् पारदर्शी बनाइ आर्थिक पारदर्शिता कायम गर्ने ।	१. आन्तरिक नियन्त्रण समितिमा स्वच्छ छवि भएका योग्य व्यक्तिलाई समावेश गराइने छ । २. त्रैमासिक रुपमा वित्तीय विवरण परीक्षण गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।
२. पालिकाका सबै वडामा सक्षम आन्तरिक लेखापरीक्षकको प्राप्ति तथा विकास गर्ने ।	१. सबै वडामा लेखापरीक्षकलाई तालिमको व्यवस्था गराइने छ । २. विकास परियोजना बारेका सुचनाहरु समुदायमा प्रवाह गर्न सार्वजनिक सुचना पाटी, विद्युतीय माध्यम प्रयोग गरिने छ । ३. आधिकार्य प्रगति र लेखाबारे सार्वजनिक सुनुवाइ गरिने छ ।

८.६.८ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

तालिका नं. ८.६.८.१ पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीका लागि मुख्य कार्यक्रम तथा कार्यान्वयन योजना

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकता
८.६.८.१	आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने	P2
८.६.८.२	सार्वजनिक सुनुवाइ, सामाजिक परिक्षणलाई प्रभावकारी बनाउने	P2
८.६.८.३	कार्यालयले नियमित रुपमा सार्वजनिक गर्नु पर्ने विवरणहरु यथा समयमा विभिन्न सञ्चार माध्यम बाट सार्वजनिक गर्ने	P2
८.६.८.४	सबै खालका सार्वजनिक सेवा प्रवाह हुने सरकारी तथा गैह्र सरकारी संस्थाहरु लाई पारदर्शी र जवाफदेही बनाउदै आन्तरिक नियन्त्रणको क्षेत्रलाई मजबुद बनाउदै लगिने छ ।	P2

अनुसूचीमा ५ राखिएका परियोजना सङ्केत (Project Code) सम्बन्धीत शिर्षकमा प्रस्ताव भएका परियोजना सङ्केत अनुसार राखिएकाले सङ्केत अनुसारको योजना र योजना प्राथमिकता सम्बन्धीत शिर्षकबाट हेर्न सकिने छ ।

८.६.९ अपेक्षित उपलब्धि

गाउँपालिकामा आर्थिक पारदर्शिता कायम हुनेछ,, सक्षम लेखापरीक्षणको विकास हुनेछ । लोकतन्त्र र सुशासन संस्थागत भएको हुनेछ ।

परिच्छेद नौ : योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

९.१ पृष्ठभूमि

योजना तर्जुमा र योजना कार्यान्वयन एक सिक्काका दुई पाटा मान्न सकिन्छ । संघीय शासन प्रणालीलाई व्यवहारतः कार्यान्वयनका लागि प्रभावकारी योजना कार्यान्वयन प्रणाली आवश्यक छ । योजनामा उल्लेख गरिएका रणनीति तथा कार्ययोजना कसरी कार्यान्वयन भइरहेका छन्?, कार्यक्रमहरूमा लक्षित वर्गको पहुँच पुगेको छ वा छैन?, कार्यक्रमहरूको प्रभावकारिता कस्तो रह्यो? लगायतका विषयवस्तुको जानकारी लिने माध्यम योजना अनुगमन हो । योजनामा निर्दिष्ट गरिएका लक्ष्य, उपलब्धि तथा सूचकहरूको मूल्यांकनका लागि योजना अनुगमन अनिवार्य मानिन्छ ।

नेपालमा पञ्चवर्षीय योजनाको अभ्याससँगै योजना अनुगमन र मूल्यांकनको थालनी गरिएको पाइन्छ । यद्यपि गाउँपालिका स्तरमा भने व्यावहारिक रूपमा योजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकन भएको पाइदैन । वि.सं. २०७४ सालमा स्थानीय क्रियाकलापका लागि स्थानीय सरकारलाई नै अख्तियारी दिने कानुनी प्रावधान बनेसँगै योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन एवम् अनुगमन तथा मूल्यांकनको जिम्मेवारी गाउँपालिकाले प्राप्त गरेको छ । योजनाको कार्यान्वयन खाकाका आधारमा गाउँपालिकाको निर्वाचित सरकार, राजनीतिक दलहरू, सार्वजनिक विषयगत/क्षेत्रगत सरोकारवालाहरू, गाउँपालिकाको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम आदिका माध्यमद्वारा योजनाको कार्यान्वयन गरिन्छ ।

९.२ योजना कार्यान्वयनको वर्तमान अवस्था

राक्सिराङ्ग गाउँपालिकाले नीति तथा योजना तयारी गर्दा दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य राखेर तयार गर्छ तर योजनाको दीर्घकालिन प्रभाव वा आर्थिक सामाजिक विकासको प्रभाव दीर्घकालमा कस्तो पर्छ भन्ने अनुमान गर्न आधार छैन । योजना छनौट, योजना प्राथमिकीकरण, स्रोत व्यवस्थापन तथा योजना कार्यान्वयन गर्दा प्रचलित कानून, विधि तथा प्रक्रिया अनुसार नै गर्ने गरेको भएपनि अनुगमनको कार्य तात्कालिक प्रतिफलको मापनमा नै सिमित छ । प्रस्ताव गरिएको पहिलो आवधिक योजनाले योजना मूल्यांकन का लागि महत्त्वपूर्ण स्थान दिएको छ ।

९.३ योजना कार्यान्वयन प्रक्रिया र विधि

आवधिक विकास योजना स्वीकृति (गाउँसभा) $\Rightarrow$ गाउँपालिका अध्यक्षद्वारा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई अख्तियारी $\Rightarrow$ वडा कार्यालयलाई अख्तियारी $\Rightarrow$ योजना कार्यान्वयन विधिको छनौट $\Rightarrow$ योजना कार्यान्वयन । आवधिक योजनाले तय गरेका दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, विषयगत/क्षेत्रगत उद्देश्य, रणनीति तथा प्राथमिकताको आधारमा वार्षिक नीति, कार्यक्रम र बजेट सहित तयार गरिने वार्षिक कार्यान्वयन कार्ययोजनाको ढाँचा अनुसूची मा समावेश गरिएको छ ।

९.४ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

स्थानीय तहको विकासको मेरुदण्डको रूपमा रहेका विकास नीति, योजना तथा कार्यक्रमहरूको सफल कार्यान्वयनका लागि अनुगमन तथा मूल्यांकनको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । आवधिक योजनाको सोच, लक्ष्य एवम् उद्देश्य बमोजिम योजना कार्यान्वयन सही दिशातर्फ उन्मुख भए नभएको, योजनाले निर्धारण गरेका आयोजनाको सामाजिक प्रभाव तथा वित्त परिचालन प्रणाली पारदर्शी भए नभएको, आयोजना परिचालनका कमी कमजोरीहरू आदिका बारेमा सत्य तथ्य जानकारी प्राप्त गर्ने माध्यमका रूपमा अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रणालीको प्रयोग गर्ने गरिन्छ । वार्षिक योजना कार्यान्वयनका लागि कार्यान्वयन तालिका समेत तयार गर्नुपर्ने र सो कार्यान्वयन तालिकामा बजेट सहितका अनुगमनका कार्यहरू समेत निर्दिष्ट गरी तदनुसार अनुगमन गर्ने कार्यप्रणाली स्थापित गरिनु पर्छ ।

गाउँपालिकामा विकास साभेदारको सहयोगमा सञ्चालित कार्यक्रमहरू बाहेक गाउँपालिकाको आफ्नै वार्षिक योजना कार्यान्वयन तालिका अनुसार लागु गर्ने पद्धतिको विकास भइ नसकेको अवस्थामा यो आवधिक योजना माफत वार्षिक योजना कार्यान्वयनको वातावरण सिर्जना भई योजना अनुगमन तथा मूल्यांकनका लागि सहज वातावरण सिर्जना हुने अपेक्षा गरिएको छ । साथै क्षेत्रगत/विषयगत सूचकको आधारमा योजित कार्यक्रमहरूको अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्ने पद्धतिको विकास हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

९.५ अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको कानूनी आधार ।

योजनावद्ध विकासको प्रयासमा अनुगमनलाई योजना चक्रको अभिन्न हिस्सा र प्रगति सिंहावलोकन गर्ने प्रमुख आधार मान्ने गरिन्छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा १४ ले उपाध्यक्ष वा उपप्रमुखको र वडाअध्यक्षको काम कर्तव्य र अधिकारमा योजना तथा कार्यक्रमको अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण गरी सोको प्रतिवेदन बैठकमा पेस गर्नुपर्ने कानूनी व्यवस्था गरेको छ । त्यस्तै उपाध्यक्षको अध्यक्षतामा अनुगमन समितिको समेत प्रबन्ध भएको देखिन्छ । जिल्ला समन्वय समितिले पनि अनुगमन र वार्षिक समीक्षा गर्नुपर्ने संस्थागत र कानूनी व्यवस्था भएको छ । त्यस्तै ऐनको दफा ८४ ले प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले प्रमुखको निर्देशनमा अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्ने गराउने कानूनी व्यवस्था गरेको छ ।

९.५ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यको उद्देश्य

आवधिक योजना बमोजिम तयार गरिएका गाउँपालिकाका कार्ययोजनाहरूको प्रभावकारिता तथा उपलब्धिको मापन प्रणालीको विकास गर्नु ।

९.६ रणनीति

- (१) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन बमोजिमको अनुगमन संयन्त्रको परिचालन गरिनेछ ।
- (२) आवधिक योजनाको मध्यावधि मूल्यांकन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।

- (३) प्राप्त अनुगमन प्रतिवेदन अनुगमन समितिमा र चौमासिक र वार्षिक प्रतिवेदनको चौमासिक र वार्षिक समीक्षा नियमित रुपमा गाउँपालिकामा सबै सरोकारवालाहरुको संलग्नतामा गरिनेछ र तत्काल समस्याको समाधान गरी योजना समयमा नै सम्पन्न गर्न तदारुकता लिइने छ ।
- (४) आवधिक विकास योजनाको मध्यावधि मूल्यांकन तेस्रो वर्षमा र अन्तिम मूल्यांकन आवधिक योजनाको समाप्ति पछि गरिनेछ ।
- (५) पारदर्शिता तथा संस्थागत सुशासन कायम गर्नका लागि अनुगमन र मूल्यांकन प्रतिवेदन सार्वजनिक गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

९.७ मुख्य कार्यक्रम कार्यक्रम

योजना सङ्केत	कार्यक्रमहरु	योजना प्राथमिकता
९.१.८.१	अनुगमन समितिको क्षमता विकासका लागि स्रोत साधनको व्यवस्थापन ।	P3

९.८ अनुगमन तथा मूल्यांकन कार्यको प्रक्रिया र जिम्मेवारी

आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकनका लागि गाउँपालिकाले सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समिति मार्फत निम्न तालिका बमोजिमको अख्तियारीमा अनुगमन तथा मूल्यांकनको प्रकृया अवलम्बन गर्नेछ ।

तालिका नं. ९.८.१ अनुगमन तथा मूल्यांकन कार्यको प्रक्रिया र जिम्मेवारी

क्र.स.	के अनुगमन गर्ने	कहिले अनुगमन गर्ने	कसरी अनुगमन गर्ने	कसले अनुगमन गर्ने
१	चालु योजना अन्तर्गतका क्रियाकलाप कसरी कार्यान्वयन भइराखेका छन् भन्ने बारेको अनुगमन	परियोजना पटके, मासिक, चौमासिक र वार्षिक	स्थलगत अनुगमन गर्ने, चौमासिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति, विवरणको तुलना गर्ने,	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति, वडा समिति, सरकारी र गैसस
२	प्रतिफल अनुगमन	चौमासिक, अर्धवार्षिक, वार्षिक र मध्यावधि	स्थलगत अनुगमन गर्ने, वार्षिक कार्य योजनाको लक्ष्य र प्रगति, विवरणको तुलना गर्ने, नतिजा मूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने	गाउँ कार्यपालिका, सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति
३	असर तह अनुगमन	वार्षिक, मध्यावधि र अन्तिम वर्ष	सहभागितामूलक छलफल गर्ने, नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने, नमूना सर्वेक्षण गर्ने	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति र तेश्रो पक्ष

क्र.स.	के अनुगमन गर्ने	कहिले अनुगमन गर्ने	कसरी अनुगमन गर्ने	कसले अनुगमन गर्ने
४	प्रभाव तह अनुगमन	मध्यावधि र अन्तिम वर्ष	नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने, सहभागितामूलक छलफल गर्ने, अध्ययन तथा सर्वेक्षण गर्ने	सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समिति र तेस्रो पक्ष

परिच्छेद दश : नतिजा खाका

१०.१ पृष्ठभूमि

राज्यको पुनःसंरचना पश्चात गठन भएको गाउँपालिकामा संस्थागत तथा संरचनागत विकास प्रयासको शुरुवात भएको छ । यसको संस्थागत सुदृढीकरणका लागि स्थानीय तहका सरकारहरुबाट सम्पादन हुने सबै कार्य तथा सेवालाई सरल, सुव्यवस्थित, सेवाग्राहीमैत्री र जवाफदेही बनाउनु पर्ने मान्यता अनुरूप स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ लागु भएको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा २४ ले गाउँपालिकाको लागि वार्षिक, अल्पकालिन, मध्यकालीन र दीर्घकालीन योजना तयार गर्ने, स्रोत व्यवस्था गर्ने, योजना कार्यान्वयन गर्ने लगायतका कार्य गर्न जिम्मेवारी दिएको छ । राक्सिराङ्ग गाउँपालिका मकवानपुरको यो पहिलो आवधिक योजना स्थानीय नागरिक र संवैधानिक तथा कानूनी जिम्मेवारीको द्योतक हुने गरी तयार गरिएको छ ।

सुशासन सहित स्थानीय तहको आर्थिक, सामाजिक, वातावरण, महिला विकास, प्राथमिकता प्राप्त वर्ग तथा क्षेत्रको सन्तुलित विकास लगायतका क्षेत्रहरुमा नागरिकहरुले अनुभव गर्ने गरिको सम्पन्नता ल्याउन र राष्ट्रिय प्रतिबद्धता अनुरूपको आर्थिक तथा सामाजिक रुपान्तरणको संस्थागत थालनी गर्न यो आवधिक योजनाले मार्गदर्शक दस्तावेजको रुपमा कार्य गर्ने अपेक्षा गरिएको छ । यो योजनाले स्थानीय स्तरमा सार्वजनिक सेवा प्रवाह गर्ने तह एवम् कार्यालयहरुको क्षमता विकास, प्रभावकारी एवम् गुणस्तरीय सेवा प्रवाहको सुनिश्चिता र जवाफदेहीता अभिवृद्धि गर्दै स्थानीय संघ संस्थाहरु, गैसस, निजी तथा सहकारी क्षेत्रको समन्वय तथा सहकार्यमा राक्सिराङ्ग गाउँपालिकालाई दिगो विकासको संस्थागत नेतृत्व दिन सफल हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

सेवा प्रवाहमा गुणस्तरीयता, छिटोपना तथा पारदर्शिता आउन नसकिरहेको हालको अवस्थामा सार्वजनिक सुनुवाई, सार्वजनिक परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, सेवाग्राही सन्तुष्टि सर्वेक्षण जस्ता कार्यहरु सञ्चालनमा ल्याएर आवधिक योजनाले राखेका परिमाणात्मक लक्ष्य हासिल गर्न गाउँपालिका संयन्त्र तत्पर छ । यो योजना लागु भएसँगै स्थानीय तहबाट दिइने सेवा, प्रभावकारी शासन सञ्चालन, परिणाममुखी विकास, दक्ष मानव संसाधन, परिणाममुखी संस्थागत क्षमताको विकास भई समावेशी र दिगो विकासको थालनी हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

१०.१.१ नतिजा खाका तथा नतिजा साङ्केतिकरण

तालिका नं. १०.१.१.१ नतिजा खाखा तथा नतिजा साङ्केतिकरण- आर्थिक क्षेत्र

आर्थिक क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
प्रभाव	कृषिको कुल गार्हस्थ उत्पादन	रुपैया करोडमा	२१।५६	२२।६४	२३।७७	२४।९६	२६।२१	२७।५२			
	सरकारी तथा निजीस्तरका नमूना कृषि तथा पशु फर्म	संख्या	५।००	६।००	८।००	९।००	१०।००	११।००			
	प्रति व्यक्ति खाद्य उपलब्धता	कि.ग्रा. प्रतिवर्ष	६५।०७	७१।५८	७८।७४	८६।६१	९५।२७	१०४।८०			
	पुडकोपन भएका बालबालिका	प्रतिशत	४।२०								
	वनले ढाकेको क्षेत्रफल	प्रतिशत	६१।०९	६१।१	६१।२	६१।३	६१।४	६१।५			
	जैविक विविधता	संख्या प्रतिवर्ग कि.मि.	९	१०	११	१२	१३	१४			
असर	नश्ल सुधार	प्रतिशत	२।००	३।६०	६।४८	११।६६	२१।००	३७।७९			
	सिँचाइ नपुगेको तर सिँचाइ पुर्याउन सकिने जमीन	प्रतिशत	२४।४५	२५।६७	२६।९६	२८।३०	२८।६०	२८।६९			
	ऑसिक सिँचाइ हुने जमीन	प्रतिशत	२१।४८	२२।५५	२३।६८	२४।८७	२६।११	२७।४२			
	सिँचाइ पुर्याउन कठिन जमीन	प्रतिशत	४८।९६	४६।५१	४४।१९	३९।७७	३७।७८	३५।८९			
	वर्षभरि सिँचाइ पुगेको जमिन	प्रतिशत	५।११	५।५७	५।८५	७।०६	७।५०	८।००			
	वर्षभरी खानपुग्ने खाद्यान्न उत्पादन गर्ने परिवार	प्रतिशत	१४।५८	१६।३३	१८।२९	२०।४८	२२।९४	२५।६९			
	६ महिना खानपुग्ने खाद्यान्न उत्पादन गर्ने परिवार	प्रतिशत	२८।८३	३३।४५	३६।७६	४०।००	४४।००	४६।३२			
	३ महिना खानपुग्ने खाद्यान्न उत्पादन गर्ने परिवार	प्रतिशत	५६।५९	५०।२२	४४।९५	३९।५२	३३।०६	२७।९९			
	धान, मकै, गहुँ, कोदो, फापर लगायतको खाद्यान्न बाली आयात	कि.ग्रा. प्रतिवर्ष	५२६६४५।३३	४४७६४८।५३	३८०५०१।२५	३२३४२६।०७	२७४९१२।१६	२३३६७५।३३			
	मौसमी तरकारी बालीहरु आयात	कि.ग्रा. प्रतिवर्ष	८२८६।००	७०४३।१०	५९८६।६४	५०८८।६४	४३२५।३४	३६७६।५४			

आर्थिक क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
	वेमौसमी तरकारी बालीहरु आयात	कि.ग्रा. प्रतिवर्ष	४७२६।३३	४४९०।०२	४२६५।५२	४०५२।२४	३८४९।६३	३६५७।१५			
	भटमास, तोरी, सरस्युँ, तील, आलस लगायतको तेलहन बाली आयात	कि.ग्रा. प्रतिवर्ष	५५८५।३३	५३०५।७७	५०४०५।८३	४७८५।५४	४५४९।१२६	४३२९।७०			
	मास, मसुरो, रहर, सीमी, गहत लगायतको दलहन बाली आयात	कि.ग्रा. प्रतिवर्ष	११८५०।६७	११२५८।१३	१०६९५।२३	१०१६०।४७	९६५२।४४	९१६९।८२			
	स्याउ, नास्पाति, सुन्तला, ज्यामिर, जुनार, अम्बा लगायतको फलफुल आयात	कि.ग्रा. प्रतिवर्ष	५५३१।००	५२५४।४५	४९९१।७३	४७४२।१४	४५०५।०३	४२७९।७८			
	कागती, ज्यामिर, भोगटे, विमिरो लगायतको अमिलो जातको फल आयात	कि.ग्रा. प्रतिवर्ष	१३५।७८	१२८।९९	१२२।५४	११६।४१	११०।५९	१०५।०६			
	धान, मकै, गहुँ, कोदो, फापर लगायतको खाद्यान्न बाली निर्यात	कि.ग्रा. प्रतिवर्ष	६०००।००	६६००।००	७२६०।००	७९८६।००	८७८४।६०	९६६३।०६			
	मौसमी तरकारी बालीहरु निर्यात	कि.ग्रा. प्रतिवर्ष	७९६।३०	८७५।९३	९६३।५२	१०५९।८७	११६५।८६	१२८२।४४			
	वेमौसमी तरकारी बालीहरु निर्यात	कि.ग्रा. प्रतिवर्ष	९२९।६३	१०२२।५९	११२४।८५	१२३७।३४	१३६१।०७	१४९७।१८			
	मास, मसुरो, रहर, सीमी, गहत लगायतको दलहन बालीनिर्यात	कि.ग्रा. प्रतिवर्ष	१००७।४१	११०८।१५	१२१८।९६	१३४०।८६	१४७४।९५	१६२२।४४			
	कागती, ज्यामिर, भोगटे, विमिरो लगायतको अमिलो जातको फल निर्यात	कि.ग्रा. प्रतिवर्ष	३९।९३	४३।९२	४८।३१	५३।१४	५८।४६	६४।३०			
	समूदायबाट व्यवस्थापन भएको वनको क्षेत्रफल	रोपनी	२६९२१।७	२७१९०।९	२७४६२।८	२७७३७।४	२८०१४।८	२८२९४।९			
	उच्च मूल्यका जडिबुटी र गैरकाष्ठ वन पैदावारको उत्पादन	मे. टन	२०।०	२०।२	२०।४	२०।६	२०।८	२१।०			
	निक्षेप संकलन	रु करोडमा	२३।७९	२४।०३	२४।२७	२४।५१	२४।७६	२५।००			
	ऋण परिचालन	रु करोडमा	२१।८९	२२।९८	२४।१३	२५।३४	२६।६१	२७।९४			
प्रतिफल	कृषि भूमिको उत्पादकत्व	मे.ट. प्रति रोपनी	०।१४	०।१४	०।१५	०।१६	०।१७	०।१७			
	प्राङ्गारिक बालीको अनुपात	प्रतिशत	५।४४	६।२६	६।८९	७।५८	८।४९	९।५०			
	वार्षिक एक पटक रासायनीक मल प्रयोग	प्रतिशत	१९।२१	१६।९१	१४।८८	१३।०९	११।५२	९।७९			
	वार्षिक दुइ पटक रासायनीक मल प्रयोग	प्रतिशत	५३।७८	४४।१०	३६।१६	२९।६५	२४।३२	१९।९४			
	वार्षिक तीन पटक रासायनीक मल प्रयोग	प्रतिशत	२७।०१	२४।३१	२१।८८	१९।६९	१७।७२	१५।९५			

आर्थिक क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
	कृषि तथा पशुसेवा प्रसारको पहुँचमा बृद्धि	प्रतिशत	११।९३	१४।९१	१८।६३	२३।२९	२९।१२	३६।४०			
	बाली तथा पशुपंछी बिमा	प्रतिशत	१।७४	२।६१	३।९२	५।१०	७।६५	११।४८			
	युवा लक्षित व्यवसायिक कृषि कार्यक्रमबाट लाभान्वित युवा	जना	३३।००	४०।००	५०।००	६०।००	७०।००	७५।००			
	प्राङ्गारिक खेतिको पकेट क्षेत्र	संख्या	४।००	६।००	८।००	१०।००	१२।००	१४।००			
	मुख्य खाद्यान्न बाली मकै	वा.उ. (मे.ट)	९८०।१८	९८५।०८	९९०।०१	९९४।९६	९९९।९३	१००४।९३			
	मुख्य खाद्यान्न बाली धान	वा.उ. (मे.ट)	१०१।७७	१०२।२८	१०२।७९	१०३।३१	१०३।८२	१०४।३४			
	मुख्य खाद्यान्न बाली कोदो	वा.उ. (मे.ट)	३३१।०७	३३२।७२	३३४।३९	३३६।०६	३३७।७४	३३९।४३			
	मुख्य खाद्यान्न बाली गहुँ	वा.उ. (मे.ट)	३३।००	३३।१७	३३।३३	३३।५०	३३।६६	३३।८३			
	मुख्य खाद्यान्न बाली फापर	वा.उ. (मे.ट)	३४।२५	३४।४२	३४।५९	३४।७६	३४।९४	३५।११			
	मुख्य मौसमी तरकारी बाली गोलभेडा	वा.उ. (मे.ट)	७।८७	७।९१	७।९५	७।९९	८।०३	८।०७			
	मुख्य मौसमी तरकारी बाली रायो साग	वा.उ. (मे.ट)	९।१०	९।१५	९।१९	९।२४	९।२८	९।३३			
	मुख्य मौसमी तरकारी बाली आलु	वा.उ. (मे.ट)	११।२३	११।२९	११।३५	११।४०	११।४६	११।५२			
	मुख्य मौसमी तरकारी बाली काउली	वा.उ. (मे.ट)	७।७८	७।८२	७।८६	७।९०	७।९४	७।९८			
	मुख्य मौसमी तरकारी बाली बन्दा	वा.उ. (मे.ट)	३।३३	३।३५	३।३७	३।३८	३।४०	३।४२			
	मुख्य मौसमी तरकारी बाली सिमी	वा.उ. (मे.ट)	२।६३	२।६५	२।६६	२।६७	२।६९	२।७०			
	मुख्य मौसमी तरकारी बाली फर्सी	वा.उ. (मे.ट)	१।३०	१।३१	१।३१	१।३२	१।३३	१।३३			
	मुख्य मौसमी तरकारी बाली इस्कुस	वा.उ. (मे.ट)	१।५३	१।५४	१।५५	१।५६	१।५६	१।५७			
	मुख्य मौसमी तरकारी बाली बोडि	वा.उ. (मे.ट)	१।७७	१।७८	१।७८	१।७९	१।८०	१।८१			
	मुख्य मौसमी तरकारी बाली मुला	वा.उ. (मे.ट)	३।७७	३।७९	३।८०	३।८२	३।८४	३।८६			
	मुख्य तेलहन बाली तोरी	वा.उ. (मे.ट)	१०।५७	१०।६२	१०।६७	१०।७३	१०।७८	१०।८३			
	मुख्य तेलहन बाली भटमास	वा.उ. (मे.ट)	११।२०	११।२६	११।३१	११।३७	११।४३	११।४८			

आर्थिक क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
	मुख्य तेलहन वाली आलस	वा.उ. (मे.ट)	०।३०	०।३०	०।३०	०।३०	०।३१	०।३१			
	मुख्य तेलहन वाली तील	वा.उ. (मे.ट)	०।५०	०।५०	०।५१	०।५१	०।५१	०।५१			
	मुख्य तेलहन वाली भुसे तेल	वा.उ. (मे.ट)	०।२७	०।२७	०।२७	०।२७	०।२७	०।२७			
	मुख्य तेलहन वाली चुरे	वा.उ. (मे.ट)	०।३३	०।३४	०।३४	०।३४	०।३४	०।३४			
	मुख्य तेलहन वाली चिउरी	वा.उ. (मे.ट)	१।००	१।०१	१।०१	१।०२	१।०२	१।०३			
	मुख्य दलहन वाली मास	वा.उ. (मे.ट)	५५।१०	५५।३८	५५।६५	५५।९३	५६।२१	५६।४९			
	मुख्य दलहन वाली राजमा	वा.उ. (मे.ट)	०।३३	०।३४	०।३४	०।३४	०।३४	०।३४			
	मुख्य दलहन वाली भटमास	वा.उ. (मे.ट)	०।५०	०।५०	०।५१	०।५१	०।५१	०।५१			
	मुख्य दलहन वाली बोडि	वा.उ. (मे.ट)	०।५०	०।५०	०।५१	०।५१	०।५१	०।५१			
	मुख्य दलहन वाली गहत	वा.उ. (मे.ट)	५३।८३	५४।१०	५४।३७	५४।६४	५४।९२	५५।१९			
	मुख्य दलहन वाली चौमासी बोडि	वा.उ. (मे.ट)	०।५०	०।५०	०।५१	०।५१	०।५१	०।५१			
	मुख्य दलहन वाली मस्याङ	वा.उ. (मे.ट)	१२।९२	१२।९८	१३।०५	१३।११	१३।१८	१३।२४			
	मुख्य दलहन वाली सिमी	वा.उ. (मे.ट)	४।००	४।०२	४।०४	४।०६	४।०८	४।१०			
	मुख्य दलहन वाली मुसुरो	वा.उ. (मे.ट)	१।००	१।०१	१।०१	१।०२	१।०२	१।०३			
	मुख्य फलफूलहरु आँप	वा.उ. (मे.ट)	६।८३	६।८७	६।९०	६।९४	६।९७	७।०१			
	मुख्य फलफूलहरु सुन्तला	वा.उ. (मे.ट)	०।२३	०।२३	०।२४	०।२४	०।२४	०।२४			
	मुख्य फलफूलहरु लिच्ची	वा.उ. (मे.ट)	०।४३	०।४४	०।४४	०।४४	०।४४	०।४४			
	मुख्य फलफूलहरु केरा	वा.उ. (मे.ट)	८।८१	८।८५	८।९०	८।९४	८।९९	९।०३			
	मुख्य फलफूलहरु नास्पाती	वा.उ. (मे.ट)	२।०१	२।०२	२।०३	२।०४	२।०५	२।०६			
	मुख्य फलफूलहरु अनार	वा.उ. (मे.ट)	०।०७	०।०७	०।०७	०।०७	०।०७	०।०७			
	मुख्य फलफूलहरु अम्बा	वा.उ. (मे.ट)	०।०३	०।०३	०।०३	०।०३	०।०३	०।०३			

आर्थिक क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
	मुख्य फलफूलहरु रुखकटहर	वा.उ. (मे.ट)	१।३२	१।३३	१।३३	१।३४	१।३५	१।३५			
	मुख्य फलफूलहरु भुइकटहर	वा.उ. (मे.ट)	३।७२	३।७४	३।७६	३।७८	३।७९	३।८१			
	मुख्य अमिलो जातको फल निबुवा	वा.उ. (मे.ट)	२।६८	२।६९	२।७०	२।७२	२।७३	२।७४			
	मुख्य अमिलो जातको फल कागती	वा.उ. (मे.ट)	२।८४	२।८५	२।८७	२।८८	२।९०	२।९१			
	मुख्य अमिलो जातको फल सुन्तला	वा.उ. (मे.ट)	१।३३	१।३४	१।३५	१।३५	१।३६	१।३७			
	मुख्य अमिलो जातको फल अमला	वा.उ. (मे.ट)	०।३०	०।३०	०।३०	०।३०	०।३१	०।३१			
	मुख्य अमिलो जातको फल ज्यामीर	वा.उ. (मे.ट)	०।४०	०।४०	०।४०	०।४१	०।४१	०।४१			
	मुख्य अमिलो जातको फल विमिरो	वा.उ. (मे.ट)	०।०३	०।०३	०।०३	०।०३	०।०३	०।०३			
	मुख्य अमिलो जातको फल भोगटे	वा.उ. (मे.ट)	०।१९	०।१९	०।२०	०।२०	०।२०	०।२०			
	हास/कुखुराको मासु उत्पादन	कि.ग्रा. प्रतिवर्ष	४३३०७।००	४५४७२।४	४७७४६।०	५०१३३।३	५२६३९।९	५५२७१।९			
	हास/कुखुराको अण्डा उत्पादन	गोटा	१३४०३६।६७	१४०७३८।५	१४७७७५।४	१५५१६४।२	१६२९२२।४	१७१०६८।५			
	भेडा, च्याङ्गरा, खसी, राङ्गा आदिको मासु उत्पादन	कि.ग्रा. प्रतिवर्ष	९५९३०।००	१००७२६।५	१०५७६२।८	१११०५१।०	११६६०३।५	१२२४३३।७			
	गाई, भैँसी, चौरी, बाख्रा आदिको दुध उत्पादन	लिटर	१४९००३।६७	१५६४५३।९	१६४२७६।५	१७२४९०।४	१८१११४।९	१९०१७०।६			
	माछा उत्पादन	कि.ग्रा. प्रतिवर्ष	१०१९।८३	१०७०।८	११२४।४	११८०।६	१२३९।६	१३०१।६			
	मह उत्पादन	कि.ग्रा. प्रतिवर्ष	३२०८०।००	३३६८४।०	३५३६८।२	३७१३६।६	३८९९३।४	४०९४३।१			
	व्यवसायिक रुपमा कृषिजन्य वस्तु, पशुपन्छी, माछा, मह आदिको उत्पादनमा संलग्न कम्पनी/फर्म/फार्महरुको	संख्या	५।००	१०	१५	२०	२५	३०			
	सामुदायिक भण्डारण केन्द्रको स्थापना	संख्या	१।००	१	२	२	३	४			
	सहकारीका सदस्य बनेको परिवार	प्रतिशत	३६।१९	३७।९९	३९।८९	४१।८९	४३।९८	४६।१८			
	सहकारीमा आवद्ध कर्मचारी	संख्या	४।००	६	८	१०	१२	१४			

आर्थिक क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
	औद्योगिक लगानी वार्षिक वृद्धि	प्रतिशत	३।७०	३।७४०७४	३।७७८१५	३।८१५९३	३।८५४०९	३।८९२६३			
	उद्योग (लघू र मध्यम) संख्या	संख्या	३।००	३	४	४	५	५			
	अनमी	संख्या	१३।००	१४	१५	१६	१७	१८			
	कम्प्युटर	संख्या	६।००	८	१०	१२	१४	१६			
	कार्पेन्ट्री	संख्या	२११।००	२०५	२१०	२१५	२२०	२२५			
	ग्रामीण पशुस्वास्थ्य कार्यकर्ता	संख्या	५।००	५	६	७	८	९			
	जेटीए	संख्या	४।००	५	६	७	८	९			
	मेकानिक्स	संख्या	९।००	१०	१२	१३	१४	१८			
	म्यासन डकर्मी	संख्या	२८५।००	२९०	३००	३१०	३२०	३५०			
	वन	संख्या	८।००	१०	१२	१४	१६	१८			
	विद्युत	संख्या	६।००	८	१०	१२	१४	१८			
	सब ओभरसियर	संख्या	६।००	७	८	९	९	९			
	सिलाई बुनाई	संख्या	२६१।००	२६५	२७०	२७५	२८०	२८५			
	खानी क्षेत्रको पहिचान	संख्या	२।००	२	२	२	२	३			
	खानी उत्खनन्	संख्या	१।००	१	१	१	१	२			
	सहकारी सूपथ मूल्यका पसल स्थापना	संख्या	१।००	१	२	२	२	३			
	पर्यटन सूचना (सामूदायिक समेत) केन्द्र	संख्या	१।००	२	३	४	५	६			
	ट्रेकिङ ट्रेल	संख्या	१।००								
	हिल स्टेसन	संख्या	१।००	२	२	२	२	३			
	होमस्टे (सामूदायिक र नीजि)	संख्या	३।००	३	३	४	४	५			
	होटल पर्यटन तथा अतिथि सत्कार तालिम	पटक/संख्या	४।००	६	८	१०	१२	१४			

आर्थिक क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
	दिगो वन व्यवस्थापन र उपयोगमा समूदायको पहुँच	घरघुरी	२०२६	२०४६	२०६७	२०८७	२१०८	२१२९			
	काठमा आधारित लघु उद्यम तथा उद्योगहरुको प्रबर्द्धन	गोटा	६	७	८	९	१०	११			
	एकिकृत जलाधार व्यवस्थापन	संख्या	६	७	८	९	१०	११			
	सहकारी सङ्ख्या		५	७	९	१२	१५	२०			
	महिला सहकारी सङ्ख्या		२१००	३	४	५	६	७			
	कृषक समुह सङ्ख्या		१५१००	१६	१७	१८	१९	२०			
	बचत समुह सङ्ख्या		१२१००	१५	१६	१७	१८	२०			
	महिला समुह सङ्ख्या		१५१००	१६	१७	१८	१९	२०			
	सहकारीमा आबद्ध कर्मचारी	संख्या	३१००	१०	१५	२०	२५	३०			
	उद्योग (ठुलो) संख्या	संख्या						१			
	उद्योग (साना र मझौला) संख्या	संख्या	१०१००	१२	१४	१६	१८	२०			
	दर्ता भएका व्यवसाय	संख्या	५४१००	६८	८०	९६	१२०	१५०			
	दर्ता नभएका व्यवसाय	संख्या	७२१००	६०	४५	३०	२०	०			
	उद्यमशिल, सिपमुक्त जनशक्ति उत्पादन	संख्या	४०१००	७०	१००	१४०	२००	३००			
	खानी क्षेत्रको पहिचान	संख्या	२१००	२	२	२	२	३			
	खानी उत्खनन्	संख्या	११००	१	१	१	१	२			
	सहकारी सूपथ मूल्यका पसल स्थापना	संख्या	०१००	०	०	१	१	१			
	दक्ष जनशक्ति उत्पादन	संख्या	११००	१	१	१	१	१			

तालिका नं. १०.१.१.२ नतिजा खाखा तथा नतिजा साङ्केतिकरण- सामाजिक क्षेत्र

सामाजिक क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाई	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
प्रभाव	कुल साक्षरता दर	प्रतिशत	६३।९६	६७।९६	७०।५२	७४।०५	७७।७५	८१।६३			
	अपेक्षित आयु (जन्महुदाको)	प्रति हजार	५९।५५	५९।९	६०	६०।२	६०।७	७०।९			
	खुला कुवाको पानी प्रयोग गर्ने	प्रतिशत	३५।४१	३३।६४	३१।९६	३०।३६	२८।८४	२७।४०			
	मूलको पानी प्रयोग गर्ने	प्रतिशत	१७।६४	१६।७६	१५।९२	१५।९२	१४।३७	१३।६५			
	नदिको पानी प्रयोग गर्ने	प्रतिशत	३।७६	३।५७	३।३९	३।२२	३।०६	२।९१			
	सुरक्षित खानेपानी पुगेको जनसंख्या	प्रतिशत	४७।६५	५२।४२	५७।६६	६३।४२	६९।७६	७६।७४			
	बाल श्रमिकको संख्या	संख्या	७८।००	३९	२०	१०	५	०			
	तिलेश्वरी महादेव मन्दिर मेला	संख्या	२।००	५	८	१०	२०	३०			
असर	आधारभुत तहको खुद भर्नादर	प्रतिशत	६१।९९	६७।३०	७४।०३	८१।४४	८९।५८	९८।५४			
	माध्यमिक तहको खूद भर्नादर पहुँच	प्रतिशत	२९।३३	३२।२७	३५।४९	३९।०४	४२।९५	४७।२४			
	५-१८ वर्षका विद्यालय नगएका बालक	प्रतिशत	१८।४८	१७।५६	१५।९८	१४।३८	१२।२२	११।९२			
	५-१८ वर्षका विद्यालय नगएका बालिका	प्रतिशत	१०।६७	९।८१	८।३४	७।०९	६।२४	५।६२			
	पाँच वर्ष मुनिको बाल मृत्यु दर	प्रतिहजार जिवित जन्ममा	१२।००	११।००	१०।००	८।००	६।००	४।००			
	कम तौल भएका बाल बालिका	प्रतिशत	७।२६	७।००	६।८०	६।९०	५।४०	४।००			
	पाइपको पानी प्रयोग गर्ने	प्रतिशत	४३।९९	४५।३५	४७।६२	५०।००	५२।५०	५५।९२			
	प्लस-सेफ्ट ट्याङ्कमा जोडिएको शौचालय	प्रतिशत	१८।६१	२२।३३	२६।८०	३४।००	४०।८०	४८।९६			
	साधारण शौचालय	प्रतिशत	६३।४३	५७।०९	५१।३८	५५।००	४९।५०	४३।९९			
	शौचालय नभएको		१७।९६	१४।३७	११।४९	११।००	८।८०	७।०४			
	महिला श्रम सहभागिता दर	प्रतिशत	४३।६७	४८।०३	५२।८४	५८।९२	६३।९३	७०।३३			
	ज्यालाको अन्तर घटाउने (महिला, पुरुष)	प्रतिशत	४।२२	४।६४	५।९१	५।६२	६।९८	६।८०			

सामाजिक क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	ब. प. उ. २०७८/७९	ब. प. उ. २०७९/८०	ब. प. उ. २०८०/८१	ब. प. उ. २०८१/८२	ब. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	बा.ष.	के.त.वि.
	अपांगता भएका व्यक्तिहरुको सामाजिक तथा आर्थिक कृयाकलापमा सकृय सहभागिता दर	प्रतिशत	०।५९	०।६५	०।७१	०।७९	०।८६	०।९५			
	अपांगता परिचय पत्र प्राप्त गरेका	संख्या	१३०	१३४	१३८	१४३	१४७	१५२			
	अपांगता परिचय पत्र प्राप्त गर्न बाकी रहेका	संख्या	५७	०	०	०	०	०			
	गत एक वर्षभित्र घटेका अपांगता भएका व्यक्तिहरुको हिंसा, हत्या र आत्महत्या	संख्या	०	०	०	०	०	०			
	उद्यम तथा व्यवसायमा संलग्न अपांगता भएका व्यक्तिहरु	संख्या	४	६	१०	१५	१८	२०			
	अपांगमैत्री भौतिक संरचना (विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था) निर्माण	संख्या	१२	१४	१६	२०	२२	२५			
	गत एक वर्षभित्र घटेका दलित समुदायका व्यक्तिहरुको हिंसा, हत्या र आत्महत्या	संख्या	३	०	०	०	०	०			
	विदेशबाट फर्केको यूवा	संख्या	१८६।००	२२३	२६८	३२१	३८६	४६३			
	यूवाहरुको हत्या र आत्महत्या	संख्या	२।००	०	०	०	०	०			
	आधुनिक कृषि तथा पशुपालन व्यवसायमा संलग्न यूवाहरु	संख्या	५०।००	६८	९१	१२३	१६६	२२४			
	प्रजनन उमेर (१५-४९) का महिला	संख्या	५२१०।००	५३१४	५४२०	५५२९	५६३९	५७५२			
	वडाभित्र बोलिने प्रमुख मातृभाषा तामाङ	प्रतिशत	३९।६३	४०।०	४०।४	४०।८	४१।२	४१।७			
	वडाभित्र बोलिने प्रमुख मातृभाषा चेपाङ	प्रतिशत	३७।८१	३८।२	३८।६	३९।०	३९।३	३९।७			
	वडाभित्र बोलिने प्रमुख मातृभाषा नेपाली	प्रतिशत	२२।५६	२४।८	२७।३	३०।०	३३।०	३६।३			
	भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिसँग सम्बन्धित संग्रालयहरुको संख्या	संख्या	३।००	४	४	४	४	५			
	धर्म संस्कृतिको संरक्षण र विकासमा लागेका अभियन्ताहरुको वृत्ति विकास	संख्या	०।००	१	१	१	२	३			

सामाजिक क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	बा.ष.	के.त.वि.
	धर्म संस्कृतिको संरक्षण र विकासमा लागेका अभियन्ताहरूको वृत्ति विकास	संख्या	०।००	०	१	१	२	३			
	बसाइँसराइ गरेर गएका	संख्या	२११	१७९	१५२	१३०	११०	९४			
प्रतिफल	सामूदायिक सिकाई केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन	संख्या	१	१	१	१	२	३			
	बालबालिकामैत्रि शौचालय भएको विद्यालय	प्रतिशत	४६।९३	५४।४४	६३।१५	७३।२६	८४।९८	१००।००			
	खानेपानीको सुविधा भएको विद्यालय	प्रतिशत	४४।६३	५२।६६	६२।१४	७३।३३	८६।५३	१००।००			
	बालमैत्रि पूर्वाधार भएका सार्वजनिक विद्यालयको संख्या	प्रतिशत	२५।८६	३०।००	३५।००	४०।००	४५।००	५०।००			
	स्यानिटरी प्याडसहितको सुविधा भएको विद्यालय	संख्या	१२	१५	१८	२१	२४	२५			
	प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा सन्चालन भएका शिक्षालय	नाम	सुर्योदय मा.वि.	सुर्योदय मा.वि.	सुर्योदय मा.वि.	सुर्योदय मा.वि.	सुर्योदय मा.वि.	सुर्योदय मा.वि.			
		नाम	०।००	राष्ट्रिय मा.वि.	राष्ट्रिय मा.वि.	राष्ट्रिय मा.वि.	राष्ट्रिय मा.वि.	राष्ट्रिय मा.वि.			
		नाम	०।००			कालिका मा.वि.-९	कालिका मा.वि.-९	कालिका मा.वि.-९			
		नाम	०।००					कालिका मा.वि.-४			
	शिक्षक संख्या	संख्या	९५।००	९७	१००	१०१	१०३	१०४			
	विद्यालयमा भएको शिक्षिका	संख्या	६४।००	६४	६५	६८	६९	७०			
	विद्यालय सवलीकरण कार्यक्रम	संख्या	२।००	५	१३	२३	३०	३५			
	विद्यालयमा कम्प्युटर ल्याब भएको	विद्यालय संख्या	५।००	८	११	१४	१७	२०			
	विद्यालयमा विज्ञान ल्याब भएको संख्या	संख्या	२।००	५	८	११	१४	१७			
	शिक्षक शिक्षिकाको क्षमता विकास तालिम	संख्या	६।००	७	८	१२	१४	१५			
	माध्यमिक विद्यालयमा आधारित पुस्तकालय	संख्या	१।००	२	३	४	५	५			

सामाजिक क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	ब. प. उ. २०७८/७९	ब. प. उ. २०७९/८०	ब. प. उ. २०८०/८१	ब. प. उ. २०८१/८२	ब. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	बा.ष.	के.त.वि.
	अपांगता भएका विद्यालय उमेरका बालबालिकाको शिक्षामा पहुँच	प्रतिशत	१०।७८	१६।१७	२४।२५	३६।३८	५४।५६	६६।२७			
	पिछडिएको समुदाय र आर्थिक रुपमा विपन्नलाई उच्च शिक्षामा पहुँचका लागि सहयोग	संख्या	४७	५१	५५	५९	६४	६९			
	प्रसुति र गर्भवती जाँचको सेवा लिएका महिला	प्रतिशत	५१।११	५६।००	६५।००	७५।००	८७।००	१००।००			
	सुत्केरी सुविधा उपभोग गर्ने महिलाहरु	प्रतिशत	३१।४८	४५	६५	७५	८५	१००			
	पोषणको जाँच गराएका बाल बालिकाहरु	प्रतिशत	२६।००	४५	६५	७५	८५	१००			
	खोप, भिटामिन ए आदिको सेवा लिएका बाल बालिका	प्रतिशत	५०।६७	६६	७४	८४	९४	१००			
	महिलामा रक्त अल्पता	प्रतिशत	२२।४९	२२	१८	१६	१४	१२			
	बालमैत्रि पूर्वाधार भएका सार्वजनिक विद्यालयको संख्या	प्रतिशत	७।१९	३०	४५	६५	८५	१००			
	दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट प्रसुति सेवा	प्रतिशत	२४।६३	४५	५५	६६	८४	१००			
	४५ मिनेटको दुरीमा स्वास्थ्य सेवामा पहुँच	प्रतिशत	२२।४१	४१	६२	७९	८८	१००			
	परम्परागत उपचारमा संलग्न जनशक्तिलाई क्षमता विकास तालिम	संख्या	०।००	१	३	५	८	१२			
	आयुर्वेदिक लगायत परम्परागत औषधालय	संख्या	१।००	१	१	२	२	३			
	अपाङ्गता भएका व्यक्तिले स्वास्थ्य परिक्षण गरेका	संख्या	३७।००	३७	३७	३७	३७	३७			
	ज्येष्ठ नागरिकले स्वास्थ्य परिक्षण गरेका	संख्या	९७३।००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००			
	नीति निर्णायक तहमा महिलाको पहुँच	प्रतिशत	३३।७०	३६।४०	३९।३१	४२।४६	४५।८५	४९।५२			
	प्राविधिक तथा व्यवसायिक दक्षता अभिवृद्धि कार्यक्रममा महिला सहभागिता	प्रतिशत	१२।८१	१४।१०	१५।५१	१७।०६	१८।७६	२०।६४			
	महिला सहकारी संस्थाको सुदृढीकरण	प्रतिशत	४।००	४।४०	४।८४	५।३२	५।८६	६।४४			
	प्राकृतिक श्रोतको उपयोगमा स्थानीय समुदायको लगानी अंश	प्रतिशत	६।५२	७।१७	७।८९	८।६८	९।५४	१०।५०			

सामाजिक क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	बा.ष.	के.त.वि.
	सुविधा सम्पन्न जेष्ठ नागरिक ग्राम (ज्ञान केन्द्र) स्थापना तथा सञ्चालन	वटा	०	०	०	१	१	१			
	जेष्ठ नागरिक कल्याणका लागि कार्य गर्ने संघ संस्था	संख्या	१	२	२	३	३	४			
	अपांगता भएका व्यक्तिहरुको आत्मनिर्भर, स्वावलम्बी र सम्मानजनक जीवन यापनको माध्यम	प्रतिशत	१	२	३	४	५	६			
	उद्यम तथा व्यवसायमा संलग्न दलित व्यक्तिहरु	संख्या	८	१०	१२	१४	१६	२०			
	आदिवासी/जानजाति समुदायको जनसंख्या	संख्या	३९१२२	३९१२२	३९१२२	३९१२२	३९१२२	३९१२२			
	बालबालिकाको जन्मदरता	प्रतिशत	४८।४८	५५।७५	६४।१२	७३।७३	८४।७९	९७।५१			
	किशोर किशोरी लक्षित विद्यालय शिक्षा कार्यक्रम	विद्यालय संख्या	५।००	१०	१५	२०	२५	३०			
	उद्यमसिशलता विकास तालिम	संख्या	६।००	८	१०	१२	१५	२०			
	खेल मैदान	संख्या/रोपनी	३०।००	३५	३५	४०	५०	६०			
	युवा श्रृजनशिल कोष स्किम	वटा	१।००	२	३	५	७	९			
	वडा भित्र खेलिने प्रमुख खेल र प्रतिस्पर्धाहरु	संख्या	०।००	२	४	६	८	१०			
	जिल्लास्तरीय खेलकुद पदक विजेता	संख्या	२।००	४	६	८	९	१०			
	विदेशमा रहेको युवा	संख्या	४९१।००	२९५	१७७	१०६	६४	३८			
	दुर्व्यसनी वा कुनै प्रकारको कुलतमा फसेका यूवाहरु	संख्या	७४।००	४४	२७	१६	१०	०			
	रोजगारीमा रहेका महिला	संख्या	१०८।००	१४०	१८३	२३७	३०८	४०१			
	विदेशमा रहेका महिलाहरु	संख्या	१०९।००	७६	५३	३७	२६	१८			
	विदेशबाट फर्किएका महिलाहरु	संख्या	४४।००	५३	६३	७६	९१	१०९			

सामाजिक क्षेत्र											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	बा.ष.	के.त.वि.
	आधुनिक कृषि तथा पशुपालन व्यवसायमा संलग्न महिलाहरु	संख्या	१२१००	१८	२७	४१	६१	९१			
	सांस्कृतिक तथा पुरातात्विक सम्पदाहरुको अध्ययन अनुसन्धान	संख्या	८१००	९	१०	१२	१३	१५			
	परम्परागत तथा सांस्कृतिक गुठी संरक्षण	संख्या	३१००	४	५	६	७	८			
	सांस्कृतिक ग्राम	संख्या	८१००	९	१०	११	१२	१३			
	भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिको संरक्षण र प्रवर्धनमा क्रियाशिल संघ संस्थाहरु	संख्या	२१००	२	३	५	७	९			
	धार्मिक र ऐतिहासिक स्थलमा पूर्वाधार निर्माण	संख्या	१५१००	१६	१८	२०	२२	२५			
	बसाइँसराइ गरेर आएका	संख्या	७	१५	२५	३५	४५	८०			

तालिका नं. १०.१.१.३ नतिजा खाखा तथा नतिजा साङ्केतिकरण- भौतिक पूर्वाधार क्षेत्र

भौतिक पूर्वाधार											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाई	आधार वर्षको पार बिन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
प्रभाव	सुरक्षित आवासमा पहुँच	प्रतिशत	३४।११	४०।९३	४९।१२	५८।९४	७०।७३	८४।८८			
	निर्मित तटबन्ध	कि.मि.	२।५७	४	६	९	१३	२०			
	पहिरो रोकथाम	संख्या	९।३३	१२	१५	१८	२३	२८			
	बाढीबाट जोखिममा भएका बस्तीको संरक्षण	वटा	७।००	८	९	१०	११	१२			
	एक घण्टाको दुरीमा यातायातको पहुँच भएको जनसंख्या	प्रतिशत	८५।००	८७।००	९०।००	९२।००	९५।००	१००।००			
	विद्यमान सडकको सर्वयाममा रूतरोन्नति	कि.मि.	२८।६७	३१।५३	३४।६९	३८।१६	४१।९७	४६।१७			
	टेलिभिजन प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	९।१३	१०।०४	११।०५	१२।१५	१३।३७	१४।७०			
	प्रहरी भवन तथा चौकी निर्माण	संख्या	१।००	२	२	३	३	४			
असर	विद्युतको पहुँच पुगेको परिवार	प्रतिशत	२५।७४	२८।३१	३१।१४	३४।२६	३७।६९	४१।४५			
	स्थानीय तहमा गरिब तथा असहायलाई कानुनी सहायता अभियान	संख्या	५।००	१०	२०	२०	२५	२५			
प्रतिफल	शसरोन्मुख/ बजारोन्मुख बस्ती क्षेत्रको पूर्वाधार विकास योजना		६	६	६	७	७	७			
	नक्सा पास गरी निर्माण भएका घर	प्रतिशत	०।२२	०।४	०।९	१।८	३।६	७।१			
	सिञ्चित क्षेत्र विस्तार	हे.मा	१३१।६७	१४५	१५९	१७५	१९३	२१२			
	बायो ग्यास प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	०।४६	०।४३	०।४१	०।३९	०।३७	०।३५			
	सौर्य उर्जा प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	२५।००	२८	३०	३३	३७	४०			
	सिचाइ आयोजना	संख्या	२३।००	२४	२५	२७	२८	२९			
	सिचाइ कुलोको लम्बाइ	कि.मि.	५१।९३	५५	५७	६०	६३	६६			
	चालु र निर्माणधिन अवस्थामा रहेका आयोजनाहरु र उत्पादन क्षमता	कि. वा.	२०।६७	२०।६७	२०।६७	२०।६७	२५	२५			
	प्रस्तावित आयोजना र उत्पादन क्षमता	कि. वा.	२।००	२	२	५	५	५			

भौतिक पुर्वाधार

नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
	जलविद्युत उत्पादनको सम्भावना	कि. वा.	१६५.६७	१६५.६७	१६५.६७	१६५.६७	१७०	१७०			
	चालु र निर्माणधिन अवस्थामा रहेका आयोजनाहरु र उत्पादन क्षमता	कि. वा.	०।३३	०।३३	०।३३	२	२	३			
	वैकल्पिक उर्जाको उत्पादनको सम्भावना	कि. वा.	१।३३	१।३३	३	४	५	८			
	पालिका तथा वडा जोड्ने सडक निर्माण	कि.मि.	९७।००	११६	१४०	१६८	२०१	२४१			
	खण्डस्मिथ सडकमा स्तरोन्नती	कि.मि.	७०।००	८४	१०१	१२१	१४५	१७४			
	सडक निर्माण	कि.मि.	१२५.६७	१५१	१८१	२१७	२६१	३१३			
	पक्की कालोपत्रे सडक र स्लाब ढलान	कि.मि.	२३।००	२८।८	३५।९	४४।९	५६।२	७०।२			
	ग्राभेल सडक	कि.मि.	९।५०	१४।३	२१।४	३२।१	४८।१	७२।१			
	कच्ची/धुले सडक	कि.मि.	२२०।००	२३१।००	२४२।५५	२५४।६८	२६७।४१	२८०।७८			
	स्थायी सडक पहुँच भएको जनसङ्ख्या	संख्या	४३७५।००	५६८८	७३९४	९६१२	१२४९५	१६२४४			
	अस्थायी सडक पहुँच भएको जनसङ्ख्या	संख्या	२४७०९।००	२२२३८	२००१४	१८०१३	१६२१२	१४५९०			
	भोलुंगे पुल निर्माण	संख्या	७।००	७	८	८	९	१०			
	इन्टरनेट प्रयोग कर्ता	प्रतिशत	४।२७	६।४१	९।६१	१४।४१	२१।६२	३२।४३			
	कर्मचारी तथा जन प्रतिनिधिहरुको आचारसंहिता कार्यान्वयन	प्रतिशत	२९।३५	३५	४२	५१	६१	७३			
	स्थानीय तहका न्यायिक समितिका पदाधिकारीहरुलाई न्यायिक सचेतना तालिम	संख्या	२।००	३	४	५	६	७			

तालिका नं. १०.१.१.४ नतिजा खाखा तथा नतिजा साङ्केतिकरण- लोकतन्त्र, सुशासन तथा शान्ति सुरक्षा क्षेत्र

लोकतन्त्र, सुशासन तथा शान्ति सुरक्षा											
नतिजा स्तर	सुचक	इकाइ	आधार वर्षको पार विन्दु २०७७/७८	अ. प. उ. २०७८/७९	अ. प. उ. २०७९/८०	अ. प. उ. २०८०/८१	अ. प. उ. २०८१/८२	अ. प. उ. २०८२/८३	पुष्टी गर्ने स्रोत		
									वि.शा.	वा.ष.	के.त.वि.
प्रभाव	वन व्यवस्थापन तालिम प्राप्त सा.व.उ.स	संख्या	१२१००	१४	१६	१७	१८	२०			
	वनमा आधारित उद्यम प्रवर्द्धन	संख्या	५१००	६	७	८	९	१०			
	बजार प्रवर्द्धन गरिएका वनजन्य उत्पादन	गोटा	८१००	१०	१५	२०	२२	२५			
	धार्मिक संस्थाहरुको संघटनात्मक प्रवर्द्धन	संख्या	३१००	३	४	६	८	१०			
	साँस्कृतिक समूहहरुको संस्थागत प्रवर्द्धन	संख्या	७१००	७	७	८	८	१०			
	परम्परागत पोषाक, बाजा, साँस्कृतिक प्रतिकहरुको प्रवर्द्धन	संख्या	११००	२	३	३	३	४			
असर	लेखा तथा कार्यालय व्यवस्थान तालिम प्राप्त समूह	प्रतिशत	३३३	३६७	४१०३	४१४४	४१८८	५१३७			
प्रतिफल	दीगो स्रोत परिचालन र प्रयोग बारेको अभिमूखिकरण लिएका उपभोक्ता	प्रतिशत	१८९	२१०८	२१२९	२१५१	२१७७	३१०४			
	वैज्ञानिक वार्षिक कार्ययोजना बनाउन सक्ने सा.व.उ.स.	प्रतिशत	०१९६	११६	११३९	११६६	२१००	२१४०			
	सा.व.उ.स.(कार्यसमिति) मा दलित सहभागिता	प्रतिशत	११९६	२१०६	२१६	२१२७	२१३९	२१५१			
	सा.व.उ.स.(कार्य समिति) मा महिला सहभागिता	प्रतिशत	३५१७३	३६१४४	३७११७	३७१९२	३८१६८	३९१४५			
	प्रवर्द्धित कृषक समूह	संख्या	९१००	१०	११	१२	१३	१४			
	प्रवर्द्धित महिला कृषक समूह	संख्या	३११००	३१	३२	३२	३३	३४			
	प्रवर्द्धित दलित कृषक समूह	संख्या	११००	१	२	२	३	३			
	प्रवर्द्धित सिचाइ समूह	संख्या	११००	१	१	२	२	२			
	प्रवर्द्धित बचत समूह	संख्या	१०१००	१२	१२	१३	१३	१४			
	प्रवर्द्धित पशुपालक समूह	संख्या	९१००	१०	१०	१२	१३	१४			
	दर्ता भएका होटल, होमस्टे, खाजाघर	संख्या	४१००	५	६	७	८	९			
	होमस्टे, पर्यटन, होटल व्यवसायीहरुका लागि तालिम	संख्या	११००	२	३	४	५	६			

सन्दर्भ सामग्रीहरू

- १। नेपालको संविधान २०७२
- २। संयुक्त राष्ट्रसंघको दीगो विकास लक्ष (सन् २०१५-२०३०)
- ३। पन्ध्रौ पञ्च वर्षिय योजना (वि. स. २०७६/७७ -२०८०/८१) रा. या. आ.
- ४। बागमती प्रदेशको पहिलो आवधिक योजना (वि. स. २०७६/७७ -२०८०/८१) प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, बागमती प्रदेश.
- ५। सार्वजनिक - निजी साभेदारी तथा लगानी ऐन, २०७५
- ६। सामाजिक सुरक्षा ऐन, २०७५
- ७। जनस्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७५
- ८। संघ, प्रदेश र स्थानिय तह (समन्वय तथा अन्तर सम्बन्ध) ऐन, २०७७
- ९। खाद्य, अधिकार तथा खाद्य सम्प्रभुता सम्बन्धी ऐन, २०७५
- १०। अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अधिकार सम्बन्धी ऐन, २०७४
- ११। रोजगारीको हक सम्बन्धी ऐन, २०७५
- १२। भुउपयोग ऐन, २०७६
- १३। आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तिय उत्तरदायित्व ऐन, २०७६
- १४। सुरक्षित मातृत्व तथा प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार ऐन, २०७५
- १५। :त्भँ ल्एन्ऱ
- १६। स्थानीय तह ७४३ राजपत्र
- १७। प्रदेश वस्तुस्थिती विवरण (प्रदेश नीति तथा योजना आयोग) २०७६
- १८। National Population and Housing Census 2011 (Population Projection 2011-2031)
- १९। वस्तुगत विवरण २०७५
- २०। स्थानीय तह क्षेत्र निर्धारण आयोग, २०७६
- २१। बागमती प्रदेशको पालिका स्तरीय वस्तुस्थिती २०७६
- २२। आर्थिक सर्वेक्षण सन् २०१८

अनुसूची १ योजनाको क्षेत्र-आर्थिक

४.१ कृषि पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकास

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत						योजना लागू हुने वडा नं.								योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु. सङ्ख्यामा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या					
	संवैधानिक हक संकेत नं.	दीगो विकास लक्ष संकेत नं.	पन्थौ प ब आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति संकेत नं.		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुनर्धार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष		दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि	सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य
४.१.८.१	२५१४, ५११५१५, ५११५१३	१,९,१२	३१४१४	७१२	३१५१२											१	०	०	०	१	०	०	१२०					
४.१.८.२	२५१४, ५५१५१५	२,९	३१४१४	७१२	३१५११											१	०	०	०	१	०	०	१५०					
४.१.८.३	२५१४	२,९	३१४१४	७१२	३१५१७											१	०	०	०	१	०	०	२५					
४.१.८.४	२५१४, ५५१५१५	१,९	३१४१४	७१२	३१५१२											१	०	०	०	१	०	०	५					
४.१.८.५	२५१४, ५५१५१५	१,९	३१४१४	७१२	३१५१२											१	०	०	०	१	०	०	५					
४.१.८.६	२५१४, ३६११, ५५१५१५	३,९	३१४१४	७१२	३१५१७											१	०	०	०	१	०	०	५					
४.१.८.७	२५१४, ५५१५१५	२,९	३१४१४	७१२	३१५१२											१	०	०	०	१	०		५					
४.१.८.८	२५१४, ५५१५१५	१,९	३१४१४	७१२	३१५१२											१	०	०	०	१	०	०	५					
४.१.८.९	२५१४, ५५१५१५	२,९	३१४१४	७१२	३१५१७											१	०	०	०	१	०	०	५					

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालवालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)										
	स. स	प्र.स	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
४.१.८.१							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.१.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०
४.१.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०
४.१.८.४							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालवालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)											
	स. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	
४.१.८.५							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	
४.१.८.६							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	
४.१.८.७							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	
४.१.८.८							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	
४.१.८.९							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	

४.२ भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत							योजना लागू हुने वडा नं.								योजनाले योगदान दिने क्षेत्र					योजना अवधि			योजनाको लागत (रु. लखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक संकेत नं.	क्षेत्रीय विकास लक्ष्य संकेत नं.	पन्ध्रौँ पञ्च. आ. योजनाको संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ. योजनाको संकेत नं.	१		२	३	४	५	६	७	८	९	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	प्राथमिक विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि	सिमानाकृत		दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा	
४.२.८.१	५०।३	०	३।४।२	७।२	३।५।८										१	०	०	०	१	०	०	५							
४.२.८.२	५०।३		३।४।२	७।२	३।५।८										१	०	०	०	१	०	०	५							
४.२.८.३	५०।३		३।४।२	७।२	३।५।८										१	०	०	०	१	०	०	५							
४.२.८.४	५१।५।२		३।४।४	७।२	३।५।२										१	०	०	०	१	०	०	५							

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालवालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)											
	स. स	प्र.स	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	
४.२.८.१							०	१	०	१	०	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
४.२.८.२							०	१	०	१	०	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
४.२.८.३							०	१	०	१	०	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
४.२.८.४							०	१	०	१	०	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	

४.३ श्रम तथा रोजगारी

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत						योजना लागु हुने वडा नं.								योजनाले योगदान दिने क्षेत्र					योजना अवधि			योजनाको लागत (रु लखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक संकेत नं.	दीगो विकास लक्ष संकेत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति संकेत नं.		१	२	३	४	५	६	७	८	९	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
४.३.८.१	३३१, ५५७१, ५५१९१	१,१२	३१४१	७१३	३१५१२											१	०	०	०	१	०	०	२५					
४.३.८.२	३३१, ५५१९१	८	३१४१	७१३	३१५१२											१	०	०	०	१	०	०	४५					
४.३.८.३	२५१४	१,२	३१४१	७१३	३१५१२											१	०	०	०	१	०	१	४५					
४.३.८.४	२५१४, ३६१, ५५१५१५	१,२	३१४१४	७१३	३१५१४											१	०	०	०	१	०	०	१५०					

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरू (बजेट संकेत)										
	स. स.	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
४.३.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.३.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.३.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.३.८.४							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

४.४ बैंक तथा वित्तिय संस्था

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत						योजना लागु हुने वडा नं.								योजनाले योगदान दिने क्षेत्र					योजना अवधि			योजनाको लागत (रु लखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक संकेत नं.	दीगो विकास लक्ष संकेत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति संकेत नं.		१	२	३	४	५	६	७	८	९	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
४.४.८.१	५०१३, ५११४१	९	३१४१	७१३	३१५१०											१	०	०	०	१	०	०	१२५					
४.४.८.२	५०१३, ५११४१	९,८	३१४१	७१३	३१५१०											१	०	०	०	१	०	०	२०					
४.४.८.३	५०१३, ५११४१	१७	३१४१	७१३	३१५१८											१	०	०	०	१	०	०	४५					

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला वालवालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)										
	स. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
४.४.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.४.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.४.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

४.५ पर्यटन-ग्रामिण तथा स्थानीय पर्यटन

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत						योजना लागू हुने वडा नं.								योजनाले योगदान दिने क्षेत्र					योजना अवधि			योजनाको लागत (रु. लेखिमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक संकेत नं.	क्षेत्रीय विकास लक्ष संकेत नं.	पन्ध्रौँ प.व. आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको बालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. स्थानीय संकेत नं.		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष		दुई वर्ष भन्दा माथि	सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य
४.५.८.१	५११२	९,१	३१४१२	७१५	३१५१२											१	०	०	०	०	१	०	१५					
४.५.८.२	५११२	९,१६,१	३१४१२	७१५	३१५१२											०	१	०	०	०	१	०	१५					
४.५.८.३	५११२	९,१५	३१४१२	७१५	३१५१२											१	०	०	०	०	१	०	१५					
४.५.८.४	३२१३, ५११२	९	३१४१२	७१५	३१५१५											१	०	०	०	०	०	१	१५					
४.५.८.५	३२१३, ५११२	९	३१४१२	७१५	३१५१५											१	०	०	०	०	०	१	१५					
४.५.८.६	५११२	९	३१४१२	७१५	३१५१५											१	०	०	०	०	१	०	१५					
४.५.८.७	५११२	९	३१४१२	७१५	३१५१५											१	०	०	०	०	१	०	१५					
४.५.८.८	५११२	९	३१४१२	७१५	३१५१५											१	०	०	०	०	१	०	५०					
४.५.८.९	५११२	९	३१४१२	७१५	३१५१५											१	०	०	०	०	१	०	१०					
४.५.८.१०	५११२	९	३१४१२	७१५	३१५१५											१	०	०	०	०	१	०	२५					

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		क्षेत्रीय विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)										
	स. स	प्र.स	पालिका	सरकारी	रोड सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
४.५.८.१							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.५.८.२							०	१	०	१	०	१					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.५.८.३							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.५.८.४							०	१	०	१	०	१					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.५.८.५							०	१	०	१	०	१					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.५.८.६							०	१	०	१	०	१					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.५.८.७							०	१	०	१	०	१					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.५.८.८							०	१	०	१	०	१					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.५.८.९							०	१	०	१	०	१					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.५.८.१०							०	१	०	१	०	१					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०

४.६ उद्योग, व्यापार र आपूर्ति व्यवस्था

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता संकेत						योजना लागु हुने वडा नं.								योजनाले योगदान दिने क्षेत्र					योजना अवधि			योजनाको लागत (रु लखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक संकेत नं.	क्षेत्रीय विकास लक्ष संकेत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति संकेत नं.		१	२	३	४	५	६	७	८	९	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	वर्तित	जनजाती	अन्य	जम्मा
४.६.८.१	१७१२, ५११४।६,च	९	३१४१२	७१४	३१५१४										१	०	०	०	०	१	०	१००						
४.६.८.२	१७१२, ५११४।६,च	९	३१४१२	७१४	३१५१०										१	०	०	०	०	१	०	१००						
४.६.८.३	१७१२, ५११४।६,च	९	३१४१२	७१४	३१५१२										१	०	०	०	०	१	०	२५						
४.६.८.४	१७१२, ५११४।६,च	९	३१४१२	७१४	३१५१४										१	०	०	०	०	१	०	८						
४.६.८.५	१७१२, ५११४।६,च	९	३१४१२	७१४	३१५१२										१	०	०	०	०	१	०	१०						
४.६.८.६	१७१२, ५११४।६,च	९	३१४१२	७१४	३१५१२										१	०	०	०	०	१	०	१२५						
४.६.८.७	१७१२, ५११४।६,च	९	३१४१२	७१४	३१५१२										१	०	०	०	०	१	०	१२०						
४.६.८.८	१७१२, ५११४।६,च	९	३१४१२	७१४५	३१५१७										१	०	०	०	०	१	०	१२						

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)										
	स. स	प्र. स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
४.६.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.६.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.६.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०
४.६.८.४							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.६.८.५							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.६.८.६							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.६.८.७							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४.६.८.८							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

अनुसूची २ योजनाको क्षेत्र-सामाजिक

५.१ शिक्षा

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागू हुने वडा नं.										योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधि			योजनाको लागत (रु. लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक संकेत नं.	दीर्घो विकास लक्ष संकेत नं.	पन्ध्रौँ पञ्च आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति संकेत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्बाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
५.१.८.१	५१।८।१, ५१।८।२, ५१।८।३	४	३।४।२	७।६	३।५।३											०	१	०	०	०	१	०	५५०					
५.१.८.२	५१।८।१	४	३।४।२	७।६	३।५।३											०	१	०	०	०	०	१	१२०					
५.१.८.३	५१।८।२	४	३।४।२	७।६	३।५।३											०	१	०	०	१	०	०	२५					
५.१.८.४	५१।८।२	४	३।४।२	७।६	३।५।३											०	१	०	०	१	०	०	२५					
५.१.८.५	५१।८।४	४	३।४।२	७।६	३।५											०	१	०	०	१	०	०	८					
५.१.८.६	५१।८।२, ५१।८।३	४	३।४।२	७।६	३।५।३											०	०	१	०	०	०	३	७००					
५.१.८.७	५१।८।१	४	३।४।२	७।६	३।५।३											०	१	०	०	१	०	०	३६					

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीर्घो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)												
	स. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११		
५.१.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०		
५.१.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०		
५.१.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०		
५.१.८.४							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०		
५.१.८.५							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०		
५.१.८.६							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०		
५.१.८.७							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०		

५.२ स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षा

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत						योजना लागु हुने वडा नं.								योजनाले योगदान दिने क्षेत्र					योजना अवधि			योजनाको लागत (रु लखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक संकेत नं.	दीगो विकास लक्ष संकेत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति संकेत नं.		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष		दुई वर्ष भन्दा माथि	सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य
५.२.८.१	३८।२	२,३,६	३।४।७	७।२	३।५।३											०	१	०	०	१	०	०	२०					
५.२.८.२	३५।१, ३५।३, ५१।८।५, ५१।८।६, ५१।८।८	२,३,६	३।४।७	७।२	३।५।३											०	१	०	०	०	०	१	५०					
५.२.८.३	३५।१, ३५।३, ५१।८।५, ५१।८।६, ५१।८।८	२,३,६	३।४।७	७।२	३।५।३											०	१	०	०	०	१	०	२५					
५.२.८.४	३५।१, ३५।३, ५१।८।५, ५१।८।६, ५१।८।८	२,३,६	३।४।७	७।२	३।५।३											०	१	०	०	०	१	०	२५					
५.२.८.५	३५।१, ३५।३, ५१।८।५, ५१।८।६, ५१।८।८	२,३,६	३।४।७	७।२	३।५।३											०	१	०	०	१	०	०	२५					
५.२.८.६	३५।१, ३५।३, ५१।८।५, ५१।८।६	२,३,६	३।४।७	७।२	३।५।३											०	१	०	०	१	०	०	८					

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालवालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)										
	स. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
५.२.८.१							१		१	०	१	०					०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०
५.२.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०
५.२.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०
५.२.८.४							०	१	०	१	१	०					०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०
५.२.८.५							०	१	०	१	१	०					०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०
५.२.८.६							०	१	१	०	१	०					०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०

५.३ यूवा तथा खेलकुद

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत						योजना लागू हुने वडा नं.								योजनाले योगदान दिने क्षेत्र					योजना अवधि			रु योजनाको लागत (लखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक संकेत नं.	दीगो विकास लक्ष संकेत नं.	पन्ध्रौँ प.व. आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति संकेत नं.		१	२	३	४	५	६	७	८	९	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
५.३.८.१	९, ५११०१३	३	३४७	७६	३५३											०	०	१	०	१	०	०	१०					
५.३.८.२	३३१, ५११०७	३	३४५	७६	३५३											०	१	०	०	१	०	०	१०					
५.३.८.३	३३१, ५११०७	१०,३	३४१	७६	३५३											०	१	०	०	१	०	०	१०					
५.३.८.४	९, ५११०१३	३	३४७	७६	३५३											०	१	०	०	१	०	०	२०					
५.३.८.५	९, ५११०१३	३	३४७	७६	३५३											०	१	०	०	१	०	०	१०					
५.३.८.६	९, ५११०१३	९,३	३४७	७६	३५३											०	०	१	०	०	१	०	५					
५.३.८.७	५११०७	१०,३	३४७	७६	३५३											०	१	०	०	१	०	०	२					

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक भैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)													
	स. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
५.३.८.१							०	१	०	१	०	१					०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.३.८.२							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०
५.३.८.३							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.३.८.४							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०		०	०	०	०	०	०	०	०
५.३.८.५							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.३.८.६							०	१	०	१	०	१					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.३.८.७							०	१	०	१	०	१					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

५.४ अन्वेषण तथा सिर्जनात्मकता

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत						योजना लागु हुने वडा नं.								योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु तत्वमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या					
	संवैधानिक हक संकेत नं.	दीगो विकास लक्ष संकेत नं.	पल्ली प.व. आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति संकेत नं.		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष		दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि	सिमात्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य
५.४.८.१	५११५११, ५११५१२, ५११५१३, ५११५१४	१५,२	३१४१४	७६	३१५११											१	०	०	०	०	०	१	३०					
५.४.८.२	५११८११	०	०	७६	३१५१३											०	१	०	०	१	०	०	१५					
५.४.८.३	५११७११	८,१५	३१४१४	७६	३१५१७											१	०	०	०	०	१	०	२५०					
५.४.८.४	५११३१२	१५	३१४१६	७६	३१५१५											०	१	०	०	०	१	०	२५०					
५.४.८.५	५११७११	८११५	३१४१४	७६	३१५१७											१	०	०	०	०	०	१	२५८					

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालवालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरू (बजेट संकेत)											
	स. स	प्र. स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	
५.४.८.१							०	१	०	१	०	१					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.४.८.२							०	१	०	१	०	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.४.८.३							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.४.८.४							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५.४.८.५							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

५.५ खानेपानी तथा सरसफाई

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत						योजना लागु हुने वडा नं.								योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधि			रु योजनाको लागत (लखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या					
	संवैधानिक हक संकेत नं.	दीगो विकास लक्ष संकेत नं.	पन्ध्रौँ पा.व. आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति संकेत नं.		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	प्राथमिक विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष		दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि	सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य
५.५.८.१	३५।४	६	३।४।७	७।१	३।५।३											०	०	१	०	०	०	१	१०००					
५.५.८.२	३५।४	६	३।४।७	७।१	३।५।३											०	०	१	०	०	०	१	२५५					
५.५.८.३	३५।४	६	३।४।७	७।१	३।५।३											०	०	१	०	०	०	१	२००					
५.५.८.४	३५।४	६	३।४।७	७।१	३।५।३											०	०	१	०	०	०	१	३००					
५.५.८.५	३५।४	६	३।४।७	७।१	३।५।३											०	०	१	०	०	०	१	१००					
५.५.८.६	३५।४	६	३।४।७	७।१	३।५।३											०	०	१	०	०	०	१	१५०					
५.५.८.७	३५।४	६	३।४।७	७।१	३।५।३											०	०	१	०	०	०	१	१५०					
५.५.८.८	३५।४	६	३।४।७	७।१	३।५।३											०	१	०	०	१	०	०	२२०					

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)											
	स. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैर सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	
५.५.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	
५.५.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	
५.५.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	
५.५.८.४							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	
५.५.८.५							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	
५.५.८.६							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	
५.५.८.७							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	
५.५.८.८							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	

५.६ लैगिंक तथा सामाजिक समावेशीता

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत						योजना लागु हुने वडा नं.								योजनाले योगदान दिने क्षेत्र					योजना अवधि			योजनाको लागत (रु लखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक संकेत नं.	दीगो विकास लक्ष संकेत नं.	पन्थौ प.व. आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति संकेत नं.		१	२	३	४	५	६	७	८	९	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि		सिमात्कृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
५.६.८.१	१८११, १८१२, १८१३, १८१४, १८१५	५	३१४१५	७६	३१५१९											०	१	०	०	१	०	०	३५					
५.६.८.२	३९१५	५	३१४१५	७६	३१५१३											०	१	०	०	०	०	१	५					
५.६.८.३	३८१३	५	३१४१५	७६	३१५१३											०	१	०	०	१	०	०	९					
५.६.८.४	२१११, २११२, ५११०१२	५	३१४१५	७६	३१५१३											०	१	०	०	०	०	१	१०					

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालवालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)											
	स. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	
५.६.८.१							१		१	०	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
५.६.८.२							०	१	१	०	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
५.६.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
५.६.८.४							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	

५.७ लक्षित वर्ग उत्थान-महिला, बालबालीका तथा जेष्ठनागरिक

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत						योजना लागू हुने वडा नं.								योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			रु योजनाको लागत (लक्षमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक संकेत नं.	दीगो विकास लक्ष संकेत नं.	पन्ध्रौँ पञ्च. आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको बालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति संकेत नं.		१	२	३	४	५	६	७	८	९	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष		दुई वर्ष भन्दा माथि	सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य
५.७.८.१	३८।३	१६	३।४।६	७।६	३।५।९										०	१	०	०	०	०	१	८					
५.७.८.२	३८।५	१६	३।४।६	७।६	३।५।९										०	१	०	०	१	०	०	१०					
५.७.८.३	३८।५	१६	३।४।६	७।६	३।५।९										०	१	०	०	१	०	०	१०					
५.७.८.४	३८।५	१६	३।४।६	७।६	३।५।१०										०	१	०	०	०	१	०	१५०					
५.७.८.५	३९।९	१६	३।४।६	७।६	३।५।१०										०	१	०	०	०	१	०	१५०					
५.७.८.६	४१	१६	३।४।६	७।६	३।५।१०										०	१	०	०	०	१	०	१२०					
५.७.८.७	३९।३, ३९।४, ५१।९।३	१६	३।४।६	७।६	३।५।१०										०	१	०	०	०	१	०	५५					
५.७.८.८		१६	३।४।६	७।६	३।५।१०										०	१	०	०	०	१	०	८					

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)											
	स. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैर सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	
५.७.८.१							१		१	०	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
५.७.८.२							१		१	०	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
५.७.८.३							१		१	०	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
५.७.८.४							१		१	०	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
५.७.८.५							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
५.७.८.६							०	१	१	०	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
५.७.८.७							०	१	१	०	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
५.७.८.८							०	१	१	०	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	

५.८ भाषा, संस्कृति, कला साहित्य

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत						योजना लागू हुने वडा नं.								योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या					
	संवैधानिक हक संकेत नं.	दीगो विकास लक्ष संकेत नं.	पन्दी प.व. आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति संकेत नं.		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष		दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि	सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य
५.८.८.१	३२।३	०	३।४।६	७।६	३।५।५											०	१	०	०	१	०	०	५					
५.८.८.२	३२।३	०	३।४।६	७।६	३।५।५											०	१	०	०	०	१	०	७					
५.८.८.३	५१।३।२	०	३।४।६	७।६	३।५।५											०	१	०	०	०	१	०	५					
५.८.८.४	३२।३	०	३।४।६	७।६	३।५।५											०	१	०	०	०	१	०	५					
५.८.८.५	३२।३	०	३।४।६	७।६	३।५।५											०	१	०	०	०	१	०	५					

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालवालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)												
	स. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैर सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११		
५.८.८.१							०	१	०	१	०	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०		
५.८.८.२							०	१	०	१	०	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०		
५.८.८.३							०	१	०	१	०	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०		
५.८.८.४							०	१	०	१	०	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०		
५.८.८.५							०	१	०	१	०	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०		

अनुसूची ३ योजनाको क्षेत्र-पुर्वाधार विकास

६.१ आवास तथा वस्ती विकास

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत					योजना लागु हुने वडा नं.										योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु. लेखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक संकेत नं.	दीर्घो विकास लक्ष संकेत नं.	पन्ध्रौँ प.व. आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. स्थानीय संकेत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
६.१.८.१	२५१४, ३७११, ५१८१११	११	३१४१३	७१	३१५१२											०	०	१	०	०	०	१	१७०					
६.१.८.२	२५१४, ३७११, ५१८१११	११	३१४१३	७१	३१५१०											०	०	१	०	०	०	१	१००					
६.१.८.३	२५१४, ३७११, ५१८१११	११	३१४१३	७१	३१५१६											०	०	१	०	०	०	१	३००					

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीर्घो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)										
	स. स.	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
६.१.८.१							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.१.८.२							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.१.८.३							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०

६.२ सडक तथा यातायात

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत						योजना लागू हुने वडा नं.								योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			(रु योजनाको लागत लेखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या					
	संवैधानिक हक संकेत नं.	क्षेत्रीय विकास लक्ष्य संकेत नं.	पञ्चौँ प. ब. आ. यो. लक्ष्य संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ. यो. रणनीति संकेत नं.		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष		दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि	सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य
६.२.८.१	५१।८।१४	९	३।४।३	७।१	३।५।२											०	०	१	०	०	०	१	१०००					
६.२.८.२	५१।८।१४	९	३।४।३	७।१	३।५।२											०	०	१	०	०	०	१	१२५०					
६.२.८.३	५१।८।१४	९	३।४।३	७।१	३।५।२											०	०	१	०	०	०	१	१००					
६.२.८.४	५१।८।१४	९	३।४।३	७।१	३।५।२											०	०	१	०	०	०	१	५०					
६.२.८.५	५१।८।१४	९	३।४।३	७।१	३।५।२											०	०	१	०	०	०	१	५०					
६.२.८.६	५१।८।१४	९	३।४।३	७।१	३।५।२											०	०	१	०	०	०	१	५०					
६.२.८.७	५१।८।१४	९	३।४।३	७।१	३।५।२											०	०	१	०	०	०	१	१८००					
६.२.८.८	५१।८।१४	९	३।४।३	७।१	३।५।२											०	०	१	०	०	०	१	१२०					
६.२.८.९	५१।८।१४	९	३।४।३	७।१	३।५।२											०	०	१	०	०	०	१	१००					
६.२.८.१०	५१।८।१४	९	३।४।३	७।१	३।५।२											०	०	१	०	०	०	१	१३०					
६.२.८.११	५१।८।१४	९	३।४।३	७।१	३।५।२											०	०	१	०	०	०	१	१२०					
६.२.८.१२	५१।८।१४	९	३।४।३	७।१	३।५।२											०	०	१	०	०	०	१	५५					
६.२.८.१३	५१।८।१४	९	३।४।३	७।१	३।५।२											०	०	१	०	०	०	१	४६					
६.२.८.१४	५१।८।१४	९	३।४।३	७।१	३।५।२											०	०	१	०	०	०	१	५७					
६.२.८.१५	५१।८।१४	९	३।४।३	७।१	३।५।२											०	०	१	०	०	०	१	४५					

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालवालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)										
	स. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	तीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
६.२.८.१							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.२.८.२							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.२.८.३							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.२.८.४							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.२.८.५							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.२.८.६							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.२.८.७							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.२.८.८							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.२.८.९							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.२.८.१०							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.२.८.११							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.२.८.१२							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.२.८.१३							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.२.८.१४							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६.२.८.१५							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०

६.३ सिंचाई

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत						योजना लागु हुने वडा नं.								योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधि			रु योजनाको लागत (लक्षमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या					
	संवैधानिक हक संकेत नं.	दीगो विकास लक्ष संकेत नं.	पन्थौ प.व. आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. समन्वित संकेत नं.		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	प्राथमिक विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष		दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि	सिमात्कृत	क्षति	जनजाती	अन्य
६.३.८.१	५१७१४	२	२४१४	७२	२५१२											०	०	१	०	०	०	१	१२०					
६.३.८.२	५१७१४	२	२४१४	७२	२५१२											०	०	१	०	०	०	१	२५०					

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत						योजना लागु हुने वडा नं.								योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या					
	संवैधानिक हक संकेत नं.	दीगो विकास लक्ष संकेत नं.	पानी प.व. आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति संकेत नं.		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष		दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि	सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य
६.३.८.३	५१७१४	२	३१४१४	७१२	३१५१२											०	०	१	०	०	०	१	३००					
६.३.८.४	५१७१४	२	३१४१४	७१२	३१५१२											०	०	१	०	०	०	१	१७०					
६.३.८.५	५१७१४	२	३१४१४	७१२	३१५१२											०	०	१	०	०	०	१	२५०					
६.३.८.६	५१७१४	२	३१४१४	७१२	३१५१२											०	०	१	०	०	०	१	२३०					
६.३.८.७	५१७१४	२	३१४१४	७१२	३१५१२											०	०	१	०	०	०	१	२००					
६.३.८.८	५१७१४	२	३१४१४	७१२	३१५१२											०	०	१	०	०	०	१	१००					
६.३.८.९	५१७१४	२	३१४१४	७१२	३१५१२											०	०	१	०	०	०	१	२४५					
६.३.८.१०	५१७१४	२	३१४१४	७१२	३१५१२											०	०	१	०	०	०	१	१२४					

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)											
	स. स	प्र. स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	
६.३.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	
६.३.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	
६.३.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	
६.३.८.४							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	
६.३.८.५							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	
६.३.८.६							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	
६.३.८.७							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	
६.३.८.८							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	
६.३.८.९							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	
६.३.८.१०							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	

६.४ विद्युत तथा वैकलीक उर्जा

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत						योजना लागू हुने वडा नं.								योजनाले योगदान दिने क्षेत्र					योजना अवधी			योजनाको लागत (रु. लाखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक संकेत नं.	दीगो विकास लक्ष संकेत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. स्थानीय संकेत नं.		१	२	३	४	५	६	७	८	९	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	प्राथमिक विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	कुई वर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
६.४.न.१	९	७	३।४।३	७।१	३।५।२											१	०	०	०	०	१	०	१७००					
६.४.न.२	९	७	३।४।३	७।१	३।५।२											०	१	०	०	०	१	०	२५०					
६.४.न.३	९	७	३।४।३	७।१	३।५।२											०	०	१	०	०	०	१	१८००					
६.४.न.४	९	७	३।४।३	७।१	३।५।२											०	०	१	०	०	१	०	२५०					
६.४.न.५	९	७	३।४।३	७।१	३।५।२											०	०	१	०	०	१	०	२५०					
६.४.न.६	९	७	३।४।३	७।१	३।५।२											०	०	१	०	०	१	०	२३०					
६.४.न.७	९	७	३।४।३	७।१	३।५।२											०	०	१	०	०	१	०	१५००					

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)											
	स. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैर सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	
६.४.न.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	
६.४.न.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	
६.४.न.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	
६.४.न.४							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	
६.४.न.५							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	
६.४.न.६							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	
६.४.न.७							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	

६.५ सञ्चार तथा सूचना प्रणाली

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत						योजना लागू हुने वडा नं.								योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लक्षमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या					
	संवैधानिक हक संकेत नं.	क्षेत्रीय विकास लक्ष संकेत नं.	पन्ध्रौँ पञ्च आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. स्थानीय संकेत नं.		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष		दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि	सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य
६.५.८.१	१९१२, २७, ५१६१५, ५१६१७	१६	३१४१३	७१	३१५११											०	०	१	०	०	१	०	५५०					
६.५.८.२	१९१२, २७, ५१६१५, ५१६१७	१६	३१४१३	७१	३१५११											०	०	१	०	०	१	०	५००					
६.५.८.३	१९१२, २७, ५१६१५, ५१६१७	१६	३१४१३	७१	३१५११											०	०	१	०	१	०	०	३०					
६.५.८.४	१९१२, २७, ५१६१५, ५१६१७	१६	३१४१३	७१	३१५११											०	०	१	०	१	०	०	२०					
६.५.८.५	१९१२, २७, ५१६१५, ५१६१७	१६	३१४१३	७१	३१५११											०	०	१	०	०	१	०	१०					
६.५.८.६	१९१२, २७, ५१६१५, ५१६१७	१६	३१४१३	७१	३१५११											०	०	१	०	०	१	०	२०					
६.५.८.७	१९१२, २७, ५१६१५, ५१६१७	१६	३१४१३	७१	३१५११											०	०	१	०	०	१	०	१०					

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)											
	स. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	
६.५.८.१							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	
६.५.८.२							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	
६.५.८.३							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	
६.५.८.४							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	
६.५.८.५							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	
६.५.८.६							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	
६.५.८.७							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	

६.६ ढल निकास, फोहरमैला प्रशोधन पूर्वाधार

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता संकेत						योजना लागू हुने वडा नं.									योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधि			योजनाको लागत (रु लखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक संकेत नं.	दीगो विकास लक्ष संकेत नं.	पन्ध्रौँ प.व. आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति संकेत नं.		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष		दुई वर्ष भन्दा माथि	सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य
६.६.८.१	३०१, ३५१४, ५११७१२, ५११७१७	६	३१४१७	७१	३१५१३											०	१	०	०	०	०	१	५					

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)										
	स. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैर सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
६.६.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०

६.७ सार्वजनिक निर्माण

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत						योजना लागू हुने वडा नं.									योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधि			योजनाको लागत (रु लखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक संकेत नं.	दीगो विकास लक्ष संकेत नं.	पन्ध्रौँ प.व. आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति संकेत नं.		१	२	३	४	५	६	७	८	९	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
६.७.८.१	८	९	३१४१३	७१	३१५१६											०	०	१	०	०	०	१	१०००					
६.७.८.२	८	९	३१४१३	७१	३१५१६											०	०	१	०	०	०	१	१५०					
६.७.८.३	८	९	३१४१३	७१	३१५१६											०	०	१	०	०	०	१	२५०					
६.७.८.४	३५११, ३५१३, ५११८१९	९	३१४१३	७१	३१५१३											०	०	१	०	०	०	१	१५०					
६.७.८.५	५११८१४	९	३१४१३	७१	३१५१३											०	०	१	०	०	०	१	१५०					
६.७.८.६	३५१४	९	३१४१३	७१	३१५१३											०	०	१	०	०	०	१	१००					

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत							योजना लागू हुने वडा नं.							योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधि			योजनाको लागत (रु लखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक संकेत नं.	दीगो विकास लक्ष संकेत नं.	पन्ध्रौं प.व. आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति संकेत नं.			१	२	३	४	५	६	७	८	९	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष		दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि	सिमान्तकृत	दलित	जनजाती
६.७.८.७	५१।८।१४	९	३।४।३	७।१	३।५।२										०	०	१	०	०	०	१	१					
६.७.८.८	८	९	३।४।३	७।१	३।५।१										०	०	१	०	०	०	१	२५०					
६.७.८.९	५१।१२	९	३।४।३	७।१	३।५।२										०	०	१	०	०	०	१	२०					

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरू (बजेट संकेत)																
	स.स.	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैर सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७
६.७.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०						
६.७.८.२							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०						
६.७.८.३							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०						
६.७.८.४							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०						
६.७.८.५							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०						
६.७.८.६							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०						
६.७.८.७							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०						
६.७.८.८							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०						
६.७.८.९							०	१	०	१	१	०					०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०						

अनुसूची ४ योजनाको क्षेत्र - वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन

७.१ वन विकास तथा व्यवस्थापन

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत						योजना लागू हुने वडा नं.								योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक संकेत नं.	क्षेत्रीय विकास लक्ष संकेत नं.	पन्ध्रौँ प.व. आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति संकेत नं.		१	२	३	४	५	६	७	८	९	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पूर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष		दुई वर्ष भन्दा माथि	सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य
७.१.८.१	५१७७	१५	३१४७	७६	३१५१२										०	१	०	०	१	०	०	२०					
७.१.८.२	२५१४, ३०११, ५१७७, ५१७७	१५	३१४७	७६	३१५७										०	०	०	१	१	०	०	१५					
७.१.८.३	५१७१	१५	३१४७	७६	३१५२										१	०	०	०	१	०	०	२०					
७.१.८.४	५१७७, ५१७७, ५१७७	१५	३१४७	७६	३१५६										०	१	०	०	०	१	०	१०					
७.१.८.५	५१७६	१५	३१४७	७६	३१५१२										०	०	०	१	०	१	०	४					
७.१.८.६	५१७६	१५	३१४७		३१५१										०	१	०	०	०	१	०	५					

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		क्षेत्रीय विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)											
	स. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैर सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	
७.१.८.१							०	१	०	१	१	०					१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७.१.८.२							०	१	०	१	१	०					१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७.१.८.३							०	१	०	१	१	०					१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७.१.८.४							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०
७.१.८.५							०	१	०	१	१	०					१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७.१.८.६							०	१	०	१	१	०					१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

७.२ जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षण

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत						योजना लागू हुने वडा नं.								योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधि			योजनाको लागत (रु. लक्षमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक संकेत नं.	दीगो विकास लक्ष संकेत नं.	पन्ध्रौँ प.व. आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. स्थानीय संकेत नं.		१	२	३	४	५	६	७	८	९	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुनर्वास विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष		दुई वर्ष भन्दा माथि	सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य
७.२.८.१	८	१४	३१४७	७२	३१५२										१	०	०	०	०	०	१	५					
७.२.८.२	८	१५	३१४७	७२	३१५२										१	०	०	०	१	०	०	५					
७.२.८.३	८	१४	३१४७	७२	३१५५										०	१	०	०	१	०	०	५					
७.२.८.४	८	१४	३१४७	७२	३१५५										१	०	०	०	१	०	०	५					
७.२.८.५	८	१४	३१४७	७२	३१५५										०	१	०	०	१	०	०	५					

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरू (बजेट संकेत)										
	स.स.	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैर सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
७.२.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०
७.२.८.२							०	१	०	१	१	०					१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७.२.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०
७.२.८.४							०	१	०	१	१	०					०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०
७.२.८.५							०	१	०	१	१	०					०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०

७.३ वातावरण संरक्षण तथा प्रदुषण नियन्त्रण

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत						योजना लागू हुने वडा नं.							योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या					
	संवैधानिक हक संकेत नं.	दीगो विकास लक्ष संकेत नं.	पन्ध्रौँ प.व. आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति संकेत नं.		१	२	३	४	५	६	७	८	९	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष		दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि	सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य
७.३.५.१	८	१५	३१४७	७३३	३१५१५										०	१	०	०	१	०	०	५					
७.३.५.२	५१७६	१५	३१४७	७३३	३१५१२										०	०	०	१	१	०	०	४					
७.३.५.३	५१७६, ५१७९	१५	३१४७	७३३	३१५१६										०	१	०	०	०	०	१	४					

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरू (बजेट संकेत)										
	स. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैर सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्द्र	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
७.३.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०
७.३.८.२							०	१	०	१	१	०					१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७.३.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०

७.४ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा न्यूनीकरण

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत						योजना लागू हुने वडा नं.							योजनाले योगदान दिने क्षेत्र					योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या					
	संवैधानिक हक संकेत नं.	दीगो विकास लक्ष संकेत नं.	पन्ध्रौँ प.व. आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति संकेत नं.		१	२	३	४	५	६	७	८	९	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष		दुई वर्ष भन्दा माथि	सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
७.४.८.१	५१७६	१५	३१४७	०	३१५१२										०	१	०	०	१	०	०	५						
७.४.८.२	५१७९	१५	३१४७	०	३१५११										०	१	०	०	१	०	०	५						
७.४.८.३	५१७६, ५१७९	१५	३१४७	०	३१५१२										०	१	०	०	०	०	१	५						

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)										
	स. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
७.४.द.१							०	१	०	१	१	०					१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७.४.द.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०
७.४.द.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०

७.५ पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रण

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता संकेत						योजना लागू हुने वडा नं.								योजनाले योगदान दिने क्षेत्र					योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लक्षमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक संकेत नं.	दीगो विकास लक्ष संकेत नं.	पन्ध्रौँ प.व. आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति संकेत नं.		१	२	३	४	५	६	७	८	९	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	प्राकृतिक विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
७.५.द.१	२५१४, ५१७१९	११	३१४७	०	३५६६										०	०	१	०	०	१	०	५०						
७.५.द.२	२५१४, ५१७१९	११	३१४७	०	३५६६										०	०	१	०	०	१	०	१००						
७.५.द.३	२५१४, ५१७१९	११	३१४७	०	३५६५										०	१	०	०	०	१	०	१२०						
७.५.द.४	२५१४, ५१७१९	११	३१४७	०	३५६६										०	०	१	०	०	१	०	१३०						
७.५.द.५	२५१४, ५१७१९	९	३१४७	०	३५६६										०	०	१	०	०	१	०	५०						
७.५.द.६	२५१४, ५१७१९	११	३१४७	०	३५६६										०	०	१	०	०	१	०	५०						
७.५.द.७	२५१४, ५१७१९	११	३१४७	०	३५६६										०	०	१	०	०	१	०	५५						

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)										
	स. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
७.५.द.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०
७.५.द.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		क्षेत्रीय विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)											
	स. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	
७.५.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	
७.५.८.४							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	
७.५.८.५							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	
७.५.८.६							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	
७.५.८.७							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	

७.६ विपद सचेतना, उद्धार तथा पुनर्स्थापना

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत						योजना लागू हुने बडा नं.										योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधि			योजनाको लागत (रु लखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक संकेत नं.						१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	प्राकृतिक विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	तुल्य वर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
७.६.८.१	८, ५१७।९	१४	३।४।६	०	३।५।६	३।५।६											०	१	०	०	१	०	०	१००					
७.६.८.२	८, ५१७।९	१४	३।४।६	०	३।५।६	३।५।६											०	०	०	१	१	०	०	१२०					
७.६.८.३	८, ५१७।९	१३	३।४।६	०	३।५।६	३।५।६											०	०	१	०	०	१	०	४५					
७.६.८.४	८, ५१७।९	१३	३।४।६	०	३।५।६	३।५।६											०	०	१	०	०	१	०	५५०					
७.६.८.५	८, ५१७।९	१४	३।४।६	०	३।५।६	३।५।६											०	१	०	०	०	१	०	१००					

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालवालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)											
	स. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	
७.६.८.१							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	
७.६.८.२							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	
७.६.८.३							०	१	०	१	०	१					०	२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)										
	स. स	प्र. स.	पालिका	सरकारी	गैर सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
७.६.८.४							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०
७.६.८.५							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०

अनुसूची ५ योजनाको क्षेत्र-लोकतन्त्र, सुशासन तथा शान्ति सुरक्षा

८.१ सार्वजनिक तथा सामुदायिक नेतृत्व विकास

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत						योजना लागु हुने वडा नं.								योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक संकेत नं.	दीगो विकास लक्ष संकेत नं.	पन्ध्रौँ प.व. आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति संकेत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
८.१.८.१	५१।२।४	८	३।४।८	७।६	३।५।९										०	०	०	१	१	०	०	५					
८.१.८.२	५१।२।४	८	३।४।८	७।६	३।५।९										०	०	०	१	१	०	०	५					
८.१.८.३	४२।२	८	३।४।८	७।६	३।५।५										०	०	०	१	१	०	०	५					

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)													
	स. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैर सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
८.१.८.१							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
८.१.८.२							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
८.१.८.३							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

८.२ नीति तथा कानून तर्जुमा

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत						योजना लागू हुने वडा नं.								योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या					
	संवैधानिक हक संकेत नं.	दीगो विकास लक्ष संकेत नं.	पन्ध्रौँ प.व. आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति संकेत नं.		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष		दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि	सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य
८.२.८.१	२२६	९	३१४।८	०	३१५।१											०	०	०	१	०	१	०	१००					
८.२.८.२	२२६	०	३१४।८	०	३१५।१											०	०	०	१	०	१	०	१२०					
८.२.८.३	२२६	४	३१४।८	०	३१५।३											०	०	०	१	०	१	०	८					
८.२.८.४	२२६	७	३१४।८	०	३१५।२											०	०	०	१	०	१	०	५					
८.२.८.५	२२६	१२	३१४।८	०	३१५।२											०	०	०	१	०	१	०	७					
८.२.८.६	२२६	१६	३१४।८	०	३१५।७											०	०	०	१	०	१	०	५					
८.२.८.७	२२६	१५	३१४।८	०	३१५।६											०	०	०	१	०	१	०	५					

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालवालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)											
	स. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैर सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	
८.२.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१
८.२.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१
८.२.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१
८.२.८.४							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१
८.२.८.५							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१
८.२.८.६							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१
८.२.८.७							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१

द.३ योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिता

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत						योजना लागू हुने वडा नं.								योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक संकेत नं.	दीगो विकास लक्ष संकेत नं.	पन्ध्रौँ प.व. आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति संकेत नं.		१	२	३	४	५	६	७	८	९	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष		दुई वर्ष भन्दा माथि	सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य
८.३.८.१	५१।२।४	१६	३।४।८	०	३।५।१२										०	०	०	१	१	०	०	५					
८.३.८.२	५१।२।४	१६	३।४।८	०	३।५।१२										०	०	०	१	१	०	०	४					
८.३.८.३	५१।२।४	१६	३।४।८	०	३।५।१२										०	०	०	१	१	०	०	२					

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरू (बजेट संकेत)										
	स. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गोष्ठ सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्द्र	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
द.३.द.१							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
द.३.द.२							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
द.३.द.३							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

द.४ नियमनकारी संरचनाहरूको प्रवर्द्धन

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत						योजना लागू हुने वडा नं.								योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधी			योजनाको लागत (रु लखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक संकेत नं.	दीगो विकास लक्ष संकेत नं.	पन्ध्रौँ प.व. आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति संकेत नं.		१	२	३	४	५	६	७	८	९	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष		दुई वर्ष भन्दा माथि	सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य
द.४.द.१	५१।११।१, ५१।११।२	१६	३।४।३	७।१	३।५।१										०	०	०	१	०	०	१	५					
द.४.द.२	५१।११।१	१६	३।४।३	७।१	३।५।१										०	०	०	१	०	०	१	५					

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)											
	स. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	
८.४.८.१							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
८.४.८.२							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	

८.५ सामाजिक मेलमिलाप र शान्ति सुरक्षा

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत							योजना लागू हुने वडा नं.								योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधि			योजनाको लागत (रु. लेखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या					
	संवैधानिक हक संकेत नं.							१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष		दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि	सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य
८.५.८.१	५१११४, ५११०१२	१६	३१४६	७६	३१५९												०	१	०	०	१	०	०	५					
८.५.८.२	५१११४, ५११०१२	१६	३१४६	७६	३१५९												१	०	०	०	०	१	०	१०					
८.५.८.३	८	१६	३१४६	७६	३१५६												०	०	०	१	०	१	०	५०					

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)											
	स. स	प्र.स	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	
८.५.८.१							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
८.५.८.२							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
८.५.८.३							०	१	०	१	१	०					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	

द. ६ पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत						योजना लागु हुने वडा नं.								योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधि			योजनाको लागत (रु लखमा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक संकेत नं.	क्षेत्री विकास लक्ष संकेत नं.	पन्ध्रौ प.व. आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति संकेत नं.		१	२	३	४	५	६	७	८	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
८.६.८.१	५१।२।४,५१।१।३	१६	३।४।८	७६	३।५।९													१	१	०	०	१५					

योजना संकेत	सहाय्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालबालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)										
	स. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैर सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
८.६.८.१							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

अनुसूची ६ योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

योजना संकेत	योजना सामञ्जस्यता सङ्केत						योजना लागु हुने वडा नं.								योजनाले योगदान दिने क्षेत्र				योजना अवधि			योजनाको लागत (रु. लाख मा)	योजनाको प्रतिफल उपभोग गर्ने परिवार संख्या				
	संवैधानिक हक संकेत नं.	क्षेत्रीय विकास लक्ष संकेत नं.	पन्ध्रौँ प.व. आ.यो. लक्ष संकेत नं.	प्रदेश विकास योजनाको चालक संकेत नं.	पालिकाको आ.यो. रणनीति संकेत नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	आर्थिक क्षेत्र	सामाजिक विकास क्षेत्र	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	संस्थागत विकास क्षेत्र	एक वर्ष	दुई वर्ष	दुई वर्ष भन्दा माथि		सिमान्तकृत	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
९.१.८.१	५११०१४	१२	३१४८	०	३५१										०	०	०	१	१	०	०	५०					

योजना संकेत	सहकार्य गर्ने निकाय						लैंगिक उत्तरदायी		महिला बालवालीका र जेष्ठ नागरिक मैत्री		दीगो विकास लक्ष संकेत नं.		स्थानीय गौरवको आयोजना		अन्तरपालिका विकासमा योगदान		जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु (बजेट संकेत)										
	स. स	प्र.स.	पालिका	सरकारी	गैह्र सरकारी	नीजी क्षेत्र	छ	छैन	छ	छैन	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	हो	होइन	दिन्छ	दिदैन	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
९.१.८.१							०	१	०	१	०	१					०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

अनुसूची ७ गाउँपालिकाको वस्तुगत चित्र

